This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

A 494092

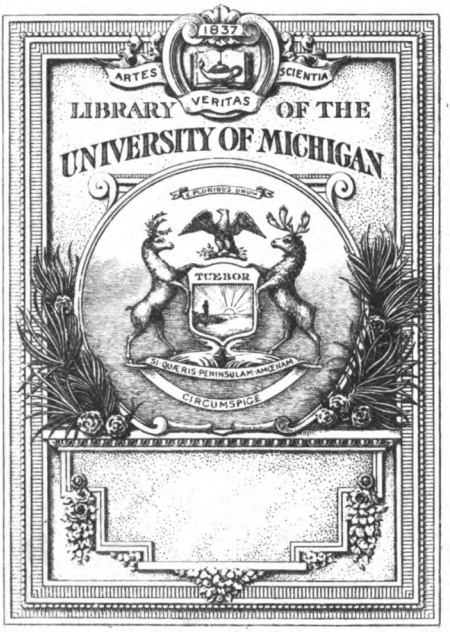

Digitized by Google

AS
284
.S741

Digitized by Google

Digitized by Google

SVENSKA AKADEMIENS HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1786.

FÖRSTA DELEN.

STOCKHOLM,
Tryckte hos CARL DELÉN och J. G. FORSGREN,
1801.

Digitized by Google

Digitized by Google

TILL

KONUNGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Stormäktigste Allernådigste Konung!

För Eders Kongl. Maj:ts fötter nedlägger Svenska Akademien en förnyad Upplaga af de Handlingar hon hittills af trycket utgifvit. Den del deraf, som till en början nu i underdånighet öfverlemnas, innehåller hennes Stiftelse af

Digitized by Google

Eders Kongl. Maj:ts Högstſaliga Herr Fader. Den förvarar äfven ett lika dyrbart, men till ſin beſkaffenhet ännu mera ſällſynt vedermäle af denna ſtora och odödliga Konungs kärlek för vittra yrken. Då Högbemälte Herre ſjelf täflade om det pris Han ſtiftat, lemnade Han åt häfderna ett efterdöme, ſom de förut icke kunnat framvisa. I Äreminnet öfver Torstenſon, gaf Han ett nytt bevis af ſitt ſnille, af ſin vidſträckta omfattning, af ſin känſla och varma för Fäderneslandet, för äran, för allt hvad i menskligheten är ſtort och ädelt. Okänd täflade Han, och okänd vann Han ſegern. Då Han ſedermera täcktes gifva Sig tillkänna, och nedlät Sig att af Akademien emottaga belöningen, upphöjde Han på en gång inom Sveriges gränsor både krigets och ſnillets lagrar. Torstenſon, berömd af ſin ſtora Konungs ſtora Efterträdare, borde med förökad kraft ur ſin grift tala till Svenska män, och uppmana dem att träda i ſina fotſpår; och de, ſom i en framtid

Digitized by Google

belönas för ſnillearbeten, böra känna ſig höjas, då de krönas med ſamma pris, ſom Konung GUSTAF den Tredje både grundat och varit den förſte att eröfra.

Dessa minnen af en vördad och älskad Fader, göra helt visst det offer kärt för Eders Kongl. Maj:ts hjerta, ſom Akademien nu har den nåden att frambära. Om Eders Kongl. Maj:t i den öfriga Samlingen ſer en lycklig verkan af den Höga Stiftarens visa affigter; om Eders Kongl. Maj:t i de ſkrifter Akademien belönt, eller hennes egna Ledamöter författat, finner råda vördnad och kärlek för Religionen, för Thronen, för Fäderneslandet, Sanningen och Dygden, hoppas Akademien, att Eders Kongl. Maj:t dömmer henne värdig fortfarandet af det nådiga hägn, ſom redan gjort Eders Kongl. Maj:t till hennes andra Välgöräre, och hos hennes medlemmar med den underſåtliga tackſamheten förenat den enſkilta. Detta, allernådigste Konung! är det käraſte föremål för A-

Digitized by Google

kademiens önskan, och det är, lifvad af det gladaste hopp, ſom hon har den nåden att med djupaste underſåtlig vördnad, nit och trohet framhärda

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

allerunderdånigste, tropligtigste tjenare och underſåter

G. Adlerbeth. G. F. Gyllenborg. N. v. Rosenstein.
Direktör. Kansler. Sekreterare.

N. P. Gyldenstolpe. A. N. Edelcrantz. J. A. Tingstadius.

C. Flemming. M. Lehnberg. J. Vingård. A. G. Silverstolpe.

J. G. Oxenstjerna. C. B. Zibet. J. R. Blom. M. Ramel.

C. G. Nordin. C. G. Leopold. J. Murberg. N. L. Sjöberg.

Digitized by Google

UNDERRÄTTELSE.

Sedan Svenska Akademiens tryckta Handlingar redan voro till en betydlig del utgångna, trodde Akademien sig så mycket mer böra vara betänkt på en ny upplaga, som det ortografiska arbete, hvarmed hon var sysselsatt, lofvade henne att kunna med ny fördel för språket företaga den. Detta beslut fattadt, inställdes tryckningen af det som ännu icke var utgifvit. För att spara de läsandes kostnad, valdes ett mindre format, såsom bequämare, och äfven vanligast. Att likväl icke belasta med en ny utgift dem, som redan ägde Akademiens förut tryckta Handlingar, vidtogs den utväg, att afdela alltsammans i två Tomföljder, innefattande, den ena det redan tryckta, och den andra det sedan tillkomna. Skillnaden i formatet, hvilken ej saknar exempel bland periodiska arbeten, ansåg Akademien icke blifva hinderlig för dem som, utan att vilja förskaffa sig hela den nya upplagan, blott önska att fortsätta den äldre. De begge Tomföljderne komma på det sätt att åtskiljas, att den af de äldre och förut tryckta Skrifter kallas: Svenska Akademiens Handlingar *ifrån år 1786, och den som*

Digitized by Google

innefattar det nya: Svenska Akademiens Handlingar från år 1796. *De ſärſkilta delar af hvardera, erhålla ſin nummer efter den ordning, hvari de utgifvas.*

Akademien är ſinnad att, ſå länge tillgången på redan tryckta Handlingar ſådant medgifver, alltid på en gång utgifva tvenne delar, en af hvardera Tomföljden. Den ſom börjar de nyare, innehåller Akademiens tankar om ſvenska Staffättet, och har ſitt eget företal. Om den närvarande behöfver, i Akademiens tanke, intet annat ſägas, än de underrättelſer ſom nu blifvit lemnade.

Ibland de Skrifter den innehåller, finnes likväl en, ſom utom ſitt eget värde, får ett ökadt af den hand, ſom dermed prydt Akademiens Handlingar och ſvenska Vitterheten. Att Konung GUSTAF *den Tredje författat Åreminnet öfver Torstenſon, är redan af allmänheten kändt. Akademien äger nu den tillfredsſtällelſen, att lemna, tillika med ſin bekräftelſe deraf, äfven en ſärſkilt och omſtändlig upplysning rörande den mest ſällſynta och mest ſmickrande händelſe ſom hennes och någon Akademis häfder hittills förvarat.*

Så långt det varit för Akademien möjligt, har hon ſökt att redan ifrån början af

Digitized by Google

denna nya upplaga, gifva åt ſtafſättet ſtadga och enlighet. Utgifvandet af tvenne Tomer på en gång, den längd af tid tryckningen upptager, och nödvändigheten att ſå tidigt ſom kunnat ſke, begynna den, har likväl icke tillåtit henne att, i detta bemödande, intill fullkomlighet lyckas. Det är ſvårt, om ej omöjligt, att innan ſista fulländningen af ett arbete, ſådant ſom det ortograſiska, hvarmed hon varit ſyſſelſatt, förutſe alla de ſtörre och mindre frågor, hvartill omfattningen af ett helt ſpråk beſtändigt föranleder. Denna omſtändighet torde få tjena till urſäkt, om det ſtafſätt Akademien omſider faſtſtällt, och ſom hädanefter kommer att följas, icke ännu kunnat i denna första del iakttagas med yttersta noggranhet.

Digitized by Google

Digitized by Google

INNEHÅLL.

Handlingar rörande Svenska Akademiens Inſtiftelſe.

Inträdes-Tal af Friherre ARMFELT och Herr NORDIN.

Inträdes-Tal af Herrar CELSIUS och VINGÅRD.

Inträdes-Tal af Herr LEOPOLD.

Inträdes-Tal af Herr CLEWBERG.

Handlingar rörande Svenska Akademiens Högtidsdag 1786.

Berättelſe om Äreminnet öfver Riksrådet Grefve LENNART TORSTENSON.

Digitized by Google

Digitized by Google

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

INSTIFTELSE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Den 20 Martii 1786 behagade Konungen begifva Sig till Rådkammaren, och för de förſamlade Herrar Rikets Råd tillkännagifva Inrättningen af en Akademi, hvilken kommer att beſtå af Aderton Ledamöter, och, under namn af SVENSKA AKADEMIEN, arbeta på Svenska Språkets uppodlande och Smakens ſtadgande, ſå i Vältalighet ſom Skaldekonst. De för denna Akademi utfärdade Stadgar blefvo för Herrar Rikets Råd upplåste.

Till en början hade Konungen nämt Tretton Ledamöter, ämnandes att låta Akademien genom Val fylla de öfriga fem rum. De nu utnämde, Herr RiksRådet Grefve VON HÖPKEN,

Digitized by Google

Herr RiksRådet Grefve CARL FREDRIK SCHEFFER, Herr RiksRådet Grefve MATHIAS VON HERMANSSON, Herr RiksRådet och FältMarſkalken Grefve AXEL FERSEN, Öfverste KammarJunkaren Grefve JOHAN GABRIEL OXENSTJERNA, StatsSekreteraren ELIS SCHRÖDERHEIM, Biſkopen i Lund Doktor OLOF CELSIUS, Biſkopen i Götheborg Doktor JOHAN WINGÅRD, CantzliRådet Grefve GUSTAF FREDRIK GYLLENBORG, CantzliRådet och Hans Kongl. Höghet KronPrinsens Informator NILS VON ROSENSTEIN, ſom tillika blifvit utnämd till Akademiens Ständige Sekreterare, KammarRådet ANDERS AF BOTIN, ExpeditionsSekreteraren GUDMUND GÖRAN ADLERBETH, Konungens HandSekreterare JOHAN HENRIK KELLGREN, fingo ſamma dag KallelſeBref, med befallning att taga ſitt Inträde den 5 nästpåföljande April, hvilken dag, utmärkt för 24 år ſedan genom Konungens första inträde i Rådet ſåſom Svea Rikes KronPrins, blifvit utſedd till Akademiens offenteliga Inſtiftelſe.

Då denne sistnämde dag inföll, förrättades Inſtiftelſen på ſtora BörsSalen i en talrik ſamling Åhörare af alla ſtånd och kön. Drottningen, KronPrinsen, Hertigarne, Hertiginnan, den Kongl. Prinsessan behagade åhöra denſamma incognito i en läktare med galler. Den medlersta delen af ſalen var genom et ſkrank afſkild. Vid öfra ändan ſtod Konungens Stol, från hvilken var en gång till det rum, hvarest

Digitized by Google

Akademiens tio närvarande Ledamöter afbidade Dess ankomst. Enär Konungen kl. inemot 6 eftermiddagen ankommit, qvarſtannade endast de trenne Akademiens närvarande Ledamöter, ſom äro Rikets Råd. De öfrige gingo ut i ſalen, dit Konungen ſedermera täcktes begifva Sig. Framför Konungen gingo Herr RiksRådet och RiksMarſkalken Grefve GYLLENSTJERNA, Herr RiksRådet och ÖfverStåthållaren Friherre CARL SPARRE, ſom ſtälde ſig på hvardera ſidan om ſtolen, Herrar RiksRåden Grefve HÖPKEN, Grefve HERMANSSON och Grefve FERSEN, ſom intogo ſina rum bland Akademiens Ledamöter, Herr Grefve BRAHE, ſåſom tjenstgörande CapitaineLieutenant, Friherre ARMFELT, ſåſom uppvaktande Öfverſte KammarJunkare, HofCantzleren Friherre RAMEL och StatsSekreteraren CARLSSON. Sedan Konungen intagit ſtolen och Akademiens Ledamöter fördelat ſig vid hvardera ſidan af ſkranket, blef StatsSekreteraren CARLSSON befalld att uppläſa efterſtående öppna Kongl. Bref om Akademiens Inrättning:

VI GUSTAF, MED GUDS NÅDE SVERIGES, GÖTHES, OCH VENDES KONUNG ETC. ETC. ETC. ARFVINGE TILL NORRIGE, SAMT HERTIG TILL SCHLESWIG-HOLSTEIN ETC. ETC. ETC. Göre vetterligt, att allt ifrån den ſtunden, igenom Guds underbara Förſyn

Digitized by Google

och Dess märkeliga biſtånd, Vi kommit till Styrelſen af detta Vårt FäderneRike, har Vår högsta trängtan varit, att utmärka Vår Regering med allt ſom kunnat lända Riket till nytta, förmån och ära; Vi kunne ej nog erkänna Förſynens ſkickelſe, ſom ſå främjat Vår önſkan, att Vi ſett Rikets välſtånd tilltaga, och under ett beſtändigt inhemskt och utvärtes lugn (ſällſynt i våra Tideböcker), den tvedrägt alldeles förſvinna, ſom ſönderſlitit Riket, och enighet utplåna minnet af de förra ohyggliga tider. Vi hafve ſökt att befrämja Näringar, Slögder, Handel och Sjöfart, ſamt dels uppmuntrat, dels Sjelfve tillſkapat ſådana Inrättningar. Vi hafve upprättat Vår Sjömakt ifrån det mest förfallna tillſtånd, till den ordning den ſaknat ſnart i hundrade år; Vi hafve ſatt Vår Krigsmakt på en rörlig fot, förbättrat de gamla Fäſten, ſkyndat på de nyas fullbordande. Nya Skeppsdockors byggnad, Durkfarters öppnande, Rättviſans ſkyndſammare gång, nya Domſtolars upprättande, nya Höfdinge-

Digitized by Google

dömens inrättning, (till förbättrande af allmän ordning), nya Städers anläggning, de gamlas utvidgande, de öfrigas och i synnerhet Hufvudstadens prydande, hafva varit frukter af Våra omsorger samt följder af det nit, med hvilket Våre trogne undersåtare beflitat sig understöda Vårt Faderliga bemödande, att utvidga detta Vårt Rikes heder och anseende, under ett ostördt fredslugn, till den höjd som en af de äldste Monarkier i Europa egnar, och som det Svenska namnet i fordna Tidehvarf, med dess mandom och segrande vapen, så ärefullt förvärfvat. Vi hafve ock ansett för ett af de mest lysande tecken af allmän trefnad, då Vetenskaper, fria Konster och Vitterhet sig utsprida, samt ingen ting mera tjenande till ett Folks seders behaglighet och följakteligen till bibehållande af allmän ro, än då sådana Förståndets och Smakens ädla delar sig förkofra och tillta-ga. Vi hafve derföre redan, vid början af Vår Regering, med Vårt Konungsliga hägn och beskydd omfattat

Digitized by Google

Vettenſkaps Akademien, ſamt med Vår omſorg underſtödt och begåfvat Vitterhets-Hiſtorie-Antiqvitets-och Medalje-Akademien, ſtadgat Målare-och Bildthuggare-ſamt beſkyddat den af några Våra underſåtare inſtiftade Muſikaliſka Akademien: Men Vi hafve ſaknat en Inrättning, egnad endast till Språkets förbättring; ett Språk, ſom igenom ſin manlighet och ſin ſtyrka ej eftergifver något af de mest bekanta, och ſom allenast ſaknat den namnkunnighet, hvilken ſtore Skribenter endast förſkaffa, hvilka ſällan tryta, då Regenten dem igenom ſitt hägn uppmuntrar. Vi hafve ock redan med nöje ſett ſådana Skrifter utkomma, hvilka bära vittne om den ſmak och ſtyrka åtſkilliga Snillen äga, hvilka endast vänta ett ſtörre fält att viſa ſig och hedra Tidehvarfvet.

Vi hafve derföre beſlutit, att upprätta ett Samhälle eller Akademi endast för Svenska Språket, den Vi velat helga åt de ... llaste af alla tidsfördrif: *Vältaligheten* och *Skaldekonsten*, att un-

Digitized by Google

der uppodlande och ſtadgande af Svenſka Språket, utſprida och upphöja Äran och Minnet, ſamt ſjunga de Store Mäns lof, ſom dels ſtyrt, dels tjent och frälſat Fäderneslandet, och dermed på en gång utvidga Svenska Namnets och Språkets ära. Vi vilje ſåledes härmed, och i kraft af detta Vårt öppna Bref, af Konungslig Makt och Myndighet, upprätta, ſtadfäſta och gilla ett Samhälle af *Aderton* Herrar och Män, till Svenska Språkets ſtadgande och uppodlande, ſamt till öfning för *Vältaligheten* och Svenska *Skaldekonsten;* hvilket Samhälle ſkall nu och evärdeligen bära namn af SVENSKA AKADEMIEN, den Vi nu, ſå för Oss ſom ock för Våra Efterträdare på Svenſka Thronen, tage under Vårt ſärdeles hägn och beſkydd: viljandes den med ſärſkilta Penning-underſtöd begåfva; ſamt, om något vidrigt Dess Medlemmar, ſåſom Ledamöter af denna Akademi, händer och vederfares, det med högsta onåd anſe och upptaga; och hafve Vi velat nu och för alltid ſtadfäſta för deras göromål vissa Stadgar,

Digitized by Google

ſom Vi vilje ſkola hållas uti obrottslig helgd, och hvilka af hvar och en af denna Akademis Ledamöter nu och hädanefter, vid deras inträde i Akademien, ſkola egenhändigt underteckna; och till en början af denna Akademis inrättning, hafve Vi utſett följande Herrar och Män, dels kände för deras utmärkta Vältalighet och ſtarka Skriffätt ſamt kärlek för Vitterhet, och dels de, hvilka redan ſig hedrat med Skrifter ſom riktat Språket och vunnit allmänt lof, hvilka, ſedan de inför Oss offenteligen ſammanträdt, och, enligt ofvannämde Statuters 29 §, med Lottning utrönt den ordning de i Sammankomsten ſkola iakttaga ſamt undertecknat Stadgarne, hafva att ſätta öfverläggningarne i gång, och enligt 13 §. välja de öfriga Ledamöter. De Herrar och Män Vi utſett, äro:

Herr RiksRådet Grefve VON HÖPKEN.
Herr RiksRådet Grefve CARL FR. SCHEFFER.
Herr RiksRådet Grefve VON HERMANSSON.
Herr RiksRådet och FältMarſkalken Grefve AXEL FERSEN.

Digitized by Google

Öfverste KammarJunkaren Grefve JOHAN GABRIEL OXENSTJERNA,
StatsSekreteraren SCHRÖDERHEIM.
Biskopen i Lund Doktor CELSIUS.
Biskopen i Götheborg Doktor WINGÅRD.
CantzliRådet Grefve GYLLENBORG.
CantzliRådet och KronPrinsens Informator NILS VON ROSENSTEIN, som ock blir Akademiens Sekreterare.
KammarRådet AF BOTIN.
Vår Sekreterare ADLERBETH.
Vår HandSekreterare KELLGREN.

Till yttermera visso hafve Vi detta med Egen hand underskrifvit och med Vårt stora Konungsliga Sigill bekräfta låtit, som skedde på Stockholms Slott, *den Tjugonde dagen i Martii månad, År efter Vår Herres Jesu Christi Börd, det Ettusende Sjuhundrade och på det Attationde Sjette.*

GUSTAF.

M. RAMEL.

Vid Originalet följer det Stora RiksSigillet, i en vidhängande Silfverkupa.

Digitized by Google

Konungen behagade då, i följande Tal, gifva tillkänna de orſaker, ſom föranlåtit Akademiens ſtiftande och det ändamål ſom dermed är påſyftadt:

Att befrämja allt ſom kan lända till Rikets nytta, är ſtädſe mitt högſta ſyftemål; att bidraga till Svenska Namnets ära, är min ſtörſta önſkan. Dess namnkunnighet, utſpridd kring Europa, genom dess ſegrande vapen, har ofta gjort dess Medborgares bekymmer, då det upphöjt dess glans. En annan ära återſtår oss ännu att förvärfva, den ſom är Vitterhet och bokliga Konster följaktig, ſom trotsar tiden och den vanſkeliga lycka ſom eröfringar åtfölja, men ſom förſvinner med deras förlust. Den kan endast vinnas i lugna tider, der inhemsk ſämja, utländsk ſäkerhet tillåta Snillen att ſig lemna fritt till den eld ſom upptänder dem, och ſom döljes, fast ofta den födes, i oroliga tider. Men, om en lång fred, en oſtörd ro bidrager till ett Rikes väl, till underſåtares ſällhet, ſå föder den oftast af ſig en orklöshet i ſjälen, ſom alſtrar barbari, och förkolnar de Snillen, ſom i andra tider upplyste och hedrade Fäderneslandet. Ty menniſkorna äro ſå ſkapade, att endast rörelſen uppeldar dem, att de äſka ſtarka driffjädrar att upptäcka de gåfvor naturen dem gifvit, att lugnet, under hvilket de äro allena lyckliga, förbereder ſtörre hvälfningar, då ej en förſigtig vakſamhet bereder dem tillfällen att göra ſig nyttiga och vidſträgdade, och hindrar dem, genom hoppet af ära och

Digitized by Google

namnkunnighet, att falla i en lättjefull dvala, lika farlig för dem ſom för det allmänna.

Den täflan, den liflighet, ſom Vetenſkaper och Vitterhet uppväcka, är det enda medel att i lugna tider bibehålla den värma i Sinnen, ſom kan tjena Fäderneslandet och dana i fredens ſköte de Medborgare, hvilkas ſjälar en gång kunna bidraga att frälſa Riket då ſtormar uppväckas.

Men, utan Språkets namnkunnighet i främmande Länder, blifver deras ära, ſom i Vitterlek det odla, ej kunnig; och utan dess ſtadgande med fäkra Lagar, blir dess namnkunnighet omöjlig; ty utan ſtora Skribenter blir ej Språket kändt, och utan fäkra reglor, kan ej ett Språk väl ſkrifvas.

Det är till detta ſtora verk jag lägger i dag den första grundval, och det är Eder jag utſett att ſtifta för Språket Lagar, att fullborda mitt verk.

Till detta fordras kunſkap, vitterhet, lärdom och ſmak; deſſe äro oſkiljaktige till ändamålets vinnande, fast de fällan äro förenade. Derföre fordras ett Samhälle, ſammanſatt af dem, ſom brinnande af kärlek för vitterhet, hafva fritt följt ſin böjelſe och endast ſyſſlofatt ſig med dess yrken; af dem, ſom igenom en vidſträckt lärdom ſtadgat ſina omdömen på grunder, ſom tider och fekler dem förelagt; af dem, ſom i Rikets högſta värf, eller i allmän-

Digitized by Google

ſa ſammanlefnaden, från barndomen ſtadgat deras ſmak, genom den noggrannhet de ſtora ämbeten de beklädt alltid äſka, eller genom det ſtändiga ombyte af menniſkor deras kall kräft af dem att umgås med, hvilka nödvändigt fordra en aktſamhet i tal, ett noggrannt val af ord, ſom utgör den fina känſlan, hvilken gifver hvart ord ſin rätta mening och föreſkrifver den gräns, öfver hvilken de ej kunna föras.

Om ett Samhälle, på ſådant ſätt förenadt, kan bidraga till det verk jag nu påſyftar, hvad ſkall jag ej hoppas af det Samhälle jag nu ſtadfäſter, då, vid dess första ſtiftelſe, jag ſer det af ſådana Lemmar ſammanſatt, hvilka jag nu till dess inrättande har utnämt? Och det är ej en ringa ära för min Regering, att under min Spira ſe ſådana Herrar och Män förenade, ſom lofva Svenska Språket ſå mycken heder, och ſom visserligen blifva en gång af det hedrade. Hvad ſkall ej ſamtiden vänta af en inrättning, ſom i ſin första början lyſer af ſådana Ledamöter; men huru mycket ſtörre blir ej efterverldens omdöme? Efterverlden, för hvilken J kommen att arbeta; den hvilken ſer med ſundare ögon de ſtora egenſkaper, utan att låta ſig förblinda hvarken af det falska ſken ſamtidens ſmicker, eller de ſkuggor dess oförtjenta tadel ſöker att kaſta på de medlefvande; då den i Akademiens Tideböcker igenkänner de ſamma namn, ſom Rikets Akter egna äfven ſå myc-

Digitized by Google

ket åt Hiſtorien ſom åt Vitterheten; då en gång den får ſe, att den förſte af Rikets Råd *a*), den förſte Stiftaren af ett lärdt Samhälle i Riket, är ock den förſte Ledamoten i denna Akademi, och att han ej endast bekläder detta rum ſom en älſkare af bokliga konſter, men ſom den värdigaſte och ſäkraſte domare af ſmak och vitterhet.

Näst honom kan med ſkäl räknas för en värdig Ledamot af ett vittert Samhälle den Rådsherre *b*) ſom, nu frånvarande, har med den patriotiska kärlek ſom framlyſt i alla hans gerningar, förenat en äfven ſå ſäker ſmak ſom behaglig ſkrifart, och om hvilken jag ville ſäga långt mera, om jag ej fruktade att man kunde tillegna en ſkyldig erkänſla det endaſt ſanningen af mig krafde till min uppfoſtrares loſ.

Att förena i en hög ålder det meſt glättiga ſinne, och det prydligaſte ſkriſſätt med ſtyrelſen af ett Rikets Verk, ſom fordrar mer arbetſamhet, mera noggrannhet än ſnille, och ſom oftaſt kunde förqväfva det, är ett ſällſynt efterdöme, men ſom vittnade mer än mina ord, huru mycket den Rådsherren *c*) lärer både gag-

a) RiksRådet Grefve Höpken var en af de Män ſom förſt inrättade Vetteníkaps Akademien, och blef den förſte Ledamot i Vitterhets Akademien, då den inſtiftades 1753.

b) RiksRådet Grefve Carl Fredrik Scheffer.

c) RiksRådet Grefve Hermansson, tvenne gånger Preſident i Rikets KammarCollegium.

Digitized by Google

na och hedra Akademien, om ej hans ſnilles gåfvor, förvarade i Rikets Handlingar, hade redan förtjent honom en namnkunnighet, ſom han nu går att dela med Akademien.

Men hvilken har mera rätt att deltaga i ett Samhälle, egnadt Svenska Språket, än den Herren *d)*, ſom ſå ofta fört ordet i Rikets allmänna Sammankomster, ſom med ſå mycken ordning, med ſå ſtor klarhet, med en ſå ſegrande ſtyrka låtit höra ſin röst? J återkallen, Gode Herrar, minnet af de tider af det gamla Rom, då man ſåg de förnämste medborgare förena bokliga konsters ſkötſel med Rikets yppersta värf, och med ſamma röst de ſtyrkte rådſlagen, med ſamma hand de tecknade beſluten, upplyſa medborgare med ſina ſkrifter och pryda Språket med ſin vitterhet, och kanſke ännu derigenom mera gagna ſitt Fädernesland, då de ſtadgade dess Språk på fasta grunder: Ty hvad är renheten af ett Språk? ſkönheten af dess uttryck? Hvad är det annat än vettenſkapen att tolka rediga tankar med korta, ſtarka och ſanna ord, till hvilka ej kan gifvas tvenne bemärkelſer, och ſom framföra tanken med ſamma klarhet ſom den är alſtrad? och hvem finner ej den ſtora förmån ſom det förorſakar det allmänna, ja i allt ſom är mest angeläget för Samhällets nytta och lugn? Afhandlingar, Öfverenskommelſer, Lagar, författade i ord hvilkas rätta

d) RiksRådet och FältMarſkalken Grefve Axel Fersen, trenne gånger LandtMarſkalk.

Digitized by Google

mening och oftörda uttryck äro ftadgade och erkände, blifva ej mer underkaftade det mörker, den tvekan, den ftändiga uttydning, hvilken ofta, för att bättre förklara en mening, ändrar alldeles de visaste föreſkrifter; och huru många exempel hafva vi ej af de olägenheter ſådane uttydningar alftra af ſig? Våra Tideböcker bära deraf vittne.

Med Eder, Gode Herrar, förenas i dag ſådane Män, ſom redan både riktat och hedrat vårt Språk; och huru kunde i ett Samhälle, helgadt till Rikets Välgörares och Hjeltars lof, ſom ſkall fira ſin högtid på den Store GUSTAF ADOLPHS födelſedag, huru kunde, ſäger jag, förbigås den, ſom med ett namn, *e)* näftan i våra minnen förknfvadt med GUSTAF ADOLPHS, har ſjelf med en ſå rörande ftämma begråtit Dess död, och ſom med en ſäker ſmak förenar all den behaglighet i ſina ſkrifter ſom dess naturliga ömhet, dess kända fromhet, dess umgängesſätt gifver honom i den enſkilta ſammanlefnaden.

Den vittre Man, ſom med en ſå ädel ſkrifart vet att pryda de allmänna Författningar, ſom utgå af det ämbetes ſkyldighet han i Riket bekläder *f)*, och ſom enligt den plikt, honom i Mina Ordens Lagar är föreſkrifven, tolkat med ſå mycken ſanning och vältalighet den

e) Öfverſte Kammarjunkaren Grefve OXENSTJERNA. *Ode öfver* GUSTAF ADOLPHS *Död.*

f) StatsSekreteraren SCHRÖDERHEIM.

Digitized by Google

ålderſtegne Riddarens *g)* Äreminne (hvilken, ſedan han börjat ſin lifstids lopp i Nordens Alexanders tjenst, grånat och ſlutat ſina dagar i mitt Hof), har visserligen rätt att räknas för en värdig medlem i ett Samhälle, hvars ſyftemål är vältalighet.

Den Skald *h)* ſom med en ſå hög ſtämma ſjungit CARL GUSTAFS ſegrar *i)*, hvars kända arbeten redan i mer än tjugo år prydt Svenska Språket, *k)* hedrar visserligen mera detta Samhälle af hvilket han nu blir Ledamot, än han af det blir hedradt.

Akademiens angelägenheters ſtändiga förvaltning kunde ej anförtros i ſäkrare händer, än i den mans *l)* vård, ſom ſkall dana Fäderneslandets och mitt framtida hopp, hvars behaglighet i undervisningsſättet, hvars lärdom, hvars vidſträckta vitterhet har gjort honom af främmande aktad, och banat honom vägen till den ypperliga förtroendes beſtällning han nu innehafver.

Att ſkrifva Hiſtorien med ſanning, dertill fordras lärdom och frimodighet; att ſkrifva den med

g) *Minnelſetal öfver RiksRådet och RiksMarſkalken Greſve* LIEWEN.

h) Greſve GUSTAF FREDRIK GYLLENBORG.

i) *Tåget öfver Bält.*

k) *Verldsföraktaren* och flera andra Arbeten, tryckta dels i VitterhetsAkademiens Handlingar, dels ſärſkilt.

l) CantzliRådet ROSENSTEIN, KronPrinsens Informator;

Digitized by Google

med behaglighet och nytta, dertill fordras förstånd, philosophi och vitterhet. På huru mycket sätt förtjenar icke denne Ledamot *m)* sitt säte i detta Samhälle, och huru mycken nytta bör man ej vänta af dess förstånd och lärdom, af honom, säger jag, som redan gjort en så vacker början *n)* till det arbete Akademien nu ålägges.

Huru kunde ock derföre de begge Skalder glömmas som, den Ene *o)* med så mycken behaglighet låtit på Svenska Skådeplatsen tala *Euripides* och *Homeri* Hjeltar *p)*, och med så mycken själ tolkat *Coras* och *Alonzos* kärlek *q)*; den Andre *r)* som med all Skaldekonstens styrka upplifvat GUSTAF WASAS patriotiska själ, vist honom, så till sägandes, uppstiga ur grafven, och låtit Svenska Folket ännu en gång *s)* hylla med den lifligaste glädje den Hjelten, som för mer än tvåhundrade år sedan frälst våra förfäder från verldsligt och andeligt tvång.

m) KammarRådet BOTIN. *Utkast till Svenska Folkets Historia.*

n) *Svenska Språket i Tal och Skrift.*

o) Kongl. Sekreteraren ADLERBETH.

p) *Iphigenie uti Auliden, Tragedi med Chorer,* upp. förd 1776.

q) *Cora och Alonzo, Opera,* uppförd 1782.

r) Konungens HandSekreterare KELLGREN.

s) *Gustaf Wasa, Lyrisk Tragedi,* hvilken med en ovanlig mängd åskådare uppförts 23 gånger under 1786 års vinter.

Digitized by Google

Jag saknar ibland Eder i dag tvenne värdiga Lärare, hvilka med skäl förtjena att intaga sina rum ibland Eder. Den Ene, GUSTAF ERIKSSONS Häfdatecknare *t)* i en tid, då Historien var förvandlad till Krönikor, har, den förste, med ett manligt skriffätt upptecknat GUSTAF ERIKSSONS förtjenster och rättfärdigat Sonen från många orättvisa beskyllningar *u)*. Den Andre *v)* har på ett fällsamt sätt med all vältalighetens behaglighet tolkat de Himmelska sanningar *x)*, och tjent språket och smaken, då han med ovanliga gåfvor uppfyllt det vigtiga kall han bekläder.

Af sådana Domare kan Svenska Språket vänta sig ett nytt och ärefullt Tidehvarf, och detta verk är ej ovärdigt dem, som uppoffrat sin hela tid i Rikets yppersta värf; och jag behöfde ej andra skäl att rättfärdiga en inrättning som för en så stor nytta med sig; ty jag vet att det finnes de som tro, att bokliga konster och vitterhet äro onödiga, att de äro af det slags öfverflöd som förfvagar styrkan af själen; som är endast tjenande till ett vekligt Folks tidsfördrif; som bör bannlysas från en allvarsam, en tapper Nation: Men för hvad belöning skall tapperheten strida, om ej för ett odödligt namn?

t) Biskopen i Lund Doktor CELSIUS. GUSTAF I:s *Historia.*
u) *Konung* ERIK XIV:s *Historia.*
v) Biskopen i Götheborg Doktor WINGÅRD.
x) Biskop WINGÅRDS Predikningar, utmärkte genom deras rena skriffätt, och i synnerhet Likpredikan öfver EnkeDrottningen.

Digitized by Google

För hvad en nyttig Ämbetsman uppoffra all sin ro, tåla samtidens orättvisa klander, afundens motstånd, om ej för det hopp, att en upplyst efterverld rättvisar hans minne? Och huru kan det hoppas, om ej det finnes de som genom sina snillens yrken kunna förvara deras namn för efterverlden; och hvad behagligare skyldighet för vittra snillen, hvad ädlare tidsfördrif för Statsmän, än omsorgen att ständigt återkalla minnet af Fäderneslandets välgörare? Men hvem kan på säkrare grunder känna värdet af deras förtjenster och dem tolka, än de som från barndomen varit sysslosatte med språkets renhet, eller de som, uppfödde i Rikets angelägnaste ämbeten, känna så väl de stora reglor som utgöra Regeringskonsten.

Ära store Mäns minne, det är bjuda deras afkomma att dem likna; det är säga: Krigsmän, Domare, Statsmän, Medborgare! J, som hafven ärft dessе Hjeltars namn, eller som bekläden deras ämbeten, hören, sen de offer en tacksam efterverld frambär till deras minne; förtjenen, om J det kunnen, förtjenen dessa äreminnen. Edra namn äro framställda för efterverldens domstol; vanslägtens ej. Det ankommer på Eder allena att göra dem äfven så namnkunniga.

Sådant är det värf som Eder nu är anförtrodt, till hvilket jag Eder nu kallar. Jag har uppfyllt min plikt, det är åt Er att fullgöra eder; och då J ären så mycket uppmärksamme

Digitized by Google

på det framfarna, lären J visst ej glömma efterverlden; och denna ſtändiga påminnelſe gör Eder ſäkert värde dess aktning".

På befallning uppläste StatsSekreteraren CARLSSON följande för Akademien utfärdade

STADGAR.

I. §.

Svenska Academien beſtår af Aderton Ledamöter. Ej må thetta Tal någon tid förökas.

II. §.

Academiens Embetsmän äro trenne. En Directeur, en Cantzler, och en Secreterare. The tvänne förſtnämnde eller Directeuren och Cantzleren ombytas hvarje ſjette månad, then förſta Junii och then förſta December, men Secreteraren theremot blifver beſtändig.

III. §.

Nu ſkola Directeur eller Cantzler väljas, lägge tå Secreteraren uti en låda ſå många kulor ſom Ledamöter äro uti ſtaden tillſtädes, och uttage ſedermera hvarje Ledamot, jemväl Secreteraren, en kula. Ibland theſſa kulor vare en märkt med en punct, och en annan med tvänne

Digitized by Google

puncter. Then Ledamot ſom undfår then förrá, blifver Directeur, och then then ſenare tager, Cantzler.

IV. §.

Uti alla ſammankomster före Directeuren ordet, men i thes frånvaro, Cantzleren, och i thennes åter, Secreteraren.

V. §.

Then af Academiens Ledamöter ſom til Secreterare väljes, bör i Stockholm bo och viſtas. Val thes vare ogildt, om ej Nio Ledamöter theruti deltagit. Honom tilkommer at föra öfver Academiens göromål Dagbok, at uprätta och utfärda Beſluten, och at uti et ſerſkildt rum förvara alla Handlingar, ſom Academiens inrättning, arbeten och angelägenheter angå; hvaraf han, utan vederbörligt tilſtånd, aldrig må någon främmande del gifva.

VI. §.

Academiens Klämma eller ſtora Secret föreſtälle, å ena ſidan, Vår bröſtbild, med thenna omſkrift: GUSTAF III. SVENSKA ACADEMIENS STIFTARE,

Digitized by Google

och å then andra, en Lagerkrans, hvarutinnan läſes the orden: SNILLE OCH SMAK, ſamt therutanomkring: SVENSKA ACADEMIENS STORA SECRET. Thet mindre åter är enahanda med frånſidan af thet ſtörre, och endast med then förändring af thet ordet: MINDRE SECRET.

VII. §.

Secreten vare altid uti Secreterarens gömmo. Thet ſtörre varde brukadt under alla öpna Bref ſom utgå, men thet mindre vid Brefväxlingen.

VIII. §.

Alla Academiens Beſlut, Bref och Betyg underſkrifve Directeuren, eller i thes ſtälle Cantzleren, ſedan the af Secreteraren contraſignerade äro, hvilken jemväl beſörjer om Secretens åſättande, på ſätt ſom i föregående §. ſtadgadt är. Ther ſå händer, at Secreteraren igenom then anſtälde lottningen jemväl Directeur är, tå contraſignere Cantzleren.

IX. §.

Academien välje altid til ſine Ledamöter them, ſom äro kände för go-

Digitized by Google

da ſeder, ſamt theslikes för ſådane inſigter, hvilka med Academiens föremål gemenſkap äga.

X. §.

Såſom Academiens anſeende mycket beror på val af Ledamöter; ſå ſkal ock vid them endast hafvas affeende uppå ſkicklighet. Ej må några anſökningar eller anläggningar therom tillåtas, eller någor Ledamot före valet ſin röst igenom löfte bortgifva.

XI. §.

Tå någor Ledamot med döden afgår, må ej nytt val anſtällas förr än på Trettionde dagen ſedan dödsfallet i Academien kungjordt blifvit. Varde ock genast ſå när- ſom frånvarande Ledamöter af Secreteraren underrättade om ledigheten, ſamt then til valet utſatte dag och tima, fjorton dagar förut i almänna Tidningarne kungjord.

XII. §.

Ej må val af nya Ledamöter företagas, utan at til thet minsta Tolf Ledamöter tilſtädes äro.

Digitized by Google

XIII. §.

På then utſatte dagen förrättas valet precis kl. 5 eftermiddagen. Thervid göres upropet i tvänne omgångar af Secreteraren, och må ingen Ledamot tillåtas at ſin röst afgifva, om han borta är tå thes numer upropas. Valen göras igenom tvänne omröstningar. Vid then första ſkrifve hvarje Ledamot på en ſluten ſedel then perſons namn han välja ämnar, och varde then, ſom med the fleste rösterne ſåledes vald är, genast underſtäld en ny omröstning med ſvarta och hvita kulor, af hvilka the förre neka och the ſenare jaka. Skulle emot then föreſlagne finnas en tredjedel ſvarta kulor, tå är then föreſlagne, utan affeende på then förra omröstningen, uteſluten: dock må til then omröstades förmon kulorne ſålunda beräknas, at enär the närvarande Ledamöter utgöra et antal, hvilket ej jemnt med tre fördelas kan, fordras til uteſlutandet ſå många ſvarta kulor, ſom utgöra en tredjedel af then näst efterföljande numer, hvilken med tre för-

Digitized by Google

delas kan, nämligen, tå Tretton eller Fjorton Ledamöter äro närvarande, fordras til uteſlutandet Fem, och för Sexton eller Sjutton, Sex ſvarta kulor.

XIV. §.

Thetta val ſkal hemligt hållas til thes thet ſamma blifvit Academiens Beſkyddare underſtäldt. Vinner then föreſlagne Thes Nådiga bifall, tå är han behörigen vald, och utſättes dag til hans emottagande, hvilken äfven i almänna papperen kungöres.

XV. §.

Academiens Ledamöter äro förbundne och pliktige, at hos ſig tyst och lönligit hålla thet missöde någon föreſlagen träffa kunde, at efter erhållne fleste röster vid första omröstningen, åter vid then andra med ſvarta kulor uteſlutas, eller ock, om ſedan han af Academien vald blifvit, han ej nog lycklig är at vinna thes Beſkyddares bifall.

XVI. §.

Nu är Ledamot vald, blifve han uti en almän Sammankomst emottagen,

Digitized by Google

och hålle thervid et Tal öfver then afgångne. Vare honom ock theslikes tillåtit, at therutinnan återkalla minnet utaf någon ibland the Tre Store och odödlige Svenske Konungar, GUSTAF then Förste, GUSTAF ADOLPH then Store, och CARL GUSTAF.

XVII. §.

Å thetta Tal ſvare i Academiens namn then Ordförande: hvarefter then nye Ledamoten intager ſit rum, ſedan han teknat ſit namn.

XVIII. §.

Under alla arbeten ſom utgifvas af Academiens Ledamöter, uti Fullmagter och Afhandlingar, ſamt vid alla tilfällen, tå Ledamöterne ſina öfriga Titlar föra, måge the äfven ſkrifva och kalla ſig med then Academiske, nämligen: *en ibland the Aderton af Svenska Academien*, eller ock *en af Svenska Academien*.

XIX. §.

Beträdes Ledamot med något ſom emot heder och ära går, varde han för altid utefluten.

Digitized by Google

XX. §.

Tå fråga är om Ledamots uteſlutande, böra altid Tolf Ledamöter vara närvarande, hvilke ſig utlåta igenom ſvarta kulor ſom uteſluta, och hvita ſom bibehålla.

XXI. §.

Til uteſlutande fordras Två tredjedelar af the närvarande, och vare angående beräkningsſättet lag ſamma ſom uti §. om invoteringar ſagdt är.

XXII. §.

Academiens yppersta och angelägnaste göromål är, at arbeta uppå Svenſka Språkets renhet, ſtyrka och höghet, ſå uti Vettenſkaper, ſom ſerdeles i anſeende til Skaldekonsten och Vältaligheten uti alla thes tilhörande delar, jemväl uti then, ſom tjenar at tolka the Himmelſka Sanningar.

XXIII. §.

Ty åligger äfven Academien at utarbeta en Svensk Ordabok och Gramatica, jemte ſådane Afhandlingar ſom bidraga kunna til ſtadga och befordran af god ſmak.

Digitized by Google

XXIV. §.

Tå för ſkriffättet föreſkrifter blifvit af Academien ſtadgade, böra thes Ledamöter them uti alla theras arbeten i akt taga, ſå framt the therå vilja föra titul af Academiens Ledamot.

XXV. §.

Academiens ſammankomster blifva af tvänne ſlag: *The enſkildte* och *the offentelige*. *The enſkildte* hållas hvarje vecka en gång under the ſju arbetsmånader, på then dag, ſom öfverenskommes vid arbetstidens början om hösten. Thenna ſammankomst bör minst räcka i tvänne timar, och börjas klockan half til fem eftermiddagen. I thenna ſammankomst öfverlägges, om alt ſom hörer til Academiens arbete. *The offentelige* ſammankomster hållas vid öpna dörar på Academiens högtidsdag, och tå en ny Ledamot ſkal taga för första gången ſit ſäte i Academien.

XXVI. §.

The ſenare ſkola hållas, undantagande högtiden, eller tå ſerſkild befal-

Digitized by Google

ning gifves af Academiens Beſkyddare, ſå ofta någon ny Ledamot antagas ſkal. The förre åter til thet minſtone en gång hvarje vecka, the månader undantagne, uti hvilka Academiens ferier inträffa, ſom äro Junius, Julius, Augustus, September och October, tå ſammankomster hållas en gång, Torsdagen näst för eller näst efter then Femtonde.

XXVII. §.

Academien ſkal årligen fira thes högtid uppå then Store GUSTAF ADOLPHS Födelſe dag, then Nionde dagen i December månad, hvilken nu mera efter årsräkningens förändring inträffar på then Tjugonde dagen i ſamma månad. Thervid i akt tages thet ſom i Academiens Ordningsbok ſtadgadt är.

XXVIII. §.

Vid the alnänna ſammankomster, tå Ledamöter antagas ſkola, gäller hvad i XVI §. förordnadt är, ſamt thet ſom i Academiens Ordningsbok föreſkrifves; ſkolandes theslikes Embetsmännen ſå föranſtalta, at en eller flere af Ledamö-

Digitized by Google

terne tå måge upläſa Skaldeſtycke, Tal eller annat Arbete ſom af them författadt är, eller något ſtycke af Academiens arbete.

XXIX. §.

Uti the enſkildta Sammankomster måge Ledamöterne intaga ſina rum alt efter ſom the ankomma: men vid the almänna och offenteliga bibehålla Academiens förſte Ledamöter thet rum them igenom lottkastning tilkommit. Then Ordförande intage dock altid thet främſta ſtället, för at bibehålla ordning i öfverläggningarne och uti omröstningar. Tå någon ny Ledamot emottages framdeles, erhåller han thet rum then afgångne innehaft, på thet ingen flyttning tillåtas må; ſkrifve han äfven namn ſitt under thens namn efter hvilken han kommen är, och intage thes ſtol.

XXX. §.

Academien åligger, at vid thes enſkildta ſammankomster ſyssloſätta ſig med thes almänna göromål, eller ock med granskningar thy ſerſkildt updragas kunna.

Digitized by Google

XXXI. §.

Så uti the almänna, ſom enſkildta ſammankomster, bör then Ordförande god ordning främja och alt oſkick afvärja.

XXXII. §.

Stadna Ledamöterne uti olika beſlut öfver förekommande ämnen, the ther icke omröstning underkastas kunna, varde målet til en annan ſammankomst upſkutit.

XXXIII. §.

Secreteraren framſtälle alla ämnen: then Ordförande åter afſäge beſluten ſedan han afhört the närvarandes mening, på thet ſätt, at han förſt inhemtar then Ledamots mening, hvilken honom närmast ſitter på then högra ſidan, och ſå vidare: ſägande ſluteligen ſin egen tanke.

XXXIV. §.

Ej må någor, ſom icke Ledamot är, bivista Academiens enſkildta ſammankomster, therest ej Konungar eller fremmande Konunga Barn åſtunda at Academien thenna hedren göra.

Digitized by Google

XXXV. §.

Vare ingen ſkilnad Ledamöterne emellan i anſeende til Börd, Stånd eller Embeten: hvarföre the ock aldrig uti Academien måge bruka til hvarannan andra Titlar, än them födslen åtfölja.

XXXVI. §.

Ej må något beſlut gälla thet ej Sju Ledamöter, och theribland en af Academiens Embetsmän, öfvervarit, och ſtadgats i Academiens ſamlingsrum.

XXXVII. §.

Ej må någor Ledamot, then uti ſtaden är, utan laga förfall, afhålla ſig ifrån ſammankomsterne; ſerdeles tå fråga är at välja eller at uteſluta en Ledamot, eller vid pröfningen af et arbete, och bör orſaken til thes uteblifvande altid af någor Ledamot anmälas.

XXXVIII. §.

För hvarje enſkildt ſammankomst tillſtälles Academien aderton Skådepenningar af ſilfver, för the aderton ſom utgöra Academiens Ledamöter, med

Academiens

Digitized by Google

Academiens Beſkyddares Bild på ena ſidan, och på then andra Academiens Sinnebild och Valſpråk. Kl. half til Fem, när Academiens Ur ſlår, ſom är lika ſtäldt med Tornuret i närmaste Kyrka, (then i XXV. §. utſatte ſtunden til ſammankomsterne,) böra theſſe Jettoner fördelas emellan the närvarande Ledamöter: men ſkulle ſå hända, at en eller flere öfvèr blifva, hvilka icke jemnt fördelas kunna, blifva the til then nästpåföljande ſammankomsten förvarade, och tå, tillagde til them ſom för then dagen anordnas, ibland Ledamöterne på lika ſätt utdelte. Then Ledamot ſom vid thet föreſkrefne klockſlaget ej är tilſtädes, kan icke eller, om han ſig ſedermera inſinner, uti utdelningen ſin rätt til godo njuta.

XXXIX. §.

Hvarjom och enom af Academiens Ledamöter ſtånde fritt och öpet, at ſina arbeten Academiens granskning underkasta.

Digitized by Google

XL. §.

Secreteraren tilkommer at utſe Granſkare, hvilke yttrande ſit afgifva; men them vare ſträngeligen förbudit, at arbetet eller granskningarne några fremmande meddela, innan thet i Academiens ſammankomst är upvist och gilladt, eller at taga handlingarne med ſig, om the utur ſtaden resa.

XLI. §.

Til at ſtadga Academiens yttrande öfver arbeten, böra Sju Ledamöter, och theribland en Embetsman, tilſtädes vara. Skulle bifallet ej med tvänne röster öfverſtiga afſlaget, vare ſaken til nästa ſammankomst upſkuten.

XLII. §.

Thet bifall Academien lemnar vare altid uti vissa föreſkrefne ordaſätt. Thet gifves på Pergament ſkrifvit, underteknadt af Academiens Directeur och Secreterare, och förſedt med Academiens Secret.

XLIII. §.

Til Academiens pröfning kunna jemväl fremmande upgifva ſina arbeten.

Digitized by Google

XLIV. §.

Vid granskning af ſådane arbeten förhålles ſom här ofvan i XLI. §. ſtadgadt är, men vare öfvervigt af en röst thervid tilräckelig.

LXV. §.

När et ſådant bifall til enſkildt gifvit varder, åligger them at vid tryckningen theraf följa the för ſpråket och ſtafningsſättet af Academien ſtadgade reglor: Vare äfven Författarne icke tillåtit, at vid utgifvandet förbigå the anmärkningar, hvilka af Academien i theſſa hänſeenden göras kunna.

XLVI. §.

Skulle nu ſå hända, at Academien ſig befogad finner, för ſmakens och ſpråkets ſkull, at anmärkningar göra öfver något i almänhet utkommande arbete, vare the författade med fogelighet, men ingalunda med retande eller förolämpande ordaſätt, icke eller med någon tvingande myndighet framſtälde.

XLVII. §.

Utgifver någor af Trycket något emot Academien, vare ingen thes Le-

Digitized by Google

damot tillåtit at therå ſvara eller i något förſvar ther ingå, therest han icke uti en almän Sammankomst af Nio Ledamöter therom ombuden och tilſagd varder.

XLVIII. §.

Ej må någor Ledamot uptäcka något ſom rörer rättelſer, afflag eller annat hvad Academien eller thes Ledamöter angå kan. Then thet gör varde utſluten.

XLIX. §.

Uppå Academiens årliga Högtidsdag utdelas tvänne ſtora Skådepenningar af guld, til TjuguSex ducaters värde hvarthera, til belöningar för the tvänne arbeten, hvilka pröfvas bäst vara författade öfver the upgifne Ämnen, och tvänne i ſilfver för them, hvilka the förre närmast äro, och ſåmedelst förtjena accesſit.

L. §.

Theſe tvänne ämnen blifve, nu och hädanefter altid, et i Vältaligheten och et i Skaldekonsten, och upgifvas jemväl ämnena för thet följande året

Digitized by Google

på Högtidsdagen, samt kungöras genast i alla offenteliga Dagblad och i the Lärda Skrifter som månadteligen utkomma. Thenne kungörelse uprepas för andra gången trenne månader therefter.

LI. §.

Skulle någor enskildt, vare sig känd eller okänd, utsätta något Prisämne, och thertil framte til belöning en Skådepenning, samt anmoda Academien at then utdela, vare Academien pliktig at hans begäran fullgöra, tå then inhemtat först, öfver ämnet, sin Beskyddares tilstånd.

LII. §.

Tvänne månader för Högtiden, eller til Ottonde Dagen i October månad, böra alla Prisskrifter vara inlemnade. Hvar och en af them vare, som altid öfligit är, försedd med någon Tänkeskrift, hvilken tillika sinnes på en bilagd förseglad billet, hvilken åter innehåller Författarens namn.

LIII. §.

Nu äro the inkomne arbeten granskade, och hafver Academien sitt beslut theröfver stadgat, tå måge Namn-

Digitized by Google

ſedlarne öpnas vid them, ſom vinna belöning och accesſit. The öfrige oupbrutne ſedlarne återgifvas, om ſå åſtundas ſkulle.

LIV. §.

Uppå Högtidsdagen upläſas the Skrifter, ſom the ſtörre belöningarne vinna, och nämnes theras Författare för hela Sammankomsten. Är han ther närvarande, varde tå genast framkallad, at af Directeuren emottaga ſå väl Skådepenningen ſom Academiens bifall. Therefter anviſes honom, uppå en för the belönte utſedd ſerſkild bänk, et rum, thet han ſedermera vid alla Academiens offenteliga Sammankomster altid må behålla. Blifve ock thes namn tillika med dagen tå han Priset vunnit, och ämnet för thes arbete, upſatt uppå en tafla i thet offenteliga Samlingsrummet; hvarförutan jemväl theſſe Academiens beſlut uti the almänna papperen kungöras.

LV. §.

Författare til the ſkrifter hvilka icke belöning vunnit, kunna om the

Digitized by Google

thet åſtunda, undfå del af the|thervid gjorde anmärkningar.

LVI. §.

Gifver någor i förtid ſig' ſåſom Författare tilkänna, komme ej thes arbete vidare under granskning, och göres therå intet affeende.

LVII. §.

Thet första året et ämne utgifvit är, böra Academiens Ledamöter theröfver icke arbeta, eller i täflan om priſet ingå: Men ſkulle til then utſatta tiden inga arbeten inkomma, the ther belöning förtjena; åligger thet tå en eller flere af Academiens Ledamöter, at om ämnet ſkrifva, och ſedan theras Skrift blifvit behörigen öfvervägad i Academien, upläſes then vid en almän ſammankomst, och inſättes i Academiens Handlingar, at tjena til mönſter för them ſom i thylika ämnen tänka ſkrifva.

LVIII. §.

BelöningsSkådepenningar: then ſom utdelas för Vältaligheten föreſtäller, på ena ſidan, Academiens Sinnebild, eller

Digitized by Google

inom en Lagerkrans thesſa ord: SNILLE OCH SMAK, ſamt theromkring: SVENSKA ACADEMIEN INSTICKTAD DEN XX. MARTII MDCCLXXXVI. På then andra ſidan: *Mercurius* ſåſom en ſtående yngling med vingad hatt på hufvudet, caducée i ena och en pappersrulle i then andra handen, hvilken Gud, enligit the gamles tro, var Uphofs- och Styresman för Vältaligheten; och i Exerguen: VÄLTALIGHET. Then åter ſom utdelas för Skaldekonsten: på ena ſidan, Academiens Sinnebild lika ſom then föregående: på andra ſidan, *Apollo Citharœdus* ſådan ſom han uti en marmor-antique ſtod finnes i Konungens Cabinet, utan omſkrift; men i Exerguen: SKALDEKONST. Stockholms Slott *then XX dagen i Martii månad, År efter vår Herres Jeſu Chriſti Börd, thet Ettuſende Sjuhundrade Åttionde Sjette.*

Då uppläsningen af Stadgarne var ſlutad, framkallade HofCantzleren Akademiens Ledamöter, hvar och en med ſitt namn och i ſin ordning. Å deras vägnar beſvarade den äldste ibland dem, Herr RiksRådet Grefve HÖPKEN, Konungens Tal, och tolkade Akademiens erkänſla i efterföljande ord:

Digitized by Google

Stormäktigſte Allernådigſte Konung!

När, inför Eder Kongl. Majeſtät, omgifven af en anſenlig lyſande förſamling och under en ſtåt ſom Majeſtätet åtföljer, jag vid denna högtidlighet framträder, ſå ſker det med den djupaste vördnad, men tillika med en häpenhet jag ſvårligen kan dölja eller öfvervinna.

Jag ſtår här inför Thronen, att uti Akademiens namn föra ordet, och jag befinnar derjemte, att orden ej kunna hinna opp till ämnets höghet. Tystnad vore då väl det bäst talande, om vid detta tillfälle den vore tillåten.

Till min urſäkt måſte jag ock uppriktigt tillſtå, att jag mest öfverlefvat mig ſjelf, och att åldern ſänkt min röst och ſläckt den finneseld, ſom bör upplifva vältalighet, den jag fördenſkull minſt äger och på denna ſtunden mest behöfver.

Dock, i ſanning, hvartill ſkulle den i dag tjena? Fordras att känna Eder Kongl. Maj:ts kärlek för vitterhet och ſmak, kärlek för Svenſka ſpråkets uppodling, för Skaldekonstens ädla och ljufva målningar; ſå finnes allt detta i denna Inrättnings grundläggning och ſammanſättning. Fordras ock, att känna hvad ett ſtort ſnille förmår ſkapa, hvad utrymme på utligter detſamma intagit, med huru ſtor omtanke det förjt för närvarande tid och tillkommande tider igenom uppmuntringar och belöningar; äf-

Digitized by Google

ven ock, hvad utvägar tagne blifvit, att i längden afböja missbruk, tvedrägt, oordningar, som leda till förfall och obestånd; så äga vi uti de uppläsna Stadgar bevis, att allt förutsedt blifvit, allt utur vägen röjdt. Det är rätta kännemärket af vishet och af vidsträckt snille, att gifva åt sina anläggningar en tillräcklig och varaktig styrka emot tidens verkningar och emot menniskors dels lättja, dels ledsnad, dels lättsinnighet, dels medfödda håg för nya förändringar och nya påfund.

Således, Stormäktigste Allernådigste Konung, återstår för mig ej annat, än att, å Svenska Akademiens vägnar, betyga för Eder Kongl. Maj:t dess odödliga vördnad och underdåniga tacksamhet för den mödan Eder Kongl. Maj:t sig åtagit att sjelf upptänka, sjelf utarbeta och stadga denna inrättning, nyttig icke allenast för medlefvande och för framtiden, utan, jag tör säga, äfven för Eder Kongl. Maj:t sjelf. Det höfves en stor Konung, att regera öfver ett upplyst Folk; det höfves ett upplyst Folk, för att en dag kunna tala värdigt om en stor Konungs bedrifter. De Regenter vi än mest vörda och bäst känna, halva skapat dråpliga Häfdatecknare. *Augusti* och *Ludvigs* tidehvarf anmärkas mindre igenom deras gerningar uti krig, mindre igenom drabbningar och eröfringar, hvaraf minnet och lifligheten med tiden småningom bortdunstar; än igenom de dråpliga Snillen de uppammat, igenom de grundeliga, behagliga, sinnrika och kärnfulla Skrifter de uppväckt, igenom ett förbättradt

Digitized by Google

ſpråk de infört, igenom ädlare Skalder, igenom vettenſkaper, vitterhet och allahanda ſnillebragder de uppmuntrat, menniſkoſlägtet till förundran, undervisning och prydnad.

Men jag ſtadnar härvid. Eder Kongl. Majeſtäts vilja, höga tänkeſätt och jemväl närvaro förbjuda, att vid detta tillfälle hämta ur desſa märkvärdiga tidehvarf en likhet med den tids herrlighet oss beredes. Efterverlden får friare utrymme, att lifligen teckna allt detta med ſanning och värdighet.

Konungen behagade dereſter till bemälte Herr Riks-Råd öfverlemna Akademiens Sekret, och till Sekreteraren Stadgarne.

Ledamöterne framträdde att, *enligt den faſtſtällda Ordningen*, lotta om ſina Säten, undantagandes Herr RiksRådet Grefve HÖPKEN, åt hvilken Konungen Sjelf lemnade N:o 1. För de trenne frånvarande Ledamöter, Herr RiksRådet Grefve SCHEFFER, Biſkoparne Doktor CELSIUS och WINGÅRD, uttogos Lotterne af Herr RiksRådet Grefve GYLLENSTJERNA, Herr RiksRådet Friherre CARL SPARRE och Herr Grefve BRAHE.

I en täckt ſilfverſkål voro lagda 13 Numror, och utföll Lottningen på följande ſätt:

N:o 2. Hr RiksRådet Grefve CARL FREDRIK SCHEFFER.
N:o 3. Biſkopen Doktor CELSIUS.
N:o 4. Kongl. Sekreteraren KELLGREN.
N:o 5. Hr RiksRådet Grefve VON HERMANSSON.
N:o 6. Biſkopen Doktor WINGÅRD.
N:o 7. Hr RiksRådet Grefve AXEL FERSEN.
N:o 8. Öfverſte KammarJunkaren Grefve OXENSTJERNA.

Digitized by Google

N:o 9. Expeditions Sekreteraren ADLERBETH.
N:o 10. KammarRådet AF BOTIN.
N:o 11. CantzliRådet ROSENSTEIN.
N:o 12. StatsSekreteraren SCHRÖDERHEIM.
N:o 13. CantzliRådet Grefve GYLLENBORG.

Sluteligen behagade Konungen Sjelf underteckna Akademiens Stadgar och låta dem af de närvarande Ledamöter, hvar efter sin nummer, underskrifvas; hvarefter Konungen åter begaf Sig till det inre rummet, beledsagad af Akademiens Ledamöter.

Sedan Kongl. HusgerådsKammarBetjeningen kring det midt i rummet stående bord framsatt 18 Länstolar, hvaraf en för den äldsta Ledamoten, Herr RiksRådet Grefve HÖPKEN, sattes vid den öfra, och en för Sekreteraren vid den nedra ändan af bordet, men de öfriga efter deras nummer på hvardera af sidorna; inkommo Akademiens Ledamöter å nyo, och intog hvar och en den stol, som med dess erhållna Nummer var tecknad.

Konungen täcktes, i en för Honom tillredd Läktare med galler, incognito bivista det återstående af Akten.

Herr RiksRådet Grefve VON HÖPKEN, och efter honom hvar Ledamot i sin ordning, samt sluteligen Sekreteraren, höllo följande Tal:

Digitized by Google

INTRÄDES TAL,

AF

HERR RIKSRÅDET m. m. GREFVE

ANDERS J. VON HÖPKEN.

MINE HERRAR!

Vi hafva nu, dels af Hans Kongl. Maj:ts nådiga Tal, dels af de uppläsna Stadgar inhämtat Dess höga mening och Dess ſtora affigt med denna Akademi: Språkets uppodling, Smakens förbättring och Skaldekonstens upphöjning.

Mig anſtår icke att anmärka, att desſa ſtycken torde hyſa brister och behöfva hjelp.

Vältaligheten ſtöder ſig på ordning i ſammanſättning, på tydelighet och lämpelighet i ord, på grundelighet och ſtyrka i tankar.

Skaldekonsten fordrar att uppväcka rörelſer och äfven målningar, der ämnet det begär.

Smak beſtår i en ſammanſtämning af ädla tankar, ädla uttryck, i värdighet och lämpelighet vid ſkriffättet.

Språkets renhet ligger, efter mitt omdöme, ej alltid uti äldsta ſkrifter, eller fordrar att återkalla urgamla ord till bruk. Det ſtår icke i vår makt att ſkapa ett annat ſpråk, än folket i allmänhet talar, *Quem penes arbitrium est et Jus et Norma loquendi.* Vi förmå allena regelbinda och förbättra, men förbättringen bör

Digitized by Google

ſke efter närvarande ſeder och efter de nyheter, ſom en mera upplyst tid upptäckt och infört; ty uti alla ſpråk finnes att de med ſederne blifvit mildrade, undergått flera förvandlingar och afklädt ſig ſmåningom ſin förra råhet och hårdhet, vunnit derigenom mera behaglighet, mera ljuflighet, mera anſtändighet, utan att förlora något af ſin arfslott, uti ſtyrka af tankar och uttryck.

Snillets egenſkap är, att med kall eftertanke ſkapa, hjertats egenſkap åter att hyſa eldiga känſlor, ſom värma opp allting, gifva lif och rörelſe. Huru mycket är man icke i detta ſednare fallet, det täcka könet förbunden? Hos detſamma viſar ſig naturen i ſin fägring, ur hvilken upprinna egna finheter, egna uttryck, egna bilder och lifligheter.

Men jag måſte betänka, att jag nu talar för ett upplyst Samfund, ſom allt detta känner bättre än jag det gör. På ſamma grund behöfver jag icke påminna Akademien om den ſkyldighet oss åligger. Vår plikt är lätt under Hans Kongl. Majits ögon, under en ſtor Skyddsherre, under ett ſkarpſynt Snille, under en fäker Anförare. Vår underdåniga tackſamhet och vördnad böra ej hvila inom utſökta granna ordabetygelſer, utan blifva liflig och verkſam, hvilket vår nådige Konung endast begär af oss, och vi gerna på denna ſtund helga åt Honom och alltid.

Digitized by Google

INTRÄDES TAL,

AF

KONGL. MAJ:TS HANDSEKRETERARE

JOHAN HENRIK KELLGREN.

MINE HERRAR!

Kallad af Hans Maj:t, min nådigſte Konung, till Ledamot af ett Samfund, ſom utgöres af Rikets högſta Män och ypperſta Snillen, med ögat förblindadt af det ljus mig omgifver, tanken förſkräckt för de plikter mig åligga, och hjertat deladt mellan ſtridande känſlor af häpnad, glädje, frùktan och tackſamhet; går jag att intaga ett af de rum, ſom alla voro ämnade åt utmärkta förtjenster. J, mine Herrar, hafven ſvarat emot detta ändamål. Er har tillfallit genom Konungens rättvisa, hvad mig är ſkänkt af Dess nåd. I eder ära igenkänner Nationen (och jag påkallar de vittnen hon hít i dag inſtämt), i eder ära igenkänner hon belöningen för de ſnillegåfvor hon redan länge vördat och beundrat. Här prisar hon valet af de Mäſtare i vältalighet ſom, än med *Demoſtheners* ſtyrka i oroliga tider ſtyrt hennes hjerta och upplyst hennes tänkeſätt, än med *Liviers* behag tecknat taflan af hennes forntida öden, än med *Pliniers* värdighet tolkat för hennes öron Thronens bud och befallningar, än med de Franske Vältalares ömhet kallat hennes ſaknad till dygdige och förtjente medborgares graf: Der åter ſer hon deſſa vitterhetens högſäten värdigt upp-

Digitized by Google

fyldta af dess lyckligaste Skalder, dem, som upphöjt i evigt minne hennes Store CARLARS och GUSTAFVERS bedrifter; eller dem, som genom Scenens diktade sanning böjt dess håg till ädlare passioner, mildare seder, och renare nöjen. Men hvad finner hon hos mig, att rättfärdiga min ära? Kan hända ett framgent sträfvande nit att följa edra fotspår, en obrottslig vördnad för de mönster J mig gifvit, några vacklande steg på den bana, der J så ofta hunnit målet, några uppmuntrande lagrar som, i ett för flera VisdomsGudinnor fordom samfält, nu afskildt Tempel, krönt den mest lyckliga täflarens seger. Men dessa ringa förtjenster, om ock något i sig, äro intet i jemförelsen; och jag tvingas att söka ett gilltigare skäl till den nåd mig vederfarits. Då Hans Kongl. Maj:t funnit för godt, att inrätta en Akademi för Språkets uppodlande och Smakens vård, har Hans upplysta och nådiga afsigt varit, att der visa målet för VitterhetsIdkares högsta ära och belöning. De borde då strax blifva förvissade derom, att intet annat än vittra förtjenster kunde härtill bana vägen. Men, då ett fällspordt öde så skickat i vårt land, att de personer, hvilka snillet högst uppsatt, blifvit desamme som börden gynnat, kunde häraf tilläfventyrs hända, att en blygsam yngling misskände sin rätt, anfåg för villkor hvad som varit en tillfällighet, och mätte så belöningens afstånd genom lyckans

lyckans. Om hädanefter en ſådan finnes, ſkall han ſe mig; och hoppas.

I fall icke ämnet här öfverſteg min förmåga, och i fall jag icke fruktade att upprepa och förſvaga, hvad J, mine Herrar, derom värdigare ordat eller orda tänken, vore väl ingen ting nu min pligt mera enligt, än att omtala det nådiga beſkydd, ſom Hans Kongl. Maj:t från ſitt anträde till Regeringen lemnat vitterheten i ſitt land, ett beſkydd ſå mycket kraftigare, ſom det mera härledt ſig från medfödd böjelſe än ſtatskloka affigter; jag ſkulle, ſäger jag, omtala den nådiga uppmuntran Han gifvit hennes idkare, och de ſtora mönſter Han framlagt till deras efterföljd. Jag ſkulle då viſa i all ſin vidd ſtorheten och nyttan af denna Akademis inrättning, ſom fäſter SångGudinnorna för eviga tider i Sveriges ſköte; dess medelbara verkan på Rikets allmänna ſtällning; huru Landets välſtånd, lugn och fällhet i ett ſådant verk både närvarande röjes och framgent lofvas; att, då härigenom Smaken ſtadgas och utbredes, de allvarſammare vettenſkaperne härmedelst ſkola vinna en gladare drägt, mera älſkansvärdt ſkick; deraf upplysningen ſpridas med fördubblad haſtighet till alla ſtånd och kön; konsterne vänjas att pryda ſin fullkomlighet, flöjderne drifvas med en lättare hand, ſederne antaga mera ärbarhet och renhet, och allmänna umgänget högre värde och behag. Med ett ord: jag ſkul-

Digitized by Google

le viſa att, då vår ſtore Konung genom Vitterhetens uppmuntran gifver ſin ſpira en ny glans, bereder Han för ſitt folk en ny invärtes lyckſalighet och ny utvärtes ära.

Den ſtolte utlänningen, ſom länge anſett vår Nord för barbariets friſtad, ſom helt nyligen börjat tro, att en ſtråle af ljus äfven en dag kunde tränga till oss, ſkall ſnart med förundran lära känna ett folk, värdigt att täfla i ſmak och ſnille med det nyare Athén. Han ſkall lockas till vårt land, underviſas i vårt ſpråk, lifligt intagas af dess manliga ſkönhet, ledas till kärlek för Nationen genom kärleken för dess tungomål, till vördnad för dess makt genom vördnaden för dess kunſkaper, och antingen för alltid fästa ſitt hem i ett land, ſom till naturens förmåner, konsternas höjd, ſnillets ljus och ſammanlefnadens nöjen ej efterger något, men i mildheten af ſitt regeringsſätt öfverträffar alla andra; eller ock, återkommen till ſina landsmän, ſkingra deras åldriga fördom mot allt aflägſet, och gifva dem hädanefter ett lika grundadt ſom fördelaktigt begrepp om Svenska klimatet, Svenska Folkets lynne, och Svenska Snillets ſkicklighet ſå till alla vackra ſom allvarſamma yrken.

Sådant, mine Herrar, är ämnet för den ſtora och lyſande tafla jag här borde uppdraga. Men jag har ſagt det: min ſtyrka är ej vuxen detta företagande; och jag har lemnat det åt Er.

Digitized by Google

Hvad jag endast vågar, är, att med få ord nämna om Vitterhets-Sällſkaps närmaste ändamål: deras omedelbara verkan på Snillet och Smaken.

Ibland alla Samhällen är Snillets Republik det ſom kräfver den ſtörſta frihet. Men allt ſlags frihet, ſå i den lärda ſom allmänna verlden, då hon ej ledes genom lagar, vanſlägtas förr eller ſenare till ſjelfsvåld. Naturen enſam, det vill ſäga känſlan ledd af förſtåndet, har af evighet ſtiftat desſa oryggeliga lagar, hvilkas kännedom i valet och uttrycket af det ſköna är hvad vi kalla Smak. Men känſlan kan förvillas, förſtåndet fela, och ſmaken fordrar således en lagſkipande makt, ſå mycket lättare att lyda, ſom hon, i ſtället för bud och ſtraff, endast verkar genom exempel och belöningar. Ett Samfund, valdt ibland de yppersta Snillen i ett land, är tydeligen den Rätt, der en dylik makt bör hvila. Rom kände ej detta medel att vårda ſitt ſnilles ära. Ockſå ſåg man från Auguſti tidehvarf ſmaken dageligen förfalla, ſpråket förſämras, och Nationen återföras till barbari och mörker. Hos den bland nyare Stater, hvarest Vitterheten förſt åter uppſtigit till ſin höjd, har man i tid förekommit ett lika hotande missöde genom ſtiftandet af ett VitterhetsSällſkap, ſom, det förſta i ſitt ſlag och ett mönſter för alla ſednare, ägt den lyckliga verkan, att ſmaken i detta land, efter hundrade års förlopp, ännu bibehålles vid ſamma renhet

Digitized by Google

ſom i Ludvig den Stores tid. Det är icke att förſtå, ſåſom alla förſök till ſmakens förderf härigenom blifvit förekomna. Der, ſom all annorſtäds, hvarest ſtora Snillen förutgått, har händt att andre, begåfvade af naturen med mindre ſtyrka men lika ärelystnad, otålige vid mödan och misströstande om ſegern på en allmän bana, hafva kastat ſig på afvägar, brutit alla band åt höfva och ſmak, tilldömt ſig priſet der medtäflare ej funnits, och igenom ſin djerfhet ådragit ſig för ett ögonblick den nygiriga hopens förundran. Men desſa förſök hafva dock alltid förblifvit utan vådelig verkan, der Allmänheten ägt en laga Domſtol, att i vittra mål rådfråga. Det är utom allt tvifvel, att dylika tillbud äfven en gång hos oss ſkola göras, och tiden dertill torde vara ſå mycket närmare, ju mera vår vitterhet i alla dess delar ſynes ſtiga till ſin fullkomlighet. Då är det, ſom detta Samfund, ſtiftadt och ſkyddadt af den visaste bland Konungar, och ſammanſatt af Nationens vittraſte män, ſkall gifva en friſtad och ett ſegrande förſvar åt den ſanna Smaken.

Digitized by Google

INTRÄDES TAL,

AF

HERR RIKSRÅDET m. m. GREFVE

MATHIAS von HERMANSSON.

MINE HERRAR!

Kallad till denna Akademis Ledamot, gör jag i dag mitt första inträde af lydnad för min Konungs befallning, af åtrå att uppfylla de mig ålagda skyldigheter, men tillika med misströstan till min insigt. Vettenskaper och språk undergå lika förändringar till uppkomst och fall. Hvarken är möjeligt att tala och skrifva väl uti ett fattigt språk, eller för ett folk som är fattigt på tankar, smak och seder. Under sådana bristfälligheter blir okunnigheten djerf, Auktorer mindre fällsynte som oförtjent bära namn deraf, under det de förspilla sin tid utan aktning för Allmänheten, utan ömhet för sig sjelfva. Uti deras fällskap måste vältaligheten vantrifvas. Naturen är väl den ena tiden frikostigare på snillen än i en annan: Men i alla tider fordras för dem uppmuntran och täflan. De upplifvas af efterdömen, vårdslösas der ingen domare är, och omsider igenom andras och egen glömska qväfvas. Dervid lider icke språket allena. Verkan blir icke mindre vidsträckt än bedröfvelig för Staten och hvar enskilt.

Om Sverige icke kan mäta sin ålder i vettenskaper och snillebragder med andra Länder,

Digitized by Google

ſå har det deremot inom en kortare tid gjort ſå mycket ſtörre framſteg. Det kan ibland annat uti vältalighet framviſa arbeten, ſom ſkulle hedra det fordna Athén och Rom. Jag ſtannar här, ty jag ſer dem närvarande ſom det angår.

Det är denna driſt, denna heder för Svenſka Språket vår Konung vill hafva underhållen och fortplantad. Efterkommande taga vid der deras företrädare ſluta, emot dem tackſamme, för ſig och Samhället icke mindre nyttige. Inrättningen blir odödlig, men icke allena.

Så ſtora föremål hafva ett deremot ſvarande beſkydd af en Konung, ſom på Thronen förenar ſina underſåtares hjertan, i detta Samhälle allas röst att våra den förste, en röst ſom icke har affeende på Konungslig höghet, intet tvång känner, ingen annan föreſkrift än öfvertygelſe och ſanning. Det är denne höge Stiftare, mine Herrar, ſom pröfvat edra förtjenster och dem på detta ſtälle ſamlat. Mitt biträde bland Eder kan knappt nämnas, aldrig ſaknas. Hvar ſammankomst blir tecknad med kunſkap och gerning, ſtyrelſen i dess början och fortgång lyſande, och jag undangömd.

Digitized by Google

INTRÄDES TAL,

AF

HERR RIKSRÅDET m. m. GREFVE

AXEL FERSEN.

MINE HERRAR!

Det torde kunna anſes ſåſom något fällſamt, att, ehuru Sveriges Rike alltid bibehållit ſin ſjelfſtändighet, och ſådana händelſer detſamma icke öfvergått, ſom vanligen förändra folkſlags ſeder och ſpråk, har Svenska Språket icke destomindre undergått märkeliga förändringar, ſå i anſeende till dess art, ſom i anſeende till ord-lag och uttryck i dess ſammanſättning; hvilket tydligen ſig röjer, då man jemför forntidens bättre ſkrifter med dem, ſom under de ſednare århundraden utkommit.

Ibland flera orſaker ſom dertill kunnat bidraga, ſkulle förmodeligen den kunna anſes ſåſom hufvudſaklig, att med vettenſkapernas inkomst och odling i Sverige, Svenska Språket, ſom i vettenſkapsvägen var föga kändt och nyttjadt, ej allenast kommit att ſakna en efter dess egenteliga art lämpad ſkötſel, utan ock att lärdomsidkare, oftast mera kunnige om de främmande ſpråkens, än om det Svenskas grunder och art, dels icke nyttjat ſpråkets eget förråd vid undervisningen i vettenſkaper, hvarigenom det ſmåningom förlorat någon del af dess fordna rikedom och ſtyrka, dels ökat det-

Digitized by Google

ſamma med tillſatser, ſom man länt af främmande ſpråk, hvarigenom det Svenska blifvit efter hand nog urartadt.

Hans Kongl. Maj:t, alltid öm om ſitt Rikes heder, och i nåder ſorgfällig att befordra allt hvad ſom kan öka Svenska mäns kärlek och högaktning för deras fädernesland, har det icke undfallit, att Svenska ſpråkets bibehållande vid dess rätta art och renhet rör på något ſätt Svenska Folkets värdighet, ſamt att, då ſpråket genom odling vinner en lika höjd i både manlighet och behag, ſom det mest uppbrukade ſpråk, ſkulle Svenske män, äfven af ſpråket, kunna anſe ſig berättigade, att gifva ſitt fädernesland det företräde, hvartill mångfaldiga andra ſkäl dem föranlåta.

Genom inrättningen af denna Svenska Akademi har Hans Kongl. Maj:t i nåder trott ſig kunna erhålla den ſäkraſte fullbordan af Dess loſvärda bemödande om Svenska Språkets odling och ſtadga. Hans Kongl. Maj:ts val af de Herrar och Män, ſom till Ledamöter af denna Akademi blifvit förordnade, och hvilka allmänheten redan förut till denna förrättning godkänt, kan ock förviſſa Hans Kongl. Maj:t om ett värdigt uppfyllande af Dess höga affigt.

Den äran, att ſåſom Ledamot inſinna mig i detta Samfund, mine Herrar, är en verkan af Hans Kongl. Maj:ts nådiga tanke om någon ſkicklighet, ſom jag önſkade mig innehafva, men likväl nödgas bekänna, att jag icke äger.

Digitized by Google

Mina ungdomsöfningar, de embeten jag beklädt, samt de särskilta förrättningar som varit mig ombetrodde, hafva till föremål och beskaffenhet varit vida skilda ifrån den kunskap som detta rum kräfver.

Men då jag i detta afseende icke kan dela med Eder, mine Herrar, en heder, som Eder allena tillkommer, att med framgång utföra det åliggande som denna Akademis höge Stiftare till vår förnöjelse anförtrott, delar jag icke dess mindre med samtida och tillkommande Svenska män den underdåniga vördnad och tacksamhet, hvartill Hans Kongl. Maj:t beredt Sig ett nytt ämne i denna inrättning, hvilken ökar vår aktning för oss sjelfva, då den i eget språk utförer med styrka och värdighet Svenska Konungars ärefulla bedrifter, och Svenska Folkets trohet och mandom.

Men när en efterverld läser, i denna Akademis handlingar, om detta Rikes upprättelse af Konung GUSTAF *den Förste*, om dess upphjelpande till sjelfständighet, anseende och ära af Konung GUSTAF ADOLPH, om dess utvidgande och tillväxt af Konung CARL *den Tionde*, underlåter den aldrig att med den ömmaste känsla vörda Konung GUSTAF *den Tredjes* dygd, hvilken då ett söndradt Svenskt Folk förlorat sin frihet, densamma ädelmodigt återgaf.

Digitized by Google

INTRÄDES TAL,

AF

ÖFVERSTE KAMMARJUNKAREN, m. m. GREFVE

JOHAN GABR. OXENSTJERNA.

MINE HERRAR!

Den ſmickrande lott, att tillhöra edert Samfund, ſkulle af ingen mera lifligt än af mig ſkattas, om, för att räknas bland denna Akademis Ledamöter, det blott fordrades att älſka de ämnen åt hvilka hon egnas. Endast intagen af min lycka, ſkulle jag då ej känna dess glädje blandad med jemförelſen af edra förtjenster och mina; ej påminnas om ſkillnaden mellan edra arbeten och de ſvaga lekar af vitterhet ſom någon gång roat mina ſtunder, utan föreſats eller längtan att ſynas.

Saknaden af egenſkaper, genom hvilka jag önſkat att kunna deltaga i eder ära, likaſom i edert antal, nekar mig likväl ej att känna värdet af den omſorg, med hvilken en älſkad Konung hägnat de behagliga vettenſkaperna, då Han åt Eder, mine Herrar, öfverlemnat deras vård. Om ſjelf jag ej här kan gifva efterdömen, äger jag ännu den glädjen att finna dem, af hvilkas inſigter de böra tagas; ännu den fägnad att förutſe andras fullkomlighet, ſom med mera lycka ſkola en gång ſkänka åt ſmaken och lärdomen den höghet och den ſtyrka de hämtat af eder kunſkap. Än ſer jag Skalde-

Digitized by Google

konsten genom edra föreſkrifter läras, att med lifliga färgor frambära till efterverlden målningen af ett upplyst tidehvarfs tänkeſätt, ſeder och behag; än Vältaligheten, öfvad att på fäderneslandets ſpråk föreviga dess ſtora mäns hågkomst, ofta finna ämnet för ſina loford, der hon emottagit undervisningen för ſina uttryck, och ändteligen Vitterhetens Beſkyddare ej vägra att utmed ſitt namn, i Minnets förvar låta dem tecknas, åt hvilka Han i dag anſörtrodde att vårda de lagar för ſnillet dem Han igenfann i ſitt eget.

Deras ſtadgande och Hans efterſyn befäſta omſider en tänkande ålders efterdöme, ſom upphört att anſe vettenſkaperna ſtridande mot ett manligt folks ſtyrka. Det land ſom framfödt hjeltar, älſkar nu att ſe berömmet ledſaga äran, och i de glada konsterna, få ofta dömde att förſvaga hjertat, ſer ej annat än milda känſlor, tjenande att blidka den hårdhet i hvilken dygden, mindre älſkansvärd, ſaknar det välde behagen enſamt kunna gifva. Det är nu mera, klädt i Snillets och Hiſtoriens prydnad, ſom den lyckliga dygden ſöker framtiden att äſka dess vördnad, ſom den förtryckte går att åkalla dess rättvisa. Hon ſer dem gifvas af tillkommande åldrar, och efterverlden bevarar de ädla gerningar ſom vältaligheten och ſkaldekonsten framburit för dess domſtol.

I denna friſtad emottagas nu de Svenska SångGudinnorna, ſedan de med GUSTAFS ti-

Digitized by Google

dehvarf uppvaknat ur en långſam dvala. Glada att bebo det Tempel Han för dem invigt, lyckliga att höra ſig kallas af det Snillets röst ſom på en gång ger dem hägnad, efterſyn och ämne, nalkas de Norden i en prydligare drägt, än den hvarmed de följde dess härfärder och riſtade Runor på Vikingarnes högar. Bland föremål för odödliga beröm, äga de ej mer annan möda än valet af hjeltar, och vid den Thron der de fordom med hårda ljud ſjöngo förödande härnader, mötes nu deras återkomst af enighetens lugn, frihetens dygder och menniſkoſlägtets kärlek.

Ännu hafva de aldrig med otackſam tyſtnad förgätit ſina välgörare, ännu aldrig utplånat deras minnen ſom gifvit dem hägnad. En Arfvinge af Wasars Spira undfår ej af dem i dag den första dyrkan. De vårda deras ära i ſina häfder, lika ömt ſom de ſjelfve varit vårdade af deras välgerningar, och offra ännu åt en ny Beſkyddare denſamma vördnad de egnat Dess Stamfäder, denſamma kärlek de varit vana att helga åt GUSTAFVERS namn. Med glädje åtaga de ſig på nytt tackſamhetens pligter, och, riktade med den ſkatt af dygder de uppteckna, öfverlemna åt forntiden dess dikter, för att blott med ſnillets och behagens färgor måla en tafla den ſanningen tecknat.

Digitized by Google

INTRÄDES TAL,

AF

EXPEDITIÓNS-SEKRETERAREN m. m.

GUDMUND GÖR. ADLERBETH,

MINE HERRAR!

Konungens nåd har i dag ålagt mig nya och ſvåra ſkyldigheter. Kallad till Ledamot i ett Samhälle, ſom endast genom utmärkta prof af Snille och Smak kan ſvara mot dess upplysta Stiftares afſigt, dess milda Beſkyddares omvårdnad, känner jag hela bördan af de förbindelſer, ſom åtföljа det rum jag intager, men vågar knappt jemföra dem med min förmåga, för att icke förlora modet. Att odla, rikta och ſtadga fäderneslandets ſpråk; att frambringa mäſterſtycken i vitterhet, till heder för närvarande tidehvarf och mönſter för tillkommande; att återkalla *Auguſti* och *Ludvig* XIV:s åldrar under GUSTAF III:s Spira; äro de ſyftemål Konungen denna Akademi föreſatt, värdiga Hans Maj:ts visa omtanke och ſkapande ſnille; ärefulla för de perſoner ſom utſedde blifvit, att dertill bidraga. Men då jag här finner mig omgifven af Ledamöter, hvilka, genom deras lyſande förtjenster och vidtſträgdade namn, ſtällt pålitlig borgen för det gagn af dem väntas bör; af Ledamöter, hvilka dels i Rikshandlingarnes vård lemnat oförgängeliga minnesmärken af deras djupa inſigter, genomträngande tankekraft, ſegrande talegåfva, dels riktat fäderneslandet

Digitized by Google

med arbeten, ſom, krönta af allmänt bifall, båda deras författare odödligheten; äger jag för mig ej annat att framte, än ofullkomliga förſök, lediga ſtunders alſter, hvilka blifvit vida förhöjda öfver deras invärtes värde, genom den dyrbara ſtämpeln af Konungens nåd, ſom hellre med milda ögon uppmuntrat, än med ſkarpſynta granſkat.

Det är denna lifgifvande kraft ifrån Thronen; det är upplyste medarbetares kunſkap och efterdömen; det är den eldade håg, hvilken af täflan väckes, mäktig att likſom höja ſjälen öfver dess egen krets, ſom ſmickrar mig med hopp, att en gång vinna en ſkicklighet, den jag ännu ſaknar.

Kännedomen af ett lefvande ſpråk, då den blott ſträcker ſig till dess förſtånd och nyttjande i ſammanlefnaden, är visserligen både lätt och allmän. Den förvärfvas oförmärkt, ja med ſjelfva modersmjölken; den kräfver inga andra förmögenheter, än friskhet och färdighet i de organer, ſom naturen till tal och hörſel beſtämt. Men då fråga är om en djupare ſyſtematisk inſigt, är denna kännedom både ſvår och fällſynt. Sjelfva ſättet att lära ſpråk, genom blott öfning och vana, frikallar och hindrar ifrån den vägen, att vinna klara och rediga begrepp, ſom i andra vettenſkaper är oundgängelig, jag menar, att inhämta ſäkra grunder och reglor. Dessa likſom förborga ſig under allmänna bruket. De kunna derföre icke utan mycken flit, granskning och ſkicklighet

Digitized by Google

uppletas och bindas tillhopa i en ſammanhängande och fullſtändig kunſkap. Då tillika vanligen händer, att ej allenaſt den okunniga delen af folkſlaget, utan ock den upplyſtare talar och ſkrifver mer efter plägſed, än efter ſtadgad lag, tager ſpråket efter hand ett oordentligt ſkaplynne; det oſkäras af främmande ſmittor; det inlåter missbruk; och i den mån det längre förblifver ovårdadt, hinner det, likt en obrukad mark, att mer och mer öfverhöljas med ogräs, hvilkas faſta rötter med möda ſtå att uppryckas. Att till renhet, ordning och ſäkra grunder återföra ett ſådant tungomål, fordras ſå mycket ſtörre laggrannhet, ſom man icke har ett nytt ſpråk att ſkapa, utan ett gammalt att upphjelpa; ſom ſanningen bör följas och vidmakthållas, men allmän ſedvana icke får ſtötas; ſom fluteligen, den klokaſte lagſtiftning i detta ämne blifver kraftlös, intill dess den vunnit faſta och helgd genom bruket.

Erfarenheten intygar jemväl, att ſpråkets odling och ſtadgande i ett land ſällan med allvar blifvit påtänkt förr, än vettenſkaper och fria konſter der hunnit till en viſs mognad, hvilken likſom upptäckt briſten. En tilltagande lärdom, förbunden med en tilltagande ſmak, äſkar ett rikare förråd af lämpeliga och rena uttryck, men framför allt en ſtädning, en ordning, ſom äro okända behof, innan begreppet rätteligen uppklarnat.

Den ädelmodiga åtgärd, Konungen fogat till Svenska tungomålets förkofran, är ock att

Digitized by Google

anſe ſåſom en fortſättning och en verkan af det hägn, hvarmed alla grenar af nyttig och prydelig kunſkap omfattas. Vi hafva ſett denna Konung än nedſtiga från ſin höjd, att meddela allmänna Lärohus ſitt omedelbara beſkydd; än upplifva Snille och Smak både hos lärare och ungdom genom ſin hugnande närvaro; än i ſitt palats ſamla Greklands och Roms värdiga öfverlefvor, lärorika ſkatter, och till polcirkelns grannſkap flytta mönſter för konstnärens efterföljd.

Vår höge Beſkyddare härſtammar af en Ätt, hvilken Fäderneslandet äger att tacka för allt, jemväl för ſin upplysning. En odödlig erkänſla vill en gång blanda Hans Maj:ts namn i Dess ſtora Företrädares loſqväden, ſom, upprepade i tuſende återſkall, äro alltför bekanta att af mig förnyas. Men i ett Samfund, hvilket är helgadt åt Svenska ſpråket, kan jag ej undgå anföra, det GUSTAF I mäſterligen förſtod nyttja ett oſtädadt tungomål i en mörk tid, och att GUSTAF ADOLPH var äfven ſå mycket öfver ſina ſamtida landsmän, genom ſin vältalighet, ſom genom ſin krona, ſina dygder och ſina gerningar. Jag har icke lof, att fullföljа denna anmärkning till nyare tider; men Sverige älſkar ännu att finna ämnen till vördnad och kärlek i jemförelſe mellan alla ſina dyra GUSTAFVER, och Sverige har i våra dagar ifrån Thronen hört en vältalighet, ſom öfvertygat ſinnen och bevekt hjertan, i hvars rättmätiga pris efterverlden likväl ogerna ſkulle ſe ſig af oss förekommas.

INTRÄDES

INTRÄDES TAL,

AF

KAMMAR-RÅDET m. m.

ANDERS AF BOTIN.

MINE HERRAR!

Intet kan vara lyckligare, intet önskligare för ett folk, än att under en vis och ömsint Monark, i lugnet af ett fridsamt regemente, omsider få njuta och uppbära frukten af Hans visa och till underſåtarnes gemenſamma båtnad syftande författningar. Svenska Folket är efter bokſtafven i denna belägenhet. Förſvagadt af ett till ſin beſkaffenhet onaturligt, till ſin längd ovanligt och till ſina följder faſeligt krig, har det, med förlust af ſina förra krafter och lysande anſeende, blifvit ſkakadt och kastadt emellan förbittrade partier, ſom med det allmännas väl på tungan, i hjertat bekände, i verket utöfvade enſkilta aſſigter och eget beſtånd.

Med det lyckligen förändrade regeringsſättet har Hans Kongl. Maj:t fått ett obehindradt utrymme, att efter ſin vishet påtänka och efter ſin lagliga makt utföra ſina ſtora och patriotiska aſſigter. Vi hafva ſett planteringen, vi hoppas och afbida mognaden, och vänta med längtan ſkörden af dessa författningar.

Men det hvarken passar med mitt ämne, eller inſtämmer med min ſkicklighet, att på

Digitized by Google

detta ſtälle utföra ſå ſtora förtjenster. Dertill fordras ej allenast en vidlyftigare afhandling, än inom gränsorna af detta tal kan innefattas, utan ock lyckligare medel, än mina omſtändigheter och ofullkomliga natursgåfvor. Under handledning af den noggrannaste ſanning, ſkulle jag ändock vara misstänkt för ſmickran, och blotta upprepandet deraf ſkulle ſnarare få utſeende af en fåfäng loffkrift, än af en ſträng och ſannfärdig Hiſtoria.

Men det, ſom i ſynnerhet tillhör mig att omtala vid detta tillfälle, är det dubbla nya vedermäle, hvarmed Hans Kongl. Maj:t i deſſa dagar behagat hugna oss, beſtående icke allenast deri, att Hans Kongl. Maj:t förnyat den Vitterhets-Akademi, ſom högſtſalig Hennes Maj:t Enke-Drottningen allraförſt hade inrättat, men efter Hennes frånfälle, af brist på underſtöd, i några år varit utan verkſamhet; utan ock deri, att Hans Kongl. Maj:t deſſutom inrättat en alldeles ny Akademi, till odling och upphjelpande af Svenska Språket.

Hans Kongl. Maj:t har i anſeende till den förra, icke allenast förſett henne med en viss och beſtändig inkomst, till beſtridande af deſs Premier och flera utgifter, ſåſom en nödvändig grund för deſs framgena beſtånd, utan ock ſträckt ſin höga omtanke derhän, att deſs rätta ändamål, nemligen Smakens förbättring hos Svenska Folket och Vitterhetens utbredande i riket, ſkulle vissare vinnas, än hittills ſkett,

Digitized by Google

medelst de Statuter, som Kongl. Maj:t allernådigst täckts föreskrifva Akademien och dess Ledamöter, vid de arbeten som hädanefter författas eller belönas.

Hvad åter det sednare angår, eller Svenska Språkets odling och den dermed så nära förenade Svenska Skaldekonsten; så har detta ämne så mycket mera förtjent Kongl. Maj:ts höga omtanke, som Svenska Språket, i anseende till sin böjeliga natur och lyckliga sammansättning, högeligen förtjenar en sådan vård, ehuru litet dess förmåner hittills varit kände, utan ock i anseende till sitt närvarande lynne, som liknar en illa odlad och med ogräs öfverväxt åker, behöfver att rensas och bringas till den fägring, som dess natur fordrar och språket verkeligen förtjenar, samt genom Mästarens hand kan emottaga; hvaraf efterkommande kunna lofva sig de ljufligaste frukter.

Digitized by Google

INTRÄDES TAL,

AF

STATS-SEKRETERAREN m. m.

ELIS SCHRÖDERHEIM.

MINE HERRAR!

När vid ſtora händelſer Allmänheten tillegnar ſig en frihet att ſöka orſakerne till de minsta omſtändigheter, föreſtäller jag mig dess förundran lika med min egen öfver det rum jag intagit ibland Eder, mine Herrar.

Ibland Eder, ſom vid thronens ſida och i Rikets allmänna Möten upphöjt edra röster till Fäderneslandets ära. Ibland Eder, ſom med ſanningens fackla upplysen häfder af förflutna tidehvarf, och vården en dyrbar gnista till det ljus ſom uppgår för ett tillkommande. Ibland Eder, ſom med en hög och renad ſång giſvit ſpråket nya behag och fredat det emot fördomar af hårdhet och mörker. Till Eder ledes jag icke af förtjenster.

Uppå vederbörandes underdåniga utlåtanden, i anseende till förekomne omſtändigheter och i anledning af åberopade Lagars rum, har jag varit ſyssloſatt att författa Konungens Svar i det ſammanhang af *ſom* och *ſå*, af *ty* och *emedan*, af *alldenſtund* och *fördenſkull*, hvilket ett främmande ſkriffätt infört och en lång vana behållit för dessa arbeten. Om någon gång jag fått teckna de ſkrifvelſer,

Digitized by Google

hvari Konungen förklarat ſina tänkeſätt för ſitt hus, ſitt hägn åt vettenſkaper, ſin aktning af förtjenster, ſin benägenhet för redliga underſåtare, ſå har jag med oro ſett dem förlora igenom min åtgärd; men alltid tröstat mig då jag kunnat förvara något af hvad mig blifvit föreſtafvadt. Längre har icke heller min önskan kunnat gå utan förmätenhet; ty hvilken annan har förmått att gifva vänſkapen de uttryck, dem GUSTAFS hjerta upptagit och infört i Konungars tungomål, eller med ord förena den höjd i ſjälen, den vidd i kunſkaper, det lif i känslan, det grannlaga omdöme, hvilka i dag för tjugofyra år ſedan förklarade ſig med en ſpäd ſtämma på ſamma rum, hvarest de tio år derefter ſtiftade lagar och lyste i en Hjeltes tal, ſom bant ſegerns lagrar vid fridens ſpira och medborgerlighetens prydnader vid en ärfd krona. Af Dess kärlek för ſitt Folk blifver detta Samfund ett talande vedermäle: men då ſpråket här njuter Dess omvårdnad, bör det icke ſakna ſin ſtyrka i Dess egna bud och befallningar. Att vinna detta ändamål i de ärender mig blifvit anförtrodde, är den aſſigt ſom beredt min kallelſe. Hvad ſäkrare väg dertill kan mig öppnas, än igenom eder undervisning? Men då jag äfven njuter denna lycka ibland Eder, ſkänkes mig till uppmuntran hvad jag aldrig kunnat vinna ſom belöning.

Om allt detta förekommit mitt hopp och mina förſök; ſå uppeldas tillika ſå mycket mera

Digitized by Google

min omsorg, att göra mig värdig igenom flit och uppmärksamhet och igenom obrottslig tacksamhet för en Konung, åt hvilkens trogna tjenst jag helgat mitt hjerta och mina dagar.

Digitized by Google

INTRÄDES TAL,

AF

CANTZLIRÅDET m. m. GREFVE

GUSTAF FREDRIK GYLLENBORG.

MINE HERRAR!

Då allas öron ännu äro uppfyldte, alla ſinnen intagne, alla hjertan upprörde af vår höga Beſkyddares ſtämma, Konungens Tal, vid inſtiftandet af denna Dess Akademi, i ſådan ſtund är det en lycka för en ovan talare att framträda. Han är ſäker, att icke åhöras. Hans ljud förblifver ett ſvagt återſkall, oförmöget att ådraga ſig någon aktning. Förutan denna förſäkran, huru ſkulle jag våga att upphöja min ſtämma, framför en ſå lysande och talrik ſamling, ſom denna; i ſynnerhet då det enda ämne, tjenligt för denna dag, redan af Eder, mine Herrar, blifvit anfördt med ſtarkare och lifligare uttryck, än jag förmår åſtadkomma? Ändamålet af Svenſka Akademien är ett ſå betydligt, ett ſå rörande ämne för alla medborgare, hela Fäderneslandet, att intet annat i dag ſkulle kunna tillvinna ſig något öra. Tillåten mig derföre, mine Herrar, att med dess betraktande fortfara, under de ögonblick, dem jag, ſom medlem ibland Eder, i min ordning är ſkyldig att uppfylla.

Ibland frukterne af den upplysta Regering, under hvilken vi lefva, har Svenska Språkets ändteliga ſtadgande varit med otålighet afvaktadt.

Digitized by Google

Behofvet är känbart, bristen har kastat en ſkugga på våra arbeten och äfven fårat Fädernesländets ära. Förgäfves hafva Svenskar täflat med utländningar i alla lärdomsgrenar, och äfven igenom nya upptäckter utvidgat kretsen af menskliga kunſkaper; Svenska Nationen i allmänhet har ej dessmindre ſaknat ett utmärkt rum ibland upplysta folkſlag, ſå länge ſpråket, denna måttſtock för ſmak och kunſkaper hos ett folk, varit ofullſtändigt, vanvårdadt af ſjelfsvåld och af ovetenhet misshandladt. En ädel täflan för ſpråkets uppodling har blifvit väckt i ſednare tider igenom höga efterdömen och uppmuntringar. De hafva framalstrat ett öfverflöd, ſom bevisat fruktbarheten af Svenska Snillet, men varit ſå ſtridande, både till hufvudgrunder och ſmak, att allmänheten mindre deraf blifvit upplyst än villrådig. Vi hafva väntat, att under den vittraſte bland Konungar ſista handen ſkulle läggas vid detta arbete, och denna väntan har icke kunnat ſvika oss. Föremålet för våra ſtora Konungars ömma omſorg, ifrån Sveriges nya ſkapelſe under den förſta GUSTAF, har icke kunnat uraktlåtas af hans ättling, arfvinge af hans ſpira och kärlek för Fädernesländet. Inſtiftandet af Svenska Akademien är ett nytt vedermäle deraf, och utkräfver vår och framtidens evärdeliga vördnad och erkänsla.

Ju närmare jag anfer höjden af Konungens afſigt med denna inrättning, ju ſtörre och vidſträcktare finner jag edra pligter, mine Herrar,

Digitized by Google

utſedde till dess befrämjande. Edert arbete blifver grannlaga och mödoſamt, men ſkall underlättas af den vettgiriga delen ibland medborgare, ſom igenom utſatta prisämnen bjudes att deltaga i edra yrken och likaledes ſkall deltaga i edra lagrar. För mig, ſom ifrån min ungdom älskat och högaktat Svenska ſpråket, ſkall det blifva en hemlig förnöjelſe att följa dess framſteg, och ſlutligen ſkåda alla dess vrånga och fåkunniga fiender, nederſlagne och ſtumme.

Ehuru dyrbart, i anſeende till denna väntade förnöjelſe, jag ſkattar det rum, ſom af Konungens nåd blifvit mig tillegnadt, i detta åt Svenska Sånggudinnorna invigda Tempel; upplifvas likväl härſtädes min ſaknad af den, i hvars fällſkap jag ſökt deras första bekantſkap. Jag ſkulle icke röja denna ſaknad, om den icke vore allmän; jag ſkulle ſpara våra tårar, icke återkalla vår förlust af Grefve Creutz, om den icke kändes vid första öppningen af denna ſammankomst, om det ſpråk han riktat borde upphöra att prisa hans minne, och om hans namn icke ägde rättighet att intagas ibland Eder och förvaras åt odödligheten. Men då jag nämner vår förlust, kan jag, utan att tillfluta ögonen, utan att anklagas för en oförlåtlig glömſka, med ſtillatigande förbigå de ännu af tiden ſkonade ſtöd, på hvilka Akademien grundar ſitt anſeende och ſitt hopp om den ſnaraste framgång, allmänt erkända och prisade mönster af djupſinnighet, behaglighet, höghet och ſtyrka i

Digitized by Google

tankar och uttryck? Fördomar äro icke längre tillåtlige mot ett ſpråk, hvars ljud ſegrande ſkallat i Rikets allmänna rådſlag, mot ett ſpråk, ſom ifrån thronen intagit hela Sverige, öfverväldigat alla hjertan och utbredt kring Europa ryktet af den högsta vältalighet. Svenska ſpråket har visat ſig mäktigt att täfla med Grekers och Romares, och vår väntan, att ſe deras tidehvarf åter uppdagas, är icke förmäten under den lyckligaste Skyddsande för denna Akademi, GUSTAF *den Tredjes* mäktiga ſtyrelſe och lifgifvande fnille.

Digitized by Google

INTRÄDES TAL
OCH
SVAR,
AF
CANTZLIRÅDET,
HANS KONGL. HÖGHET
KRON-PRINSENS INFORMATOR,
OCH
SVENSKA AKADEMIENS SEKRETERARE,
NILS VON ROSENSTEIN.

MINE HERRAR!

Ordningen att tala är nu kommen till mig, och det embete jag inom Akademien har den äran bekläda, ålägger mig, att befvara hvad J, mine Herrar, med få mycken ftyrka och vältalighet anfört. I utöfningen af denna fkyldighet, finner jag en för mig lycklig utväg, att vända uppmärkfamheten från min ovärdighet, på edra snillen, edra infigter, edra förtjenster; från min oförmögenhet, att tolka den vördnadsfulla erkänsla, hvarmed jag intager ett rum, fom endast Konungens nåd kunde gifva mig, på fjelfva inrättningen och den förnyade rätt dess Stiftare förvärfvat fig till famtidens kärlek och efterverldens beröm.

Att arbeta på Svenska Språkets renhet, ftyrka och höghet, har blifvit Akademiens förnämfta föremål. Ett fpråk, detta folkflagens fäkra fkiljemärke, fom lefver och faller med deras fjelfftändighet, är en af de dyrbaraste delar af

Digitized by Google

deras ära. Af dess art dömmes till en Nations lynne och ſeder, af dess rikedom eller brist till upplysningen; Språkets namnkunnighet förökar och bevarar Nationens. Vårt modersmål vittnar med ſin ſtyrka och manlighet om våra förfäders tapperhet, allvarſamma och karlavulna ſeder. Om det under ſlera tideſkiften och af flera orſaker blifvit uppblandadt med utländska ord; om vana och fördom ofta utan all nödvändighet bibehållit dem och vanvårdat egna tillgångar; om ökade kunſkaper och en tilltagande upplysning, hämtade ur främmande ſkrifter, ännu behållit främmande uttryck; om vi ännu ſakna en ſamling af det förråd vi äga, ſäkra lagar för ſkriffättet; ſå är det af Eder allmänheten väntar, att dessa olägenheter ſkola afhjelpas. Att återkalla allt till ſina ſannſkyldiga grunder, att rätta felaktigheter med den aktning man är bruket ſkyldig, gifva hvart ord ſin rätta bemärkelſe, följa ſpråkets framſteg, och dervid åtſkilja ſnillets rätt att ſkapa från medelmåttans och djerfhetens vanmäktiga och orediga förſök, äro ovillkorliga ſkyldigheter. Af Eder lofvar man ſig ännu mera, efterdömen ſom verka kraftigare än lagar, mästerſtycken, ſom ſtadga ett ſpråk och göra det vidfägradt.

De ſom arbeta i vettenſkaper äro egentligen de, hvilka rikta ſpråken med nya begrepp, ſom fordra nya uttryck. Men frukten af deras möda ſtannar inom de lärdas krets, ſå framt icke ett lättare och behagligare föreſtällnings-

Digitized by Google

ſätt leder den till allmänheten. Detta är det biträde Vitterheten lemnar vettenſkaperne, denna är den makt den utöfvar på ett folks tankeſätt och upplysning. Af Philoſophiens och Vitterhetens förening kan man enſamt förvänta den högsta fullkomlighet, hvartill ett ſpråk kan hinna, och det Grekiska bland alla närmast lär hafva uppnått, att i ordens enkla bemärkelſe innefatta begrepp och kunſkaper, ſom vanligen genom omväg och undervisning måste ſökas.

Det Samhälle, åt hvilket Språkets uppodlande är öfverlemnadt, borde derföre äfven i ſin vård hafva Vitterheten och Smaken med deras förnämsta grenar, Skaldekonsten, ſom under ſamljudets behaglighet väner örat vid nya ord, odlar, mildrar och höjer ſpråket; Vältaligheten, ſom gifver det ſin ſista fullkomlighet i ſtyrka, ljud och uttryck. Man har mycket tvistat om ſmak, man har misskänt både dess verkan och lagar, då man trott den förra ſkadlig, de ſednare oſäkra. Smakens tilltagande och höjd är en följd, icke en orſak till förändringar i borgerliga Samhället, ſom nödvändigt måste inträffa, ſå ofta man icke våldför menskliga böjelſerna, hvilket ej heller några hittills kända lagar längre än till en viss tid förmått att göra. Smakens grunder böra ſökas i kännedomen af menniſkor, hvilka man blott ofullkomligen känner, ej kan öfvertyga, ej behaga, ſå länge man ej ſträckt ſin kunſkap till deras tycken, deras nöjen, deras äfven minst märkliga känslor och ſinnesrö-

Digitized by Google

relſer. Att fullkomligen utreda detta ämne, att visa dess ſammanhang med ſjelfva Lagſtiftningskonsten, ſkulle fordra en afhandling, lika ſå mycket öfver min förmåga, ſom vid närvarande tillfälle otjenlig.

Edra arbeten, hvad man af Eder hört och hvad man i alla tider ſkall läsa, frikallar mig att nämna den ſäkerhet, de framſteg, Smak, Skaldekonst och Vältalighet genom eder förenade åtgärd böra vinna. Icke heller behöfver jag ſäga hvad framtiden kan lofva ſig af de Snillen Konungen genom belöningar kallar att träda i edra fotſpår. I de gamla ſtater hafva dylika medel frambragt mäſterſtycken, ſom ännu läsas med beundran. På deras verkan i våra tider kan, ibland flera, ett bevis vara tillräckligt. Det var en ſådan täflan, ſom förſt lärde *Geneves* eldige, känslofulle och vältalige medborgare, att känna ſin egen ſtyrka, och det välde han en gång ſkulle äga öfver ſina ſamtidas hjertan, omdöme och tankeſätt.

Men i hvad land bör väl Vältaligheten, konsten att öfvertyga, att väcka en varm kärlek för ſanning, dygd, ära och fädernesland, vara mera hedrad och hinna ſtörre fullkomlighet, än hos oss, ſom äro vane att, på våra Riksmöten, från thronen höra de mest intagande prof af en ſann och manlig vältalighet. Och hvarest böra väl Vältaligheten och Skaldekonſten ſnarare ſammanſtämma för att upphöja hjeltars lof, än hos det folk, ſom utmärkt ſig ge-

Digitized by Google

nom de ſtörſta bedrifter, varit ſtyrdt af ſå ſtora Konungar, hedradt af ſå många odödliga medborgare. Bland detta Samfunds ſkyldigheter är, att återkalla ett aldrig nog ofta förnyadt minne af tre de ärefullaste Svenska Konungar, den ſom frälsade Riket, den ſom längst fört ſin egen och Svenska namnets ära, och den hvars eröfringar ſegrat öfver lyckans obeſtånd. Vända vi vår tackſamhet till dem, ſom tillika äro föremål för medborgares täflan och efterföljd, finna vi Sveriges Konungar omgifne af kloka rådgifvare, djupſinnige ſtatsmän, ſegrande anförare. Äfven i vår krigslyckas fall, hafva vi väckt förundran genom en hjelte, ſom inga faror kunde förſkräcka, inga motgångar nedſlå; genom en annan, hvilken räddade ſitt fädernesland med en oöfvad här, ſom mot Rikets fiender tycktes vända ſamma jern, hvarmed den nyss plöjt fosterjorden. De ſista tider, för nära vår egen att kunna dömmas, hafva öfvertygat verlden, att då Svenska ſegrar af omſtändigheterne äro tillbakahållne, finner Svenska ſnillet nya vägar till odödlighet. Det är mig icke lofgifvit, att gå till närvarande tid, icke till en Konung, ſom, född till Sveriges thron, af Svenſka Folket förtjent och emottagit ſtörre prof af förtroende, än någon ſom dertill blifvit vald, icke till dess regerings omſorger, hvilka våra efterkommande, ſom lika med oss njuta deras frukter, med mera frihet ſkola berömma, med en oafbruten tackſamhet föreviga. Åtanken af framtiden väcker hos mig ännu en känsla, den

Digitized by Google

jag ej heller i hela ſin vidd får yttra. Men om jag endast ſinge rådfråga mitt hjerta, om det vore tillåtit att väna ſpäda öron vid loford, dem de äfven i en mogen ålder ſkola få få ſvårt att ſkilja från ſmicker, yppade jag här grunderna till en öfvertygelſe, ſom hos mig dageligen tilltager, att Sverige får ſe ſin Konungs dygder och egenſkaper fortplantade på Den, hvars ſkyldighet, hvars ära det en gång blir att bibehålla och fullborda Dess verk.

Mine Herrar!

Jag har nu förſökt, att utvisa det fält ſom är öppnadt för Eder och edra efterträdare. J kunnen börja loppet med en grundad tillförſigt. Mig ſkulle dess vidd afſkräcka, att deltaga i edra göromål, om icke den Konung ſom kallat mig, tillika för mig utmärkt ett ſtälle, från hvilket det mera blir min pligt, att teckna hvad J uträtten, än att med egna förſök blottſtälla min ſvaghet.

När Talen voro ſlutade, uppläste Sekreteraren denna Kungörelſe:

"Enligt Stadgarne böra de prisämnen, för hvilka Akademien på ſin Högtidsdag d. 20 December detta år kommer att utdela belöningar, nu uppgifvas. Dessa ämnen, hvilka framdeles alltid ankomma på Akademiens val, har Konungen denna gång Sjelf behagat utſe, och för Skaldekonsten faſtſtällt:

Konung GUSTAF ADOLPHS anträde till Regeringen.

Då

Digitized by Google

Då Skaldekonsten icke kan användas till ett ädlare bruk, än att sjunga Hjeltars ära, har Konungen bland Hera Svenska Hjeltar ansett billigt, att börja med den, åt hvars minne Akademien egentligen är helgad; och bland det rika förråd dess ärefulla lefnad företer, har Konungen funnit både med tideordningen och med Svenska Folkets tacksamhet enligast, att välja en målning af GUSTAF ADOLPHS anträde till thronen; det tillstånd hvari han emottog Riket, omgifvit af trenne fiender, inom sig fördradt och uppfyldt med missnöje öfver en rubbad thronföljd, en för vida drifven stränghet, det hopp den unge Konungen genom sitt förstånds och hjertas egenskaper strax gaf och snart fullbordade, jemte en teckning af den höjd af ära, hvartill han förde Svenska namnet.

Författare äga frihet att välja skaldeslag och versslag.

Till ämne för Vältaligheten, har Konungen utsatt:

Äreminne öfver RiksRådet och Fältmarskalken LENNART TORSTENSON, Grefve till Ortala.

De som vilja täfla om priset, böra insända sina Skaldestycken och Vältalighetsprof inom den 8 nästkommande Oktober, vara forgfällige att ej gifva sig tillkänna för någon af Akademiens Ledamöter, förse sina Skrifter med tänkespråk och namnsedel, samt derest de välja den stundom brukliga utväg, att ej uppgifva sina namn förr än de veta sig hafva vunnit priset, i stället för namnet fätta ett annat tänkespråk, genom hvars uppgifvande den verklige författaren kan göra sig känd.

De stora Prisen blifva de i Stadgarne beskrifne Skådepenningar, preglade i Guld om 26 Dukaters vigt. Till mindre priser eller Accessit utdelas samma Skådepenningar i Silfver".

Sammankomsten slöts med lottning om Direktörs och Cantzlers Embetet. Vid denna lottkastning, som verk-

Digitized by Google

ſtälldes genom hvita kulor, hvaraf en, ſom utmärkte Direktören, var tecknad med en ſvart prick, och en annan, ſom utmärkte Cantzleren, med tvenne, blef Kongl. Sekreteraren KELLGREN Direktör, och CantzliRådet ROSENSTEIN Cantzler.

Digitized by Google

INTRÄDES-TAL,

HÅLLNA I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 13 MAJ 1786.

AF

ÖFVERSTE KAMMARJUNKAREN, CAVALJEREN HOS HANS KONGL. HÖGHET KRON-PRINSEN, GENERAL-ADJUTANTEN AF FLYGELN, ÖFVERSTE-LÖJTNANTEN, FRIHERRE

GUSTAF MAURITZ ARMFELT,

OCH

LEKTOREN VID HERNÖSANDS GYMNASIUM SAMT PROBSTEN OCH KYRKOHERDEN,

MAG. CARL GUSTAF NORDIN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sedan Svenska Akademien den 12 April valt Öfverste Kammar-Junkaren m. m. Friherre GUSTAF MAURITZ ARMFELT *till Ledamot, och detta val vunnit Akademiens Höga Beskyddares, Konungens bifall, hölls den 13 Maj på Stora Börs-Salen offentelig Sammankomst, då bemälte Friherre tog sitt Inträde med följande*

TAL.

MINE HERRAR!

På det mest utmärkta sätt hedrad af edert val, mine Herrar, erkänner jag min billiga farhåga att offentligen tala, och det för första gången i ett Samfund, der Snille och Smak äro kännemärken och föremål.

Utan all rätt att förvänta mig ett rum ibland Eder, mine Herrar, måste jag likväl tillstå, det glansen af denna inrättning hade uppeldat min själ, och uppväckt hos mig åtrå att söka en ära, hvilken, i lugna tider och i fredens sköte, förevigar både edra och edra efterträdares namn, om de äga edra egenskaper.

I detta ämne kunde jag vara mycket vidlyftigare; jag kunde med ett slags visshet inse i framtiden, och af det närvarande sluta till detta Samfunds framgång och ryktbarhet, dess

Digitized by Google

nytta för Språket, dess uppmuntran för Snillet, dess säkerhet i Smak, och hela den vittra verldens täflan att förtjena dess uppmärksamhet. Med hvad lätthet skulle jag ej i mitt hjerta finna den lifligaste vältalighet, om det vore mig tillåtit att här nämna Den, hvars välgörande egenskaper, lika solen, föra med sig en lifgifvande kraft som både alstrar och vederqvicker. Du lycklige häfdatecknare, som med en lika så sann som okonstlad Historia skall en gång fästa på ditt arbete Europas uppmärksamhet, du behöfver ej beskrifva segrar som kostat blod och tårar, ej heller berömma de så hedrande som ledsamma tillfällen, då man igenom en mindre hastad flykt visar krigskonstens fullkomlighet; din målning blifver menskligheten och kunskapernas ära, vårt tidehvarfs heder, styrka utan våld, ömhet utan svaghet, vänskap utan smicker, Sveriges lyckfalighet, missnöjets orättvisa och efterverldens saknad. — Finnes någon, hvars hjerta ömmar för Fäderneslandets väl, som ej med rörelse bevistade denna Akademies instiftelse på detta rum, hvarifrån, för tvåhundrade sextiosex år sedan, den ende Regent, som i Sveriges Konungalängd burit tyranners förskräckande namn, kastade ilskna och förnöjda blickar till de bilor, som fällde både stammar och telningar af Rikets ädlaste slägter och redligaste medborgare? — I hvad djup af elände var Sverige då ej försänkt, sönderslitit af inbördes oroligheter, härjadt af mäktiga och blodtörstiga fiender, kufvadt under oket af de catholska

Digitized by Google

prästernas snålhet och vidskepelse, fattigt, utblottadt på tillgångar, utan bundsförvandter, uppfyldt med allmänt misstroende och nästan utan allt hopp om räddning. — STURENS död hade lemnat riket utan hufvud. Hans söner voro barn. CHRISTINA GYLLENSTJERNA, med alla dygder hvilka tillhöra en hjelte, och med en kärlek för fäderneslandet, som sedermera försäkrade dess lugn, hade sett sig öfvergifven af sin mans förnämsta vänner då hon minst borde förvänta det. Dess mannamod vid Stockholms försvar och dess hedrande villkor vid flottets öfverlemnande, kunde ej frälsa henne, att igenom trolöshet falla i tyrannens bojor. Sådant var landet, då GUSTAF ERIKSSON VASA började sina storverk. — Hans tapperhet var känd sedan belägringen af Stäket, Danska hjelptroppparnes nederlag vid Stockholm, och slaget vid Brännkyrka, der han redan ernått det hedrande förtroendet att föra hufvudbaneret; hans förstånd hade blifvit uppbrukadt vid Hofvet, och upplyst genom den förtroliga vänskap han der knutit med HEMMING GADD, en af tidens klokaste män och af STURARNE mycket brukad i regeringsärender; hans slägt, som under de tre nordiska kronors förening blifvit betydande och fluteligen införlifvad med BONDAR och STURAR, gaf honom likasom rätt att i sin person förena de begge partier, som så länge varit orsaker till de inbördes oroligheterna. — Allt detta hade, utan dess öfriga stora egenskaper, i dåvarande omständigheter ej kunnat gifva honom någon

Digitized by Google

företrädesrätt; tvertom det kunde ej annat, än öka hans faror vid flykten ifrån Dannemark, hans äfventyrliga tillstånd i Lübeck, hans osäkerhet i Sverige, hvarest våld och förfåt förföljde honom öfverallt, i synnerhet i Dalarne. — Det är vid dessa tillfällen, man ser honom med en stark och rörande vältalighet uppmuntra de modfällda, med förstigtighet styra de hämdgiriga, vända sig till nytta hvars och ens olika böjelser, och förena under sitt befäl en lika få tapper som oböjlig allmoge. Så stor anförare som klok Statsman, ser man honom dela sig emellan allt, utan att förstumma något, omtänksam, rättrådig och lika färdig att belöna förtjensten, som sen att straffa då det ej var oundvikligt. — Gustafs framsteg ökade hans anhängares mod och antal, hans rådighet och lycka gåfvo honom anseende hos Christierns egna landsmän och undersåtare, hvilke igenom uppror emot sin lagkrönta Konung stärkte och främjade dess företagande. — Den ena fästningen efter den andra öppnade sina portar för segervinnaren, och fienden lemnade våra stränder och gränsor. Man såg då på ena sidan den ädlingen, hvilken Christiern föraktat och våldfört som gisslan, stiga på en thron, hvarifrån han störtat tyrannen, med sina dygder söka förena allas hjertan, och bereda Sveriges väl för flera tidehvarf: på den andra åter en af de mäktigaste Konungar i Europa, herre öfver trenne Riken, Kejsar Carl V:s svåger, understödd i krigets äfventyr af en af den tidens stör-

Digitized by Google

ſta anförare och i Sveriges förtryck af en lika ſå djerf ſom illparig förrädare: denna Monark, ſäger jag, ſåg man öfvergifven, hatad och föraktad, i elände ſluta ſina dagar, ſedan han förlorat allt. Kan dygdens belöning och lastens ſtraff med mera ſtyrka visa ſig i en och ſamma tafla? Hvad uppmuntran för hjelten och menniſkovännen! Hvad ſkräck för den ſega och illrådiga! — Gustaf Eriksson emottog ett rike fullt af elände och oordning, ingen visshet om Kronans inkomster eller de ſkattdragandes utſkylder, handeln hel och hållen i Lübeckarnes händer, en lika få allmän ſom djup okunnighet, hvilken underhölls af munkarne ſom tärde allmogen, och biſkopar ſamt prelater hvilka med oinſkränkt välde öfvade ſin myndighet. Hade Konungen ägt en allmän och mindre verkſam ärelystnad, en ſvagare kärlek för fädernesländet, är troligt, att han i ſtillhet ſökt njuta frukten af den värdighet han ernått, och den ryktbarhet han ſig förvärfvat; men hans ſnille och ſjäl voro danade till ſtorverk, och vågar jag nästan anſe ſom ett ibland de yppersta, att ifrån ſitt urſprung förſtöra källan till alla oordningar. Härvid ſkulle otaliga ſvårigheter möta; ett andeligt välde, grundadt på en ſemhundrade åra häfd, och ſom kommit ſå många konungar att bäfva, ſkulle göras till intet; prelaternas inkomster rättas efter en naturligare måttſtock än deras begär; ſamt ljus och kunſkaper ſpridas ibland ett folk, ſom var intagit af en förlåtelig ifver för ſina förfäders tro och mörker. Ingen

Digitized by Google

kyrko-historia gifver vid handen en religionsförändring som gått så fort, utan de brytningar, hvilka merendels åtfölja så älventyrliga företaganden. Konungens förſigtighet hindrade alla ytterligheter, man gick ſteg för ſteg, utan våld, utan den ſkadliga ifver med hvilken man mer uppretar än öfvertygar; och det efterdöme han gaf af en ſann Gudsfruktan och vördnad för de himmelska ſanningar, var ej det minst verkande medel till dess underſåtares omvändelſe. Efter denna betydande förrättning, och äfven innan den vann ſin fullbordan, var GUSTAF ſyssloſatt med flottans iordningſättande, handelns utvidgande, vetenſkapernas fortplantande genom lärde mäns inkallande i riket, ungdomens uppfostran, ſtadgar och förordningar för allmän ſäkerhet och landets uppodling, ſamt den noggrannaste omſorg för ſkattkammaren, hvilken innan dess död gjorde honom till den rikaste Förſte i Europa. Så mycken drift och omtanke kunde ej annat, än göra GUSTAFS namn vidt bekant och gifva Sverige anſeende hos utlänningen. Under catholska tiden anſågos vi, ſom igenom Österſjön ſkilde ifrån det öfriga Europa, endast hafva att göra med våra grannar. Nu ſökte de mäktigaste Regenter igenom ſina ſändningebud förſäkra ſig om Konungens vänſkap och landets biſtånd. Konung FRANS I. flöt med Riket ett förbund, och tillſände GUSTAF ett prof af ſin högaktning för dess ridderliga dygder. Med England och Nederländerna ſkedde öfverenskommelſer rörande

Digitized by Google

handeln, och Wienska samt Polska Hofven anhöllo om hjelp, det förra emot Turken, det sednare mot Ryssland. Konungens svar på Kejsar FERDINANDS begäran, bevisar huru de inbördes oroligheterne störde hans lugn, fastän de ej nu mera ägde en lika olycklig verkan som förut. Man hade bort förvänta sig en oinskränkt erkänsla af ett folk, som hade att tacka GUSTAF för allt, men häri äro alla tidehvarf sig lika. Frankrike kände ej rätta värdet af HENRIK den store förr än efter hans död; Sverige kände ej vidden af sin förlust vid GUSTAFS bortgång, förr än under hans söners regering. Arfföreningen var väl ett bevis af förtroende och högaktning, men deri låg en verkelig nytta för framtiden, och en säkerhet emot den makt, som ej långt förut varit på vägen att göra hela rikets undergång. Konungens tal till Ständerna vid dessa tillfällen, vittna om hans vidsträckta förstånd och den ömhet, med hvilken han i en framtid af flera tidehvarf insåg och danade sina undersåtares fällhet. Jag lemnar nu denna hjeltes, denna store regents beröm; ämnet har varit vida öfver min förmåga, och hade, utan att vara en lag, aldrig blifvit mitt yrke, i synnerhet i dens närvaro, som med så mycken styrka som behag sjungit hans bedrifter, och med sina verser gifvit Melpomenes behagligheter åt Euterpe och Polymnia. — Mine Herrar, erkänd vältalighet, vittra och ryktbara arbeten, styrka, smak och renhet i skriftsättet, utmärka de rum J här innehafven. Den, åt

hvilken edra angelägnaste värf äro anförtrodda, har genom ſina grundeliga och vidſträckta kunſkaper påſkyndat och ſtadgat detta Samfunds anſeende hos utländska Lärde, af hvilka han är lika ſå känd ſom aktad. Edert möte här påminner mig den glädje det gifvit mig i de ögonblick, då jag ſett Eder ſå värdigt uppfylla edert kall, och ſvara emot en god Faders hedrande val, då Eder anförtroddes, att hos Vaſars ſpäda Ättelägg inplanta kärlek för de dygder, ſom med Sveriges ſpira åtföljt Hans namn.

Mitt hjerta ſkulle ſnart utgjuta ſig öfver fällheten af ett tidehvarf, hvars lycka det önſkar, men icke vill dela. — Jag ſtannar här, och ſkyndar mig att med tyst och liflig känsla njuta en närvarande tid, prisa Upphofvet till vår lycka, och ſamla min ſkicklighet att uppfylla Dess affigter.

Digitized by Google

SVAR,

på Friherre ARMFELTS *Tal, af Akademiens Direktör,* JOHAN HENRIK KELLGREN.

MIN HERRE!

Ni påminner Er den dag, ſom ſett detta Samfund ſtiftas. I hvad olikhet med den, ſom nu ſer Eder der upptagas! Allt hvad Majeſtätet äger mest lysande att förblinda ögat, allt hvad Snillet äger högst förundransvärdt att intaga ſjälen, förente ſig hos Den, ſom då öppnade detta Tempel. Och hvem ſkulle bättre än Ni hafva ſett, hvem i en lifligare hågkomst förvarat denna högtidens ära, än Ni, ſom henne åtföljde, Ni, ſom ſtod närmast i ſtrålarne af dess upphof, men hvilken hon då ej ſökte? Hon ſökte endast oss, denna ypperliga ära, ſom ingen före oss njutit, ſom ingen efter oss ſkall vinna, äran att hit inkallas af den första röst Svenska Vitterheten äger, att höra vårt beröm af en Konung äfven bland Snillen, af en Kännare på thronen. Huru bör Ni ej afundas oss en ſådan lycka; och huru glade hade vi ej gått att dela den med Eder!

Men ſtundom i förlusten af en förmån, ſom ej kan erſättas, finner man en annan, ſom på något ſätt kan trösta. Den ömtåliga egenkärleken rädes att ſe minsta ſkugga af ynnest, der hon mottager belöningen. Äfven Konungars

Digitized by Google

nåd blifver då en börda. Jag vet, det ſins blott en enda i detta Samfund, ſom äger inom ſig ſkäl till en ſådan fruktan: lyckligt för mig om dess namn ej kändes! Men ock, då förtjensten ſinner ſig tvungen af eget vittne, att göra ſig rätt, fruktar hon ännu, att ej allmänheten ſkall gifva den; denna allmänhet, ſom man ſå ofta med orättvisa beträder, och hvars dom man dock söker; denna allmänhet, ſå trög att erkänna ett företräde, ſå förtviflad att gifva tvenne, ſå envis i ſin fördom emot de ſtoras förtjenſter, ſå benägen att anſe en Hofmans belöning för gunstlingens lycka. Min Herre, om Ni varit nog ſtolt och nog ſvag, att befara en ſådan misstydning, ſå torde det nu kunna öka er tillfredsſtällelſe, att genom ett Samfunds enhälliga val ſe alla ſken dertill förekomna. Men hvar fann jag något ſkäl att läna Er denna fruktan? Allmänheten, ſå ſällan rättvis emot edra likar, har aldrig upphört att vara det emot Er. Hon har älskat Er, förr än hon vördat Er; hon har känt edra ſnillegåfvor, förr än hon visste er lycka; ſett Er i ſällſkap med ſång-gudinnorna, förr än hon ſåg Eder uppvakta vid thronen. Det är hon, min Herre, ſom ſjelf för Er utſett första rummet i vårt val. I den tid, då ännu Svenska Akademiens inrättning endast fans i hennes hopp, dess Ledamöter i hennes gissning, blandade hon redan ert namn i de förstkorades antal. Om hon bedrog ſig i ſin väntan, bedrog hon ſig ej om eder rätt. Hon dömde likaſom vi, att den ej blifvit förgäten,

Digitized by Google

men endast åt oss det nöje ſparadt, att offenteligen förklara den.

Upphöjd, ſom Ni är, till den mest ſmickrande ära, att närmast omge eder Konungs perſon, närmast vårda Hans ſpäda Sons barndom, ſom visheten fostrar, har Ni aldrig glömt, att talangerne, mer än börden, förſkaffat Er dessa rum af lysande förtroende. Icke nöjd att gifva åt ſång-gudinnorna er kärlek, har Ni fortfarit att gifva dem er dyrkan och ert offer.

Länge hade de redan på lyriska ſcenen ådragit ſig vår förundran och väckt våra tårar. Sorgen, förſkräckelſen, de grymma furierne, och paſſionerne i ſin yra ännu grymmare än de, hade nästan beſtändigt följt deras ſpår. Än kläddе i Tragiskt dok, än i Féeriets förtrollande prakt, men alltid tvungna i ſin gång af den höga cothurnen, längtade de att en dag få visa ſig i nöjets lättare drägt, i den lägre naturens nästan oklädda behag, antaga mera frihet i röst, gång och åtbörder, röja det enfaldiga i bygdens ſeder, det rena i dess glädje, det lifliga i dess lekar: alla dessa ſkatter, få okände eller få ſaknade i en mera belefvad, fast ej lyckligare verld. Det var till Er, min Herre, ſom de vände ſig med ſin önskan; af ert glada ſnille, er lätta hand, ſom de väntade att emottaga denna nya prydnad, dessa nya medel att behaga. Det är Ni, ſom riktat Svenska vitterheten med en ny art af Skådeſpel, der allt är rörelſe, verkning och ſång; der en ſtändigt vexlad

men behaglig melodi aldrig brytes af pasionernas skri, som såra örat, aldrig begrafves i dessa stora harmoniska massor, som trötta eftertanken.

Kanhända är det utan anledning, som jag här stjäl mig tillfället, att lasta en fördom som inskränker vår sällhet, då den inspärrar rymden för Snillets flygt; denna förfinade smak, som sätter värdigheten i en fattigdom, och det ädla i ett ledsamt. Den vackra verlden, så angelägen om allt hvad som skiljer den ifrån hopen, icke nöjd med de företräden som gifvas åt personer, börd, lycka och upplysning, har äfven velat upprätta en rang ibland nöjen, förbehålla sig sjelf en ny klass af känslor, i dess inbillning desto ädlare, ju mer de sjermade sig från naturen. Då uppkom den *goda Ton*, så olik den *goda Smaken*, så konstlad i tal och skick, så tyrannisk och så vacklande, som gifvit oss läckerheter för föda, grannlåt för klädnad, det täcka för det sköna, bannlyst glädjen ur våra hjertan, friheten ur våra seder, löjet från våra läppar, och förbudit oss såsom brottsliga, - - - hvad säger jag? ännu mer, fördömt som oanständiga alla nöjen af djupt intryck, alla nöjen som våga mer än halka öfver själen.

Tro ej, min Herre, att jag glömt mitt ämne. Då jag upphäfvit mig mot en falsk, förödande smak, som i sednare tider bundit vingarne på Snillet, tagit senorna ur stylen, och framför allt förtorrkat alla sanna källor af Comiskt skämt,

Digitized by Google

har jag derigenom berömt den ſom råder i er Dram. Om Svenska allmänheten ej ännu fått förnöjas af ett Skådeſpel, endast ärnadt åt Olympens högtider, och uppfördt af dess gudar; har hon dock haft den trösten, att med fara att förqväfvas af trängsel och nöje, ſe det föreſtällas på hufvudſtadens Theater, i den ſanna Pantomimens hittills okända drägt. Denna nya egenſkap af ett dramatiskt arbete, att låta förbjuda ſig talet, utan att förlora af ſin tydlighet; låta beröfva ſig ſången, utan att mista i ſitt behag; att blott uttrycka ſig genom rörelſer, att både ſes och höras af ett enda ſinne; visar allrafullkomligast dess värde och dess ſvårighet.

Men, min Herre, eder förtjenst hos vitterheten, eder rätt till det rum hon här gått att gifva Er, och vårt hopp att lika ſäkert vinna nytta af edert biträde, ſom vi hedras af eder förening, grunda ſig ej endast på de titlar jag här anfört. Alla behagliga kunſkaper hafva tillvunnit ſig eder ſmak.

Ni har i dag genom edert Tal röjt den inſigt i Historien, det nit för våra ſtora Konungars ära, den kärlek för deras minne, den kännedom af hvad de uträttat till landets och lärdomens nytta; ett ſnille, fullt af förmåga att värdera dem, en vältalighet, ſom enſam gifver rätt att dem lofva; med ett ord, alla de egenſkaper, hvilka ſåſom pligter detta Samfund åli-

Digitized by Google

ga, Men ockſå, min Herre, huru ſkulle Ni ej äga dem? Ni, ſom dagligen vistas i högsta ljuſet af deras efterdöme? Er tjenst är en uppvaktning hos Snillet och Smaken. Huru ſkulle Ni dagligen ſe och beundra en ſtor Konungs ära, utan att ofta vända ögat tillbaka på de hjeltar honom föregått? Och då Ni ſann hos den Förste af dess odödliga förfäder första mönſtret för dess efterföljd, en medborgare på thronen, en far för Folket, en upprättare af dess frihet, en förſvarare af dess makt, en beſkyddare af konsterne, lärdomen och freden; huru lätt blef det för Er att lifligen fatta, att värdigt måla den ſtore GUSTAF VASAS dyrkade bild? Ni ſåg hans ättling; och Ni tecknade efter naturen.

Digitized by Google

Derefter höll Lektoren och Probsten, Mag. CARL GUSTAF NORDIN, *ſom den 22 April af Akademien, med Konungens höga ſamtycke, blifvit vald till Ledamot, följande*

INTRÄDES-TAL.

MINE HERRAR!

Det ſkulle med ſkäl ſägas, att jag misskände Akademiens ynnest och ſidvördade det allmännas dom, om jag ej frivilligt tillſtod, det ingalunda förtjensten tilldelat mig detta rum; och om J tagen mitt vidgående häraf ſåſom förſtällning, huru ſkulle jag väl tro något ſom dock icke möjligen kan blifva andras öfvertygelſe? Tillåten mig att förklara, huru jag fattat anledningen till mitt intagande i detta vördnadsvärda Samfund.

Dess höge Stiftare hade anförtrott Eder, mine Herrar, vården om en af Rikets väſendteligaste tillhörigheter, Språket. Edert nit att fullgöra ett ſå nådigt behag, att föreſtå ett ſå vigtigt förmynderſkap, tillät ej omtanken att hvila vid det närvarande, utan förde henne nu flera ſekler framåt i tiden, för att ſe modersmålet upplyftadt till ſtadga och heder, derigenom, att ordning ſogades till dess naturliga dygd och ſtyrka: nu åter flera ſekler tillbaka, för att underſöka dess fordna villkor och rättigheter, dem förfäderne ej varit i ſtånd att nog

Digitized by Google

vårda, men hvilka nu upplifvade, kunde bidraga till dess förkofran och värdighet. Vid detta tillfälle vill det synas, som skulle någons välvilja hafva förebragt mitt namn, med erinran, att jag stundom haft mina vägar öfver forntidens fält: att vårt äldre språk dervid naturligtvis varit min ledare: att detta umgänge bibragt mig åtminstone någon tillgifvenhet för det nyare; och, då dessa omständigheter tedde sig för så benägna sinnen, voro de lätt öfverväldigade, och J trodden, mine Herrar, att här kunde tillåtas ett gemensamt utbrott af en ynnest, den J tillförene så ofta enskilt emot mig betygat. Jag dristar väl icke tillegna mig den ära, att hafva varit i en lika lycklig ställning hos samtelige af Eder, mine Herrar; men så känner jag de flestas oinskränkta bevågenhet, som kanske ej en gång studsat vid borgen för mitt uppsåt att vilja gagna, och för min erkänsla emot den förmån att beständigt få njuta Akademiens undervisning.

Vore än allt tillgångit på detta sätt, så anstår dock mig allraminst, att oskära edert beslut, eller, med en illa afpassad uppriktighet, låta mitt omdöme sätta sig öfver edert val. Fullkomligheten har ofta, för att vara tåld, måst förneka sig sjelf; ty det är allenast ett visst mått af ljus, som menniſko-ögat utan plåga fördrager; och hvarföre skulle då jag, olik den fullkomliga i allt annat, utan behof, härma honom i blygsamhet? Huru skulle jag icke önska att

Digitized by Google

motſatsen häraf ville tillſkynda mig någon benägen fördom hos andra! Jag vore då färdig att tillſtå, det jag länge älskat och högaktat vårt ſpråk: att jag bemödat mig om dess närmare kännedom, ſamt att ögat med nog flit följt detſamma ifrån dess första urſprung, och ſedan allt framgent ifrån det ena omſkiftet till det andra.

Jag har härvid funnit, att det är med ſpråk, ſåſom med menniſko-anſigtet. Den första ålderns drag bibehålla ſig fällan, och gifva en ganſka oſäker anvisning på utſeendet i tillkommande åldrar. En eller annan ſlägt likaſom nedkastad i ett ödeland och blottad på kännedomen af allt, utom några få behof: en ſådan ſlägt tarfvar hvarken mängd af ord eller deras konſtiga böjelſe och ſammanſättning; allraminſt under ett hårdt luftſtrek, der naturens njugghet icke allenast vägrar det beqvämliga, utan äfven tvingar med beſtändiga brister. Gåfvan att obehindradt tala förutſätter nöjet att tala, och detta härflyter af ſinnets lätthet; men huru kan ſinnet vara lätt, ſå länge det har att brottas med eländet? Ett längre vistande på en ort upptäcker ändteligen dess förmåner: folket ökar ſig: de olägenheter, dem den ena ej kunnat afhjelpa, undanrödjer den andre. Häraf uppkommer ett tillſtånd, ſom är beqvämligt i jemförelſe med det föregående: beqvämligheten muntrar; munterheten gifver tankegåfvan utrymme ſamt lif; och ſå ſnart denna qvicknat, frambringar

Digitized by Google

hon ſjelfvilligt ord, hvilka icke allenast uttrycka de nya begreppen, utan ock förſkaffa ſig en viss böjlighet, lämpad efter folkets lynne, ſamt dess förbättrade ſätt att tänka. Således ſkiljer ſig ett ſpråk vid ſin första fattigdom och råhet. Samfundets vidare förkofran, tillkommen, antingen af egen omtanke, eller af umgänge med främmande, fortſkyndar ſedermera ſpråkets förbättring, och med detſamma dess förändring eller olikhet med ſitt första urſprung och beſkaffenhet.

När Sveriges förſte bebyggare intogo ſtranden, voro de ofelbart nödſtällde flyktingar, hvilka talade det ſtamſpråk, ſom varit gängse öfver Tyskland, Nederländerne, England, Frankrike, Ungern och Italien: tilläfventyrs ett ſpråk, ſom ännu oförryckt bibehåller ſig under Svea välde, ehuru folket är föraktadt, ſedan det låtit drifva ſig till våra ofruktbara ſjäll, der egennyttan ej räknat mödan värdt att vidare förfölja dem.

Desse, ſom vi nu kalla Lappar, äro ſå mycket äkrare bördesmän till Svenska jorden, ſom de förvarat ſin talan i de namn, dem de gifvit och vi ännu bruka på ganska många ſjöar, vikar, vattudrag, ſkogar, berg, bebyggda ſtällen, m. m. och vore ej ſkäl att tro, det ett annat ſpråk blifvit taladt och ett annat nyttjadt till orters nämnande. Om någon inflyttning till våra ſtränder vid Öſterſjön ſedermera är ſkedd, lära desse ankommande i ſpråket ej varit mera ſkiljaktige ifrån rikets gamla invånare, än att, efter de äldsta häfdatecknares berättelſe, ſamtal

Digitized by Google

och giftermål emellan de förre och ſednare anſtälldes; äfvenſom det är nog ſäkert, att vårt ſpråk ännu i dag innefattar ganska många ord, hvilka antingen äro rent af Lappska, eller ock till ſitt urſprung ſådana.

Jag vill ej förmoda, att vår egenkärlek, på Svenska ſpråkets vägnar, må finna ſig förfördelad af denna ättledning; åtminstone böra vi ej i detta affeende befara något förakt af Franſyſka, Engelska, Tyska med flera ſödra Europas nationer, hvilka i namnen på ſina orter och äfven i ſjelfva deras gångbara ſpråk, ej mindre än vi, förvara ojäfaktiga bevis af ſkyldſkapen med Lapparne; och om jag ej bedrager mig, ligger förnämsta grunden till Europeiska tungomålens öfverensſtämmelſe i denna gemenſamhet af urfäder och ſtamſpråk.

En ſådan gemenſamhet har väl hvarken varit okänd eller beſtridd af dem, ſom underſökt ofvanberörde ſpråk; men ſedan visse bedragare, för flera hundrade år tillbaka, velat göra Tysklands äldsta invånare föga mindre märkeliga än Italiens, och i ſådan affigt underſtuckit åtſkilliga ſkrifter, dem de tillagt ålder ifrån första åtta feklerne, ſå hafva de lärde varit föranlåtne att leda Historien igenom öcknar af oſanning, ſamt att beſtämma folkflyttningar och ſpråkens likhet ifrån orediga och med hvarannan ſtridande uppgifter om Schyter, Celter, Galler och Göther af mer än hundrade ſlag.

Digitized by Google

Ett affteg, förlåten mine Herrar, förde mig ifrån Sveriges ſpråk, hvars beſkaffenhet vid nionde århundradet man ännu icke känner med något ſlags ſäkerhet. Hvad man tror ſig veta om denna tid, då många vilja tillegna oss äfven ſkrifkonsten, blifver ſå mycket mera falskt, ſom det är hämtadt af en lefvernes-beſkrifning öfver Biſkop ANSGARIUS, uppdiktad ſem eller ſexhundrade år ſenare, än den föregifves vara ſkrifven; och lika ſå förhåller det ſig med RIMBERTI lefverne, ſamt ADAMI BREMENSIS hiſtoriska ſkrifter, dem bedrägeriet inbillat oss höra till detta och närmaste tidehvarf. Jag nämner ſådant, för att gifva tillkänna, det Svenska ſpråket i nionde och tionde ſeklerna ej undergick någon ändring, förorſakad af Tyska lärare ifrån Hamburg och Bremen, hvilka aldrig kommo till Sverige.

Likväl, om man af vissa omſtändigheter får dömma, ſå ſkulle man tro, att vårt ſpråk redan vid år 1000 vunnit någon förbättring igenom Skalderne. Desse voro Isländare, ſom ur England hämtat något ſlags lärdom, den de använde dels att uppodla ſpråket i ſin fädernesort, dels att förvärfva ſig utkomst och anſeende vid Nordiska hofven. Om vi föreſtälla oss, att desse Skalder voro endast för poëſien underhållne, ſå göra vi både dem och konungarne orätt. Troligare hade de att ſyssla med konunga-barnens uppfostran och att gå ſina herrar tillhanda i ſtatsſaker, hvilka göromål på den tiden ej

Digitized by Google

voro mera vidſträckta, än att många ſtunder öfverblefvo, på hvilka de kunde både inlägga heder och göra ſällſkapet nöje med ſina ſkaldeqväden.

Hos ett ohyffadt folk måste poëſiens första införande nödvändigt hafva åſtadkommit ſpråkets förädlande. Skalden var enſam lärd i hela riket; han kunde ſåledes, utan all betänklighet, enrådigt gifva böjelſer och ſammanbindningar åt ſpråket efter verskonstens behof; och då konungar, jarlar ſamt de mest anſedde män voro i hans umgänge: hans verser derjemte fattades och förvarades i minnet, ſamt utſpriddes ſåſom den tidens enda vitterhet, ſå visar ſig lätteligen, huru mycket en ſådan ſkaldernes åtgärd ſkulle bidraga till ſpråkets upphjelpande och förkofran.

Isländske ſkalderne, ſom begynt att gifva det ſamma ſkapnad, fingo igenom de påföljande ſekler ett märkeligt biträde af christna lärare. Den undervisning, ſom desse meddelade: deras beſök och ſammankomster: deras vistande hos konungarne och landets förnämsta invånare: allt gaf dem tillfälle att verka på ſpråket. Isländarne hade fått ljuset ifrån England, ſamt förut bildat ſitt ſpråk efter det Engelska; och när ſåledes christna läran äfven infördes i Sverige ifrån England, hade vårt ſpråk den förmån, att både ſkalder och lärare på gemenſamma grunder byggde dess uppkomst och förbättring; hvilket ofelbart är orſaken att Sven-

Digitized by Google

ſkan mera vid denna, än någon annan tid närmar ſig till då varande Engelskan, ſåſom ſes af våra runſtenar.

I tolfte århundradet begynte Tyskarne att beſöka Sverige, klostren inrättades, Munk-Ordnar indrogos ifrån Tyskland och äfven klerker, ſom igenom tjenstgöring vid förſamlingarne, i Dom-Capitlen och ſkolorna ſingo ſpråket i ſina händer, och kunde ſå mycket lättare gifva detſamma Tysk ſkapnad, ſom olikheten förut ej lärer varit färdeles ſtor. Vi böra dock ej ſäga, att ſådant förvärrade modersmålet; ty ännu ſkedde alla förändringar af klokt folk, ſamt efter nödtorft; och hafva vi ſkäl att tillegna vårt ſpråk mycken ſtyrka och anſtändighet i trettonde århundradet, under hvars ſednare hälft Östgöta, Westgöta och Upplands lagarne äro författade. Men ſtrax härefter begynte ſtäderne att komma i ordning, hvarest Tyskar och Nederländare både i handel och handtverkerier utgjorde förnämsta borgerſkapet. Desse talade ſitt modersmål, hade utländska präster, och tillfatte magiſtraterne med hälften af ſina landsmän. Det mindre borgerſkapet och tjenstfolket, ſom var Svenskt och leſde ſtundeligen tillſammans med utlänningarne, emottogo af dem främmande ord och på Svenska orden främmande böjelſer: ſkolorna föreſtodos af Tyska lärare: predikningarne Tyske: allt bidrog att tillſkapa i ſtäderne ett tveſpråk, hvilket den uppväxande ungdomen inhämtade, och hvilket ſedan utfördes

Digitized by Google

kring riket af handelsutliggare, marknadsfolk, djeknar och den ur ſtaden till landsbygden i återſtröm gående tjenstehjons hopen.

Ännu voro dock de förnämare friade ifrån en ſådan ſmitta; men ſpråkets ſvåra öde, äfven inom den kretsen, dröjde ej längre, än till dess Konung ALBRECHT uppſteg på Svenska thronen. Utom den verkan till ondt eller godt, ſom Regenten och Hofvet hafva på ett lands tungomål, och hvilken enſam bort vara tillräcklig att i ALBRECHTS tid förſkämma Svenſka ſpråket, hade denne Konung af ſtats-klokhet infört med ſig en mängd af Tyska ädlingar och riddare, hvilka, underſtödde af honom och tilläfventyrs förſedde med lyckligare inſtällningsgåfvor, än de inſödde, vunno ſå allmänt bifall hos könet, att inom kort tid ſnart ſagdt alla anſedda hus i riket hade en eller flera utländſka mågar, hvilka ſå väl i allt annat, ſom i ſpråket, utbredde hos de högre ſlägter den då gångbara Tyska ſmaken. När till dessas, Konungens och ſtädernes åtgärd lägges, att rikets län anförtroddes åt Tyska ſtåthållare och embetsmän: att de inſattes i domare-embeten: att underbetjeningen likaledes ofta var Tysk: att Svenska ungdomen ſtuderade i Erfurt och vid andra Tyska Akademier: ſå ſer jag icke, hvilken naturlig kraft möjeligen kunde hindra ett gemenſamt förtyskande af ſpråket och alla ſaker i vårt land.

Digitized by Google

Ändteligen inträffade Calmare-förening, ſom icke allenast bibehöll ſtörre delen af förenämde anledningar till Svenska ſpråkets vanrykt, utan ökade dem ännu vidare med Danska högre och lägre embetsmän i orterne, Danska biſkopar och prelater ſamt Danska cantzlerer och ſkrifvare, hvilka ſäkert af okunnighet i Svenskan och kanske ännu ſäkrare för ſtats-affigter påförde vårt ſpråk alla de lyten, ſom de hade i ſitt eget. Nu får man ſäga, att Svenska ſpråket hade föga öfrigt, ſom kunde förloras, ſedan en flod af förderf öfverſvämmat detſamma och afbördat ſin gyttja öfver hela detta vackra fält. Ord voro utvexlade: ändelſer och böjelſer förbytte: två tredjedelar af våra dyrbara casus i declinationerne förſvundne: ſtafningsſättet vrängdt och förſtördt: ſtilen, ſom förut varit kort och ſinnrik, blef nu vidlyftig och behäftad med en i många långa omvägar ſig kring ämnet margfaldigt ſläpande matthet: ſpråkets manlighet förlorad: väldets namn kunde ej en gång bibehålla ſig, och Svea rike förvandlades nu till *Sverige;* ſå att Svenska ſpråket vid Konung Gustaf den förstes tillträde var att anſe ſåſom ett ſkådeſpel, hvilket i ſmått föreſtällde Babyloniska förbistringen.

Denne Konung ägde en naturlig vältalighet, hvilken ådagalades, ſå väl eljest, ſom vid alla riksmöten, der han ſjelf förde ordet. Hans tal utmärkte ſig i ſynnerhet igenom ſtarka uttryck och ett öfverflöd af liknelſer, hvilka of-

Digitized by Google

tast voro öfvermåttan väl träffade. Då Danmarks uppförande, vid slutet af Konungens lefnad, ådrog sig dess missnöje, föranlät sådant honom att låta sitt hjerta utgjutas i verser, hvarmed han bestraffade grannens förmenta trolöshet. Det var dock största lyckan för vårt språk, att få väl reformations-verket, som cantzli-förvaltningen föllo i Olai Petri händer: en man af både snille och lärdom, och hvilken för Historiens skull hade grannsynt igenomgått rikets äldre och i lyckligare tider författade handlingar. Dess många skrifter, som af trycket utgingo till reformationens försvar, återförde Svenska språket till värdighet; och förvaras åt hans penna ett hedrande minne i domare-reglorna, hvilka ännu finnas vid vår Lagbok. Det biträde han hade af sin föregångare i Cantzlers-Embetet, Laurentius Andreæ, och af sin broder Ärke-Biskopen Laurentius Petri, förtjenar visst mycket afseende, men det vill dock synas troligt, att Olaus Petri var begges läromästare i språket.

Konung Erik var för mycket tryckt af sin olyckliga belägenhet, att i alla delar kunna gifva utrymme åt sin oinskränkta kärlek för fäderneslandet och åt de öfriga goda egenskaper, med hvilka naturen och en förträfflig uppfostran honom förfett. Hans egen styrka i Svenska språket ses så väl af de psalmer och visor, hvilka finnas utgifne, som af hans öfriga skrifter och i synnerhet handbref, skrifna före och

Digitized by Google

efter dess ſtörtande, till ſin Gemål och andra. Han nyttjade dock, ſå ofta han kunde, Latin, det han ända till fullkomlighet innehade.

Brodern, Konung JOHAN den tredje, hade mera böjelſe för modersmålet och mera ledighet att vårda detſamma, hvilket han icke heller någonſin underlät. Han befallte, att ſpråkets renhet i ſkolorna ſkulle iakttagas: han ſtadgade uttryckeligen, att få väl i Cantzliet, ſom eljest, främmande ord ej fingo inmängas i Svenſka handlingar; äfvenſom Konungen, vid ſin Herr ſons SIGISMUNDS bortförlofvande till Polen, ålade honom, att alltid afhålla utländska ord ur Svenska ſpråket, ſamt förvara detſamma ſå rent och oförryckt, ſom det var i Konung GUSTAFS tid. Och hvad borde man icke för modersmålet vänta af den Konung, ſom ſå nitiskt iſrade för ſpråket i det land han regerade, att då denne Herre, ſåſom Hertig till Finland, ſkulle låta afgå ett bref till Konung CARL IX. i Frankrike, kunde han ej förmås att ſkriſva detſamma annorlunda än på Finska? Man må ej föreſtälla ſig, att ſådant härrörde af bristande ſpråk-kunſkap, den Konungen vida öfver behofvet innehade; ty utom Franſyskan och Grekiskan, dem han väl förſtod, kunde han obehindradt tala Latin, Polska, Tyska och Engelska; och är ſäkert att Svenska ſpråket under honom var ganska rent, och vann en ſtadga, ſom de näst föregående tider ej förmått åſtadkomma.

Digitized by Google

Dessa egenſkaper bibehöllos någorlunda under Konung CARL den nionde, ſom beſtändigt var ſyssloſatt med göromål af högsta vigt och äfventyr, hvilka uteſlöto någon ſärdeles vård om ſpråket. Herrens egen ſtil var icke allenast ſtark och manlig, utan hade ock undertiden, helst i bref, någon ſkärpa, ſom gaf dem mera eftertryck, än den vanliga vältaligheten. Vid riksmöten märktes den äfven; och bidrog jemte öfriga medel till den framgång, hvarmed han lyckligt utförde ſina ſtora värf och företaganden.

Sonen Konung GUSTAF ADOLPH: ett namn, ſom Sverige ville höja öfver thronen, om något högre gafs. Denne Herre var ſkapad för fullkomligheten, och gifven åt jorden, för att låta den aſmäta huru ſtora gåfvor hos en perſon kunde förenas. Början af hans historia öfver ſig ſjelf: hans tal till Ständerne: hans ryktbara bref till AXEL OXENSTJERNA, till AXEL BANER, till många andra: hvilka mästerſtycken af ſmak och vältalighet! Hans hjerta, hvilket äfven ſå litet kunde brista i mod, ſom blottas på ömhet, förſåg honom alltid med ädla tänkeſätt; och hans förſtånd gaf honom en deremot ſvarande värdighet i uttrycken. Stor i allt ſom tillhörde dess höga kall, hvi ſkulle han icke vara den ypperste Författare, på ſin tid, i ſitt rike?

Om Svenska Folket i våra dagar ſer thronen upplyst af en lika fullkomlighet, ſå påminna vi oss, det naturen förbehållit ſig att då och

Digitized by Google

då frambringa något jemlikt med ſina ſtörſta verk; på det vi ſkulle ſkönja, att, när hon öfverdriſver ſin kraft, ſådant ej ſker af en ſlump eller öfvermod, utan för att ſtadga ſin dyrkan, medelst vissa högtider.

Drottning CHRISTINAS tidehvarf lyser mer af andra ſaker, än af Svenska ſpråket. Snart i åttatio år å rad hade vårt krigsfolk lefvat med Tyskar, när Westphaliska freden ſlöts. Både befallande och lydande hunno ſåmedelst att glömma modersmålet eller åtminstone att vänja ſig vid en blandning, ſom emellan ſå närſkyldta ſpråk ſvårligen kunde undvikas. När desse, tid efter annan, återkommo till fäderneslandet, förſedde med förtjenster och kännedom af verlden, gaf ſådant dem rättighet till det anſeende, att gamla fredliga Svenſkan måste gifva vika för det gångbara fältſpråket; hvaraf uppkom ett alldeles nytt tungomål, ſåſom nogſamt ſes af denna tids ſkrifter, i ſynnerhet bref. Endast ſammanbindnings-orden voro Svenska, de öfriga äfven ſom ordningen och taleſätten Tyska. Var det fråga om ſinnelag; ſådant kallades *gemöthe:* var något ſom gjorde tillfyllest; det ſkulle heta *erkleckeligt*, och ſå vidare. I ſanning måste man hafva vackra kunſkaper i tyska ſpråket, om man ſkall förſtå Svenska handlingar för deſſa tider.

Denna ſpråkets ärg började dock afnötas under Konung CARL GUSTAF, ſom ſjelf ägde mycken

Digitized by Google

mycken ſtyrka och lätthet att ſkrifva, och derföre ſkref under ſin korta regering mer än någon af hans företrädare. Sällan afgick något bref till de många Ministrar, ſom den tiden uppehöllo ſig vid främmande hof och ſtäder, att Herren icke med egen hand gjorde anſenliga tilläggningar, ofta till flera ark. Stilens goda art kan bäst intagas af det Skrifte-Tal, ſom Konungen höll dagen före ſin död; hvilket viſar, att tankekraft och ſtyrka i ſjälen anſågo ſig ſkyldige att följa en ſå ſtor hjelte ända till brädden af grafven. Man ſkulle kunna misstänka Konungens Biktfader, ſom fattat Talet i pennan, att han tillſatt något af ſitt eget; men denne är nogſamt förſvarad af ſina många öfriga ſkrifter, hvilka intyga att han inom medelmåtta i tankar och ordning hade ſin beſtämda krets.

Konung Carl den elfte hade väl hvarken djup kännedom af ſpråket, ej heller ingick han i någon ſärdeles befattning med detſamma, men hvad Olaus Petri var i Konung Gustafs, Friherre Erik Sparre i Konung Johans, ſamt Friherre Johan Skytte i Konung Carl IX:s och Gustaf Adolphs tid, detſamma voro under denna Konungs regering Friherre Ehrensten, ſamt Grefve Magnus Gabriel De la Gardie, Stjernhjelm, Columbus, Wexionius, flere, och framför alla Grefve Lindsköld; hvilka igenſökte ſpråkets rätta grunder och på de ſamma uppförde den vackraſte byggnad.

Digitized by Google

Huru denna byggnad ſedan vunnit den ena förbättringen efter den andra, kännen J, mine Herrar! hvilka ſjelfve lagt handen härvid, ſäkrare, än jag, ſom blott varit åſkådare. Och huru mycken anledning har icke det allmänna att vänta denſamma ſnart bragt till högſta fullkomlighet, ſedan ordningen af den kedja, ſom Konungen följer i alla dess vigtiga företaganden, lyckligtvis hunnit leda dess nådiga åtgärd till detta föremål, och dess höga val af medel in på Eder, mine Herrar! i hvilkas ynnest jag utbeder mig att beſtändigt få vara innefluten.

Digitized by Google

SVAR

på Lektoren m. m. NORDINS *Tal, af Akademiens Direktör* JOHAN HENR. KELLGREN.

MIN HERRE!

Då Ni i dag går att förſtärka våra Ledamöters antal, går Ni äfven att uppfylla ett ledigt rum i dess insigter.

Naturen af de göromål Akademien åligga, tålte ej, att länge ſakna en man af edra fällſynta egenſkaper.

Hade dess ändamål endast varit, att med nya ſnilleprof rikta landets vitterhet, att med ſångens ljud uppkalla ſtore konungars och hjeltars minne; att med vältalighetens färgor ſtälla i ren och odödlig dag deras dygder och förtjenster; då hade Akademien redan haft ſkäl, att lofva lig mycket af ert biträde: men då ſpråkets ſtadgande är dess förſta och hufvudſakliga föremål, anſer hon edert tillkallande icke mindre än oundgängligt.

Hvad är menniſkohandens ſtyrka, utan verktyg att den rätt utöfva? tankens ſkönhet, utan medel att den väl bilda? ſnillet, utan hjelp af ett odladt ſpråk? — Huru mången Iliad har ej upprunnit och dött i den vildas hjerna! eller, fattad i ett groft och barbariskt tungomål, blifvit glömd och föraktad i en upplyſtare tid!

Digitized by Google

Längst in i ödemarken reser ſig ett tempel, åldrigt ſom jorden, högt ſom molnet. Man ſer ej utan häpnad denna ofantliga byggnad, dessa ſpillrade klippor ſom uppſtigit på hvarannan. Kanske finner man äfven orſak till förundran i dess ordning och indelning. Men hvad grofhet i dess former, hvad ojemnhet i dess fogningar! — Ack! ropar man blott med ſaknad, denna öcknarnas *Palladio*, hvi ägde han icke marmorn? — Sådan är ofullkomligheten af det yppersta ſnilleprof, författadt i ett hårdt och oböjligt ſpråk.

Der ſer Ni en tafla, ſom famnar kretsen af den vidſträcktaste utſigt. Stor i ſin uppfinning, i teckningen ſann, äger den allt hvad målaren kan hämta ur eget ſnille. Men hvar är lifvet, ljuset, rörelſen, behaget? De finnas icke der. Tusende färgor hade fordrats att dem uttrycka. Naturen, kanhända, hade ej alstrat dem i konstnärens land; eller hade han kanhända ännu ej förſtått, att uppſöka dem i dess ſköte. De ſom finnas i hans tafla, äro få och utan glans; och åſkådaren vänder ſig och frågar: hvar är *Raphaël?* — Så måste äfven hända med de förträffligaste ſkrifter på ett fattigt ſpråk. Hvar är *Voltaire?* ropar läsaren; och ſtäller *Ossian* på ſin hylla.

Här visar ſig ett fält, höljdt af de vackraſte telningar och blommor. Icke ſaknas här den lifliga rosen, ſom längtar att pryda herdinnans barm, icke älskarens myrten, icke hjel-

Digitized by Google

tens lager. Men tisteln och videt qväfva ännu deras växt, och ſkygga deras glans. Den nyfikne vandringsmannen ſtannar ett ögonblick att betrakta naturen i ſin vilda prakt; men vänder ſnart om till de odlade parker, der hon lyſer i ſin fullkomlighet. — Så ſkiljer ſig ett prydt och renadt ſpråk, från ett plumpt och ohyffadt.

Välljud, rikedom och renhet äro ſåledes de hufvudfakligaste fördelar i ett ſpråk. Men hvem gifver det dessa fördelar?

Icke ſnillet allena, ſom ſtändigt ſyssloſatt att ſkapa och binda, tvingas att nyttja det byggnadsförråd ſom klimatet gifver. Icke endast tiden, ſom blind i ſin gång ömsom ſkänker och förbättrar, riktar och föröder, pryder och vanſtäller. Icke ſederne allena, hvilka genom egen förmildring gifva ſpråket en lenhet, ſom ofta med dem kan vanſlägtas till veklighet. Icke blott tillväxten i kunſkaper och begrepp, hvilka, antingen inflyttade från främmande länder, bära med ſig den drägt de der en gång antagit; eller ock, i det land der de förſt gå i dagen, mer äro måne, att väl och tydeligen kännas till ſlägt och upphof, än att intaga med ſin prydnad. Ja, icke en gång Smaken, då den endast ledes af ſin egen känsla, är härvid tillräcklig. Den fordrar ännu philoſophien till ſitt ſtöd. Det är philoſophien, ſom med en vidt omfamnande blick ſer på en gång hela ſpråkets vidd, granskar hvar led af dess omätliga ſammanſättning, jemför hela ſyſtemet af ett folks

Digitized by Google

begrepp, med ſystemet af dess tungomål; visar hvilka allmänna lagar böra ſtiftas, hvad undantag göras; rådfrågar örat, analogien och bruket, pröfvar och väger deras ſkäl mot hvarandra; och ſom kan ſäga till författarne: här är målet för den odling edert ſpråk bör antaga; här återſtår än ett ſteg; der bören J gå tillbaka på den väg J öfvergifvit; här bortkasta en främmande prydnad, der återtaga en förlorad ſkatt. Men för att gifva dessa råd, för att ſtifta dessa lagar, hvad ljus behöfver han ej att läna af historien? Der ſer han nationen i ſitt första ämne, ſpråket i ſitt ſkaplynne; genom hvilka förändringar det blifvit hvad det är, och dömmer då först med ſäkerhet, hvad det kan och bör blifva.

Min Herre! Då jag uppräknat dessa kunſkaper, ſå nödvändiga i ett Samfund åt hvilket lagſtiftningen i Svenska ſpråket är anförtrodd, har jag i och med detſamma upprepat de titlar Ni ägt till dess förtroende.

Vår ſtore Konung, nitisk om allt hvad till allmän upplysning och nytta länder, ſåg ej utan missnöje de dyrbara ſkatter, ſom förvara thronens och enſkiltas rätt, rikets åldriga handlingar, ligga ſpridde och begrafne i archivernas mörker, och dag ifrån dag lida nya våld af den förödande tiden. Ett vidſträckt afſtånd ſkilde dem från den hand, ſom enſam hade ſkicklighet, att upplysa deras gömmor, utreda deras innehåll, och gifva dem den form ett di-

Digitized by Google

plomatiskt verk fordrar. Men i hvad aflägsen ort inom Sveriges gränsor kan förtjensten ligga dold, dit GUSTAFS öga ej går att uppsöka den. Ert exempel, min Herre, är deraf ett nytt prof.

En ny vettenskap kan ej byggas utan hjelp af de öfriga, som derföre betalas med en ny förkofran. Således, min Herre, då edra forskningar i rikets okända handlingar, lofva åt historien ett vidsträcktare ljus, skall den kännedom de medföra af språkets natur, förändringar och tillväxt ej mindre gifva åt denna Akademi en ökad skicklighet till sitt yrke. Det tal vi nyss afhört, är oss deraf en ny och offentelig borgen.

Digitized by Google

Digitized by Google

INTRÄDES-TAL,

HÅLLNA I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 27 MAJ 1786.

AF

BISKOPEN OCH PRO-CANTZLEREN
VID LUNDS AKADEMI,
DOKT. OLOF CELSIUS,

OCH

BISKOPEN I GÖTHEBORG,
DOKT. JOHAN VINGÅRD.

Digitized by Google

Digitized by Google

Den 27 Maj 1786 hade Svenska Akademien allmän ſammankomst på ſtora Börs-Salen, då Biskopen i Lund, Doktor Olof Celsius, *ſom af Konungen vid Akademiens inrättning blifvit nämd till Ledamot, tog ſitt Inträde med följande*

TAL.

Mine Herrar!

Våre Gustafver, dem hela verlden känner, hafva med många förträffliga egenſkaper, hvilka varit dem enſamt förbehållna, förenat den himlagåfvan, att yttra ſig med lätthet och behag; hvarföre de äfven ibland ſitt folk vördades ſom yppersta mönster i vältalighet. Jag nämner detta, att ſåledes tidigt bereda mig vägen till eder bevågenhet, hvilken jag vid detta tillfälle ſå väl behöfver; ty namnet är älskadt och ſprider ynnest. Allt annat, hvad de gjort, öfverſtiger dessutan vida mitt beprisande. Den förste Gustafs tunga flöt ſom en ren och ſtrid åder, när han borde upplysa och uppmuntra, beſtraffa: villig och ſnar till de förre, men alltid tvungen till det ſednare: ſtändigt vigtig och rättvis. Gustaf Adolph den verkeligen *Store*; ty detta tillägg föddes icke af ſmickret i hans lifstid, men af uppförandet derunder ſedan han förſvunnit; icke heller blott inom det riket, der han rege-

Digitized by Google

rat, men i verlden, ſom anſåg honom dertill högſt värdig; den ſanna äran är nemligen en frukt af ſtora värf, och kommer icke påkallad, utan obuden och af ſig ſjelf: denne Prins, om han ej medelst bördens höjd af Förſynen varit ärnad till Konung och hjelte, hade han igenom en medelmåttigare otvifvelaktigt blifvit ſitt fosterlands TACITUS eller LIVIUS; nu blef han CESAR, lika färdig att makalöst beſkrifva ſtora värf, ſom att utan like bedrifva dem. De dyrbara bladen, lemningar efter denne Konungens få lediga ſtunder, ſom innehålla historien om VASA Konungarnas regementen, äro märkvärdiga vedermälen deraf. CARL GUSTAF omförmäles af ſkribenter ſom den bäſt talande Prins på ſin tid *). Men hvilken är den tredje GUSTAF lik, när han talar med VASARNAS tunga, och när han hägnar vältalighet?

Svenska Akademien, hvars namn innebär dess ämne, är denne Monarkens verk. Dess höge Stiftare, ſom förjer för allt Svenskt, vill att hans ärfda rike ſkall gifva lagrade CICERONER, VIRGILIER och HOMERER, få väl ſom ſegerhjeltar; om afſtåndet dem emellan tål jemförelſe, och den icke ſynes för dristig. Jag vördar, gemenſamt med alla, den höga Stiftarens viſa ändamål, och anfer med djupaste under-

*) CONRING de Not. Sing. Rerumpubl. Op. T. IV. p. 37. Nostro ſeculo diſertiſſimus fuit CAR. GUST. R. S. Omnia in ſenatu proponebat, et per aliquot horas orationem habere potuit.

Digitized by Google

ſåteliga erkänsla den oſkattbara förmån, hvilken Kongl. nåd mig tillſkyndat, när jag nu ſom ledamot af denna Akademi får visa mig inför denſamma. Men fruktan är hos mig ſtor, att jag ſtrax vid inträdet föga rättfärdigar min Konungs val, eller fredar min heder inom ett ſå lysande, ſå läckert ſamqväm, der äfven medelmåttan är ett oförlåtligt fel. Jag dristar likväl ej att misslika hvad Konungen behagat, om icke tyst och inom mig ſjelf, emedan jag mig ſjelf bäst känner. Det öfriga måste jag lemna till ödet och en ſkonſam allmänhet; hvilken, då den ibland har täckts med gunst anſe hvad ſom under muntra ungdoms år af mig kunnat åſtadkommas, utan tvifvel blifver billig i dess fordringar, ſedan den tiden icke nalkas utan kommit, då ſjälens eld med kroppens värma aſtynar, och viljan ſtår blottad af all hjelp, ſå mycket mera beklagansvärd, ſom hon ickedestomindre känner de ſkyldigheter hon med allt ſitt ſträfvande ej förmår afbörda ſig.

Får jag lof, mine Herrar, i det nödtvång jag ſtår, att ifylla mitt annars magra tal med andras anmärkningar om det ſpråk, ſom är ſatt under edert förmynderſkap; och ſåledes på de fattigas vis hjelpa mig fram med lån? Hvem vet icke att Svenskan räknar ſin ålder lika med nordens invånare. Aldrig på egen botten öfvermannade, men ofta på främmandes deras herrar, tala vi ännu, i anſeende till grunden och arten, det gamla *Asa målet*, hvilket ifrån

Digitized by Google

den mindre Aſien ſordom med nationen hitförd-
des, lika ſå oöfvervinneligt ſom Göterne ige-
nom alla tidehvarf. Man finner här och der
lemningar af ſpråket på de flesta orter, hvarest
våra förfäders och ſlägtingars vapen fordom
ſväfvade. I Crim, eller det nu ryktbara Tauri-
en, hvarmed den ärerika CATHARINA icke
längeſedan vidgat ſitt välde, och hvarifrån vå-
ra ſtamfäder förmodeligen utgått, talades Göti-
ſkan af ett folkſlag ſkildt ifrån Musselmännen,
hvilket leſde under tvång, ſammanpackadt in-
om bergen, ännu vid medlet af ſextonde ſek-
let, ſom flere resebeſkrifvare berätta. Sjelf-
va Italienskan företer ſtundom vedermälen ef-
ter Longobardernas mångåriga vistande på an-
dra ſidan Alperna; och, hvad beſynnerligast är
af allt, ett folkſlag groft och barbariskt, men
föga kändt och omtaladt, leſver i den dag ſom
i dag är i nejderna af det Venetianska, hvilket
kallar ſig *Kimbrer* eller *Sette Comuni*. De tala
det gamla Nordiska ſpråket i det närmaste, ſtyra
ſig ſjelfva under bibehållandet af ſina gamla la-
gar, ſeder och klädedrägt; men tåla ingen
främmande öfverhet. Skulle de väl vara qvar-
blifſler efter Marii ſegrar? *) Det Götiska ſprå-
ket eller *Norræna Tunga* talades, ſkönt än i
ſärſkilta brytningar, ſnart ſagdt öfver hela Eu-

*) Dei Cimbri Veroneſi e Vicentini Libri due, di MARCO PEZZO. In Verona 1763 8:o. Andra Boken, ſom innehåller Cimbrico Vocabulario, visar tydeligen, att desse Cimbrer äro aſkomlingar af det gamla Germaniens fordna invånare, våra ſamſtämningar.

Digitized by Google

ropa i de äldre tider, när de ſlägter undantagas, ſom ifrån Slaver härſtammade. Det har ſåledes blifvit en moder för Tyskan, Holländſkan, Engelskan, ja ſjelfva den ſkrytande Franſyſkan till någon del. Ty när våra ſlägtingar Frankerne gingo öfver Rhenſtrömmen in i Gallien, ledsne vid de förra ſäten, att efter då varande tiders bruk föka ſig andra, måste det landets inbyggare, dem Ceſar fordom hade kufvat, åter maka åt ſig, då Frankiskan nyttjade vapnens välde, att äfven ſegra öfver deras tungor; hvaraf *la Langue Romance*, eller *Lingua ruſtica Romana*, en med bortſkämd Latin förblandad Frankiska, något före Caroli Magni regements tid ibland den ſämre delen af folket uppkom, och Franſyskan ſedermera efter handen tillſkapades, hvilken nu ſå vidſträckt utbreder ſin prakt i ſkaldekonst och vältalighet, att hon vill ſynas öfver alla.

Engelskan är Anglernas och Saxernas fordna tungomål, och ſåledes äfven vårt. Sedan desse våre bröder och grannar lagt under ſig Britannien, och de der varande, ſamt ifrån Ceſars tid med Romare utblandade hemfödingar tvingades af ſina inbudna men ohöfliga gäster, Saxerna, att emottaga både namn, lag och ſpråk, ſtadgades Anglo-Saxoniskan i detta landet medelst de nordiska folkens täta inſall, och derſtädes inrättade regementen. Hon talades i England alltintill inkräktaren Wilhelms påtrugade regering, då hon med Gallo-Frankiska

Digitized by Google

ordbrytningar utſpäddes, ſamt blef ſmåningom det ſpråk ſom, nu fejadt och ſtädadt, pryder POPES, Homerus med flera förträffliga ſkrifter i både bunden och obunden vältalighet, hvilka ifrån Engelska bokpressar nu ſpridas öfver allt, och med ſtörsta behag lika allmänt läsas.

Svenskan, dennas nära anhörig, måste ju kunna ſtiga till ſamma höjd. Hon höll ſig ren ifrån främmande inblandningar intill de åren, då Pommerska och Meklenburgiska prinsar beſtego den Svenska thronen, och med dem många utländska ſlägter, ej mindre till ſpråkets än folkets förderf, i landet inflyttade. Men ſå ſnart den ſtunden efter Förſynens ſkickelſe inföll, då den välſignade VASA ſtammen intog deras rum, rensade hon ſig ſjelf ſå godt hon förmådde; ſå att den ſtore Ärke-Biſkopen LAURENTIUS PETRI, med ſin Broder OLAUS, begge reformationens dyra redſkap, kunde vinna beröm för en väl ſkuren penna, ſom gaf mönster efter hvilka man ſig rättade. De tidehvarf ſom ſedan förflutit, hafva ej annat kunnat än mycket verka på ett ſpråk, hvilket, lemnadt till tungans tygelfria fart och modens nycker, utan reglor och ans, har måst uppoffra ſig ſjelf, likt ett barn utan gångſtol, eller en yr yngling utan uppſigt. Den tiden man mycket reste i Tyskland, och betjening derifrån icke ſällan brukades i det Kongliga Cantzliet, blef Svenskan, icke till ſin förmån, ofta tvungen efter Tyska

ſammanbindningen,

Digitized by Google

ſammanbindningen, ſamt ſåledes tung och obeqväm: ett ſkick, hvilket hon ganska länge har behållit, ſå mycket olideligare, ſom man derjemte hade för ſed, att utan behof utſpäcka allt hvad man ſkref med främmande helst Franſyska ord, hvilka der ſkulle lysa. Den ſom tillegnade ſin gynnare och välgörare någon bok, eller uppvaktade med bref, kunde icke den tiden på Svenska dermed visa honom ſin vördnad, men *témoigner*ade ſin *ſubmissa devotion*. Så ſkref man i det förra och länge i begynnelſen af detta århundrade. Menniſkorna äro ſig lika i alla folkſlag och tidehvarf. Samma dygder, ſamma fel och ſamma nycker mötas alleſtädes. Cicero visar på flera ſtällen i ſina ſkrifter ſitt obehag deröfver, att hans landsmän ändteligen ville ſkryta med inblandning af grekiska ord, då de ſkrefvo i modersmålet, och Plautus gör redan i ſin tid ſkämt deraf i ſina Comedier. Icdestomindre hafva förra ſeklets lärde, Lipsier, Casauboner, Scaligerer med flera fallit i ſamma ſvaghet.

Denna Svenskan, mine Herrar, omgifven af ſå många ſlägtſkaper, ſå mycken egen urgammal heder, och i ſå många åldrar vår oförryckta egendom, är ju det ſpråk, af hvilket denna Akademi bär namn, och ſom är af Monarken lemnad till eder vård: icke ſådan ſom den fordom talades, på ſtenar inhöggs, och i Rimkrönikor läſes; men ſom den nu befinnes, ſedan

Digitized by Google

Stjernhjelmar, Columber, Rosenhanar, Wexionier, Lagerlöfvar i det förflutna, samt framför alla, Daliner med flera i vårt löpande fekel, hafva lyft dem opp ur gruset, och visat icke endast dess beqvämlighet för häfd, men äfven redan gifvit den en fådan glans, att purpurklädde män nu mera icke vägra bära lagrar, hämtade ifrån fjelfva höjden af den Svenska Olympen.

Vi äro fåledes lycklige deri, att vi ej tagit emot denna pupillen, då den ännu var yngre, eller i dess alldeles ohyfsade ålder; men fedan dess fägring med åren blifvit ökad; ty fpråken likna icke menniſkorna fom tala dem, hvilka i ungdomen äro fagra, men ſkrynkliga och obehagliga fedan håren grånat och intet fmink hjelper. Jag fpår flutligen, hvad väg Akademien går, för att vinna det ädla ändamål vår Skyddsherre och vise Stiftare åfyftar. Dess värde ledamöter hafva Engelsmän och Fransmän till föregångare, ja äfven de gamle Romare; och lära utan tvifvel trampa deras fotfpår. De fistnämdas fpråk, nemligen Latinen, få förträfflig den fedan blef, var dock i Andronici, Pacuvii, Ennii, ja ännu Plauti tider lika få ohyfsad och regellös fom Svenskan; men de togo Grekernas ſkrifter till mönster. Athen var deras Paris, der fjelfva Cicero öfvade fig i vältalighets konsten, då Demosthenes blef hans efterdöme, hvars fmak han förde med fig till Rom. De rike och förnäme i denna verl-

Digitized by Google

dens hufvudſtad ſkaffade ſig qvinnor ifrån Grekland för barnens uppfostran, likaſom franſyskor nu för tiden förſkrifvas till ſamma ändamål ifrån Paris. Grekiskan talades i alla ſällſkap, äfven ibland fruntimren; hvarföre den ſkämtſamme JUVENALIS ſäger, att intet fruntimmer i Rom tror ſig vara nog artigt, om det ej talar Grekiska *). Men aldrig kallade detta högdragna folket Grekiskan ſitt modersmål, ändſkönt hon hos dem länge både talades, ſkrefs och läſtes. I behaglig tid gåfvo de henne afſked, ſå ſnart CICERONER, VIRGILIER, HORATIER med flere ſtego fram; då redan det grofva och ohyfsade i Latinen var afhyfladt, och ſmak vunnen. Aldrig fick Latinens manliga och med ſjelfva folket beſlägtade lynne förbytas, att icke ſpråket måſte förlora ſin merg; ty Grekiskan var, ſom nationen, vig, hal och löpande, men Latinen deremot, lik ſina hjeltar, allvarſam och vigtig.

Fransmännen, hvilkas ſkrifter ſå allmänt förlusta oss, att de nästan utgöra hela vår läsning och vitterhet, hafva följt deſſa efterdömen, hvarutom de aldrig kunnat uppnå den höjd de nu innehafva. Rom och Athen äro ännu qvar i de makalöſa ſnilleafvel, ſom derifrån kommit, dem en ſkonſam tid, hvilken annars allt förtär, har gunſtigt velat lemna oss. Ur dem hafva

*) JUVENAL. Sat. Lib. 2.

. . . . . ſe non putat ulla
Formoſam, niſi quæ de Tuſca Græcula facta eſt.

Digitized by Google

Fransmän och Engländarn lärt att tänka. fant och högt, eller hänledt den fria ſjälens ſmak, hvilken mera kan kännas än med ord beſkrifvas. Redan i det förflutna ſeklet lade de förre grunden dertill, medelst flitigt nyttjande af de gamlas ſkrifter. Der ſamlade de kärnan, ſom ſedan blef deras egen. Man öfverſatte i Frankrike flitigt de bästa Grekiska och Latinska lemningar; hvarmedelst man riktade hjernan med en förut okänd tankemåtta, och ſpråket med utvägar att mera beqvämt än tillförne gifva fina tankar i ord öfver hvarjehanda ämnen. Jag har någorſtädes funnit antecknadt, fast jag förgätit ſtället, att AMIOTS gamla men mycket berömda öfverſättning af PLUTARCHI ſammanliknelſer varit den första bok, ſom gifvit det Franſyska Fruntimret ſmak för läsning. BOILEAU, hvilken ännu behåller ſitt värde, befryndade ſig ſå med JUVENALIS och HORATIUS, att han ſom knappast kunde bevara ſig undan förebråelſe för ſtöld, ehuru han alltid ſå låntog att man ej kunde ſkilja hans eget iſrån deras; och VOLTAIRE, Europas älskling ej mindre än Cothurnens heder, hade förmodeligen ej med ſin förträffliga Henriad vunnit rum när intill den Trojanska hjeltens ſkald, om han icke ur Eneaden hämtat krafter, och likaſom inſupit VIRGILS anda. O, att denne ſkalden ägt ſå ſnyggt hjerta, ſom hans penna var förträfflig! huru ſkulle han icke blifvit älskad igenom alla åldrar! men i menskligheten måste alltid något ſaknas. Svenska Akademien känner de gamlas

Digitized by Google

ſkrifter ſå väl ſom våra medtäflare, och vill med dem dricka ur ſamma Aganipp hellre än efter dem ur ränniln. Hvi ſkulle man kaſta bort nycklarna till dessa helgedomar, eller döda de ſå kallade döda ſpråken på nytt, ſom ſker när de ſå allmänneligen föraktas ſom nu, och vid våra läroſäten vräkas ibland ſkräpet, om icke ur dem efter handen fördrifvas, till en obotlig ſkada för rättſkaffens ſmak i Svensk vältalighet och ſkaldekonst. Så otackſamme må vi icke vara emot dessa våra välgörare och mönſter i tal och ſkrift; ſom likväl voro de endaste, hvilka efter det djupa barbari, hvari verlden låg, uppſtodo efter flera hundrade års tystnad, ſå till ſägandes ur ſina grifter, vid ſlutet af det femtonde och början af det ſextonde ſeklet, att ſkingra mörkret, fördrifva okunnigheten, återföra den allt ſedan Romarnes tid förlorade rätta ſmaken, och upplifva det dufna ſnillet, hvilket utan deras hjelp icke hade kommit till det lif det nu äger, eller fått den ſtyrka hvarmed det nu ſkryter. Läsom de nye, men lemnom icke de gamle; de förra till tidsfördrif, de ſednare till förkofran; och dragom honung ur begge: ſå ſkall deraf i tiden födas något förträffligt, och många Svenska pennor ſkäras, ſom utſprida vår höga Stiftares och Beſkyddares lof, ſig ſjelfva till heder; hvarunder de icke heller lära förtiga deras prisvärda möda, ſom varit Hans verktyg.

Digitized by Google

SVAR,

på Herr Biskop CELSII *Tal, af Akademiens Direktör, Herr* JOHAN HENRIK KELLGREN.

MIN HERRE!

Aflägsenheten af den ort, hvars yppersta själavård Eder är anförtrodd; er ömhet, edert nit i detta vigtiga kall, som ej tillåta Er att utan oro någon dag vara skild ifrån edra andeliga barn, eller dem att utan saknad umbära närvarelsen af en älskad öfverherde: dessa skäl sammanlagda med afseendet på er höga ålder, som både tarfvar och förtjenar hvila, hade snart betagit Akademien allt hopp, att någonsin i sitt sköte få mottaga en ledamot, hvars namn henne tillhört från dess första stiftning.

Ännu högre föremål hafva brutit dessa hinder, alla skyldigheter vikit för den, att lyda eder Konungs kallelse till påstående riksmöte, att här med de öfriga edra församlade medbröder dela Hans faderliga vård och bekymmer om sina underfåtares väl, lätta de tyngder som ännu trycka Hans krona, och undanrödja de hinder en omild himmel lagt emellan Hans önskan och höjden af vår lyckssalighet. Så vigtiga föremål hafva kräft eder närvaro. För dem har Ni nöjd gått att glömma edra år och uppoffra eder ro. De hafva ock sedan så upptagit er tid, så ensamt tillegnat sig edra ljus och eder

Digitized by Google

ſtämma, att vi, ſom trott alla hinder till ert mottagande förſvundna med afſtåndet ſom ſkilde er från hufvudſtaden, hafva ej utan otålighet dag ifrån dag ſett uppſkjutas det ögonblick, ſom från allmänna omſorger ſkulle föra er i vår åſyn.

Alla de egenſkaper, ſom hvar för ſig gifva rätt till ett rum i detta Samfund, ſer man hos Er på ett utmärkt ſätt förenade. Ert ſnille och edra dygder hafva lika förtjent Er nationens aktning. Särſkilte afhandlingar hafva visat eder kännedom af Svenska ſpråkets och ſmakens lagar; och er ſkicklighet att dem använda, efter olika ämnens art och natur, har röjt ſig i de åſkilliga vittra förſök ſom kommit ifrån er hand. Författaren, ſom embetsmannen, hafva lika förſtått, lika inſett nödvändigheten att ſtödja läran med exemplet.

Historien är väl ej i ſig ſjelf ett mål för Svenska Akademiens omſorg. Att ſamla och ranſaka rikets häfder, upplysa deras mörker, förlika deras motſägelſer, reda deras gåtor, och uppresa dem till en byggnad, der rum från rum de förflutna ſekler gå att emottaga det lefvandes beſök: detta vidſträckta föremål fordrade ett ſärſkilt ſamhälles åtgärd; och den hand, ſom oss ſamlat, har ock ſtiftat detta. Men icke nog dermed, att denna byggnad reses, att den lärgirige der finner de ljus och de ſkatter han ſöker. För att rätt uppfylla hela vidden af ſitt ändamål, ſkall den ock utvärtes visa den ſkön-

Digitized by Google

het, de prydnader och behag, ſom locka äfven den olärde, den flygtige och beqvämlige, med ett ord, hela allmänheten, att gå in i dess boningar, och oförmärkt finna nyttan der nöjet endast ſöktes. Det är ſmaken, ſom ſkänker åt historien denna prydnad, det är han ſom berättigat GUSTAF I:s Häfdatecknare till ett rum i detta Samfund.

Om någon hjeltes historia kunnat umbära behaget af ett prydligt ſkriffätt, vore det till äfventyrs den ſom Ni tecknat. I ſanning är denna Konungs bedrifter ſå ſtora, hans öden ſå förunderliga, hans ſtyrelſe ſå ärerik, att blotta krönikan af hans lefnad, ſjelfva den naknaste berättelſe af hvad han gjort och varit, ſkulle läsas med nöje af hvarje Svensk man. Men Ni, min Herre, långt ifrån att deri finna ett ſkäl, eller ſöka en urſäkt, till förſummelſe af den omſorg vältalaren åligger, har Ni tvertom deraf tagit en ny och helig förbindelſe, att höja er ſtil ända opp till ſaken, icke tillåta er några uttryck, ſom voro lägre än ert ämne, icke nyttja någon färg, ſom ej ökade dagen och ſkönheten af er tafla.

Lika ſkild från det ſvassande och det låga, från öfverdrift ſom från ſvaghet, från vårdslöshet ſom tvång, äger er ſtil den jemna gång, de afpassade rörelſer, ſom en ſund Smak bjuder, ett ſant Snille lyder. Den är manlig ſom er hjelte, ädel ſom hans gerningar, ren och enkel ſom hans feder.

Digitized by Google

I denna fällſynta förmåga, att aldrig föras hvarken öfver eller under ſitt ämne, ännu mindre derifrån; att alltid ſtälla tanken i bredd med ſaken, och uttrycket med tanken: i denna visa förmåga beſtår en ſann vältalighet. Huru förſvinner ej härigenom den prålande ſkugga, ſom ſökt att henne härma! Huru faller ej, höljd af åtlöje och förakt, det jättelika troll, ſom i ſednare dagar ſökt beſtorma hennes thron! Men ock, hvilket fritt och vidſträckt fält öppnar ſig ej här för dess vexlande behag! Det är ſvårt att ſäga, hvilken ſom mest förolämpat hennes ära: vanvettet ſom ej blygts att missbruka hennes namn, eller ſmåvettet ſom vågat vilja inſkränka hennes makt, ſtänga henne med reglor inom en viss liten krets, tvinga henne att antaga en enda drägt, en enda ton och ett enda lynne.

Hvadan kommer då denna envishet, lika ſkadelig för läsarens nöje ſom författarens ſnille, denna myndighet hos vissa ſå kallade kännare, att utan uppehåll ropa: *denna ſtil är blott den rätta: detta ſätt bör allmänt följas; allt annat är att förkasta?* Den härrör, ſom ſagdt är, af inſkränkt omdöme, af fanatism, eller egenkärlek. Den ene känner ej, den andre vill ej känna mer än det mönster de af händelſe valt; den tredje, ſom finner detta mönster i ſig ſjelf, tvingas ſå mycket ſvårare att erkänna något annat. Häraf dessa krig, dessa eviga tvister mellan kännare och författare,

Digitized by Google

journalister och auktorer; detta nit af orthodoxer emot inbillade kättare, lika blindt, lika bittert på parnassen ſom i kyrkan; dessa hela bibliotheker af ſtridiga afhandlingar om det ſköna och ſanna, af rhetorikor och poetikor ſom fängsla ſnillet, i ſtället för att leda det.

Hvarföre frågar man ej naturen? Af dess oräkneliga alster har det ena mera ſkönhet och fullkomlighet än det andra; men allt är ſkönt i förhållande, allt fullkomligt i ſitt ändamål. Roſen äger ej granens höjd, icke heller granen blommans behag. Hvilken vågar ni väl fördömma?

Härmed är ej nekadt, att ju verkeligen gifves ett allmänt fult, ett alleſtäds att förkasta: det ſom ſårar allas ſinnen: det ſom ſtöter allas begrepp: det låga och det orediga. Man bör medgifva ännu mer: all ſkönhet i naturen upphör att vara det, då den flyttas ur ſitt rum; allt fullkomligt blifver fel, då det nyttjas i falsk ordning, då det motſäger ſitt ändamål. Ställ granen i edra trädgårdar, hölj klipporna med blomster, ſläpp ſtrömmen öfver ängarne; och allt blifver obehag, galenſkap, förvirring.

Som det förhåller ſig i naturen, ſå förhåller ſig ock i konsterne, dessa aftryck af naturen; vare ſig genom bildning, målning eller ſkrift. Icke nog med den ſkillnad i föreſtällningsſättet, ſom åtſkilda ſlag af vitterhet fordra. Icke nog att historien ej ſkrifves ſom romaner, romaner ſom predikningar, predikningar ſom

Digitized by Google

tal i en akademisk förſamling. Då hvarje art af vitterhet dessutom är fördelt i hundrade olika mer eller mindre beſlägtade grenar, ſom alla begära ett olika afhandlingsſätt; ännu mer, då ſtilen i dessa ſärſkilta delar bör rätta ſig efter ämnets vidd, vigt och värde; då ett landſkaps historia icke tål att författas ſom historien om ett kejſaredöme; då ett krigiskt folks bedrifter annorleds böra målas än ett fredligt folks öden, hjeltars lefverne än den ſvaga regentens; och då ſlutligen bör lemnas en författare ſamma rätt i ſin ſtil, ſom ſitt anſigte, att med egna drag ſkilja ſig från andra, fast ej från det menskliga, vara ſig och ingen annan, med ett ord, att vara ſnille: huru falsk, huru ſkadelig är då ej den fördom, att i hvarje ſlags vitterhet blott framſtälla ett mönster, blott gilla ett ſätt, och förkasta alla öfriga.

Vida ſkild från en ſådan fördom var han, ſom tecknat de tvenne förſte VASARS regering. Olik var ſtorheten af deras tänkeſätt och gerningar. Olik blef ock ſtilen ſom fattat deras lefverne. Derför i båda fall hvad han borde vara.

Men ſedan Ni, min Herre, på historiens tafla med ſtark och ſäker hand målat den ſtore GUSTAF VASAS bedrifter, trodde Ni ej ännu haſva gjort nog för hans ära. En högre tjusning betog eder ſjäl, och fordrade ſångens uttryck. Sverige kan ej annat, än med välbehag anſe hvart nytt förſök till en hjeltes beröm,

Digitized by Google

hvars mod och vishet det har att tacka för allt hvad fällast det äger: sin frihet, sitt ljus, och Konungar som dem vårdat.

Tillåt mig, min Herre, att på Akademiens vägnar få tacka för edert tal, det nöje vi deraf njutit, den upplysning vi deraf hämtat, och den hjelp det af Er lofvar i våra angelägnaste arbeten.

Hvarföre skall den fägnad vi njuta af eder närvaro redan i dag blandas med åtanken af dess mistning? Men, min Herre, om heligare pligter snart kalla Er ur vår åsyn, förmå de dock ej att kalla oss ur ert minne. Vi skola då sakna er stämma i våra sammankomster; men ej er vänskap, ert snille och er hand.

Digitized by Google

Derefter höll Biskopen Doktor JOHAN VINGÅRD, *ſom likaledes af Konungen, vid Akademiens Stiftning, till Ledamot blifvit nämd, följande*

INTRÄDES-TAL.

MINE HERRAR!

Ibland dem, ſom lifvas af de renaste känslor öfver ſtiftningen af denna Akademi, räknas de med ſkäl, hvilkas gladaste pligt det är, att tolka de himmelska ſanningar. Ingen nödgas oftare tala inför allmänheten, än desse; ingen är oftare underkaſtad den ſträngaste granskning och de mest ſkiljaktiga omdömen, än desse; ingen haſver ſåledes mer af nöden, att till öfverflöd äga ſpråket i ſin manlighet, ſmaken i ſin renhet, vältaligheten i ſin höjd. När nu desſa äro de ſtora föremål, ſom den höge Stiftaren påſyftat, och här ſå lyckligen vinnas; ſkulle då icke läroembetet med glädje vörda denna vittra ſammanſättning, af hvars upplysande ſkrifter det egennyttigt väntar den rikaste ſkörd.

Det ſaknades i min lycka, att äfven jag ſkulle blifva en medlem i detta lysande ſamfund. Denſamme, ſom danat mina öfriga lyckliga öden, har ſlutligen funnit för godt, att viſa mig detta nya vedermäle af ſin nåd: en nåd, den jag icke vågar förſöka med ord tolka, men

Digitized by Google

väl i alla mina dagar, i det mest erkänſamma hjerta, underdånigt ſkall vörda. Jag vinner ſåledes i dag höjden af en med ſkäl afundad lycka, då jag får ibland Eder, mine Herrar, intaga ett rum. J vänten att jag följer den allmänna ſtråten, och vid detta tillfälle erkänner mitt eget afſtånd ifrån den ſkicklighet här äskas. Ingen kunde, och ingen borde göra detta af ſtörre öfvertygelſe, än jag. Men det blifver mindre nödigt att göra denna bekännelſe, då ingen af Eder är, ſom icke vet, att den ſom känner, och öfver all jemförelſe innehafver de ſtora egenſkaper här fordras, likväl vid mitt val följt helt andra grunder, än dem han i allmänhet ſtadgat för detta ſamhälle. Dess val, ehuru endast bygdt på dess nåd, ſkulle ändå rättfärdigas, allenast jag kunde undgå i dag tala. Men Stadgarne bjuda det, och mig åligger att lyda. Jag utbeder mig då edert tålamod, under en kort berättelſe: *Om den Andeliga Vältaligheetens olika öden.*

Då Christna läran begynte att ſkingra den dimma ſom betäckte verlden, var den äkta Grekiska och Romerska vältaligheten redan nära ſitt fall. Om derföre det nya förbundets förſte lärare behöft talekonstens biträde, hade de mindre lyckliga ſamtida mönster att följa. Men deras okonstlade tal hade ej denna vacklande hjelp af nöden. Ämnets vigt, ledſagad af lärarens undergörande förmåga, ſatte ofta de ſå kallade visa i häpenhet och förundran. Hed-

Digitized by Google

ningarnes Apostel utmärktes likväl lätteligen ibland ſina medarbetare. Man ſinner i hans ſkrifter ſpår af Grekernes vältalighet, den han inhämtat vid läroſätet i Tarsus; en vältalighet, hvaraf han gör det lyckligaste bruk, när han beſtrider Grekernes dårſkaper och inrotade fördomar. Än har ingen kännare läst det tal han höll inför rådet i Athen, och icke ſunnit detſamma innehålla ſtörſta prof af den yppersta vältalighet.

De tiders häfder förſäkra oss, att det förſta enfaldiga föreſtällningsſätt, under de lyckligaste framſteg, oafbrutet fortſattes i begge de första århundraden. Men ſmåningom började man höra de andelige talare röja mera ſkicklighet, konst och vältalighet. Origenes, uppammad vid det Alexandrinska läroſätet, införde i ſina predikningar den der rådande ſmaken. De himmelska ſanningar förklarades nu under flera olika men intagande ſinnebilder. Ett lekande och eldigt ſnille fick här ett vidſträckt fält för ſina utſväfningar. Predikanten hade flera rika anledningar, att med nya och ſmakliga ſaker fästa åhörarens uppmärkſamhet. Deremot kunde blotta ſanningen, utan dessa lånta prydnader, ſvårligen göra något intryck; och det fordrades fluteligen en Chrysostomi ſtora inſigter ſamt utmärkta anſeende, att föra både lärare och åhörare på rätta vägen åter.

Jag nämner ej utan vördnad denne vidtfrejdade man, hvars tillnamn gifver tillkän-

Digitized by Google

na, att han börjar ett nytt tidehvarf i denna min berättelse. Hans dråpliga natursgåfvor, odlade i Antiochiska högskolan, satte honom i stånd att författa sådana predikningar, som, oaktadt så många sekler ändrat både smak och föreställningssätt, likväl i denna dag behålla sitt utmärkta värde, och räknas för mönster af en rätt predikovältalighet. En sådan predikant har i alla tider funnit sina nitiska efterföljare. Mer eller mindre lycklige, bemöda sig likväl flere att likna honom. Ehuru således Basilius, begge Gregorierne och andre icke kunna med honom jemföras, bidrogo de likväl alle i sin mån, att vidga språket och bibehålla den goda smaken.

Hvad desse voro i den Grekiska, det var en Augustinus, Cyprianus, Ambrosius och Petrus från Ravenna i den Latinska kyrkan: män, kände ej allenast för stora insigter i flera lärdomsdelar, utan ock för att iakttaga de reglor, hvarefter ett städadt tal bör inrättas, hvilket skall hafva de tre egenskaper som en stor mästare föreskrifvit: att *undervisa, röra, förnöja.* Detta var det lyckliga mönster, hvarefter de store predikanter i tredje och fjerde århundradet inrättade sina så kallade homilier. Gudalärans sanningar blefvo föredragne, icke allenast med den renhet i språket och tydlighet i föreställningssättet, som åhörares begrepp fordrade, utan tillika med den värdighet,

att

Digitized by Google

att noga blef iakttagen den medelväg, som gemenligen icke är lätt att finna, emellan en öfverdrifven städning och en oförsvarlig vårdslöshet. Lärare nyttjade då alla de utvägar, som snille, konst och erfarenhet dem gåfvo, för att meddela sina åhörare den andakt de sjelfve ägde, den värma dem sjelfve eldade. De tårar, den handklappning, de utrop, hvarmed desse förtjuste åhörare betygade sitt bifall, visade ej sällan på stället, att läraren varit lycklig, och icke talat utan rörelse, andakt och upbyggelse. I synnerhet hade de tillfälle, att visa all sin vältalighet, i de Griftetal och Äreminnen, som årligen förnyades öfver Helgon och Martyrer. Här tillät ämnet, att nyttja länta hjelpredor, och täfla med Roms och Greklands mästare i konsten, under verkställandet, kan hända, af den svåraste vältalighet, nemligen den, att berömma med smak och urskillning.

Men denna gyldene ålder försvinner snart, och en af mörker, vidskepelse och okunnighet, ej utan skäl, så kallad jerntid infaller i hela Christna verlden. Hvad CICERO redan i sin tid sade om svårigheten att få en god Orator, inträffade ännu närmare inom Församlingen ifrån femte århundradet. Det som egenteligen förorsakade denna stora brist af skickliga talare, var de Götiska folkslagens infall i den upplysta delen af Europa, och de olyckliga tvister som skingra-

Digitized by Google

de Kyrkan i Österlanden. Genom de förra förſtördes visdomens högſäten, der man ägde lyckliga tillfällen att lägga den grund, hvarpå en verkelig vältalighet ſkall byggas; och genom de ſednare kommo de ſkickligaste män at fruktlöst förnöta ſin tid med onyttigt lärdomsgräl och metaphysiska finheter, dem de trodde blifva ſig gagneliga under ſina beſtändiga religionsträtor. Predikſtolen förvandlades emedlertid i en lärd tummelplats, der den ſom fiſt talade, alltid trodde ſig hafva erhållit ſegern. Gode, än mera, ſtore predikanter blefvo då ſå mycket hellre ſällſynte, ſom man nödgades redan komma dem till hjelp, med utdrag ur kyrkofädernas ſkrifter, kände under namn af Postillor. Carl den Store lät i ſin tid, genom Paulus Diaconus, införa dessa okunnighetens hjelpredor. Han kunde ej fördraga, att de olärde Munkar längre ſkulle, till Religionens ſkada, förråda tidehvarfvets mörker. Han befallte fördenſkull, att dessa ſammandrag af fordna mäns prydeliga ſkrifter ſkulle uppläsas för allmänheten, i ſtället för deras oſmakliga predikningar. Denne Kejsare har för öfrigt förtjent den lärda verldens högaktning, genom de förſök han gjorde till att upphjelpa vettenſkaperna i ſitt vidſträckta rike. Derigenom danades väl i de följande ſekler några få predikanter, hvilkas arbeten hunnit till oss, och äro kända under namn af *Homilier* och *Sermones Dominicales et Festivales*; men ſom de flesta icke öfvergå medelmåttan, förtje-

Digitized by Google

na de knappt att här upptaga ett rum. Medelålderns okunnighet, allmänhetens vidskepelse, och Roms egennytta förvandlade omsider hela Gudstjensten i en riktande Bikt och indrägtiga Messor. Om åter, vid någon högtidlighet, Tal skulle från predikstolen hållas, blef ämnet de osmakligaste dikter om helgonens underverk. Med dessa heliga sagor underhölls vidskepelsen, och så oförsynt vågade man gäckas med folkets godtrohet. Desse voro ändå långt drägligare, än de oenighetens verktyg, som predikade kors och förföljelse mot de så kallade kättare, hvarigenom så många bål tändes, och så mycken blod spilldes.

Men lemnom dessa ohyggliga tider i sin tillbörliga glömska, och skyndom till det glada tidehvarf, som inom vår Församling är utmärkt igenom Reformationen. Förstnen bereder gemenligen småningom och steg för steg de största hvälfningar, för att lätta verkställigheten, och göra följderne mera förmånliga.

Okunnighetens dimma skingrades genom det ljus, som nyligen blifvit tändt i Italien. De Grekiska flyktingar förde dit de vackra vetenskaperna, som sedan spriddes till de öfriga Europens delar. Man sattes derigenom i stånd, att kunna med fördel betjena sig af ålderdomens stora mästare i Talekonsten. Man vann ännu mera: man fick med helig sägnad hämta tale-

Digitized by Google

ämnen ur de Skrifter, ſom voro för allmänheten ſöga kände, jag menar ſjelfva Uppenbarelſen. Denna fick man nu, icke allenast med glädje läsa, utan ock med förundran betrakta i de grundſpråk, hvarpå den allraförst blifvit gifven. Här hämtade Luther de vapen, med hvilka han ſå oförfärad angrep och lyckligen förſvagade det romerska öfvervälde. Som han tillika med fördel granskat Augustini ſkrifter, ſå äro hans arbeten utmärkta genom den manliga ſtyrka af tankar och bevis, ſom gör honom till en ſtor Predikant, åtminstone för ſin tid.

Hade Melanchton, denne Luthers förſagde medhjelpare, ägt gåfvor för predikſtolen, ſå ſkulle Förſamlingen redan den tiden ofelbart fått fägna ſig af andeliga Tal, ſom varit mera ſtädade, och haft ſmak af grekiska och romerſka vältaligheten, den han ſå fullkomligt kände. Torde dock hända, att han ej undgått den förebråelſe, ſom Brutus, för ſitt eljest mästerliga Tal till romerska folket ſtrax efter Cesars död, uppbar af Cicero, nemligen att hans fogliga ſinnelag mycket mildrat uttrycken, och derigenom betagit tankarna något af ſin ſtyrka.

Luthers Lärjungar vinnlade ſig noga att följa ſin mästares efterdömen; och de af våra landsmän, ſom Konung Gustaf I ſå lyckligt nyttjade vid Religionsförändringen här i Riket, voro utrustade med många ſin Mästares egen-

Digitized by Google

ſkaper. Det ſamband, ſom dymedelst förenade vår Kyrka med den Evangeliska i Tyskland, och vår lärgiriga ungdom, ſom beſökte ſamma Rikes Lärdomsſäten, påförde oss likväl den då varande tyska ſmaken: långa meningar, många ord och ett invecklad föreſtällnings-ſätt.

De tider voro, då vi knappt vågade ſjelfve tänka i Religionsmål, utan att undergifvit fråga dessa myndiga lagſtiftare. Så länge detta envälde varade, är ingen ting att ſäga om den ſvenska vältaligheten i predikningar, ännu mindre huru den ſkulle kunna bidraga till ſpråkets odling och renhet. De mönster, ſom uppvisas från början af ſjuttonde århundradet, öfverflöda ännu af tyska taleſätt, förråda en tröttande torrhet, oſkiljaktig följd af den återhämtade ſkolaſtiska philoſophien, och läsas ej gerna utan ytterſta ledsnad. Ja, ſjelfve Botvidi, ſom den ſtore Gustaf Adolph hedrat med tillnamn af ſin Moſes, hade i ſednare tider fått åtnöja ſig med ett långt ringare äreſtälle bland ſvenska predikanter.

Man kan ej undgå, att häröfver betyga ſin förundran, när man likväl eftertänker de visa författningar ſamme ſtore Konung, jemte den lärda Drottning Christina, i ſin tid vidtogo, dels att ſtifta, dels att ſkydda Skolor, Gymnaſier och Akademier. Man borde föreſtälla ſig, att ſkickliga ſnillen för predikſtolen dymedelst lätteligen ſkulle danas; ſå mycket mer, ſom män

Digitized by Google

icke saknar, från de tider, väl arbetade stycken i den romerska vältaligheten. Men brukets tyranni lade helt säkert det mest oöfvervinneliga hinder i vägen. Man nyttjade vid predikningars författande det så kallade analytiska föreställningssättet: ett sätt, som icke låter sig så väl tvingas under talekonstens lagar. Man hyste ännu den fördomen, att det uppenbarade Ordets Gudomliga kraft skulle förlora af sitt värde, om det offenteligen blef föredragit efter konstens föreskrift. Denna irrmening har dock i detta århundrade börjat förlora sitt värde, och torde än vidare alldeles försvinna, så vida erfarenheten öfvertygat oss, att Ordets verkan till en del beror af det mer eller mindre lyckliga sätt, hvarpå det föreställes. Det kallas väl, och är, ett tveäggadt svärd, men likväl måste dess verkan något ankomma på armen som för detta svärd, och på sättet huru det brukas.

Ändteligen började den förderfvade predikosmaken att i detta århundrade renas, och efter hand synbart förbättras. Spener lade i Tyskland dertill den första grund, hvarpå hans lärjungar än ytterligare troget arbetat. Mosheim bragte det ännu högre, och hvem för sig icke till minnes, med hvad bifall hans heliga Tal blefvo af oss emottagne, läste, beundrade.

Ordningen kom ändteligen till oss. Vi blefvo grannlaga på ämnen, ord och tankar.

Digitized by Google

Sjelfva ſtylen har fått ett mera förbättradt ſkick. Vi undvika med noggrannhet främmande och låga taleſätt, vi vinnlägga oss noga, att uppbygga, röra, förnöja; och omfider hafva vi hunnit ſå vida, att vi kunna uppvisa ſvenska författares egna arbeten, ſom göra de bästa utländska företrädet ſtridigt.

Det tilldrog ſig ſå lyckligt, att man vid SPENERS och MOSHEIMS tid började, på de upplysta ſtällen i Europa, med allvar tänka på ſpråkens upphjelpande, hvartill, kan hända, väl utarbetade predikningar, ſkrifne af kännare, icke äro de ringaste medel. Till ytterligare förbättrande af vårt predikoſätt, har lyckan än vidare ſå fogat ſig, att ſmaken för de vackra vetenſkaper börjat i vår tid med allvar upplifvas. Våre lärdomsidkare göra ſig bekanta med ålderdomens ſtora mästare i talekonsten, och ſednare författare i England och Frankrike, ſom åter troget efterföljt dessa, äro för oss ingalunda okände. Hvem känner och läser icke med nöje, uppbyggelſe och förundran en MASSILLON, en BOSSUET, en BOURDALOU, en FENELON, en SAURIN, en CHATELAIN, en TILLOTSON, och den, ſom i andeliga vältaligheten har kanhända ſkäl att fordra främſta rummet, en FLECHIER, en predikant, ſom visat oss möjligheten, att från predikſtolen uppresa de minnesvärdar öfver kungliga perſoner och ſtore män, ſom ſkola i fägring och varaktighet trotsa äreſtoder, hvilka

Digitized by Google

konstnärens hand uppfätter på allmänna platser, men tiden ändrar och elementerne förftöra. Hvad fom än ytterligare hos oss bidrager till upphjelpande af de uppenbarade fanningars prydeliga tolkande, är det nöjet vi redan äga, och det glada hopp oss ännu vidare uppehåller, att ändteligen en gång få läsa de uppenbarade Skrifter på ren fvenska, efter de nyare tolkningslagar, och fkilda från de fpråkfel, fom fnart trehundrade års afftånd och fednare tiders odling ändteligen upptäckt: en Bibeltolkning, fom vunnit allas uppmärkfamhet, kännares aktning, utländska lärdas lof: ett ftorverk, värdigt den Konung fom det förordnat, värdigt GUSTAFS tidehvarf, och värdigt de fvenske män fom dervid lagt handen.

Men ibland de medel, fom hos oss påfkyndat den förbättrade fmakens införande, vid förkunnandet af de himmelska fanningar, lärer intet kunna jemföras med det, fom vinnes inom detta vittra Samhälle. För oss öppnas en blidare utfigt, genom det nya tidehvarf denna Akademi grundat. Dess höge Stiftare har äfven fträckt fin omtanke till upphjelpande af den andeliga vältaligheten. De ftadgar Han föreſkrifvit denna fin inrättning, gifva icke allenast dertill den fullkomligaste anledning, utan Han har äfven nådigt behagat tillkalla Klerker, att deltaga i dessa vittra öfverläggningar.

Digitized by Google

Äger det nu grund, att de högas efterdömen äro de lefvande reglor, hvilka allmänheten noga ſig ſtäller till efterſyn, ſå måste ſvenska talekonsten ofördröjeligen ernå den yppersta höjd. Demosthenes och Cicero ägde ſin ſamtids förundran: men hade de kunnat tala från thronen, ſå hade deras förtjuste underſåtare, ſom äfven i ſin ordning borde tala, användt yttersta möda att likna dem.

Emedlertid, då min arbetskrets är utſtakad på en från detta Samfund vida aflägsen ort; då mig dymedelst icke är tillåtit, att, efter önskan, närvarande deltaga i de vittra rådplägningar här förekomma; då mig är uppdragen den bekymmerfulla omſorg, att dana ſkickliga ſmillen, ſom en gång ſkola kunna värdigt tolka de himmelska ſanningar; ſkall det blifva min gladaste pligt, att tidigt gifva dem kunſkap om de mönſter i vältaligheten, de hafva att välja: edra ſkrifter, mine Herrar. Der ſkola de lära, att känna det ſpråk, hvarpå de ſedan med nytta ſkola tala till en uppmärkſam allmänhet. Der ſkola de inhämta den konsten, att uttrycka de ſtarkaſte tankar med de ſtarkaste ord, och der ſkola de ſtadga det begrepp, de böra göra ſig om den rätta ſmaken.

Att här föreſkrifva de reglor, hvartill den andeliga talekonsten bör bindas, är ſå utom mitt ämne, ſom öfver min förmåga. Det blifver

Digitized by Google

äfven så mycket mindre nödigt, som den skicklige predikanten vid danska Hofvet, Doktor Bastholm, deri nyligen förekommit allas önskan. Det synes emedlertid vara Lärares första förbindelse, att i styl, språk och uttryck lämpa sig efter de åhörare för hvilka han talar, efter de tider i hvilka han lefver, och efter den smak som då är rådande. Så finna vi, att Mästaren sjelf Sig förhöll med de österländska folkslag, hvilka Han undervisade; och så göra Dess efterträdare, som glade följa Hans helgade fotspår.

Måtte Lärare aldrig förgäta, att värdigt föra sina ord, när de tala i den Högstes namn och på Hans vägnar! Måtte de, som sändningebud från en så hög Öfvermakt, blifva hörde, trodde, åtlydde! Måtte de, såsom lycklige innehafvare af den himmelska visheten, äga den ofta omnämda andeliga vältaligheten, som ett tillfälligt lockande medel, hvarigenom mången, som äger mindre värma för religionen, börjar med aktning för Läraren och dess gåfvor, men slutar med kärlek för Läran och dess verkningar! Måtte en regelbunden och klanderlös lefnad blifva den mest vältaliga predikan, som småningom tillskapar rätta Christna, trogna underfåtare, dygdiga medborgare, glada menniskovänner!

Digitized by Google

Måtte - - - men mina önskningar gå för vida, och jag har redan gått ifrån mitt taleämne. Blifve emedlertid de förre hörde, och det sednare mig förlåtit!

Digitized by Google

SVAR,

på Herr Biskop WINGÅRDS *Tal, af Akademiens Direktör, Herr* JOH. HENR. KELLGREN.

MIN HERRE!

„Den, som på ett fällsamt sätt, med all vältalighetens behaglighet, tolkat de Himmelska »sanningar, och tjent språket och smaken, då »han med ovanliga gåfvor uppfyllt det vigtiga kall »han bekläder».... Det är om Er, min Herre, som detta loford fälldes, här på detta rum, i den mest lysande samling, och af den yppersta Domaren öfver snille och förtjenst, Honom som oss kallat, styr och beskyddar. Ni var ej nog lycklig, att då närvarande få emottaga denna stämpel af ära, men den förvaras i våra Handlingar, åt er egen åsyn och tidernas åminnelse. Mig anstår ej, såsom tolk af Akademiens tankesätt, vilja höja ett beröm som en Konung gifvit, eller bevittna en förtjenst som hela allmänheten tyder, helst på en ort, som ännu lifligt bevarar både minnet af er vältalighet, och frukten af er själavård. Få lära finnas bland denna talrika församling, som ej ofta med rörda hjertan och förbättrade seder, alltid med ett mera upplyst förstånd och tillfredsställd smak, återkommit från det Tempel, der Herrens vilja förkunnades af er röst.

Huru lyckligt, om den alltid blifvit tolkad med samma skicklighet! Ty vi tvifla ej derpå:

Digitized by Google

Nådens verkning, icke mindre än all sannings, är att öfvertyga och röra. Öfvertygelsen blifver större och lättare, i samma mån, som sanningens skäl föreställas med styrka, ljus, ordning och behag. Intrycket lika så, i mån af den vigt hon synes äga på vår lyckssalighet. Antingen behöfver nu Gudaläran ingen tolk, eller måste dess verkan mycket bero af deras skicklighet, som den föreställa.

Det är sant, att detta förhållande ej är lika på alla tider och ställen; att läraren måste lämpa sitt föreställningssätt efter åhörarens upplysning; att fordomdags i en barbarisk ålder, och ännu i dag bland en okunnig menighet, den högre vältalighetens prydnad och behag dels voro onyttiga, dels ock kanhända skadeliga. Men vi tala endast här om den tid hvari vi lefva, om den sanna vältalighet, som vet att ställa sig på sitt rum, och som annorledes ej vore det.

Hurudan bör då den Andeliga Vältaligheten vara? Detta, min Herre, är hvad ni utredt i edert Tal.

En Författare har anmärkt, att menniskorna aldrig kunna hinna till det sanna, i hvad slag som helst, utan att förut hafva genomvandrat allt det falska och orimliga i samma väg. Hvad glad förhoppning böra vi då äga, att snart hafva uppnått det fullkomliga i vårt predikosätt!

Digitized by Google

Eller finnes väl mer några afvikningar att göra, några fel att lära känna? Jag må icke tala om det falska val, af ämnen, som länge gjort, att man uppehållit sig mer vid det öfvernaturliga som bör vördas, än det naturliga som kan fattas, mer vid miraklerna som förvåna, än lärdomar som förbättra, mer vid inbillningens än hjertats föremål. Men i hvilka orimliga former har man ej klädt dessa ämnen? Än, för att ej afvika från Guds rena ord, ej utspäda dess innehåll med menniſko tillſatser; har man nöjt ſig med, att uppſtälla en lång ſamling af Skriftens ſpråk, i en annan ordning än de der hvarann följa, och ſåledes ofta utan all ordning: än, för att ſkryta med en vidſträckt lärdom, blandat utan anſtändighet det Gudomliga med det verldsliga, det Christna med det hedniska, ljus med mörker; påkallat Plato att förklara Treenigheten, anſört Ovidius i läran om Skapelſen, ſammanbragt propheter, philoſopher, apostlar och klasſiske auktorer: än åter, för att röja en inbillad rikedom i eget ſnille, utvalt ett enda ſpråk ur Skriften, ett enſaldigt uttryck af några få rader, uttänt det ſamma till flera arks afhandling, dränkt dess ſtyrka i en flod af ord, visat vigten af hvar bokſtaf, delt och åter delt hvad ej ägt några delar, och forgfälligt förklarat hvad redan förut ägt all möjelig tydlighet.

Hvad åter Stylen egenteligen angår, tyckes den i andelig ſom i verldslig vältalighet, redan hafva varit allt hvad den icke bör vara. Huru

Digitized by Google

länge har man ej sökt det konstlade och besynnerliga, innan man stannat vid det enkla, naturens. Man har ej kunnat föreställa sig, att det fullkomliga i alla slag vore det närmaste att tillgå, vore det som instämde med hvar menniskas begrepp, som ingick i hvar mans känsla. Häraf denna spända orientaliska styl, som så illa passar till våra nordiska tungomål, dessa slösade bilder som förvilla förståndet, stora phraser som ej säga något, tvungna liknelser som ej lära något, blomster som qväfva tanken, utrop som kyla själen, Lagen framställd i epigrammer, och Evangelium i gåtor.

Lägger man härtill allt det tvungna i utförandet af hvad så orimligt blifvit sammansatt, det våldsamma i rösten, det löjeliga i åtbörden; så torde man häruti, om ej finna en ursäkt, dock igenkänna en orsak, till den vackra verldens försummade kyrkogång. Kan hända har man oftare ägt skäl att beklaga, än förifra sig deröfver. Det är sannerligen svårt för en upplyst man, i fall icke omöjeligt, att hämta uppbyggelse för sin själ på ett rum, der smaken, örat och ögat tillika såras.

Denna tid är förbi. Den Andeliga talekonsten har, lika med de öfriga Vitterhetsdelar, på en ganska kort tid gjort ansenliga framsteg. Det är ej mera rart, att i hufvudstadens tempel höra de vackraste vältalighets prof. Om den högsta grad af fullkomlighet ännu återstår, om Sve-

Digitized by Google

rige ännu hoppas en MASSILLON och BOSSUET, om i synnerhet ännu fordras, att den goda smaken äfven i landsorterne mer allmänt måtte utbredas; så är det af Er, vittre män, Kyrkans hufvud, af edra gifna exempel, edert fortfarande nit, som Konungen väntar denna nya ära för sitt land och sin regering.

INTRÄDES-

Digitized by Google

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 21 JUNI 1786,

AF

BIBLIOTHEKARIEN

CARL GUSTAF LEOPOLD.

Digitized by Google

Digitized by Google

Den 21 Juni 1786 hade Svenska Akademien allmän ſammankomst i ſtora Börs-Salen, då Bibliothekarien CARL GUSTAF LEOPOLD, *ſom genom Akademiens val, och med dess Höga Beſkyddares, Konungens bifall, till Ledamot blifvit antagen, tog ſitt Inträde med följande*

TAL.

MINE HERRAR!

Ett rum i edert ſamfund var hittills belöningen för utmärkta egenſkaper, och hade kunnat, äfven i dag blifva det. Men hvilka eftergifna fordringar Eder må kunna, denna enda gång, förebrås, är det icke mig ſom det tillhör att anklaga edert ädelmod. Edert val vill vördas af tackſamheten, icke motſägas. Den ſanna blygſamheten erkänner ſin lägre förtjenst, men hon dröjer ej dervid med välbehag; hon gör ej deraf ſitt tale-ämne. Hon ſkall, vid dessa tillfällen, alltid ſnarare känna förbindelſen, att, ſå långt det kan ſke, undangömma den.

Om ibland Eder, ſom omgifven thronen, under lifligheten af något för mig lyckligt ögonblick, min ſvaga ſtämma någon gång förmått röta ett för ſångens behag öppet hjerta, eller väcka ett melodiskt öras uppmärkſamhet, ſå veten J, vid hvars fötter jag då ſutit, ur hvars blickar

Digitized by Google

jag hämtat dessa ingifvelfer, och hvars välgerningar jag då fungit. J veten, mine Herrar (ty J hafven utan tvifvel hos Eder fjelfva erfarit det,) att beundran, tackfamheten och hjertats förtjusning äro de fanna gudomligheter, fom fkapa lyckliga fkalder, eller män af förtjenster i vältaligheten. Och dessa egenfkaper, eller någon af dem, i fall af naturen ej alldeles vägrad, huru fkulle den ej dubbelt upplifvas i ett Samfund, der både beundran och tackfamheten dagligen finna nya ämnen för fina offer; ett Samfund, ftiftadt till hjeltars ära, ftiftadt af en Hjelte, under hvars befkydd det arbetar, och af hvars välgerningar det beftår?

Sverige, danadt för allt flags ära, uppftiger till en ny höjd, nästan med hvart tidehvarf. Så länge VASAR bekläd: vår thron, har intet århundrade varit förloradt för fvenska namnets anfeende. Öppnen tideböckerna: fen der i ett enda uppträde, tyranners thron bruten, rikets fjelfftändighet förfäkrad, religionen frilöst ur vidfkepelfens fjettrar. — Ett annat tidehvarf inträder: fen der vettenfkaperna upliſvas igenom en ftor Konungs frikostighet, våra vapen blänka omkring medelpunkten af Europa, och Sverige ftifta fridslagar för de förändrade makter. Åter ett nytt århundrade. — Men tillflutom häfderna: det är efterverlden fom fkall tillägga det öfriga. Det är hon, fom fkall upplyfta tackfamma händer, att finna ett ok brutit, ej mindre vådligt,

Digitized by Google

ej mindre förtryckande än det, hvarunder främmande eröfrare kunna tvinga ett folk. Det är hon, ſom ſkall räkna, ifrån våra dagar, alla blidare yrkens uppmuntran igenom belöningar och efterdömen; räkna dessa tempels ålder, upprestа åt Snillet och Smaken, ifrån hvilkas altaren Minnet, det rättvisa Minnet, ſkall en dag låta höra ſig talande till uppträdande ſlägten. Rom ock Grekland, mine Herrar, hafva icke med hastigare fortgång nalkats den höjd, hvarifrån de låtit beundra ſig af ſamtida folkſlag och af efterverlden.

Men af alla ſteg de giort till denna höjd, äro kanhända de, hvarigenom dessa ſolkſlag upplyft ſig till verldens efterdömen i upplysning, ſmak, ſeder, de underbaraste, och de minnesmärken vi äga af deras ſnille och konstyrken, de odödligaste. Nästan alla nationer hafva, likaſom de, begynt med krigsära; men huru få hafva, ſom de, framſkyndat ända till ſnillets och upplysningens? Sverige, ſå nytt i ſin odling, har likväl haft ſina Cesarer, ſom bekrigat verlden, ſina Lycurger, ſom förbättrat ſamhälls-lagarne, ſina Aristoteliska tänkare, ſom regerat i vetenſkaperne: Men Ciceroner i vältaligheten, Euripider och Terentier på ſkådeplatsen, Horatier och Virgilier i ſången, hafva våre förfäder icke ägt. De höra, om de finnas, till våra tider; och det har behöfts, för att alstra dem under ett himmels-ſtrek, ſådant ſom vårt, den fäll-

Digitized by Google

ſammaste, den lyckligaste af tillfälligheter: Ceſars ſjäl på thronen förenad med Ciceros vidſträckta, vältaliga ſnille; det har behöfts en Konung, icke allenast med nog ädelmod att belöna, nog inſigter och ſmak att urſkilja och uppmuntra, utan äfven med nog ſnille att leda oss genom ſin upplysning, och att ſjelf gifva oss efterdömen i dessa ädlare yrken, hvilka han upplifvar genom ſina välgerningar.

Svenska Snillet, manligt och fullt af krafter, men tillförne föga ſkyddadt i ſin högre utflygt, äfvenſom föga anſvarigt för ſina ſjelfsvåldigare affteg; Smaken ofta villrådig emellan utlänningens finare odling och vår Allmänhets långſamt vaknande ſinnesgåfvor; Språket lemnadt likaſom i hvar mans hand, beroende af allas tycken, underkastadt allas granskning, och lydigt för ingens rättelſer; hela vår Vitterhet, med ett ord, ſå i hänſeende till den förtjenta författaren, hvars företräde man icke alltid urſkilt med billighet, ſom i hänſeende till den vågande lärlingen, hvars förvillelſer man merendels bekymmerlöst åſkådat: allt, ſäger jag, har röjt nödvändigheten af en domſtol, lika nyttig för begge: för den ſanna förtjensten igenom ſitt ſkyddande bifall; för den alltför dristiga medelmåttan, igenom ſin varnande uppmärkſamhet. Det är en ſådan domſtol, mine Herrar, ſom Konungen ſkänkt nationen i edert Samhälle. Det är af eder vakſamhet, af edra inſigter, ſom hon

Digitized by Google

väntar ſig utredda lärdomar i dessa ämnen, nya eſterdömen för talangerna, öppnade utflygter för ſnillet, uteſlutande förbud för vanmakten, tydliga lagar emot ytterligheten.

Edra författningar, mine Herrar, ålägga, att vid tillfällen ſom detta närvarande, något ämne inför Eder afhandlas, hörande till edra yrken och värdigt eder uppmärkſamhet. Ett ſådant ämne ſynes mig vara, framför många andra, ſjelfva detta valſpråk, ſom på en gång uttrycker både eder ſtiftelſes föremål och edra perſonliga egenſkaper. Den yppersta afhandling öfver *Snillet* och *Smaken*, lemna tvifvelsutan edra redan gifna eſterdömen. En vida lägre förtjenst blir alltid, jag erkänner det, att blott ſöka utreda och fästa begreppen om dessa tvenne ord, underkaſtade ſå många olika förklaringar. Några anmärkningar deröfver, hvartill Vitterhetens närvarande tillſtånd kunde ſynas föranleda, torde dock ej böra dömmas onyttiga. Om de förtjena edert bifall, ſkola de troligen ej blifva utan all verkan på det allmänna omdömet. Om ej, ſkola de åtminstone förvärfva mig edra rättelſer.

Tillåten mig då, mine Herrar, att här till en början utmärka tvenne afvägar i begreppet om Snille, rakt motſatta hvarannan, och begge tvifvelsutan lika ſkadliga. Ägde jag loſ att för ett ögonblick glömma den grannlagenhet i uttryck, ſom detta rum af mig äskar; finge jag

Digitized by Google

nämna dessa afvägar med deras naturliga namn, ſkulle jag bättre uttrycka dem än jag nu gör, då jag kallar den ena *Vishetens*, och den andra *Obetänkſamhetens*.

Icke att den ſanna viſheten ſkadar Snillet. Vare hon alltid dess ledſagande fyster, eller dess värdiga domare. Men om den kortſynta medelmåttan lånar hennes namn och anſeende: om hon, förälskad i ſitt eget ärbara ſkick, ſin ſkridande methodiska gång, ſina ömtåliga betänkligheter, gör dem till villkor och lagar för ſnillets utflygter: om hon ſätter, utan eftergift, fördomens gränsor för tanken, konstregelns för inbillningen, och ett halfdanadt ſpråks för uttrycket: om, öfver eller utom hennes krets, all upphöjning blir i hennes ögon ytterlighet; all liflig väckelſe, lättſinnighet; all ny väg, förvillelſe: då bör det fruktas, att hon föga gagnar ett lands vitterhet. Man har i ſynnerhet ſkäl till denna fruktan, om hon äger det borgerliga anſeende, att hon kan gifva ett ſlags ton åt det allmänna omdömet, eller om ſällſkapshöfligheten ſkänkt henne det namn af Kännare, ſom berättigar henne att begära ljud. Det är af ſådana fäder, ſom man ſer någon gång aflas desse amphibier i vitterheten, tillhörande hälften luften, hälften jorden, och ſom trampa prosans fotſpår, under det de bära poesiens vingar.

Förlåtligare i ſin orſak, men ej mindre ſkadlig i ſina följder, är den andra ytterligheten,

Digitized by Google

ſom jag med ett lindrigare namn vill kalla Snillets förvillelſe. Den beſtår antingen i ett benödande att höja ſig öfver förmågan, eller i en förmåga ſom höjer ſig öfver det tillbörliga. Man har ſett författare, hvilka ägt nästan alla egenſkaper af ſnille, utom den att ſtyra och bruka det. Födde med ett ſlags misshag för det forgfälligare i alla faker, ſöka de mindre dugbarhetens visa inrättning, mindre prydlighetens behag, än den ſpänning ſom fordras för att åſtadkomma ſtora verkningar. De åſtunda icke bifall, de vilja beundras. Beröm, gifvit af en ſtående, en ſittande läsare, ſmickrar dem föga; det måste ſke af en knäböjande. Deras ſtyl ſaknar icke glans, ſtyrka och ſkönhet; de ſvinga ſig opp i höjden, i ſanning, på eldsvingar; men det ſken de kasta omkring ſig, är något helt annat än dagsljuset: det upplyser ej, leder ej, fägnar ej: det förſtummar. Like luftſyner, ſom irra präktigt omkring på himmelen, hvälfva de forglöst eldskroppen af ſitt ſnille, öfver alla ämnen, hvaraf blotta ſkymten kan fätta läsarens inbillning på något ſätt i häpnad; dessa ämnen må antingen icke, eller illa låta förena ſig med hvarandra; bedaga ofta deras minst behöriga ſidor, och förakta gudomligen alla det granskande vettets blygſamma erinringar.

Man må icke tro, att detta ſlag af ſvag urſkillning är en oförmögenhet af den arten, ſom genast faller en hvar i ögonen. Det är ſå långt

Digitized by Google

derifrån, att det minsta antalet af läsare, der saknar eftertankan som förlorar sig, under det att alla beundra inbillningens flygt, eller sinnesrörelsen, hvilken utbryter med hältigheten af en ström, som krossar dammen. Ju mera högt sväfvande inbillning, tänker man, och ju mera vildt brusande känsloström, ju större snille; men det förhåller sig oftare på ett alldeles omvändt sätt. — Förståndet och sakernas rätta kännedom böra säkert utgöra snillets första egenskap. Det goda vettet måste regera inbillningen och känslokraften, som, öfverlemnade åt sig sjelfva, alltid yttra sig med blindhet och öfverilning. Så ofta det förlorar sin öfvervigt, förlorar ock författaren det anseende af sann ingifvelse, som borde tillvinna honom, tillika med allas beundran, äfven alla vettigas högaktning. Och hvad är han den förutan? En äfventyrare i Snillets verld, som ger skådespel åt den nyhetsfikna menigheten.

Dragom häraf den slutsats, att begge dessa hvarannan motsatta begrepp om Snillets natur, lika långt afvika från sanningen, Utan tvifvel fela de, som med detta upphöjda namn hedra allt medelmåttigt förstånd, uttryckt i försvarlig meter, eller smyckad prosa, och lyckligen frälst från alla möjeliga fel af förvågadt uttryck, för hög flygt, för stark affekt, för ovanliga vändningar. Men visserligen fela de ej mindre, som vilja förstå med Snille, ingen ting annat än idel storhet, styrka, förstummande inbillnings-fart,

Digitized by Google

med ett ord, äfventyrande bålhet, utan dervid förutfatt affeende på allmänt förnuft, ändamål och fammanhang. De hafva rätt desse fednare, att allt fant Snille måste dömmas efter ftyrkan af fina verkningar på menniſko-finnet, och beſtå i deras ovanlighet; men deras motſägare haf. va ej mindre rätt deri, att allt fant Snille måste ockfå behålla naturen af fant och rent förſtånd; likafom vid all förſköning af menniſko-verk, redbarheten, nyttan, brukbarheten, måste, om ej blifva ftörre derigenom, åtminſtone ej alldeles förfvinna. Förena deſſas visare ändamål med de förres ftarkare finneslyftning, eller rikare ſkapelfer, och deraf ſkall uppkomma det begrepp om Snille, fom i alla tider varit det enda rätta, och i alla tider ſkall blifva det: Förſtåndet, Känflan, Bildningskraften, i gemenfam flygt, lyftande eller ftyrande hvarandra.

Det gifves några lyckliga Författare, danade af naturens hand till detta ändamål; några gynnade ſjälar, fom, med den rikaſte bildning och det lifligaſte hjerta, förena den verkligen fällfynta förmågan, att alltid behålla famma omdömets klarhet, famma lugn i eftertankan. Man ſkall finna, att denna fäkrare ftyrka fällan träffar andra, än deſſa urſkiljande, betänkfamma finnen, hvilka genom en lång uppmärkfamhet famlat ett förråd af faker, hvarur deras fnille hämtar fin näring, i ftället för att föka den, jag vet ej i hvilken tom höjd; och hvilkas känslor

mera yttra ſig med ett ſlags hemlig erfarenhet, ſom öfverrumplar betraktaren, än genom det ſkrytande utbrottet af en ſtark och ſkallande ton. För dem är *Snille:* tankarnas ſanning, ljus, redbarhet. För dem är *Styrka:* ſammanſättningens kraft, icke hänförelſens. För dem är *Skönhet:* ordning, måtta, öfverensſtämmelſe. Deriſrån, — låtom oss häri tro en ſtor domares vittnesbörd, — derifrån dessa mästerliga ſtycken, hvaraf ingen del utmärker ſig af någon utfökt fällſamhet, intet drag är äfventyradt, men hvaraf allt är redbar ſkönhet, och ſom i ſitt hela utgöra ett uttryck af den högsta fullkomlighet.

Då man talar om Snillet med hänſeende till dess fullkomligheter eller brister i utöfningen, talar man icke då med det ſamma om Smaken, fastän under ett annat namn? Ty är det icke ſamma ſjäls egenſkap, ſom lär konstnären både att undvika det falska och ſtötande, och att finna det ſanna, det träffande, hvarmed han förtjusar? Man kan icke neka poeten, ſom ſkapar *Stort*, — ſmak i det ſtora; han ſkapar lyckligen, fastän vårdslösadt i dess ringare delar. Man kan icke neka kännaren, ſom ſkrifver, ſnille, i det han ſkrifver med behag, fastän utan förtjenst af ſtora eller träffande drag. Dessa egenſkaper kunna då ſägas vara i grunden af ſamma natur, och endast åtſkilja ſig i ſtarkare eller ſvagare, djupare eller yteligare behag.

Men inlåtom oss ej i dessa finare forskning-

Digitized by Google

gar, ſom ofta ej föra till det ljus de ſynas lofva. Behållom hellre den allmänna meningen om ſkiljaktigheten af dessa tvenne egenſkaper. Rikedomen, ſtyrkan, höjden af tankar, bilder, ſinnesrörelſer; ſe der, efter den antagna delningen, Snillets högre lott; gåfvan för det angenäma, uttryckets, vändningens, med ett ord, ſtylens behag; ſe der, ſom den allmänt anſes, Smakens egenteliga förtjenst.

Detta begrepp om Smaken ſaknar ej en viss grund af ſanning: det är blott halft och ofullkomligt.

Icke må det nekas, att uttryckets och ſkrifartens behag, ju förutſätta hvad man kallar Smak, och bevisa den. Men det äger icke lika ſanning, att den endast beſtår i dessa egenſkaper. Ty om det ej kan beſtridas, att Vitterheten ju äger vissa ſlag af vida ſtörre fordran på hög anda och ſtark effekt, än på det egentligen angenäma och de finare behagen, ſå ſkulle deraf följa, att Smakens förtjenst kunde, i arbeten af dessa ſtörre ſlag, antingen helt och hållit, eller till det mesta umbäras. Man ſkall ej ſela att finna orimligheten af denna ſlutſats; men hvilken annan har man då gjort, ſå ofta man velat förſtå med Smak endast ett ſlags lägre Snille, en viss gåfva för det behagliga, och velat anſe dess åberopade fordringar, på denna grund, föga gällande för arbeten af högre art och beſtämmelſe?

Digitized by Google

Man kan aldrig på ett fullkomligare ſätt öfvertygas om falskheten af denna mening, än då man företager ſig granskningen af ſådana ſkrifter, i hvilka, med all den försjenst af Snillets höjd och ſtyrka ſom tillhör deras ſlag, Smakens brist likväl ofta låter med ſtort misshag känna ſig. Det ſkall vid ſådana tillfällen röjas, att det är i dessa arbeten visserligen ej blott det finare behaget, den icke alltid nödvändiga ljufheten ſom man då ſaknar med förminskadt nöje, eller alldeles förloradt; utan vanligen något mera och helt annat, vare ſig ordning, öfverensſtämmelſe, klarhet, måtta, tillbörlighet, med ett ord, pröfningens ſorgfällighet, och konstlagarnas åtlydnad. Det blir deraf tydligt, att om Smaken kan, i visst affeende, med ſkäl anſes ſåſom en gåfva för det angenäma, innebär dess natur likväl något ännu mera, och blir, i detta vidſträcktare hänſeende, omdömets pröfning af ett arbetes bästa anläggning, och visaste utförande.

Att dessa ſkrifartens ljufvare behag, ſom bära i allmänhet namn af Smak, icke äga värdet af den ſtora ſkapande ſinnesgåfvan, ſom alstrar förrådet af djupa tankar eller lifliga bilder, det är ett påſtående, ſom man hört i våra dagar ofta upprepas, och ſom ej kan ogillas utan orättvisa. Men när den ſlutföljd deraf drages, att dessa högre, ſtarkare, lifligare ſkönheter, göra ſåledes redan nog till en författares ära, och göra derigenom umbärligt allt hvad till deras

Digitized by Google

förtjenst kunde af Smaken ännu vidare tilläggas; då blir ett sådant påstående visserligen ett uppenbart missbruk af detta ords tvetydiga eller, hellre sagdt, flerfaldiga mening.

I sanning, mine Herrar, om Smaken, i enlighet med så många andra ord af lika natur, utvidgar sig till flera bemärkelser: om den är ett slags mindre Snille i de små ohärmeliga behag, som den strör öfver skrifarten, och tvertom, visserligen ett ganska stort slag af Snille i den höga majestätiska skönhet, som skiljer Virgils verser ifrån Lucani: om den är Samhälls-odling, då man betraktar den såsom en aflägsnande känsla från det i seder och språk stötande: hvad är då denna sinnesgåfva, när den omfattar hela sammansättningen; granskar delarnas motsvarighet till hvarandra och till det hela; väljer toner och färgor; afsöndrar det obehöriga, ger kraft åt slappare ställen, ljus åt otydliga, vishet åt dristigheten, måtta åt styrkan, förädling åt sinnligheten, med ett ord, dömmer om det rätta till Författarens ändamål? Hvad annat än pröfning, urskillning, förstånd? och i hvilket Snillearbete, eller i hvilken del deraf blifva ej dessa egenskaper af oumbärlig nödvändighet?

Det är en föga erkänd förvillelse, som sedan någon tid blifvit vanligare ibland oss, att hänskjuta sig till den allmänna goda smaken, då man har den olyckan att se sitt arbete vanprisadt i det samfund hvari man lefver. I grun-

Digitized by Google

den gör man härigenom intet annat än vädjar ifrån en verkelig domstol, som man fruktar, till en domstol som icke bevisligen finnes någorstädes, och inför hvilken man aldrig kan kallas att anfvara. Ty hvar finner man denna allmänna fördomsfria Smaken, dessa med naturens egen hand föreskrifna, och ur de möjeliga skönheternas verld hämtade begrepp och reglor? Reglor som till ingen del smittats af något folkslags hemlynne? förändrats af något klimats stelare eller blidare beskaffenhet, något Hofs rådande behag, någon menighets vårdslösare tycken, någon författares behagligare fel? Vanor, inrättningar, sätt att lefva, sätt att tänka, äro icke de samma på alla ställen. Dygder, sinnesrörelser, till och med graderne af begrepp åtskilja sig tillika med folkslagen, och förändra föremålen för deras deltagande. Icke ens skriftställets erkända förtjenster behålla öfverallt samma bifall. Tanken eller bildningen, styrkan eller ljufheten, den mogna pröfningen eller det lekande behaget, den ädlare naturen eller den lägre, taga företrädet efter seder, lynne, och inbillningsgåfva. Henriadens hjeltar äro icke Homers. Ariosts dikter äro icke gjorda för våra nordiska Visa. Hollbergs Skådeplats är icke den, hvarpå Le Kain och Clairon spelat. Englands philosophiska odling synes ännu icke vara våra läsares, och vår grad af förfining i känslor och smak är kanhända ännu längre ifrån den Parisiska, när man derifrån undantager dem, hos hvilka

en

Digitized by Google

en lyckligare uppfostran skyndat natursgåfvornas förädling. Alla folkslag och tider komma öfverens i något; men de åtskilja sig i lika mycket, eller ännu mera.

Det är ej nog: utom den olikhet af Smak, hvarigenom nationerne åtskiljas, gifves äfven en personlig, som ej ringa bidrager till denna omdömets stridighet. Som den beror af hvar enskilt menniskas natursgåfvor, lefnadssätt, uppfostran, sinnesbeskaffenhet m. m. så kan den icke vara utan ganska åtskillig. Den ena rikare på känslor, än på stora begrepp, förtjusas af Racines ömma och rörande skrifart, och finner köld och obehag öfverallt annorstädes. En annan, född med en brinnande och flygande inbillning, förvillar sig vällustigt med Milton och Klopstock i deras dristiga utflygter, beundrar med hänryckning deras mäktiga skapelser, och kastar derifrån ett medlidande öga ner på Voltaires påstådda vanmakt i Henriaden. Somlige älska den höga och prunkande stylen, den tilltagsna skärande satyren, den philosophiska vigten: andre åter det blygsamma och behagliga skriffättet, det lätta och lekande skämtet, det fina vettets behag. En del begär den enkla allvarsamma utförligheten, andre finna mera nöje i carricaturer: en styl, sammansatt af några hufvuddrag, lifliga vändningar och träffande löje. En äger eller skattar i Skaldekonsten den höga

Digitized by Google

och ſkära lyriska ton, ſom är dess högsta och första egenſkap; den ton, ſäger jag, ſom tvingar ſig ner i ſjälen med ſtyrkan af ſitt harmoniska fall; ſom gjuter tanken med en enkelhet, men ockſå med en vigt, hvilken likaſom föreſtäller uttrycket deraf i bronze förevigadt. En annan äger på ſin lott eller känner lifligare den lenare, men ſvagare ljufligheten, ſom öppnar hjertat och flyter derigenom, likaſom den ſtilla bäcken igenomſkär dalen; men hvars intryck blir ſnart gammalt för örat, och förlorar ſin kraft för ſjälen. En ſöker naturen enſam i målningar och ſkrifter; en annan fordrar den blandad och anordnad af det philoſophiska vettet eller Samhälls-ſmaken: Att förtiga en oändelighet af ſådana ſkiljaktigheter.

I denna ſtändiga ombytlighet af ſinnesgåfvor och omdömen, ifrån folk till folk och ifrån man till man, genom hvilket organ förklarar ſig nu, frågar jag, den allmänna Smaken? Hvilken nation, hvilket ſamfund, hvilken enſkilt kan bevisa ſig vara utan jäfvighet dess rätta tolk? Eller hvar finnes ſåledes i all dess obeſtridda myndighet denna högsta Domſtol, ſom man låtſar underkasta ſig? Visserligen ingenſtädes. Men faſtän detta måſte medgifvas; faſtän intet ſamhälle, ingen enskilt kan med fog tillmäta ſig detta anſeende af högsta ofelbarhet, gifves derföre ej ett allmänt *Rätt* i ſkönhet, likaſom i förſtånd, merendels lätt att urſkilja för hvar och en

Digitized by Google

som äger känsla för den förra och vill bruka det sednare? Ingen förståndig har någonsin tviflat allvarsamt derpå. Och om nu få förhåller sig, för hvad bör man då anse detta få vanliga hänskjutande till den allmänna smakens dom, om icke för det beqvämaste sätt, att, genom bestridandet af all enskilt granskning, undandraga sig all möjlighet af kritik i allmänhet?

Man kunde för öfrigt invända mot dessa författare, att de tillika med kritikens gilltighet, jäfva, på detta sätt, äfven berömmets. Men det är icke så långt de sträcka deras påstående. Det är blott i ogillandet som de finna väld och enskilta fördomar; icke i bifallet.

Det har varit en ofta väckt fråga, huruvida kännedomen af konstreglorna och begrundandet af de bästa efterdömen, göra nog till smakens fullkomlighet, eller huruvida den förfining, som påstås vinnas i en upphöjdare sällskapskrets, vore ännu dertill af en bevist oumbärlighet? Jag skall ej tillmäta mig rättigheten att afsluta denna strid emellan lyckans såfänga och natursgåfvornas. Den har tvifvelsutan som alla andra sina olika hänseenden, under hvilka den kan dömmas olika. När Dalin skref sin Argus, detta mästerstycke, på hans tid, af förädladt språk och intagande skrifart, med hvilket intet äldre arbete hos oss kan på långt afstånd jemföras, då var Dalin en yngling, nyss utgången ur den låga

Digitized by Google

fäderne-hyddan: han hade ej lefvat i hvad man kallar det bättre umgänget: han gick in i verlden, och gaf deråt, vågom fäga det, den upphöjning han fjelf medförde, icke den han dragit derifrån.

Sedan Dalin grånat i hof-lefnaden, fedan han utmärkt nästan hvar dag med någon ny fkapelfe af fin rika inbillning, någon ny ftråle af qvickhet, man fäge mig, röjde hans arbeten efter tretio års högre umgänge, en ftörre fullkomlighet i fmak, än den hvarmed han började fin bana? Svenska vitterheten antog af honom den förbättrade fkrifart han infört: men Smaken var ännu, äfven hos honom, långt ifrån fullkomligheten. Den behöll alltid fina märkbara felaktigheter, och den högre fällfkaps-lefnaden hade kanhända icke på en enda förminskat antalet deraf.

Å andra fidan erkännom en fanning, oförneklig genom fjelfva fin historiska visshet. Erkännom, fäger jag, att af alla dem fom med nationers enftämmiga bifall upphöjt fig till mönster af Smakens fullkomlighet, ingen enda finnes, fom icke lefvat upptagen och införlifvad i den ädlare fällfkaps-kretsen. Virgilius och Horatius, Racine, Boileau, Voltaire, Pope, Addifon, voro alle upptagne medlemmar af de högsta umgängen, och hvilka andra mönster af Smakens fullkomlighet räknar då verlden när hon blott nämner de yppersta?

Digitized by Google

Det är, nekom ej dertill, i den upphöjdare ſammanlefnaden ſom Smaken ſynes böra, af ett ſlags nödvändighet, både ſnarast hemſäſta ſig och allmännast utvidga ſitt inflytande. Det högre umgänget, mindre gränsande till ſamhällets lägre förrättningar, mera förfinadt äfven i ſinnliga njutningar, mera omgifvit af det ſköna i konsterna, mera i behof af ſinnets lifligare väckelſer, måste just derföre, mer än andra klasser, af ſig ſjelf närma ſig till denna finare pröfningsgåfva. Det är här om någonſtädes, ſom den tyckes böra förvandla ſig ifrån blotta oſäkra tycken, ſåſom hos Allmänheten, eller blott minneslagar, ſåſom ſtundom hos den konſtlärde, till en verklig ſinnesdaning, hvilken öfverallt uttrycker ſig i lefnadsart, tänkeſätt, ſpråkton, bemötande; öfverallt vill finna en motſvarighet dertill, hos författaren ſom hos umgängsmannen.

Det har kunnat hända, att Smakens fullkomnande icke alltid varit en följd af upptagandet i dessa lyckans lysande kretsar. Det högre umgänget har ej ſtrax varit, hvad det genom en allmännare böjelſe för läsning och en till höjden bragt vitterhet, i de flesta länder ſedan blifvit. Det har ej hunnat ſkapa, ej förädla Smaken hos författare, innan dess egen Smak var af dem ſkapad och förädlad, och det har behöft ſtora Skribenter, för att kunna dömma deras efterföljare.

Men ſedan dessa ſtora efterdömen i vitter-

Digitized by Google

heten blifvit tid efter tid talrikare; ſedan alla nationers mästerſtycken, Roms och Greklands, Frankrikes och Italiens, Englands och Tysklands, kunna med lätt möda ſammanhållas, och ſedan man har i böcker, om det uttrycket tillåtes mig, äfven hela ſamqväms-verlden, månne ockſå i våra dagar det perſonliga deltagandet deri, blir ännu af lika oumbärlighet? Jag ſkall ej våga afgöra, huruvida nu mera, och med alla dessa fördelar, äran att tillhöra det högre umgänget må anſes rättare ſåſom blott en ſmickrande gunst af lyckan, eller ſom ett för Skribenten nödvändigt villkor till Smakens fullkomlighet. Verkligt ſanna Snillen må göra, tilläfventyrs, undantag. Jag ſkall blott erkänna, blott anmärka ur egen tillfällig erfarenhet, att medelmåttan gynnad af händelſen med detta företräde, vinner derigenom någon gång begreppet om en förädling af ſeder och ſpråk, hvarifrån medelmåttan, ſluten inom umgängets lägre kretsar, icke ens gissar, huru långt hon aflägsnar ſig.

Tillåten mig nu, mine Herrar, att ifrån ett ämne, hvaröfver jag vågat några ofullkomliga betraktelſer, vända mig till det upplysta Samfund, inför hvilket jag talar. Och till hvilken deribland ledes jag med ſtörre rättvisa af de känslor, hvilka böra vid detta tillfälle hos mig råda, än till Eder, min Herre, ſom, ordförande i detta Samfund, räcker mig i dag ſamma hand, att ledſaga mig till Sånggudinnans altare, ſom

Digitized by Google

af Eder nyss tillförene räcktes att lyfta mig ur det mörker, der jag bortgömdes af en ſträngare, men rättvisare lycka. Jag vet att det icke är den enſkilta erkänslan, ſom har rätt att höras ifrån detta rum; men att förena ſin röst med den allmänna, kan det förbjudas henne? Hvilket ſnille hafva våra dagar ſett uppſtiga, ſom ej funnit i Eder en välgörare, och hvars lyckligare tillfälle att följa ſin kallelſe icke varit till en del gåfvan af ert rättvisa förord? Hvilket af de vackrare yrken är det väl, ſom man ej ſett vid eder hand nalkas thronen, och på hvilket Ni ej nerkallat Monarkens blickar? I ſanning, min Herre, om ſvenska Vitterheten lånat nya behag af edra egenſkaper, få är det en ära, ſom Ni ſjelf delar med henne; och utan att förlora i ſin vinst, lättas hon derigenom i ſin förbindelſe. Men edert nit för dess tillväxt, eder alltid mötande välvilja, edra främjande omſorger, — ſe der de fordringar, ſom Ni äger hos henne oafkortade, och ſom hon en dag ſkall betala åt edert namn.

De tre ſvenske Regenter, hvilkas minnen våra författningar närmast införlifva med denna Stiftelſe, hafva redan funnit häfdatecknare eller ſkalder, värdige att emottaga omſorgen för deras namns oförgänglighet. VASARS Stamfader har ſett, för längre tider ſedan, en manlig vältalighet öfverlemna hans minne åt efterverlden, och har i våra dagar ſkördat ſitt fordna folks beundran

Digitized by Google

och tackſamhet, uppväckt på ſcenen af en Skald, ſom för våra ögon och våra hjertan framſtällt den märkvärdigaste epok i ſvenska tideböckerna, och ſom ſjelf gjort en egen i ſvenska Snillets historia. Gustaf Adolphs ſegrande fall har blifvit beſungit af ett Snille, hvars namn tideböckerna redan förenat med ſamma hjeltes, och ſom till ſina fäders odödlighet lagt en egen, af ſig ſjelf förvärfvad. Carl Gustaf, Sveriges vågſammaste härförare, har blifvit följd af en lika ſå hög, lika ſå vågande Sångare, ſom, upplifvad af ſin hjeltes efterdöme, underlagt ſvenſka Vitterheten en af dess mest lysande tillhörigheter, ett nytt ſkaldeſlag, hvilket hon, till den ſtunden, mera tillegnat ſig, än förſvarat. Desse ſtore män hafva erhållit minnets belöning i edra arbeten, mine Herrar, mera evig än bronzen ſom förvarar den förste Gustafs bildning, och ſom i konstnärens hand väntar den andra. Men hvilken lycklig röst ſkall en gång ſjunga den Tredjes ära? Åt hvem anförtror ſvenska Sånggudinnan minnet af ſin förſta välgörare? Och J vårdare af ſvenska dygder, hjeltars belönare, invigde tolkar af nationens rättvisa, hvad pris egnen J åt ſjelfva Stiftaren af det Tempel, hvarest detta lysande kall af Eder utöfvas? Hvad lager beſluten J åt den Hjelten, ſom uppliſvat bland oss tillika med friheten dess begge eviga ledſagare, upplysningen och ſmaken? Åt den philoſophiska Konungen, ſom lärt oss att utplåna våra götiska ſtamfäders orättvisa, lärt oss att be-

Digitized by Google

undra och älska hvad desse endast förstodo att härja? Åt den välgörande, visa Regenten, som danar sitt folk, icke att oupphörligen darra under krigslyckan, utan till en nation, fäll igenom förståndets yrken och en dag lysande genom sederna? Henriks välgörande hjerta, CARLS nit för Fosterlandets ära hafva sunnit Skalderna tacksamma. Den Tredje GUSTAF, med lika dygder, och ännu tillagda rättigheter, skall icke sakna deras erkänsla mera än deras beundran. Hans ära och hans välgerningar skola förevigas i de yrken han älskat och upplifvat: blifve det edert mästerstycke, J Sångens Svanor, J Häfdernas Bevarare! Men Fäderneslandet väntar ett större: ett kommande slägte begär att af eder Konungs stora egenskaper få vörda ett ännu lifligare aftryck, än det harmoniens ingifvelser eller häfdatecknarens pensel kunna skänka. Och han är lofvad åt dess hopp, denna afbild af en sannare Gudomlighet, än den berömda grekiska. En annan Phidias skall förvara, icke i hans krigiska sköld, men i hans fredliga dygder, sitt eget namn åt odödligheten; och efterverlden, skyldig åt GUSTAF ADOLPHS undervisare grundläggningen till sin sällhet, skall med förökad vördnad för edert Samfund, mine Herrar, påminna sig, att äfven han tillhörde Eder.

Digitized by Google

SVAR,

på Herr Bibliothekarien LEOPOLDS *Tal, af Herr Baron* ARMFELT.

MIN HERRE!

Denna dag hade kunnat vara mera lysande, både för eder och vårt Samhälle, om ej ödet, som alltid ger oss våra Embetsmän, utsett mig till tolk af Akademiens tagnad då ni skulle intaga ert säte bland oss. — Alla hade, i vältalighet och välförtjent loford, med mera behag mottagit er i det Tempel som är helgadt åt Snillet och Smaken, men ingen hade med större nöje, med en fastare öfvertygelse om edra egenskaper, sett eder på det rum, hvarifrån ni i dag gifvit oss prof af eder vitterhet. Eder afhandling hade aldrig tålt att handteras, om ej ämnet varit införlifvadt med författarens naturliga känslor. Man kan med lärdom och godt förstånd gifva begrepp om de flesta saker i verlden; utan snille och eld kan man ej beskrifva Snillet. De arbeten ni lemnat allmänheten, lysa deraf och bära Smakens stämpel. De ömma, de glada, de lifliga känslorna igenfinna i er målning den fullkomlighet, som fattas dem och tjenar till borgen för deras beständighet. Ni har, om jag så vågar säga, förjt för Sånggudinnornas trädgård. Man finner der blommor, hvilkas lifliga färg trotsa tiden; frukter som förnöja Smaken, och som föda, på ett behagligt vis, förståndet och tankan. Det som medför de lifligaste

Digitized by Google

känslor, som är, fastän ej alldeles fullkomligt, likväl ett af de största bevis på Skaparens fullkomlighet, det täcka könet, — med hvad nöje läsa de icke edra verser, hvilka vittna om den vänskap, den kärlek, och den förtjusning de veta sig förtjena, och som våre störste poeter ej våga sätta i sin rätta dager, af fruktan at sela mot en THOMAS grundsatser, eller att ej få i sina drag den fasliga styrkan, den mörka målning, som irrar tankan, öppnar själen, utan att meddela hjertat ömhet, eller gifva ögat tårar. Jag vet att det räknas ett helt folkslag till last, att vara af min tanka, men jag tillstår med uppriktighet, att jag i Frankrike hellre skrattar med MOLIERE, än jag i England får spleen af SHAKESPEARS ofkattbara grymheter. — Jag kunde snart föras från mitt föremål, men återkommer dertill, då jag prisar de grunder på hvilka en älskad och upplyst Monark sökt gifva sitt folk ett nationelt lynne, dess språk sjelfständighet, dess tänkesätt styrka och frihet, dess förstånd vidsträckta kunskaper, dess konstnärer ryktbarhet och erkänd fullkomlighet. Vore det möjligt att någon annan än eftervärlden med rättvisa dömde förtjensten, så finge säkert den tredje GUSTAF, innan slutet af sina dagar, se de största prof af sitt folks kärlek: det största bevis på Hans hjertas goda egenskaper.

Digitized by Google

Digitized by Google

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 11 DECEMBER 1786.

AF

KONGL. SEKRETERAREN

ABRAHAM NICLAS CLEWBERG.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sedan Svenska Akademien den 19 October i Hans Excellences Riks-Rådet m. m. Grefve CARL FREDRIK SCHEFFERS *ſtälle valt till Ledamot Kongl. Sekreteraren* ABRAHAM NICLAS CLEWBERG, *och detta val vunnit Akademiens Höga Beſkyddares, Konungens bifall, hölls den 2 December offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen, då bemälte Kongl. Sekreterare gjorde ſitt Inträde med följande*

TAL.

MINE HERRAR!

Ofta, då den upplysta Allmänheten med tystnad och uppmärkſamhet bevistat dessa ſammankomſter, har äfven jag, gömd ibland hopen af edra beundrare, känt min ſjäl upplyftas at vördnaden för edra göromål; då ej mitt ſnille förmått höja ſig till edra inſigter och eder upplysning. Om af den låga, ſom genom eder röst ſprider ſig i allas hjertan, en gnista då hunnit äfven till mitt; om jag, förledd af ſtora efterdömen, genom verkligheten af eder förmåga ſmickrat mig med möjligheten af min egen; om jag vågat några ſteg på den väg för ſvenska Snillet, ſom J banat och ſom lyser af edra ſpår; kunde jag väl tro att en dag blifva funnen af edra blickar, och att erhålla belöning innan jag hoppades förtjena uppmuntran. Men då eder välvilja i dag lyftar mig ſå högt öfver kretsen af mitt hopp,

Digitized by Google

då jag föres af en farlig heder, i spåren af de yppersta förtjenster, att intaga ett rum som ej kan uppfyllas, ser utan tvifvel eder vishet att den inskränktaste syn behöfver det klaraste ljus, och den mattaste förmåga de största efterdömen.

I ett samfund grundadt af snillets och förtjenstens Högste Belönare, sammansatt af personer, dem nit för sanningen, vördnad för öfverheten och kärlek för fäderneslandet förenat, förr än Konungens röst här förenade dem, är hvar och en mistning stor. Saknen J en Ledamot, hvars bemödande varit verksamt endast inom den krets, som denna Akademies föremål utstakar, synes väl eder förlust enskilt; men eder förlust är alltid det Allmännas. Förloren J en medlem, som utom snillets förtjenster äger andra ännu vigtigare till sin verkan på medborgares väl, så förloren J mera; men J glömmen då, såsom under edra arbeten, eder sjelfva, för att endast tänka på det allmänna. I det förra fallet förjer fäderneslandet Eder, i det sednare, J fäderneslandets mistning. Men utom dessa afseenden, huru mycken tillökning får ej en allmän saknad genom hvart och ett hjertas enskilta lidande. Om någon ibland Eder, mine Herrar, i den aflidne förlorat en öm och vis ledare, hvilken hägnat hans första försök, och genom sin uppmuntran och upplysning gjort honom värdig den äran att här begråta honom;

om

Digitized by Google

om andre i honom ſakna en trogen vän, ſom på tröttſamma vägar följt dem förbi illskan och afunden till de högsta ſtällen i riket, der under oroliga och ombytliga tider delat med dem embetsbördan och i ſin famn ofta tröstat dem, då otackſamheten ſkördat frukten af deras bekymmer; om ändteligen den Höga Person, åt hvilken hvar och en Svensk är ſin fällhet ſkyldig, hvars känſlor intrycka ſig i alla medborgares hjertan, tillika ſaknar en rådgifvare och en vän: då är förlusten den dyrbaraste, och ſådan är hon vid Grefve C. F. Scheffers död.

Välgörande menniska, rättſint medborgare, upplyst Statsman, trogen underſåte, nitisk embetsman, befordrare af Snillen och ſjelf bland de yppersta; dessa äro de dragen ſom bevara hans bild i vår åminnelſe, och utgöra grundteckningen i den målning af hans förtjenster, ſom nu ſkänker mig förſäkran om eder uppmärkſamhet, hopp om edert bifall.

Anſen icke detta, mine Herrar, ſåſom en djerf förtröstan på egen ſkicklighet. Det är kanſke en fördom, att det endast tillhör ſtora Snillen att tala om ſtore Män. Lysande förtjenster behöfva ej vältalighet, ſmå kräfva den. Men, om ock denna fördom ſkulle gifvas, ſå äger jag i mig ett bevis, att den ej är eder. Den ſom förtjent den hedern att berömmas ibland Er, förtje-

Digitized by Google

nar ock den att berömmas utan konst. Det är endast Sanningen, ſom gör ſkönheten af en ſtor mans lof; och jag är förvissad, att då jag talar om GreſveScheffers förtjenster med den uppriktighet, ſom anſtår en tolk af allmänhetens röst, ingen mun ſkall vittna emot mig, och intet hjerta en gång hviska till ſig ſjelf: han viker ifrån ſanningen.

Det tillhör hopen att dömma gerningar efter utſeendet och verkan. Det tillhör de vise, mine Herrar, det tillhör Er att gå längre, att ſe hjertat, att der finna äran ej i verkningarne, men i medlen: dygden mindre i gerningarne, än i affigten. Huru ofta dyrkar ej folkets förundran nit för allmänt bästa och förſakelſe af eget väl, der J med ſanningens ſynglas uptäcken äregirighet eller enſidiga affigter? Huru ofta finnen J ett hjerta ömt för menskligheten och ett brinnande nit för fäderneslandet, der allmänheten bedrager ſig om verkningarne, eller ock ſjelf hindrat dem. Huru mycket vinna ej Grefve Scheffers förtjenster, jemförde efter denna måttſtock. Huru mycken tillökning får ej hans ära, då edert omdöme ſtyrker allmänhetens. Hvar har man ſett tillſammans ett ſtörre nit för andras väl, med ett mindre affeende på ſig ſjelf; en ſtörre kärlek för ſin Konung, med mindre driffjädrar af ära och belöningar? Men tör hända vanhedrar jag en ſtor man, då jag ſäger, att han ej dreſs af egennyttan. Sednare

Digitized by Google

tider hafva ſett införas och förſämrade ſeder ſtadgas den plägſeden, att, i brist af verkliga dygder, berömma menniskor, ſom ej ägt vissa fel. Grefve SCHEFFERS minne förkastar denna låga konst. Kärleken för det goda, nit för upplysning voro grundkänslor, djupt fästade i hans ſjäl, första driffjädrarne till alla hans företaganden.

J kännen denna lära, mine Herrar, ſom nyare philoſopher ſökt utbreda, till föga heder för vår tid, ſom förſtör grundvalen till ſedoläran, vanhedrar dygden och förblandar henne med lasten, qväfver menniskokärleken, ſårar vänſkapen och dödar den ſanna äran: med ett ord, denna lära, ſom i egenkärleken lägger grunden till våra gerningar. Men hon är ej gillad af Er, denna inbillade vishet, ſom aldrig öfvertygar förnuftet, men tvingar hjertat att rysa. Naturen ſkänker ſtundom ſtora ſjälar, till en oupplöslig gåta för de fina tänkare, ſom från aftagande ſeder draga förhastade ſlutſatser om menniskohjertats grundläggning; och en ſådan ſkänk var Grefve SCHEFFER.

Härſtammande från förfäder, ſom dels med lärdom och inſigter gagnat ſitt tidehvarf, dels beklädt de vigtigaste embeten, anſåg han ſig hafva ärft den dubbla förbindelſen att tjena ſina medborgare och att upplysa dem. På den bana han valt ſåſom Statsman, ſann han ſnart

Digitized by Google

nödvändigheten att se i verlden hvad han förut sett i böcker. Främmande nationers ställning, skillnaden i deras regeringssätt; dessas verkan på folkslagens sällhet; regeringars gemensamma eller stridande affigter, deras hvälfningar, antingen af utvertes och våldsamma eller af invertes och tärande orsaker; ändteligen den kunskapen, djupast af alla och grunden till de öfriga, att känna menniskor. Sådana voro föremålen af Grefve Scheffers resor. I ett års tid som han tillbragte vid tvenne af Tysklands förnämsta lärosäten, lärde han känna detta folk, hvars tideskiften, vacklande tänkesätt och oenighet så ofta fört svenska hjeltar öfver hafvet, och nödgat dem att köpa äran för sina Konungars blod. Han undersökte noga denna sammansogning, kanske den konstigaste som gifvits, af flera regeringssätt, och af flera samhällen under ett hufvud; grunderne till fordom uppväxta stridigheter och en stor del af sitt fäderneslands öden. Dernäst besåg han denna andra Staten, hvilken idogheten länge satt till drottning öfver hafven, från dem hon inkräktat boningsrum för ett folk, som uppoffrar sig åt handeln; af samma orsak både mäktigt och försvagadt. Sedan detta land, som lättare fördrager enväldet än konunga-makten, och der högmodet, ofta svaghet hos enskilta, gör styrkan hos nationen; och sist detta folk, som öfver den upplysta delen af verlden utbredt sitt välde, mera vidsträckt än Romarne och forntidens eröfrare; ej öfver folkslagens personer och egendom, men som kanske

Digitized by Google

är ſvårare, öfver deras tankeſätt; icke med krigets, men med ſnillets, med ſmakens och konſternas vapen. Återkommen till ſitt fädernesland med kunſkaper, ſtadgade genom erfarenhet och ſtyrde af ſmaken, blef han ſnart ålagd att i allmänna värf förnya de beſök han förut gjort främmande länder för ſin enſkilta upplysning. Om vi med minnet gå tillbaka till dessa tider, då han antingen underſtödde en nu länge ſaknad och alltid vördad Rådsherre i en vigtig beſkickning till Franska Hofvet, eller ock med tvenne andre af rikets första Män delte den äran, att tillbjuda en Prins af ſvenska Konungaſtammen Sveriges krona; en förrättning, hvars grannlagenhet hedrar dem, den blifvit anförtrodd, och hvars misslyckade utgång grundat vår fällhet: Om vi ſluteligen följa honom, då han ſom ſin Konungs och ſitt fädernelands ombud, enſam föreſtod de underhandlingar, i hvilka han förut biträdt Grefve Tessin; ſkola vi öfverallt finna ſrukterne af rika inſigter, af detta ſlags erfarenhet, ſom tiden ej ſkänker utan åt ſnillet; denna för ſtatsmän ſå nödvändiga ſkicklighet att upptänka medel, med drift och verkſamhet att nyttja dem; denna gåfva att öfvertyga, att med vältalighetens tillhjelp ſkapa ſig ſkäl då de ej finnas i ſaken; att genom behagliga ſeder tillvinna ſig ſinnen och ſmyga ſig till hjertat, då man ej kan ſegra på öfvertygelſen.

Det är ofta en olycklig nödvändighet för dem ſom dylika förrättningar blifvit anförtrod-

Digitized by Google

de, att de tillfällen, då deras göromål varit mest verkande för fäderneslandet, gömmas för tacksamhetens åsyn under hemligheten af de vigtiga värf de beklädt. Detta hände Grefve Scheffer; hans skicklighet var för erkänd, hans förtjenster för stora, att ej bana honom vägen till ännu större.

Ämnen som angå statsklokheten, lagstiftningen, allmänna hushållningen och flera dylika värf, som förnämligast kräfva regeringars omtanka, tillhöra kanske ej detta rum. J fordren ej heller af min svaghet, mine Herrar, att följa Grefve Scheffers steg på denna lysande bana, och grunderne till den rättvisa ära, som han i det vigtigaste af rikets embeten med flera bland Eder delat. Tillåten mig dock att lyfta ett ögonkast till verksamheten af hans själ, inom den nya krets af pligter, dit han nu fördes.

Bland de egenskaper hvilka mest utmärkte hans sinnelag, var denna häftiga känsla, som alltid utbröt vid föreställningen af det goda och det vackra, och den outtröttliga verksamhet, hvarmed han fördes till alla de ändamål som befrämja menniskors upplysning, medborgares nytta och den allmänna ordningen. Långt skild från dessa kalla sinnen, som nödgas med förnuftet komma hjertat till hjelp, och med slutsatser måste öfvertygas om det som kan kännas; som alltid villrådige om medlen, lika långsamme att fatta sina beslut, som tröge att verkställa dem, ofta ledsna eller tröttna på vä-

Digitized by Google

gen, emedan föremålen ſväfva för deras inbillning, ej fästa ſig i deras hjerta. Olik dem, säger jag, var hos Grefve SCHEFFER åſynen eller rättare känſlan af det nyttiga, begäret till dess verkſtällande, och medlens val, merendels verkan af ſamma ögonblick; men ſedan han lagt grundſtenen, ſkänkte han ofta åt efterkommande den lättare äran att uppföra byggnaden; och ſtundom otålig öfver den långſamhet naturen ſjelf använder i ſin gång, lemnade han ett påbegyndt verk till tidens fullkomnande, och företog ſig andra antingen ledande till ſamma ändamål, eller till lika nödvändiga. Man bör således ej undra om Grefve SCHEFFER, ſom af erfarenhet kände nyttiga inrättningar i främmande länder, nu ſtälld på en höjd, från hvilken han med ett ögonkast ſåg ſitt fäderneslands brister, och tillika både ſin ſkyldighet och ſin förmåga att afhjelpa dem, med det nit han ägde för det allmänna bästa, dertill uppgaf flera medel, än tider och omſtändigheter tillåto utföras. Undrom ſnarare på dem, ſom, obekymrade om ſitt eget bästa, förtryta den outtröttliga möda andre för deras väl använda.

Hos ett folk, ſom länge gått på vägen till ſin välmakt, och der få förbättringar återſtå att göra, behöfva de ſom deltaga i ſtyrelſen endast underhålla den allmänna ordningen, ſtundom uppſöka nya medel, fällan arbeta för nya ändamål. Der kan den, ſom öppnat någon ny utſigt för fäderneslandet, ſtrax ſe dess verkan i

Digitized by Google

förening med det hela, och snart ge inrättningen den fullkomlighet han bör äga. Men i ett land, länge skakadt af in- och utvertes oroligheter, som, endast betänkt på sitt bestånd och sitt försvar, ej fått rådrum att arbeta på sin förkofran, der finnes, då lugnet efter oroliga tider åter infaller, många ämnen på en gång för den vises uppmärksamhet, många oordningar att afhjelpa, mycket gammalt att förbättra, mycket nytt att införa. Hufvudföremålen för ett folks sällhet äro få, och kännas äfven af allmänna hopen; medlen dertill äro många, höra upptänkas af den vise, och fordra oftast att alla tillika sättas i rörelse; men de affeenden, som sedermera uppkomma af deras verkningar i förening med hvarandra, äro oräkneliga, och höra till tidens långsammare betraktande; och under det den upplyste medborgaren, för hög att märka afundens vantydningar, för ädel att tala till sitt försvar med annat än med gerningar, vill med erfarenhetens sackla kasta några strålar i framtiden på följderne, så arbetar agget hemligen, ropar fördomen högt, qvider egennyttan öfver föregifna får, aftaga krafterne och åren förlöpa. Detta är en sanning, mine Herrar, gammal som verlden, bestyrkt af alla tiders erfarenhet.

Men om vi skulle medgifva, att den lågan som upplifvar de ädlaste hjertan, lik den som tänder de största snillen, stundom kan förleda dem öfver gränsorna af målet; om det ock kun-

Digitized by Google

de anſes för ett fel att hafva velat göra mera godt än tiderne medgifvit; ſå är ju Greſve SCHEFFERS ära nog ſtor genom det man tillåtit honom göra, och de frukter af hans verkſamma ſjäl ſom fäderneslandet njutit, redan tillräcklige att helga hans ſtoft åt en evig hågkomst. De ſyſtemål han blott utmärkt, de anledningar han endast öppnat för det allmänna bästa, böra inom borgerliga ſamhällets krets förvärfva honom en ära, lik den ſom inom vettenſkapernas tillföll BACO, hvilken väl ej utvecklade nya ſanningar och upptäckter till den fullkomlighet ſom varit möjlig, eller ſom deras tillämpning i allmänna lefvernet kunnat fordra; men likväl bar dristiga blickar på et villſamt fält; der på omätliga afſtånd drog ſpåren till nya upptäckter, och i det mörker ſom höljer naturens hemligheter utletade deras gömſlor med en gissnings-förmåga, ſom endast tillhör ſtora ſnillen.

Den ryktbare Genevaren, ſå känd af ſina vågſatser, har ibland andra äfven den, att menniskans högsta begär är hvilan, och att allt dess bemödande ſamt äfven de häftigaste böjelſer endast äro medel till detta yttersta ändamål. Han hade utan tvifvel ej känt någon ſjäl ſå eldig, ſå litet fruktande för mödan, och ſå beſtändigt rörlig ända till dess ſista ögonblick, ſom den vi beundrat hos Greſve SCHEFFER. Kanske att man af denna outtrötteliga, denna genom en lång

Digitized by Google

öfning ökade och ofta med åren tilltagande verkſamhet hos vissa ſällſynta menniskor, kunde hämta ett lika ſå ſannolikt bevis, ſom de flesta philoſophien lemnar, på den för menniſkoſlägtet ſå tröstfulla ſanning, att ſjälen, detta okända väsende, beſtår af olika ämnen med kroppen, hvars rörlighet alltid förminskas genom nötning, och hvars verkſamhet med åren afmattas.

Men, mine Herrar, betraktom Greſve Schefer i det vigtiga embete, ſom förnämligast bevisar allmänhetens förtroende för hans ſtora egenſkaper, och hvars lyckliga utöfning, hedrad och krönt med Fäderneslandets tackſamhet, grundat ett folks ſällhet, genom dess Konungs upplysning och dygder.

Om detta embete, mine Herrar, blott till ſin verkan bland enſkilta medborgare, i alla tider blifvit anſedt för ſå värdigt regeringars omtanka; huru mycket vigtigare ſkall det vara vid thronen, der en perſons ſinnelag bereder många millioners öden; och der ej allenast dygder eller laster hos regenten draga folkſlagens ſeder i ſina ſpår, utan ofta nycken af ett enda ögonblick beſtämmer deras väl för flera hundrade år. Det är ſant, grunderne till allt ligga i en lycklig födſel. Naturen, då hon varit gynnande, kräfver ringa tillhjelp af konsten, då hon är hård, låter ſig ej tvingas. Men äfven då hon

Digitized by Google

gjort allt ſom hon kunnat göra, huru mycket beror ej på upfostrarens ſkicklighet? Huru ſvår är ej denna pligt, att ſtrax iklåda ſig en faders ſkyldigheter och makt, innan hjertat hunnit ſkänka hans rättigheter; huru laggrann denna nödvändiga blandning af myndighet och af vördnad, af ſtåndaktighet och af eftergifvenhet, af ſtränghet och af fromhet; hvilken ſkarpſinnighet att ſöka de fördolda frön af ſnart uppväxande böjelſer, innan de visa ſig ſjelfva med en ſtyrka, ſom ej då kan brytas; att dämpa eller öka dem, att draga nytta af de farliga, att ſtundom ſätta gränsor för de goda; att ſammanbinda för mycket häftiga med de ſvagare, och genom denna förening bringa alla till den ſtörsta möjeliga verkſamhet. Till allt detta, mine Herrar, och många andra föremål fordrades en ledare, eldig att fatta orſakerna, tålig att afbida verkningarne, ſkicklig att byta om medel och ſinnelag efter tillfällen; det fordrades en man, ſom med mannaålderns erfarenhet förenade ungdomens behag; med ett ord: det fordrades Grefve Carl Fredrik Scheffer.

Värdet af hans möda under dessa vigtiga göromål, ſkall ej förminskas, faſtän vi medgifva att lyckan hade ſkänkt åt hans vård hjertan brinnande för det goda, ſnillen förtjusade af det vackra. Men då vi nu, under en ſtor Konungs ſpira, för mycket öfverlemna oss till njutandet af vår fällhet, för att ſöka alla källorna dertill; då vi ſe enigheten återſtällas, freden bibehållas,

Digitized by Google

nyttiga förbund ſlutas, lagens makt ſtadgas, dess grymheter förkastas; då vi ſe Gudaläran hägnas, friheten i Gudsdyrkan och i ſkrifter införas, ljus kringſpridas, vettenſkaper och vitterhet till gagn användas, ſvensk ſkicklighet belönas, utländsk inkallas; då vi ſe allmänna hushållningen befrämjas, åkerbruket uppmuntras, landet uppodlas, bergverken upphjelpas; då vi ſe folket förökas, ſtäder uppbyggas, ſlögderne utbredas, handeln utvidgas, myntet förbättras; då vi ſe fäſtningar ſtärkas, krigsmakten öfvas, flottan förökas: då vi ſe allt detta, mine Herrar, ſå tänk om ibland äfven på Konungens uppfostrare, och fällom, då vi ſmaka frukterna, en tacksam blick till dens minne, ſom böjt grenarne, ſom vårdat ſtammen.

När detta ſtora verk var bragt till ända, trodde ej Grefve Scheffer ſig ännu vara befriad ifrån ſina förbindelſer emot fäderneslandet. Tvertom, ſedan han genom glädjen öfver de höga personers egenſkaper, hvilkas uppfostran honom varit anförtrodd, anſåg ſig rikeligen betalt för alla ſina förbigångna tjenster, tyckte han ſig tillika hafva emottagit nya ſkyldigheter i den öfriga kretsen af ſina embeten. J vänten ej af mig, mine Herrar, och på detta rum, en målning af de tiders oroligheter och hvälfningar, ſom ſtundom gjorde hans tjenst befvärlig, och den bördan kanske tung, ſom för många andra varit odräglig. Men jag kan ej hindra mig ifrån att betrakta, huru liten rättvisa allmänhe-

Digitized by Google

ten gör dessa och andra hennes fällhets ypperſta tjenare; och hvad falskt begrepp hon fattar om denna ſå kallade lycka.

Utan tvifvel är han värd afund denne Man, nyss hedrad af ſin Konungs nåd, lysande af utvertes äretecken, omgifven och följd af präktiga ſmickrare; men ſe honom hemma i ſitt hus, följ honom till ſitt arbetsrum: ſe der ſkyldigheten tyst och allvarſam öppna dörren; inbillningen och nöjet fly; mödan och bekymret ſätta ſig ned vid hans ſida. Hör der ſökandes forl, och rop af dem ſom klaga; hör tackſamhetens uttryck förqväfvas af nödens; ſe ſyssloma nöta hans kraſter, ſömnen fly hans ögonlock: och döm om hans lycka.

Grefve Scheffers medfödda verkſamhet ökade dessa affeenden. Hans flit kände ofta ej ſkillnaden af dagar och nätter. Tiden, denna ſtröm, ſå hastig då den flyr onyttig, ſå långſam då den rätt användes, delades i oändeliga delar genom mängden af hans göromål. Och huru många af dessa göromål, mera mödoſamma än lysande, och ſom ej underſtöda ett vakande ſnille med hopp om ära eller beröm! Huru mycket patriotiskt nit fordrades ej att uppoffra ſig åt tuſende ſmå men nödvändiga underſökningar, ſom aldrig komma för verldens ögon och hvaraf nyttan kan vara oſäker. Då man ej väntar ſig tackſamhetens lön, huru mycken tröst

Digitized by Google

behöfver man icke af ſitt eget ſamvete och den invertes öfvertygelſen att vara nyttig. Han hade denna tröst, Grefve SCHEFFER; ſtyrkt deraf, då medborgare hedrade hans förtjenster, men än mera, då de glömde dem. Ty om dygden, betalt med menniskors erkänsla, är värd vår dyrkan, huru mycket ſtörre ſkall hon ej ſynas, då hon kan ſäga: jag är min egen belöning.

Beklagansvärd är den, ſom inſkränker ſina ſkyldigheter inom kretsen af de tittlar och den föreſkrift, ſom ett ſtämpladt papper utſtakar, ſom tror ſig gjort nog emot konung och fädernesland. när han på egennyttans våg lagt i jemvigt ſitt nit för deras tjenst, med den vedergällning han årligen på vissa tider upphämtar.

Med olika tankeſätt anſåg Grefve SCHEFFER för en lycka att, genom nedläggandet af ſitt Råds-Embete, fortfara i fädernesländets tjenst, utan förpligtelſer och utan belöning. Fägnad icke af hvilan, utan af friheten att välja mödor på ett ſtörre fält för ſin verkſamhet.

Tankan, hvars ſtyrka, mäktigare än alla kraſter i naturen, alltid verkſam, i fordna upplysta tider förnämligast användes, utom vitterheten och de fria konsterna, på ſamhällens ſtyrelſe och lagſtiftningen: tyckes i ſednare åldrar, ſedan ſtatsklokheten nått ſtörre ſullkomlighet och regeringsſätten mera ſtadga, hafva der funnit en gräns för ſitt lopp, och nu med mera if-

Digitized by Google

ver och framgång vända ſig till vettenſkapernas fält, der inga gränsor finnas. Samma ordning, mine Herrar, ſinna vi hos Greſve SCHEFFERS ſjäl. Sedan fäderneslandets ſällhet, byggd och ſtadgad genom en händelſe, hvilken bland Sveriges öden är den ſtörsta, nu hvilade i de händer, ſom genom hans vishet fått en del af ſin ſtyrka, kände han ſitt nit för Fäderneslandets väl tillfredsſtäldt, och hans hjerta lemnade en del af ſin verkſamhet åt hans ſnille. Det var då han i ſynnerhet ſpridde ſina blickar till de oräkneliga föremål, ſom vitterhet, vettenſkaper och konster omfatta. Det var då deras idkare, mera talrikt än förr, ſamlades kring hans ſida, der delade en omſorg, ſom medborgerligheten icke mer enſam kräfde, erhöllo ljus af hans ſnille, råd af hans vishet, och ſtyrka af hans uppmuntran: icke denna uppmuntran, ſom, beſläktad med egennyttan och äregirigheten, länge påkallad, trögt kommer; ſom befordrar ſnillen, af begär till beröm eller ſruktan för tadel; ſom grundar ſin ära på andras låghet, nyttjar deras behof att förnedra dem, och ſtraffar med ſina välgerningar; ſom ändteligen, af ſruktan för misstag, oftast ſöker dem, hvilka, redan ägare af allmänhetens bifall, antingen vunnit belöning, eller af en förlåtlig ſtolthet förakta den; nej, mine Herrar, utan denna ädla omſorg, ſom ej för mycket låter känna afſtåndet emellan den ſom ger och den ſom får belöning; ſom förekommer begäret och ſpar blygſamheten; ſom

Digitized by Google

endast drifven af kärleken till det vackra, utan åtrå till egen heder, utan fruktan för möjligheten att bedragas, uppföker skickligheten eller snillet i sjelfva dess frö, och ännu oftäker om frukterne, utvecklar dess växt, vårdar och stadgar dess tilltagande och mognad; hvars godhet följer förtjensten, snarare likt en rättighet, än likt en skänk, och som, tillika dess välgörare och dess vän, ger henne den sanna, den värdiga belöningen: en stor Mans aktning.

Så böjd till sitt hjerta, så upplyst till sitt förstånd hade Grefve Scheffer förvärfvat en oförgängelig rätt till alla snillens förundran, vördnad och kärlek. Skulle ock tanklösheten kasta en skugga på hans minne, för det att ibland mängden af dem, som framträngt sig vid hans röst, funnits några ovärdige hans åsyn; eller för det hans uppmuntran stundom sänkt sig till smärre förtjenster; så skolen dock J, mine Herrar, ej tillskrifva honom orsaken till det, som är en nödvändighet i naturen; ej anse för ett fel, det som bör göra hans beröm.

Skulle väl åkermannen upphöra att så, för det några korn förlorades emellan stenarne, och tistlar uppväxa ibland säden; skulle den välgörande tillsluta sin hand för de fattiga, emedan lättjan och liderligheten stundom härma nödtorftens röst?

De

Digitized by Google

De behöfva ingen uppmuntran, dessa fällsynta själar, som med en medfödd styrka bryta tidernas hinder och afundens motstånd; som segrande öfver folkslags fördomar och tankesätt, tvinga sig till menniskors förundran: utan desse svagare, hvilka antingen misströsta om sin förmåga, eller ej äga den. Han kräfver ej stöd denna stam, som på en fast grund tillväxt med åren och stadgat sig af stormarne; men väl den späda plantan, upprunnen i sanden, utan fäste och utan näring, hvars fall verkas af en väderpust, hvars lif beror på en regndroppe.

Grefve Scheffers hjerta uppmuntrade och hjelpte ännu oftare än hans snille. Deraf har händt, att förhastade omdömen ansett som en belöning för skickligheten, det som endast var en skänk åt nödtorften. Heliga välgörande! dygd hos de ädlaste själar, som döljer dina storverk för verlden, prisad af frivilliga tårar, ej af äreminnen skrifna för belöningar. Skulle jag med uppräknandet af dina verk, såra ditt blygsamma öra, skulle jag befläcka din ära med ett såfängt beröm! Dessa egenskaper, som mera lysa än värma, dessa präktiga storverk, som förblinda äregirigheten och tillvinna sig menniskors kalla förundran, må de berömmas, de belönas med stoder, de besjungas af hjeltediktaren! Han ägde äfven dem, Grefve Scheffer; men han ägde andra, mer dyrbara för menskligheten, hvilkas minne kännes och bevaras i hjertat, då örat ej hör låffången, då ögat ej ser äresstoden.

Digitized by Google

Ej nog att han ſjelf var den mest välgörande bland ſina medborgare; huru många andre har man ej funnit uppväckas af hans efterdömen, förädlas genom hans täflan. Huru många allmänna inrättningar till räddning och uppehälle för nödlidande, dem antingen ſjukdomar eller fattigdom hotat med undergång, och dem åren dels betagit ſtyrkan att förja för ſig ſjelfva, dels ej ännu hunnit gifva den. Huru många ſällſkap, förenta vid hans röst, att med den ädlaste täflan befordra dessa affigter. Ja, mine Herrar, jag vågar ſäga det: om ſvenska folket, hvars ſinnen förr vunnit mera beröm för ſtyrka än för ömhet, i ſednare tider blifvit ſå böjligt för menskligheten och medborgerlighetens dygder; om vi nu vid alla olyckshändelſer, då antingen elden ſköflat våra ſtäder, eller hungern, ännu mer härjande, våra landſkap, ſe allmänheten täfla att med frivilliga gåfvor ej allenast bota men ofta öfverſkjuta den lidna ſkadan; ſå är denna ändring i en hel nations ſinnelag, till en ſtor del verkan af Grefve SCHEFFERS röst och efterdömen. Stor är utan tvifvel den, ſom i ett land ſkingrar okunnigheten och upprycker fördomarne; men ännu ſtörre den, ſom tvingar vanor och böjelſer, och ſkänker åt ett folks hjertan nya dygder.

Kanſke är den ſäll, hvilken medelmåttan ſatt lika långt från faran att missbruka rikedomar, ſom från nöjet att använda dem till andras väl; men ſällare den, ſom likt Grefve SCHEF-

Digitized by Google

FER, i lyckan aldrig funnit hinder för ſitt hjerta; ſom vid ſlutet af banan ſer ſig tillbaka med ett tillfredsſtäldt ſinne, och finner på ſin väg ingen olycklig otröstad, ingen nödlidande ohulpen; ofta ſer ſina ſteg fuktade af erkänſamhetens tårar, och ſtundom, med icke mindre nöje, någon välgerning, ſom fallit på en otackſam.

En ſtor Mans bortgång gör en tomhet i ſamhället. Den ſom fäſtat ſig vid ſitt flägte med ſå många färſkilta band af mensklighet, af medborgerlighet, af ſnille och upplysning, kan ej på en gång ſlitas från dem alla, utan att flere tuſende lida. Dock, om de efter hans död ännu hvila i andra händer, är förlusten den ſamma, men ſaknaden mindre känbar. Huru mycket mer ſkulle Grefve SCHEFFER blifvit begråten i en annan tid, då den torftige i honom förlorat ſitt enda ſtöd, ſnillet ſin förnämsta uppmuntran. Beſkyllom dem icke för otackſamhet, om det beſkydd, ſom dem lemnas af den första Medborgaren, minskat ſmärtan vid en välgörares död; om ſkickligheten, om förtjensten, om ſnillet, fäſtade vid thronen, ej taga ſitt hemvist vid Grefve SCHEFFERS graf. Nej, mine Herrar, ſådant var hans eget hjerta, ſådant hans nit för det allmänna, att om ännu hans blickar ſänka ſig till vår jord, ſkall han i en älskad Konung och ett lyckligt folk ſöka ſin enda belöning, och ſjelf ſkatta ſig lycklig att med deſſa villkor förglömmas.

Men han kan ej förglömmas, mine Herrar,

Digitized by Google

hans hågkomst är äfven förvarad i hans ſkrifter, dessa bilder af hans ſnille och af hans hjerta. Om någon kunde förgäta välgöraren, då han ej mer känner behofven, om han kunde glömma botemedlen, då han ej mer känner ſåret och ſvedan, ſå kan intet öga hindra känſlan af ljuset, utan att för evigt tillſlutas; och ſnillets ljus, mine Herrar, renare än ſolens och naturens, förgås ej med ſitt ämne, men ſtrålar mera klart öfver dess aska.

Grefve SCHEFFER var ſtälld på ett rum i ſamhället, der man mindre betraktar myckenheten af ſkrifter, än mängden och vigten af ſtora gerningar. Dock om antalet af arbeten ökar en författares ära, ſå hade Grefve SCHEFFER äfven den, i vårt land. Men han hade mer, mine Herrar; han hade gifvit ſina ſkrifter denna dyrbara invertes halt af ämnet, detta ädla yttre värde af ſkriſſättet, ſom aldrig antalet af lidor erſätter. Han ſkref för menniskoſlägtet, han talte till ſitt fädernesland, om de närmaste ämnen för deras väl, med en ſann och ädel uppriktighet, lika ſkild från den yra förmätenheten, ſom ej känner några gränsor, och från den låga fruktan, ſom rädes att tolka nyttiga ſanningar. Lika långt ifrån att ſöka i tankan en vigt, ſom ej finnes i ſaken, och att gifva uttrycket en finhet, ſom ſaknas i tankan, var hans vältalighet alltid en följd af hans ämne, och dess prydnader liknade de blomster, ſom blanda ſig och bäst trifvas i fäden. Han ägde denna nätthet och ren-

Digitized by Google

het i uttryck, alltid ſå mycket ſvårare, ſom ett ſpråk är mera långt från ſin fullkomlighet, och lika nödvändig hos ſörfattaren, ſom renheten i ljud hos ſångaren.

Kanſke kunde olika ſkriffätt jemföras med ordningarne i byggningskonsten. Det anſtår ej mig att då uttſtaka ett rum för Grefve Scheffers. Men man ſynes i hans ſkrifter hvarken ſtötas genom dessa obildade massor af tankar, ſom hota med ſin tyngd och yfvas af en öfverflödig ſtyrka; eller dessa fina och konstiga prydnader, ſom trötta ögat och förvilla uppmärkſamheten. Hvem hade mera kärlek för ſitt modersmål, mine Herrar, än Grefve Scheffer? Hvem var mera nitisk för dess befriande från främmande inblandningar? Hvem ſkref, hvem talte mera rent? dock med den billiga frihet, ſom ſvenska ſpråkets brist, lika med alla nyare, i ſin ungdom krälde. Då han, om det är tillåtit att nyttja denna liknelſe, på ena ſidan ſåg huru nödvändigt utlänningars inkallande är för flöjderne, handeln och upplysningen i ett land, ſåg han tillika huru litet det anſtår en hjelte, att ſtrida med hjelptroppar, då han äger hemfödde krigsmän.

Vi känna de Tal han hållit för allmänhetens ögon, antingen i dessa Samfund, ſom ſnillet helgat dels åt fäderneslandets vitterhet och häfder, dels åt naturens hemligheter; och ſom vörda gemenſamt med detta, ſåſom ſin förſte

Digitized by Google

Ledamot och ſtöd, den Herren, kring hvars ſteg ſamfundsdygderne, vettenſkaperne, vitterheten och konsterne länge ſamlats, för att begära hans beſkydd: ännu ſamlas, för att ſkänka lagrar åt hans hjessa. Äfvenſå hans Tal på dessa rum, der han för ſin Konungs åſyn och för ſanningens, bland ſamlade Riddare tecknat den afgångna förtjenstens minne och den tillkomnes rättighet till belöning. Vi känna de ſkrifter han okänd lemnat, dels för att upplysa embetsmän om fäderneslandets ſanna väl, och de ändringar i ſtyrelſen, ſom ombytte tider, gammal erfarenhet och ny upplysning ſynats kräfva; dels för att bevara minnet af den förste bland Svea Rikes Skalder; och ändteligen dessa bref, mine Herrar, ſom ſkrifna på ett främmande ſpråk, äro uppfyllda med ſvenska tankeſätt; der man ſer en mogen ålder prydd af ungdomens behag, och ungdomen följd af ålderns vishet och ſtyrka; der man finner en mängd af de vigtigaste ämnen afhandlade med den ſkarpſinnighet och tillika nätthet, ſom ſkriftet egnar. J påminnen Eder, mine Herrar, ibland annat, hans tankar om orſakerne till den ſtridighet, ſom visar ſig i naturen, emellan vanans verkan på menniskors ſinnen, och deras tycke för ombyte. Tillåten mig att underkasta eder dom en mening i detta ämne, ſom, vid betraktandet af Grefve SCHEFFERS förtjenster ſynes ſannolik. Den ſkall ej anſes främmande för mitt tal, emedan den kastar en ny dag öfver ſtällningen af hans ſjäl.

Digitized by Google

Då man på ena ſidan betraktar hans hjertas egenſkaper, hans beſtändiga ömhet för menskligheten, hans outtröttliga välgörande, hans oombytlighet i vänskapen, hans oryggliga nit för det allmänna bästa, hans oſvikeliga kärlek för ſin Konung; med ett ord, hans dygd, ſom genom en lång utöfning förvandlat ſig till en vana; och man på andra ſidan ſer hans ſnille med lätthet och flygtighet höja ſig att öfverſe alla de olika föremål, ſom möta på vettenſkapernas och inbillningens fält; ömsom det nyttiga, ömsom blott det behagliga; ibland konsterne ſom gagna, ibland konsterne ſom blott pryda, än vid häfdernas ſackla, ſe det förbigångna, än vid ſtatsklokhetens det tillkommande; ſtundom lekande, ſtundom djupſinnigt, dela ſin uppmärkſamhet emellan dem, ſom med VOLTAIRE ſväfva bland dikterne, eller vistas hos ſanning med LOCKE; ſom genomfara himlarne med NEWTON och nerhämta åskan med FRANKLIN; ſom väga luften med PASCAL, upplösa elden med SCHEELE, eller ock med LINNÉ möstra den leſvande naturen. Då man ſer, ſäger jag, ſkiljaktigheten af dessa ämnen ſtundom för hans tankar, ſtundom blott för hans uppmuntran; tycker man ſig finna, åtminstone hos Grefve SCHEFFERS ſjäl, vanans välde öfver hjertats, ombytlighetens öfver ſnillets och inbillningens föremål.

Grefve SCHEFFERS dels tankar, dels gerningar voro en vederläggning af Borgaren i Ge-

Digitized by Google

neve. Hans nitfulla verkſamhet har, ſom vi förut anmärkt, lemnat ett bevis emot ſatsen om längtandet efter hvilan; hans välgörande hjerta har vederlagt prisſkriften i Dijon och öfvertygat oss att kärleken för vettenſkaper ej uteſluter, utan tvertom underſtöder och ökar dygdens utöfning; och ſluteligen har han i ſina bref, för vis att ej ſkilja ſkadelighet ifrån missbruk, och nödvändiga följder från tillfälliga händelſer, förſvarat ſkådeplatsens oſkyldiga nöjen, mot den menniskohatande philoſophens tillvitelſer. Men det ſom bör ſynas oväntadt, af Grefve SCHEFFERS öma och känſlofulla hjerta, är att han bannlyste den ömaste af alla känslor, från Melpomenes och Thalies tempel. Jag vågar ej förſvara denna ſats emot kärleken, på detta rum, i denna allmänna ſammankomst, ej ſåra en ſå mäktig fiende, bland denna ſamling af åhörare, der han kanſke finner ſitt förſvar i ſå många ögon, ſitt välde i ſå många hjertan. Men huru mycken ſtyrka ſynes ej Grefve SCHEFFERS dom erhålla af ett ſkådeſpel, ſom nu öppnar ett nytt tidehvarf på den Lyriska ſkådeplatsen. Der den högsta möjliga förtjusning erhållits, utan kärlekens tillhjelp; der hjeltar belönas af hjeltar, utan biträde af fabelns gudar; der ſannolikheten bevaras och inga andra underverk förekomma, än de äran och kärleken för fäderneslandet frambringa i ſtora ſjälar; der ändteligen manliga dygder och de mindre häftiga men mer höga känſlorna förſkönas genom en konst, ſom län-

Digitized by Google

ge anſetts helgad, antingen åt den lenare ömhetens eller de ſlitande plågornas uttryck.

Det är af häfdatecknare, det är af ſkalder i detta ſamfund, mine Herrar, ſom ſvenska Konungars ſtorverk böra frambäras till elterverlden. Eder har det tillhört att beſkrifva denna Hjelte, ſom olycklig i början, men ſtor i ſin olycka, ſåg fäderneslandets förnedring, men aldrig ſina egna faror; ſom, öfvergifven af landsmän, vänner och ſlägt, men underſtödd af ſitt mod, vågade ſig med några hundrade män, emot en konungs och en kejſares förenta ſtyrka; ſom nödgades eröfra ſitt fädernesland, för att göra dess fällhet; ſom ryckte ſitt folk från de andeligas ok och dess egendom från deras händer; den ſtörste Konung på ſin tid, om den är ſtörst, ſom gör ſitt folk lyckligast. Det har varit eder rätt, mine Herrar, att utbreda den Hjeltens lof, ſom, då han fått i arf ſina förfäders tapperhet och trenne krig för att utöfva den, genom en vishet och ett ſnille, ſom tillhörde honom ſjelf, med en inſkränkt makt öfvervägde många mäktigare fiender och länge ſtyrde Europas öden; ſom bragte ſvenska namnet till den höjd af ära, det förut aldrig uppnått, och ſkapade af ſina rådgifvare ſtore män, af ſina ſoldater hjeltar; ſom ändteligen ſjelf, lika ſtor i rådkammaren och på krigsbanan, förenade alla de ſärſkilta egenſkaper, ſom hvar för ſig kunna göra menniſkor odödliga. Eder, mine Herrar, har det eg-

Digitized by Google

nat att beſjunga den Hjelten, hvars ära är för ſtor att jemföras med antalet af hans dagar; hvars dristiga och ſegrande vapen förſkräckte äfven dem de beſkyddat, och ſom fann naturen lika undergifven för ſina ſteg, ſom fienden för ſina fanor. Er lyckliga lott ſkall det ſluteligen bliſva, att helga eder röst genom en Konungs loſ, hvilken verlden ej ännu ſett tvungen att vinna ſegrar, ſom ſkänker ſitt folk en ny ära, och ſina efterträdare en dag nya efterdömen, ſtörre än dem Han ſjelf emottagit.

Ja, mine Herrar, dessa äro de odödliga banor, der allmänheten redan ſett och framdeles ſkall ſe Eder ſprida ſanningens ljus, vältalighetens ſtyrka, och ſkaldekonstens omvexlande förtjusningar. Stundom lemna efterdömen, ſtundom lärdomar; än hinna målet ſjelfve, än dertill vägleda andra.

Kanſke ſkall hon äfven finna, att under det J bären ſmakens fackla öfver vältalighetens och ſkaldekonstens olika vägar, ert ſnille ſtundom ſkänker en vårdande blick åt denna konst, ſom i ſitt urſprung äger med dem ſå mycken likhet, ſom oſta ſtöder deras gång och befäſtar deras välde öfver menniskors hjertan; ſom med ljudens konstiga blandning hänrycker ſinnet, och målar för örat lika tydligt, ſom ljuset för ſynen. J, vårdare och uppodlare af ett lands tungomål, ſkullen J förakta denna konst, ſom ſjelf är det

Digitized by Google

allmännaste af alla ſpråk, och på de öfrigas öden och förändringar äger och måste äga ſå mycket inflytande.

Språken, mine Herrar, och Muſiken, eller att uttrycka mig ännu enklare, talet och ſången, dessa barn af beſlägtade mödrar: det förra af behofven, det ſednare af känſlorna, begge framburne af ljudet till ett af våra ſinnen, ſkulle de ej vara ſlägt, ej äga verkan på hvarandra? Talet, behofvens ſpråk, målar för förſtåndet, med villkorliga tecken, olika för olika folkſlag. Känſlornas ſpråk, den enkla ſången, talar med uttryck, lika oföränderliga ſom känſlornas verkningar, till hjertat, och verkar på hela menniſkoſlägtet. I dessa affeenden ſkilda, erhåller, genom deras förening, ſången ljus af talet, talet ſtyrka af ſången.

Alla tungomål äga ett ſlags ſång. De ljud ſom vanliga uttalet innefattar, fastän de ej äro varande ſom tonernes, höjas och ſänkas med ſmå och ofta omärkeliga ſteg. Men denna gång är ſkiljaktig öfver hela verlden, och torde oftast bero på de allmänna orſaker af luftſtrek och leſnadsſätt, ſom utgöra ſkillnaden emellan folkſlag. Då deremot ſången i ſättet att uttrycka nöje eller ſorg, kärlek eller hat, glädje eller förtviflan, vällust eller plågor, hos Svensken och hos Chinesen är den ſamma till ſin grundläggning, fastän hon genom folkens ſeder och ſin-

Digitized by Google

nelag kan iklädas mer eller mindre råhet, mer eller mindre ſtyrka. Om man vill med philoſophiens öga följa de ſkiften ſpråken undergått; om det vore möjligt att uppſöka och utſtaka orſakerne till alla dessa ſtora men under ſkridandet omärkeliga förändringar, ſkulle man kanſke finna tydeliga ſpår af muſikens verkan. De orſaker, ſom göra ett ſpråks uttal mer eller mindre ſjungande, ſkulle ofta finnas i ett visst förhållande med muſikens tillſtånd i ett land. Man ſkulle i ordens ſtörre eller mindre ſträfhet, tydeligen röja verkan af denna konst, ſom fordrar lenare ljud, och kanſke bidragit, äfven ſå mycket ſom dagliga bruket, att under tidens längd förminſka de hårda och föröka de ſjelfljudande bokſtäfverne.

Ännu fäkrare, mine Herrar, ſkulle vi i fordna tider finna dess nytta i utöfningen af vältaligheten. Dessa de gamles mäſterſtycken i talekonsten, hvilkas verkan vi mera beundra af hiſtorien, än begripa af deras läsning: desse ſtore talare, ſom efter behof uppretade eller ſtillade menigheter, förſörde de vise och med en oöfvervinnelig ſtyrka, ofta tvertemot rättvisan och emot ſanningen, ſläpade med ſig känſlan, öfvertygelſen och förnuftet: månne deras värde endast beſtod i tankarne, deras makt i bevisen! Nej, mine Herrar, med en djup kännedom af menniskans ſjäl, vände de ofta dess krafter emot hvarandra; känſlan emot förnuftet, inbillningen emot öfvertygelſen. Och då de, under denna

Digitized by Google

ſtrid, bemäktigade ſig hjertat och trängde in genom flera ſinnen på en gång, kunde ej örats väg af dem förglömmas. Känſlan af denna hos dem ſå kallade nummern, beſtående i den mest verkande ordning af ljud och af ord, den mest grannlaga blandning af längre och kortare ſtafvelſer, ſå mycket ſvårare, ſom den ej, likt ſkaldekonstens, är ſtadgad genom vissa lagar; desſa ſtarkare höjningar och ſänkningar, ſom ſkilja konstens högre från ſolkets allmänna uttal, kunde ej ägas, utan af ett öra bildadt och öppet för ſångens rörelſer och behag. Huru ſorgfällige Grekerne voro om detta ſista ſlags ſkönhet, kan dömmas af deras tecken eller noter ſom, till antalet öfver 1600, nyttjades att fästa ljudet för uttrycken både i bundit och obundit tal.

Dessa ſanna utrop af lidelſerna, dessa oväntade ſprång eller fall i rösten, dessa åskeſlag af vrede eller förbittring, ſordrade, om ej ett philoſophiskt begrepp, åtminstone en medfödd känſla af Muſikens grunder.

Den äran torde dock tillhöra vår tid, att i vissa delar häri hafva öfverträffat de gamle. Det är nu förſt man ſett öppnas denna präktiga ſkådebana, uppbyggd af ſmillet, ſom ſkapar ſkönheterne, och af ſmaken, ſom ſammanfogar dem utan hvarandras ſkada, der alla konster förena ſig att täfla om vår förundran, alla nöjen om vår förtjusning; och der ſpråket genom ſkalde-

Digitized by Google

konstens och ſångens förening, med dubbel ſtyrka öppnar vägen till våra hjertan.

Svenska ſpråket, mine Herrar, hade törhända framför alla andra rättighet till en ſådan förädling. Det är ej fördomen för vårt modersmål, utan främmande kännares vittnesbörd, ſom tillägger oss denna heder. Men den är tillika grundad i ſpråkets natur. En ſtadgad och oryggelig vigt i ordens uttal gör tonernas gång mera dristig och ſäker; rena och öppna ljud gifva dem ofta rum, att utgjuta ſig med ſtyrka, och en lagom mängd af hårdare bokſtäfver ſätta öfverallt gränsor, ſom hindra dem att förblandas, och att öfverſvämma ſtafvelſerna, tillika med meningen.

Sådan, mine Herrar, är den lätthet, ſom Lyriske författaren hos oss finner i ſjelfva ſpråket. Det ankommer på hans eget ſnille, att dels ſtärka och föröka lidelſernas vanliga uttryck, dels uppfinna nya, men grundade i naturen; att ſtundom ſtörta ſig, ſom ſtrömmen, eller krossa ſom ljungelden; ſtundom, flytande med ett lent behag, ſlinta öfver ſjälen. Att vid de tillfällen, då känſlan tiger, förbinda den ſången, ſom ligger fördold i folkets allmänna uttal, med nya behag, eller ny ſtyrka; att då icke ſtiga eller falla emot ſpråkets natur, väl höja rösten, men ej förqväfva henne: ſtödja meningen, men ej betäcka den; att alltid måttlig på

Digitized by Google

prydnader, undfly missbruket, ſå väl af dessa långſamma uthållningar, hvilka förſtöra den häftigare känſlan, ſom af dessa arbetande lopp, hvilka förſtöra dem alla; och fluteligen beſtändigt vägledd af naturen; nogare följa GARRICK och LE KAIN. än GLUCK och PICCINI.

Skulle eder omſorg, mine Herrar, åkallad af vigtigare ämnen, anſe en del af dessa för främmande, ſå ſkall åtminstone den Lyriske författaren här läras, att vörda vårt ſpråk: att ej genom vekligheten uttryck förſtöra dess manliga ſkönhet; ej fängsla dess ſtyrka, hvarken i en löjlig hastighet, eller i en ſläpande takt; ej förſtöra eller rubba ordens och ſtafvelſernes naturliga vigt, ej ikläda vårt uttal, hvarken Italiensk, eller Tysk, eller Fransysk drägt, men tillåta ſvenskan att, nu ſom förr, vara ett ſpråk för hjeltar.

Det är i ſynnerhet genom Er, min Herre, hvilken en upplyst kännedom och en öm omſorg för Snillets barn, lemnat den rättigheten att ſtyra deras lekar i Svenska Sång-gudinnornas Tempel, det är genom Eder, ſom allmänheten finner detta hopp ſtadgadt. Och jag, ſom nu emottager ſnillets belöning af ſamma hand, ſom förr, men med rättvisa, ſå ofta utdelat den åt talangerne, ſkall kanſke njuta den äran att, då fäderneslandet ofta kallar Eder till vigtigare värf, ur ſnillets och konsternas famn, blifva en tolk af de lagar J här ſtiftat; lycklig, att i mi-

Digitized by Google

na pligter utom detta Samfund kunna visa mitt nit för någon del af dess ändamål; förnöjd med den lott, mine Herrar, att ſkild ifrån eder täflan få inom en liten krets utſprida en del af det ljus J upptändt; lik ett af deſſa barn, åt hvilkas ſpädare händer fordom Presterne i Apollos tempel anförtrodde facklorna, under det de ſjelfve framburo rika offer åt ſnillets och ſmakens Gud.

SVAR,

Digitized by Google

SVAR,

på Herr CLEWBERGS *Tal, af Akademiens Direktör Friherre* GUST. MAURITZ ARMFELT.

MIN HERRE!

Om vi varit nog lycklige att få äga på detta rum den dygdige, den vittre, den upplyste Medborgaren, hvars ſtälle Ni i dag intager, hade kanſke dess eldiga ſjäl gifvit honom nya kraſter, eller åtminstone för en ſtund beredt glömskan af dess plågor. Med hvad glädje ſkulle han ej ſett grundvalen läggas till det ſpråkets fullkomlighet, på hvilket han vid flera tillfällen yttrat ſig med ſå mycken ſmak, ſå mycket behag? Hvad känſla ſkulle ej rådt i hans hjerta, då han ſåg från thronen nya vedermälen af nit för vettenſkaper, hägn för ſnille och aktning för ett ſpråk, ſom ſå ofta varit de ſtörſta hjeltars modersmål. Men ödet förnekade honom denna hugnad, och beſlöt vår ſaknad; den är uppriktig, och våra tårar blandas med alla deras, ſom ſätta värde på vänſkap, ömhet och medlidande, och ſöka, utom ſig ſjelfva, föremål för ſin omtanka. Grefve SCHEFFERS hela lefnad bar den rena dygdens ſtämpel, hans kärlek för fädernesländet var oinſkränkt och fri från alla främmande affigter; hans tillgifvenhet för Konungen var icke allenaſt en naturlig följd af

Digitized by Google

dess fordna embete, utan en böjelſe, i hans begrepp oſkiljaktig ifrån en god underſåte; hans omſorg för ſina medborgare hade både ſitt urſprung och ſin belöning i dess eget hjerta, och om det ville ſtundom föra honom för långt, var det en följd af hans ädla och välmenande ſinnelag. — Den plågſamma misstanken var bannlyst ur hans ſjäl, och hela hans väsende vittnar om dess renhet i uppſåt, dess förtröstan på ärans ſegrande kraft. — Det ojäfaktigaste beröm denne Herre njutit, har vid denna Akademies inſtiftelſe hörts, inom dessa murar, af Dens mun, vänſkapen och erkänſlan uppeldat, och hvars ſegrande vältalighet icke tillåter någon medtäflan. — Ni har äfven, min Herre, på ett värdigt ſätt hedrat er Företrädares minne, Ni har fullbordat hvad man förväntat af Eder, och Ni njuter i dag belöning för ſnille-foster *) man läst med förtjusning, långt innan Ni öfvergaf det aflägsna läroſäte, från hvilket Sånggudinnorna förde Er till det tempel, hvarest deras dyrkan ſkulle vinna genom er ſmak och er omſorg. — De trägnaste göromål hafva alltſedan upptagit er tid, men icke förhindrat ert ſnille, att genom flera vittra arbeten **) lysa af både ſtyrka och behag.

Vore det här passande att, ſom vän och

*) Tal på den 24 Januari 1778. Åminnelſe-Tal öfver H. M. Enke-Drottningen.

**) Epilog till Operan Atis, på H. K. H. Kron-Prinsens Födelſe-dag 1784. Ode till Svenska Folket 1786. Sångſtycke om morgonen den 19 Augusti 1786.

Digitized by Google

ungdoms bekant, yttra mitt tänkeſätt för Eder, min öfvertygelſe om er ſkicklighet, och mitt förtroende till edra goda egenſkaper, ſkulle jag icke förgäta våra aflägsne landsmän, jag ſkulle teckna deras oföränderliga kärlek för Konungen, deras medfödda böjelſe för vettenſkaper, deras ſtåndaktighet i beſlut, och deras erkänſla för den Monark, ſom, från den ſtund han ſteg på ſina Fäders thron, ömmat för deras välgång, förjt för landets uppkomst, och gifvit dem prof af faderlig nåd och rättvisa.

Digitized by Google

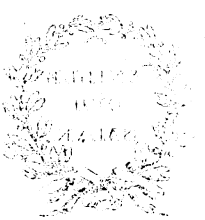

Digitized by Google

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1786.

Digitized by Google

INNEHÅLL.

Berättelse om det som föreföll vid Sammankomsten.
Sekreterarens Tal.
Åreminne öfver Grefve LENNART TORSTENSON.
Ode öfver GUSTAF ADOLPHS anträde till regeringen, af NILS LORENTZ SJÖBERG.
Ett Stycke ur Tåget öfver Bält, jemte tilläggning.
Grefve ERIK DAHLBERGS Lefverne, af CARL GUSTAF NORDIN.

Digitized by Google

Den 20 December 1786 hade Svenska Akademien offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen, hvilken Konungen och Drottningen, Kron-Prinsen, Hertiginnan af Södermanland, samt den Kongl. Prinsessan täcktes bevista i dertill inrättade lektare med galler.

Sammankomsten öppnades af Akademiens Direktör, Herr JOHAN HENRIK KELLGREN, *som följer:*

Svenska Akademien har varit förſamlad att i Herrens Tempel fullgöra den förſta af denna dagens pligter: den att, med biträde af den andeliga vältaligheten, helga minnet af den ſtore Konung, hvars födelſe-dag, lika kär för religionen, ſom för dygden, för medborgaren, ſom

Digitized by Google

för den vittre, ännu kärare på en tid, då dess dyrkade Ättling upplifvat hans dygder och fortplantat dem med hans namn, är ſkänkt detta Samfund till en evärdelig högtid. Ett annat föremål återſtår oss att uppfylla, det är att på detta offentliga ſamlingsrum utdela belöningar från vår Beſkyddares hand, åt de Svenska Författare, ſom i vältalighet och ſkaldekonst, det förflutna året, lyckligast täflat om Akademiens bifall. Men ſom Konungen nådigst behagat ſtadga den lag för Akademiens Sekreterare, att årligen begynna denna Sammankomst med ett Tal eller annan läsning, ſå åligger honom först att denna ſin pligt fullgöra.

Digitized by Google

TAL

AF

AKADEMIENS SEKRETERARE,

NILS VON ROSENSTEIN.

MINE HERRAR!

Akademien firar i dag för första gången den högtid, som årligen förnyad, årligen skall framställa dess göromål och dess domar för en vördad Allmänhet, hvars omdöme hon högaktar, hvars bifall hon åstundar. Hade valet blifvit oss lemnadt, skulle utan tvifvel vår tacksamhet hafva önskat att få afmäta våra åralopp med den dag, som sett Akademien stiftas. Vi hade derigenom beredt oss ett alltid efterlängtadt, ett alltid lika förnöjande tillfälle, att frambära de vördnads-offer vi äro vår Höge Stiftare skyldige. Men då åminnelsen af denna Akademis stiftning med så mycket annat blifvit öfverlemnad åt tacksamma hjertans lifliga, ehuru stundom tysta känslor, och åt historiens sena, men rättvisa och varaktiga tungomål, lär det åtminstone icke förnekas oss att yppa den erkänsla, vördnad och medborgerliga fägnad, som upplifva oss, då vi finna vår tideräkning utstakad genom en af de märkvärdigaste, en af de lyckligaste dagar i Fäderneslandets häfder: den på hvilken GUSTAF ADOLPH föddes. Om vi utan beskyllning af egenkärlek få tro, det en inrättning, ämnad att

Digitized by Google

vårda det ſpråk Svenskar, följakteligen många hjeltar talat: att väcka ſkalden och vältalaren till dessa hjeltars lof: att underhålla Smaken för det höga, det ſanna, det ſköna, det intagande, det rörande: ſå vi, ſäger jag, tro att en ſådan inrättning äger gemenſkap med Fäderneslandets ära, hvad mera talande påminnelſe kunde väl lemnas oss, att intet ögonblick glömma detta ſtora föremål, än GUSTAF ADOLPHS namn, ſom ibland alla folk, i alla länder, i alla tider, under alla ſkiften af tänkeſätt, ſkall bibehålla ſitt eget och ſitt lands odödliga beröm? Ty hvem har väl någonſin ägt flera och mera rättmätiga anſpråk på odödligheten, än GUSTAF ADOLPH? Han är ſtor ibland Konungar, efter han emottog ett rike, ſöndradt af tvedrägt, omringadt af fiender, och lemnade det enigt, till ſina gränſor utvidgadt, fruktadt af grannar, vördadt af grannar, vördadt af hela Europa. Han är ſtor ibland Hjeltar, icke derföre att han, ſom de vanliga Hjeltar, föraktat faran, ſegrat öfver motſtånd, ej ſvigtat under ſvårigheter, men för det han älskat och ſkyddat rättvisan, för det medgången ej minskat dess förſigtighet, lyckan ej förmått honom att glömma ſig, begären ej öfverväldigat dess ſjäl, och derföre att frukterne af dess bedrifter, varit ett folks upprättelſe, ett annat folks befrielſe. Men han äger ännu en ära, den få få konungar, ſå få menniskor med honom dela; en ära, ſom ſkall vara, om ock tidernas afſtånd och riksödens möjliga hvälfningar någonſin ſkul-

Digitized by Google

le tillåta ett tillkommande ſlägte, att ſom mindre märkvärdige anſe de händelſer, hvilka grundlagt Europas nuvarande ſtällning: den äran, menar jag, att vara uppfinnare, att hafva gifvit krigskonsten ett nytt ſkick, och till efterföljare räkna alla de ſtore anförare vår verldsdel ſedermera framfödt. Behöfver jag tillägga, att menskligheten, ſom ryser vid krigets blotta namn, icke upphäfver ſin röst emot den hjeltens lof, ſom med ſitt efterdöme lärde, att ifrån krigets oundvikliga faror och förödelſe, åtminstone ſkilja den grymma medfart, ſom bristande menniſkokärlek och tygellös egennytta tillſkapat.

Åtanken af dagen har fört mig till ett ämne, vida öfver mina krafter. Jag lemnar det, men med edert tillſtånd, att derur ännu hämta anledning till en önskan. Måtte ſvenska ſpråket och ſvenska vitterheten, under det hägn de nu äga, med lika ſkyndſam fart, ſom ſvenska krigsäran under Gustaf Adolph, uppnå deras höjd. Denna önskan är ej förmäten, då vi ihågkomma hvad framſteg ſpråket redan gjort, hvad vår vitterhet redan är. Vi hafva ſett vårt ſpråk med en ſtyrka, värdig Grekeland och Rom, och kanſke öfverträffande alla nyare tungomål, tolka frihetens dristiga, höga och förädlande tänkeſätt. Vi hafva hört det med vältalighetens oemotſtåndliga kraft, borttaga fördomar, bibringa ſanningar, qväfva en känſla, väcka en annan, dämpa agget, återkalla enigheten, värma, röra, hänrycka, och genom dessa omvexlande, men för-

Digitized by Google

enade verkningar lemna qvar i ſjälen bifall och öfvertygelſe. Vi äga ſkrifter, ſom lysa af ordning, ſtyrka och djuplet i tankarna, renhet och ſanning i uttrycken, nätthet, välljud, prydlighet och omvexling i ſkrifarten. Äfven äga vi dem, ſom utmärka ſig genom den vigt och ſinnrika korthet, hvari de nyare haft få ſvårt att likna de gamle. Det är värdt anmärkning, att de författare, ſom mest behagat allmänheten, äro just de ſamme, ſom minſt behöft nyttja främmande ord. Vår ſkaldekonst kunna vi, utan fördom, ſäga vara ſtigen till högre fullkomlighet, än hos de flesta nationer vid den tid man hos dem börjat vända omtankan till ſpråkets upphjelpande. Hjeltedikten, Odet, Scenen vittna redan att Svenskan är hög, manlig, rörande, böjelig, välljudande: Philoſophiska ſkaldeſtycken, att den är ſtark, ſinnrik och klar. Man har i Atis och Camilla (må det tillåtas mig att nämna detta mästerſtycke, efter dess författare är död) igenkänt kärlekens värma, eld och häftighet, känſlans ſpråk, naturens prakt, och ſkönhetens välde.. I andra qväden har ſpråket lent, lifligt, lekande, eldigt böjt ſig till kärlekens och behagens finare uttryck, till ſkämtet och löjet. Satiren har ej ſaknat ſin udd, Sagan ſin läckra ſkrifart, eller Fabeln ſin behagliga enfald. Om några vitterhets-grenar ännu af Svenskar äro oförſökte, och flera ej hunnit deras fullkomlighet, ſå böra vi hoppas allt, då historien med alla tiders erfarenhet öfvertygar, att ſnillen vända ſig dit, der belöningar vänta dem.

Digitized by Google

Det, är icke, såsom Samhälle, denna Akademi kan lofva sig, att rikta vårt språk med de mästerstycken, som ännu saknas. Sådana arbeten äro foster af ett enda snilles eld och styrka. Men om ibland dess medlemmar de finnas, hvilka af naturen fått snille för vitterhets-yrken, hvilka genom läsning och mennisko-kännedom beredt sig en säker smak, och i medborgares bifall funnit sin uppmuntran: hvad ny kraft böra de ej känna, då de tillika uppmanas af Den, i hvars händer Fäderneslandet har anförtrott rättigheten att belöna? Om ock den äran att nå det högsta målet, icke skulle vara någon ibland oss förbehållen, kunna vi likväl icke sela, då vi förvänta, att de belöningar vi utdela, någon gång torde väcka ett snille, som hinner dit vi icke förmått lysta oss: att de rum vi nu innehafva och de förmåner som åtfölja dem, kunna blifva anledningar för ett sådant snille, att ej tröttna af bekymmerslöshet, ej nedtryckas af förakt, ej uppgifvas af misströstan, ej ledsna vid åsynen af mångas orättvisa. Man uppräknar de snillen, hvilka drifne af en böjelse, den de ej kunnat emotstå, upplifvade af egen kraft, föraktat och brutit alla hinder; men har man räknat alla dem, som fattigdom, glömska och bristande uppmuntran nedqväft? Och hvilka behöfva väl snarare uppmuntras, än vitterhets-idkare? Hvarföre arbeta de? aldrig för vinsten, om icke den, som ett ojemt utdelningssätt gifvit detta namn, möjligheten att lefva: icke för högheten, om den ej kommer tillfälligtvis. För äran, svarar

Digitized by Google

man; men af hvem ſkola de vänta henne? är det af ſamtiden, eller är det icke förr än af efterverlden? Om de ſkola ſkörda henne medan de lefva: huru dyrt köpes hon icke, hvad motſtånd ſkola de ej erfara, hvad vedervärdigheter ſkola de ej tåla? De hafva att ſtrida mot högmodet, ſom föraktar allt, utom ſig: okunnigheten, ſom dömmer hvad den icke förſtår: emot fördomen och ſmåvettet, hvars rätta kännemärke är att vara uteſlutande: afunden, ſom misstyder: lättſinnigheten, ſom uppoffrar allt åt nöjet att ſkämta: mot den fåfänge, ſom nekar deras nytta, och dermed vill öka antalet af ſina likar: emot den ſyslolöse, ſom missunnar dem att med honom dela dess enda urſäkt, att ej vara ſkadlig: ändteligen emot den delen af menniskor i den högre kretsen, ſom hafva anſpråk att gifva ton, men äro för veklige att känna, för tankſpridde att öfverväga, innan de dömma, för mycket tärde af ledsnad, att kunna blifva roade; eller, i fall de blifva det, ſnart åter afkunna den korta, men i deras ſinne betydliga domen: *ledſamt.*

Jag afvänder gerna eder uppmärkſamhet ifrån en tafla, ſom hos oss hädanefter ej bör finna mycken likhet. Den utſigt ſom visar ſig för ſvenska Vitterheten är behaglig, och våra göromål vore angenäma, om de inſkränktes inom ſkyldigheten, att efter vår förmåga bidraga till dess framſteg, att uppmuntra tillväxande, att efterſöka och hedra mogna och fullkomnade

Digitized by Google

ſnillen. Ett annat fält är lemnadt till vår odling, hvars törnen lätt ſkulle affkräcka hvart ſnille ſig enſamt lemnadt: ett fält, ſom allmänheten ej kan uppodla, efter den ej ſkulle kunna åſämjas om odlingsſättet: ej en enda, efter han ſkulle vara blottſtälld för egenkärlekens och fördomarnas oräkneliga misstag. J märken, mine Herrar, att jag vill tala om ſtafningsſättet, om ſammanſättningens lagar, om ordens ihopſamlande och förklarande: arbeten, hvilka blifvit Akademien ålagda. De ſvårigheter, ſom åtfölja dessa arbeten, behöfver jag icke uppräkna för Eder, ſom redan inſett dem, för den upplyste allmänhet, ſom omgifver oss, hvilken är för billig, att icke finna huru mycken tid fordras, innan de kunna blifva öfvervundne och verket ſullbordadt. Men hvad jag, ſom en gång ſkall uppteckna detta Samfunds öden och förrättningar, nu med en ſmickrande tillfredsſtällelſe i förtid omnämner, är eder aktning och nit för det allmänna, eder affky för all ſjelftagen myndighet, eder föreſats, att grunda edra beſlut på den nogaste granskning, och deras verkſtällande på upplysning och öfvertygelſe.

Om vi framdeles äro nog lycklige att åſtadkomma visshet i ſtafningsſättet, gifva ſäkra grunder och ordning åt ſammanſättningen, meddela det ſvenska Allmänna, hvad det ännu ſaknar, en ſullſtändig Ordbok: hafva vi väl då ſullgjort allt hvad af en Svensk Akademi bör förväntas? Nej, mine Herrar, den äran vårt Samhälle äger,

Digitized by Google

att utmärkas genom ſamma namn, ſom utmärker Nationen, ålägger oss ſkyldigheter, ſom äro beſtändiga. Vi äro pligtige, att ſå mycket på oss beror, bibehålla ſpråkets ſannſkyldiga art, ſom, lik det folk, hvilket talat detta ſpråk, är manlig, ſtark, hög, allvarſam. Vi äro ſkyldige, att ſjelfve i våra ſkrifter gifva efterdöme af vördnad och aktning för Gudaläran, Regeringen, Nationen, Sederne, att, ſå långt vår verkſamhet och inflytelſe kunna ſträckas, förebygga det unga ſnillen icke öfverlemna ſig åt frestelſen, att för ett flygtigt namn af qvickhet, uppoſſra religion, blygſamhet, ärbarhet och medborgerliga pligter.

Öfvertygad om eder kärlek för edra ſkyldigheter, har jag omnämt dem. En återſtår, kanhända den ſvåraſte af alla, Smakens vård. Hvad är Smak? hvar äro dess domare? Är det allmänheten? men den kan ju förledas; om den aldrig kunnat blifva förledd, hade aldrig ſmaken kunnat falla. Är det författarne? men de kunna ju misſtaga ſig af egenkärlek, och deras misstag hafva ej ſällan förvillat andra. Är det ett ſamhälle? hvem har gifvit det en rättighet, ſom ingen öfverhet äger? Är det en enſkilt? hvem har gifvit honom denna förmåga? Smakens grunder äro icke dess mindre fäkre, och dess tempel hvilar på tvenne huſvudpelare, Känſlan, ſom finner, utan att behöfva efterſinna, Förnuftet ſom granskar. Men, ſäger jag, känſlan och förnuftet äro ofta ſtridiga. Nej, vågar jag ſvara,

Digitized by Google

ſvara, aldrig till den grad att de icke kunna lörenas, om ej hos dem, ſom hafva nog ſtor inbillning om ſig ſjelfva att ſätta ſitt eget enſkilta tycke framför det allmänna vettet, eller ſitt eget omdöme framför andras känſlor. Hos olika folkſlag kunna finnas olikheter i ſmak, men alla upplysta Nationer ſammanſtämma i det hufvudſakliga. En enſkilt, hvilken blott tagit ſitt eget lynne till grund, har kunnat ledsna vid VIRGILIUS, en annan finna OVIDIUS för lekande; en har kunnat fördömma BOILEAU för det han är kall, en annan QUINAULT för det han är vek; men mängden af rätta kännare har läst och ſkall alltid läsa, har beundrat och ſkall alltid beundra både Eneiden och Metamorphoserna, både BOILEAUS Skrifter och QUINAULTS Operor. Det har händt, att Författare af elak ſmak en tid haft läsare, ja äfven förtjusta beundrare, till ett ej ringa antal, men efterverlden har dömt deras arbeten till en beſtändig glömſka, och deras namn äro blott kända genom deras granskares ſegrande åtlöje. Tillåten mig, mine Herrar, att härvid göra en anmärkning, den tiden likväl icke medgifver att i ſin vidd framſtälla. Vitterhetens historia visar att den rå ſmak, ſom föregått de vackra tidehvarfven, alltid blifvit af den goda öfverväldigad, men då den goda ſmaken varat någon tid, har en förſkämd börjat ſmyga ſig fram, hvilken ſmåningom tilltagit och ſlutligen blifvit rådande. Vår vitterhet är ännu icke bringad till den höjd, hvarifrån, enligt alla mennisko-

Digitized by Google

yrkens vanliga öde, fallet är att befrukta. Men äro vi derföre utan all fara? Vi kunna icke för oss dölja, att de vackra vetenſkapernas odlande hos oss senare tagit ſin början, än hos vissa nationer, hvilka derigenom fått ett ſlags rättighet att tjena oss till eſterdöme. Om nu hos en del af dessa nationer, aftagandet vore börjadt: om hos det folkſlag, hvars arbeten varit berömda för den renaste ſmak, den mesta prydlighet och det mesta behag, om hos detta folkſlag ſkrifſättet ſkulle begynna att blifva konstladt, ſvaſande, uppfyldt med eſterſökta qvickheter och grannlåter: om den nation, ſom mest utmärkt ſig genom ſtarka tankar och djupſinniga uttryck, icke hos ſina nuvarande vitterhets-idkare ſkulle igenkänna den fordna manliga ſmaken och tillika hafva den grämelſen att ſe, det man i flera land tror ſig likna dess gode och berömde författare, då man härmar deras fel eller deras beſynnerligheter: om hos en annan nation, ſom gjort naturen och känſlorna till de förnämsta föremålen af ſin vitterhet, författare ſkulle gifvas, hvilka icke utan ſkäl beſkyllas att hafva öfverdrifvit ſina målningar och ſina uttryck: om allt detta vore grundadt, förtjenade icke ſådant vår uppmärkſamhet, eller har ingen af dessa ſmittor ännu trängt ſig till oss? Jag är ej nog förmäten att afgöra, men frågar endast: Har man hos oss alltid gjort ſkillnad emellan det man ſjelf känner, och de känſlor man hos andra kan förvänta ſig att uppväcka, emellan den mening och uttydning man har ſig ſjelf förbehållna, och

Digitized by Google

dem ſom för läsare blifva möjliga, emellan ſitt eget och allmänhetens bifall? Har man aldrig tagit toma och ſlösade utrop för känſlornas tungomål: aldrig oreda för bevis af ſnille: otydlighet för djupſinnighet, ſvullnad för tankeſtyrka? Har man alltid efterſinnat hvilka tillſatser hufvudtankan och hufvudkänſlan kunna tåla, om de icke ſkola höljas och förſvagas af de bi-ord och uttryck, hvilka endast borde tjena, att ſätta den ena i ſtarkare dag, att göra den andra lifligare? Hvem ſkall beſvara dessa frågor? Vända vi oss till vitterhets-idkare, ſå torde meningarne vara delade. Men kalla vi till upplysning den konst, ſom med vitterheten, åtminstone ſkaldekonsten, har den närmaste likhet, ſå ſvarar oss målaren, att det är tillåtit på duken dölja en del af tankan, men aldrig att genom färgorna och en falsk dag förvilla åſkådaren. Rådfråga vi naturen, ſå ſäger hon oss, att känſlorna hafva en röst, ſom väcker en motſvarande ſinnesrörelſe, men ſom ſårar och misshagar, om den höjes öfver måttan. Denſamma naturen ſäger oss, att Alperna ej då väcka förundran, när molnen förtaga deras åſkådande, men när ögat, ſom vill mäta dem, ej möter andra hinder, än deras egen höjd. För oss gifves äfven en utväg att afgöra frågan; icke att framſätta våra egna meningar ſåſom ojäfaktiga beſlut, men att ſjelfve vädja till de odödliga arbeten, hvilka, ſtämplade med flera ſeklers, med olika ſolkſlags och olika

Digitized by Google

tidehvarfs enſtämmiga bifall, hafva rättighet, att i alla tider tjena till mönster af Snille och Smak.

Direktören förkunnade derefter, att ibland fyra Skrifter, ſom inkommit öfver det i Vältaligheten uppgifna ämne, Priset blifvit tilldömdt det Äreminne, ſom nu upplästes.

Digitized by Google

ÄREMINNE

ÖFVER

RIKS RÅDET

OCH

FÄLTMARSKALKEN

LENNART TORSTENSON,

GREFVE TILL ORTALA.

Skrift, som vunnit Stora Priset i Svenska Akademien 1786.

Digitized by Google

- - - - - - Om denna Hjeltens ära
Europa häpen än kan evigt vittne bära.

SVENSKA FRIHETEN.

Digitized by Google

En lång och orättvis tystnad har afvändt Svenskars minne från de Hjeltar, som dels omgifvit, dels följt GUSTAF ADOLPH. Det synes som vi hade skytt deras namn *), då vi förlorat frukten af deras segrar; och att, likasom själfva minnet af en försvunnen lycka vore en ny sorg, åtanken af Fäderneslandets förra ära icke borde återkallas, då vi endast sysslosatte oss att med split, oenighet och förföljelser sönderslita det. Men dessa tider äro försvundna; GUSTAF ADOLPHS namn, egnadt af segern och dygden åt odödligheten, har blifvit oss äfven så kärt, som det varit våra förfäder, och upplifvandet af dess lagar, har upplifvat vördnaden för dess dygder.

Sånggudinnorna, helgade till Hjeltars ära, fira nu för första gången den dag, som för ett

*) Det har varit en tid, då för färskilta orsaker och affigter man sökt bestrida GUSTAF ADOLPH de stora tjenster han gjort Riket; man har velat påstå, att dess ärefulla regering har varit mera lysande än gagnande för Riket, att den bidragit mera till Nationens ära än lycka. Men om denne store Konung erfarit efter dess död det öde, de fleste nu lefvande Konungar erfara under deras lifstid, så har hans minne ock delat den tidens parti-ifver; ty han har funnit äfven så häftiga förfäktare som motståndare: Desse hafva vunnit till slut, och nu synes att hela Nationen sammanstämmer med Europa i vördnad och förtjusning för denne store Konungs minne.

Digitized by Google

hundrade nittio två år ſedan, ſåg födas *) för Sverige en fader, för Tyskland en befriare. En vördad Lärare **) tolkar i Herrens Tempel efterverldens tackſamhet för den Gud, ſom gaf oss en ſå ſtor, ſå god Konung; och då hans namn af religionens väktare upphöjes, af ſkaldens röst ſjunges ***), förgätes ej den Hjelten, ſom han ſjelf danade, ſom bibehöll och fullbordade dess verk. Vältaligheten bereder ſig att tolka TORSTENSONS förtjenster, och ett Samhälle, ſom förenar rikets yppersta män, med rikets yppersta ſnillen, med ett ord, Svenska Akademien ſamlar ſig att kröna den vältaligaste. De förnämste medborgare, de ſkönaste, de vördnadsvärdaste af det kön, ſom ſå väl vet att värdera ſtora gerningar, vänta det utlag, ſom ſå upplyste domare ſkola utlärda. Hvem ſkulle ej darra vid åſynen af en ſå ypperlig ſamling? Jag vågar dock framträda, förundrad ſjelf öfver min dristighet; men ſom Svensk är jag oförſkräckt, och ſom medborgare vill jag uppfylla den ſkyldighet, att frambära ett faſtän ſvagt rökverk på

*) Enligt Svenska Akademiens Stadgar är det GUSTAF ADOLPHS födelſe-dag, på hvilken dess allmänna Fest årligen firas. Konung GUSTAF ADOLPH föddes den $\frac{9}{20}$ December 1594.

**) Ärke-Biskopen Doktor UNO v. TROIL, ſom är för i år af Svenska Akademien anmodad att hålla talet för Altaret.

***) Konung GUSTAF ADOLPHS upphöjelſe på Thronen, är det utſatta täflings-ämnet för Skaldekonsten.

Digitized by Google

det altare, som nu till TORSTENSONS ära upptändes. Ämnet upphöjer mig; jag talar om en Hjelte; hjertats språk är den rätta vältaligheten.

FÖRSTA DELEN.

CARL IX regerade ännu. SIGISMUND, förskjuten ifrån sitt Fäderne rike, understödd af det folk, som valt honom till Konung, sökte hämnas på Sverige sin egen oförrätt, och på CARL det oskyldiga blod, som på Linköpings torg flutit. Sveriges Adel, delad emellan kärleken för deras Lära och tillgifvenheten för sin lagliga Konung, hatade CARL som en tyrann, men fruktade honom som en stor man: ömmade SIGISMUNDS oförrätt, men ansåg honom ej mäktig att bära GUSTAF ERIKSSONS Krona. Detta tänkesätt ökade enskilta olyckan, då det underhöll den allmänna. Man såg medborgare mot medborgare, frände mot frände, broder emot broder strida mot hvarandra, för den Konung, deras kärlek, deras erkänsla eller deras fruktan tvang dem att följa; och alla bidraga till Rikets olycka. Nästan ingen enskilt slägt kunde räkna sig förenad. Om ANDERS LENNARTSSON till Forstena*), stridde vid Stångebro för CARL, såg åter brodern, TORSTEN LENNARTSSON, trogen SIGISMUND, sig tvungen att öfvergifva sitt fädernesland, och till sin moders vård, under sin flykt, anförtro en enda son, ett barn af elfva veckor.

*) Han anförde högra flygeln af Hertig CARLS armé vid Stångebro slag, och bidrog mycket genom sin tapperhet till segern. Se v. DAL. Sv. R. H. III Tom. II B.

Digitized by Google

O du trogne Svenske Riddersman! Om dina ögon kunnat läsa i framtidens bok! Om du kunnat föreſe, att denne ſon, detta faderlösa barn, ſkulle en gång blifva den Hjelten, ſom tyglade örnens högmod, och för hvars arm Sverges fiender ſkulle darra, ſå hade ditt hjerta varit tröſtadt, och nöjd med ditt öde, hade du utan ſorg följt den väg din troket dig föreſkref.

Margareta Ekeblad, enka af en krigsman, ſom uppoffrat och förlorat ſitt lif *) emot Rikets fiender, använde all ſin omſorg att hos ſin ſonſon fortplanta det hjeltemod, ſom var ärftligt i Forſtena-ätten.

Hela lifstidens öde ankommer ofta på de första intryck, ſom ſjälen i barndomen erfar. De ämnen, ſom lifligast måla ſig för ungdomens ögon, fästa dess uppmärkſamhet, uppelda dess inbillning, och föra dess åtrå att härma det, hvaraf den är intagen. Torstenson, ſödd i ett tidehvarf, då utländskt och inbördes krig ſyssloſatte allas ſinnen, kände en brinnande håg att följa ſin farfaders fotſpår, och genom krigsbragder göra ſig namnkunnig.

Carl IX var död; ſtor konung, elak medborgare, ypperlig ſtatsman; hård, ſträng, tyrannisk, men mån om Rikets heder, dess ſjelfſtändighet; farlig medtäflare, ännu farligare underſåte: den ende af ſina ſyskon lik ſin ſtora fader,

*) Lennart Torstenson till Forſtena, ſlagen i Kon. Eriks krig emot de Danske.

Digitized by Google

om ödet låtit honom födas till en krona, och skonat honom för att den med våldsverkan förvärfva. Han hade lemnat sitt Rike i krig: emot Polen, som mera traktade att få Lifland, än att återsätta SIGISMUND på sin förlorade thron: emot Dannemark, som trodde tiden vara inne att nyttja Sveriges invertes oenighet till sina gränsors utvidgande: mot en del af Ryssland, som, förenadt med SIGISMUND, ville störta Sveriges bundsförvandt, WASILI SCHUSKI, från en thron, den SIGISMUNDS son hoppades, och på hvilken en bedragare *) hade uppstigit; men som efter SCHUSKIS fall syntes ämnad till en Prins af VASA huset **). Inom Riket var allt i bestörtning, i osäkerhet: trenne Arfförstar, men ingen säker thronföljare ***): främmande krigsfolk, o-

*) Man antager i detta Tal för afgjordt, att DEMETRIUS var en bedragare, fast nu i sednare tider åtskillige Ryske skribenter synas tro, att han verkligen var IVAN WASILOWITZ's Son.

**) Hertig CARL PHILIP, vald vid CARL IX:s död till Storförste.

***) Hertig JOHAN af Östergötland, såsom Konung JOHANS Son, syntes hafva den närmaste rätt till Kronan, då likväl GUSTAF ADOLPH, CARL IX:s äldste Son, var genom Norrköpings beslut ansedd som Thronföljare; men fast CARL IX var död på Nyköpings Slott d. 30 Oktob. 1611, blef ej Riksdagen i GUSTAF ADOLPHS namn, men i Hertig JOHANS samt Enke-Drottningens utskrifven, och vid Riksdagens öppnande var det Hertig JOHAN som förde ordet d. 10 Decemb., samt gjordes i Enke-Drottningens namn Ständerne en föreställning, att de skulle yttra sig: Hvil-

Digitized by Google

bändigt och knorrande, uttömda kassor, upprörd menighet. Ingen förnäm ätt, som ej förjde en fader, en man, en bror, en son, uppoffrad af CARLS hämd. Calmar i Dannemarks våld; Jönköping hotad af Danska härar; och en 17 års Prins det enda hopp att upprätthålla Riket. Men denne yngling är GUSTAF ADOLPH! Han syntes, han uppsteg på thronen, och allt tog ett annat skick. Hans tapperhet emotstod fienden; hans mildhet, hans dygder återvunno medborgaren. Män glömde snart bort CARL IX:s Son, för att endast vörda och älska en ung Prins, begåfvad med alla kroppens och själens egenskaper, danad att frälsa Riket; och snart samlades kring honom deras barn, som mest lidit för SIGISMUNDS sak, och hvilka nu blefvo de tryggaste stöd af GUSTAF ADOLPHS thron. TORSTENSON, hvilken funnit i sin fasters hus ett skygd, som döden honom i sin farmoders beröfvat, brann af håg att följa den Konung, hvars namn redan uppfyllde Sverige med förun-

ken af de trenne Arfförstarna de ville erkänna för Konung; CARL IX:s Söner förpligtande sig, att, i fall valet föll på Hertig JOHAN, erkänna honom för Konung. (Se HALLENBERGS Sv. Hist. Fortsättning 1 Cap. 15 §. M:skr.) Ändteligen gjorde Hertig JOHAN sin formliga affägelse på Riksfalen d. 14 Decemb. 1611, och GUSTAF ADOLPH erkändes både för Konung och för myndig. Af allt detta synes tydligast, att den skakning, som CARL IX gjort i Successions-Ordningen, ej var rätt stadgad vid dess död; men blef det först, då GUSTAF ADOLPH utropades för Konung.

Digitized by Google

dran. Riksrådet Boo Ribbing för honom till Konungen, och han emottages af honom till kammarfven. Att uppfödas i Gustaf Adolphs hof, var att uppfödas i läger. Freden i Knäryd hade fkilt Sverige ifrån en fiende; men Sigismund lefde än, och Lifland var det fält, der hjeltar fkulle uppammas.

Gustaf Adolph fkyndar till Rigas eröfring; den unga Torstenson följer honom. Rigas murar ftormas, och Jan Baner ftiger förft på muren; han fördrifver fienden, han tager till fånga befälhafvaren; Riga eröfras, och Gustaf Adolph på valplatsen, upphöjer Baner till öfverbefäl. Detta var det förfta krigsprof, fom visade fig för Torstensons ögon; en hjeltes feger, dess belöning, dess tapperhet, hvad uppmuntrande fyn för den, fom brann af håg för äran! Ett ftilleftånd fätter fnart gränsor för dess åtrå, att vid fin Konungs fida visa fig; men redan hade Gustaf Adolph känt värdet af den yngling han uppfostrade.

Nederländerne voro den tiden fkolan för krigs-vettenfkapen. Ett folk ftridde der emot den mäktigaste Konung i Europa, att befria fig ifrån ett ok, fom Hertigen af Albas grymhet och Philip II:s tyranni velat pålägga dem: De hade fitt mod, fin förtviflan, och Wilhelm af Oranien, för att möta Spanska makten, Perus rikedomar och Österrikiska huset. Striden hade

Digitized by Google

varat i 60 år, och den hade danat ſtora anförare på båda ſidor och en grundelig kunſkap. Mauritz af Oranien (Wilhelms värdige ſon), underhöll det verk fadern börjat, och Spinola, värdig att ſtrida mot en ſå ſtor krigsman, bibehöll en del af Nederländerna under Spaniens välde. Det var till denna ſkola Gustaf Adolph ſkickade Torstenson med en del af Sveriges unga adel. Gustaf Horn, (redan känd i ſvenſka häraena för en ſtor anförare, hvilkens olyckor *) Torstenson ſkulle en gång utplåna med ſegrar **) förde dessa unga riddersmän. Det var under denne ſtore mans uppſigt, och under Mauritz och Fredrik Henriks af Oranien befäl (de mest ryktbare krigshöfdingar på den tiden), ſom Torstenson i tvenne år ſtridde. Men ſtilleſtåndet med Polen lider till ſlut, och Gustaf Adolph kallar tillbaka till fäderneslandet dessa unga riddersmän. Torstenson hade redan vid ſin Konungs ſida och under Prinsen af Oranien visat, att han trädt ur barnaåren. Svärdet (en riddersmans värdigaste kännetecken) var ej den tiden anſedt ſom en blott prydnad: ungdomen ſkulle förtjena rätten att bära hederstecken, och då först anſågs den hafva ſkilt ſig vid barndomen; Gustaf Adolph

*) Bataljen af Nördlingen, hvarest Gustaf Horn blef till fånga tagen af Romerska Konungen Ferdinand, Ärke-Hertig Leopold af Österrike och Piccolomini.

**) Andra bataljen af Leipzig, ſom Torstenson vann emot Leopold och Piccolomini.

Digitized by Google

gör TORSTENSON till varaktig *); ett ſvärd är honom af Konungens hand gifvit; Lif-fanan af Gardet är honom anförtrodd!

Wallhoffs fält! J kunnen bära vittne af TORSTENSONS tapperhet! Då fienden fördrifven, och ſoldaten kring Lif-fanan återſamlad, gaf GUSTAF ADOLPH ſegern, och visade hvad TORSTENSON en gång ſkulle blifva. Hans inſigt, hans tapperhet föra honom ſnart till öfverbefäl; då SIGISMUND, tröttad att fåfängt täfla om en krona, ſom GUSTAF ADOLPHS dygder honom mera beröfva, än CARL IX:s list och ſtränghet, ſlutar ett ſtilleſtånd på ſex år med en fiende, den han funnit oöfvervinnelig.

TORSTENSON vänder hem till ſitt fädernesland, och anländer knappt förrän GUSTAF ADOLPH anförtror honom artilleriets befäl. Ett ſtörre fält öppnar ſig för Hjelten; ett fält, på hvilket ſamtiden och efterverlden ſkola fästa ſina ögon. Frågan är ej mer, hvem af GUSTAF ERIKSSONS ſonſöner ſkola bära ſvenska kronan! det angår Europas öden! det angår Tysklands frihet; och Evangeliska Läran̈s beſtånd!

ANDRA DELEN.

Österrikiska Huset, ur Hapsburgiska bergen utgångit, att uppſtiga till den höjd af makt, ſom under CARL V:te redan hotade Eu-

*) På Gripsholms Slott 1624 d. 23 Oktob.

Digitized by Google

ropa med bojor: deladt efter hans död, men ännu förfärligt, hade genom FERDINAND II:s upphöjelse på kejserliga thronen synts få ny styrka; ty en ärelysten Prins gifver nytt lif åt regements-kroppen, äfven då han, genom sin ärelystnad, sätter den i fara att förkrossas. Tysklands Förstar darrade för dess tilltagsenhet. Retade af dess högmod, uppeldade af religionen till motstånd, voro alla beväpnade, men ej förente. Böhmen hade gifvit första tecken till motstånd, och FREDRIK af Pfalz, vald till konung, öfvervunnen, bortdrifven ifrån sin nya thron, hade fett sig beröfvas sina fäderne-länder, och flyktig erfarit, att en olycklig konung är den olyckligaste af menniskor. Dess fall hade ännu mera stärkt FERDINANDS makt och ökat Tysklands bojor. Dess förstar, bortjagade ur deras länder, beröfvade deras städer, tvungne i deras religion, utan skydd af lagarna, som föraktades, öfverträddes och förtrampades, hade ändteligen fett sig bringas till den förtviflan, som födes, då hoppet om bättre tider anses för omöjligt. CHRISTIAN IV, den enda Konung som dristat sig antaga deras beskydd, hade synts, hade stridt, men, öfvervunnen och bortjagad, hade med möda frälst sig genom en neslig fred undan FERDINANDS vrede och hämd. Allt syntes förloradt, och Tysklands frihet för all tid sjettrad, då en hjelte, som FERDINAND hade förolämpat, kom att hämna dess egen, dess religions, och Tysklands oförrätt; och allt tog ett nytt anseende.

Man

Digitized by Google

Man såg på ena sidan Ferdinand, understödd af Ungern, Böhmen, Italien, katolska Ligan, Spaniens makt, nya verldens skatter: Tilly, Wallenstein, (ännu oöfvervundne) och af 30 års segrar; på den andra åter Protestanterne, som hade sin religion, sin förtviflan, och Gustaf Adolph.

Torstenson, sin Konungs lärling, och i hvars händer dess thordön *) är anförtrodt, följer honom lik härarnas Gud. Demin, Frankfurt vid Oder, Landsberg, Greiffenhagen: triumffält som voren första ämnen för dess segrar, edra kullramlade murar, edra torn utan försvar, buro förskräckande vittnen om styrkan af hans vrede: edra flyktande invånare spridde ryktet af hans namn kring Tyskland, och detta rykte, som injagade förskräckelse ibland fienden, upplifvade hopp att Ferdinand ej vore oöfvervinnelig. Pommern, Mecklenburg underkasta sig med glädje deras befriares beskydd.

Gustaf Adolph framtågar, Berlin öppnar sina portar; Kurfursten, förundrad att i sin svåger finna en herre, men darrande ännu för örnens thordön, följer Gustaf, och lemnar sina fästen i hans händer. Sachsen, närmare Ferdinands makt, är mera vankelmodigt. Gustaf nalkas, fruktan förvandlas i hopp, och hoppet

*) Torstenson förde vid tyska Krigets början öfverstebefälet af artilleriet.

Digitized by Google

ſtadgas igenom förening med hjelten. Ferdinand, förtörnad att en götisk Prins driſtar mäta ſin ſtyrka med dess makt, ſänder Tilly att hämnas, att ſtraffa, och att på en dag ſluta kriget, Tysklands öde, och Gustafs ära: Tilly, trettio års anförare, trettio års ſegervinnare, ſom aldrig rönt motſtånd, och ſom förtjent namn af oöfvervinnelig.

Hvart haſtar du, förmätne anförare? Du haſtar till ditt fall. Du ſkall på en dag förlora frukten af ſextio års möda. Lyckan, ſom du fäſt vid dina fanor, ſkall rycka ſig ifrån dem; ſegern flyr dig; hon ſkall förklara ſig för den rättmätiga ſidan: hon har länge nog tjent makten och orättvisan. En ung Prins, en ännu yngre anförare, äro beväpnade till ditt fall; ſtunden är kommen, lär att känna dina öfvermän.

Leipzig! du ſåg för första gången ſvenska härarne ſegervinnare, Gustafs mod, Finnarnes*) tapperhet och Torstensons ära. Det var ej förgäfves Gustaf Adolph hade anförtrott honom artilleriet; han visade på denna märkeliga dag, att han var värd detta förtroende. Gustaf ſegrade, Tilly flydde, Tyskland upplyfte hufvudet, ſkakade ſina ſjettrar, och anſåg ſig redan befriadt. J ſkolen ock blifva det, tappre Germaner! men än återſtår mycket att våga;

*) Det var förnämligast den flygeln af ſvenska Armén, ſom beſtod af finska krigsfolket, hvilken bidrog till ſegern.

Digitized by Google

frukten, att en för hastig förhoppning ej förkolnar eder åtrå att strida; frukten att Kejsarens list förleder er; bibehållen endrägt, förtroende till edra befriare. Eder osämja, edra farhågor *) äro endast farliga. Ännu tvenne segrar, och örnens styrka är försvunnen.

Gustaf framtågar, och Torstenson förebådar hans ankomst med städers eröfring.

Erfurt, Königshofen, Würzburg underkufvas. Rhen- och Leckströmmens stränder! högmodige af edra fästen; j sån erfara eder öfvervinnare. Förgäfves ären j med torn och murar bekrönte; de göra endast hans seger mer ärefull.

Torstenson finner vid Kreuzenach ett oväntadt motstånd; stormstegarne äro fästade mot murarna, och soldaten, uppmuntrad af sin anförare till storm, ser honom först stiga på muren. De följa honom med en fördubblad ifver; men snart råkad af en sten i hufvudet, försvinner hans styrka, men ej hans mod; han lyfter sin arm att hämnas; svärdet nedfaller utan makt; hans fötter darra, stormstegen försvinner ur hans händer, och dånad störtas han ifrån murens

*) Gustaf Adolph, och efter hans död, dess Generaler, hade mera möda och besvär af de tyska Förstarnas afundsjuka och hemliga stämplingar med Kejsaren, än att strida mot hela österrikiska makten. Detta tänkesätt upptäcktes i synnerhet strax efter Gustaf Adolphs död, och sedermera efter nördlingska slagets förlust.

Digitized by Google

höjd. Soldaten tror honom död; hämd och förtviflan fördubblar dess mod, Kreuzenach är intagit, och TORSTENSON, återkommen ifrån dödens portar, ser sig för mycket hämnad. GUSTAF ADOLPHS segrande vapen upplifva alla de förstar, som förtrampade, förföljde eller öfvervundne af FERDINAND, se lyckan öfvergifva Kejsaren.

Ibland dessa den olyckligaste och sjelfva upphofvet till kriget, FREDRIK, Konung af Böhmen, beröfvad sina arfländer genom en slagtning, tror tiden nu vara inne att förjaga MAXIMILIAN af Bayern ifrån dess hufvudstad, och att hämna sitt fall. GUSTAF ADOLPH beslutar att föra kriget in i Bayern. MAXIMILIAN och TILLY hasta honom till mötes. En flod skiljer båda härarna. Segern allena kan öppna en väg deröfver. Leck! din hastande bölja blir äfven så odödlig som Granikens stränder, och den hjelten, som skall tygla dig, öfvergår äfven så mycket i krigskonst, i förslagtighet, den macedoniska konungen, som han öfvergår honom i dygder.

TORSTENSON, som med artilleriet visar en ny och för verlden okänd styrka, en eld beständig, långvarig, hastig, för, ifrån höjden af Leckströmmens stränder, döden ibland fienderna, och i moln af rök höljer GUSTAFS här. Fienden förundrad, villrådig, hastar till motstånd, och redan äro Finnarne öfverkomne. Jorden sy-

Digitized by Google

nes höjas öfver dess yta, och på alla sidor förvandlas till vallar som betäcka nordens hjeltar. Du blef sjelf deröfver förundrad, tappre TILLY! men ditt mod, din erfarenhet hade dyrt fält segern åt dina fiender, om ej ett skott, ett dödligt skott slutat din ärefulla vandel med en ärefull död, och lemnat segern och Bayern i GUSTAFS våld.

MAXIMILIAN, öfvervunnen, tvungen att öfvergifva sitt land, sina städer, flyr och ångrar för sent sin hårdhet emot sitt blod och sin tillgifvenhet för Tysklands våldsverkare. GUSTAF segrande inför FREDRIK i sin förföljares hufvudstad; München darrar för FREDRIKS hämd, men tröstas af GUSTAFS ädelmod. Augsburg och Nürnberg underkasta sig segervinnaren. Men MAXIMILIAN anropar FERDINANDS beskydd. FERDINAND, som har att tacka honom för sin första seger *), för en krona; FERDINAND, för hvilkens skull han nu af FREDRIK förföljes, uppoffrar för honom sin rättmätiga vrede; han gör mer, han tvingar sitt högmod och kallar WALLENSTEINS hjelp; WALLENSTEIN, som han förskjutit efter så många segrar, WALLENSTEIN, som glömt att han var undersåte och trotsat sin herre. FERDINAND öfvervinner sig sjelf, att

*) MAXIMILIAN af Bayern hade vunnit den stora segern vid Prag 1620 d. 8 Nov., som störtade FREDRIK af Pfalz ifrån böhmiska thronen och befäste böhmiska kronan på FERDINAND II:s hufvud, hvilken gjorde MAXIMILIAN till Kurförste efter den affatte FREDRIK.

Digitized by Google

frälsa MAXIMILIAN och hämnas på GUSTAF ADOLPH; TILLY är död; WALLENSTEIN är den enda, som kan återföra segern, och WALLENSTEIN är nog stor, nog högmodig att förlåta sin kejsare, att förenas med sin fiende MAXIMILIAN *), för att återföra honom till sin hufvudstad. Deras begge härar förenade nalkas Nürnbergs murar, men måste vika. GUSTAF ADOLPH angriper deras eget läger. Den mest häftiga strid börjar nu, och TORSTENSON i spetsen af den svenska hären trotsar alla faror; han synes öfver allt; man skulle tro att det är hans första krigsprof. MAXIMILIAN, WALLENSTEIN äro stridsmän värdige att strida mot honom; han söker dem öfverallt, då omringad, sargad, blodig, han tvingas att lemna sig i fiendens händer och fången föras till Ingolstadt.

O blygd! O tider af barbari och våldsverkan! En sårad fånge, en hjelte, tagen med vapnen i händerna, är ansedd som en missdådare; ett mörkt hvalf, en boning ämnad åt mördare, är den, hvari TORSTENSON instänges; dess osunda luft, det gula vatten som tär sig igenom

*) Denna underhandling med WALLENSTEIN var så mycket kinkigare, som WALLENSTEIN var personligen Kurförstens af Bayern fiende. De öfverdrifne förmåner äro allmänt kunnige, som WALLENSTEIN äskade och undfick af Kejsaren, innan han ville återtaga befälet: förmåner, som ännu mer uppblåste dess högmod, och som förorsakade slutligen dess olycka.

Digitized by Google

murarna, den ſvafvelaktiga dimma*) hvaraf den uppfylles, det mörker ſom blandar dagen och natten, äro hedrande vittnen af den ſkräck din ära injagat hos dina fiender; detta ohyggliga rum gör deras ſkam och din heder: TORSTENSON var frimodig; WALLENSTEIN ſjelf rodnar för den medfart du erfar, han ſjelf ſkall bidraga att lösa dina bojor **). Din Konung gråter ditt öde. Ack, du får ſnart fälla tårar öfver honom!

Nio månader framſkrida, och TORSTENSON med en hjeltes ſtåndaktighet utſtår MAXIMILIANS nesliga hårdhet. Ändteligen öppnas portarne, hans bojor aftagas, han är fri, han går.

En allmän glädje uppfyller ſtaden, fröjdeeldar äro upptända: klockornas klang kallar menigheten i Herrens Tempel att lofſjunga Honom, all romerska kyrkans prakt användes att fira en allmän fröjd. TORSTENSON, likaſom ifrån dödens boning återkallad, underrättar ſig förundrad om orſaken till ſå ſtor glädje. — FERDINANDS, Roms fiende, är ej mer. GUSTAF ADOLPH är ſlagen. — O min Konung! O hjelte!

*) Detta fängelſe, fullt af ſvafvelaktiga ångor, blef orſaken till Grefve TORSTENSONS ſjuklighet, ſom ändteligen beröfvat deſs fädernesland denna Hjelte i en ålder, ſom bort lofva längre lif. Han var endast 48 år när han dog. Se BERCHS namnkunniga Herrar och Fruar ſid. 144 om deſs perſonalier.

**) WALLENSTEIN betalte ſjelf till Kurförſten af Bayern TORSTENSONS ranſon, och utvexlade honom ſedermera mot ſin ſvåger Grefven af Harach.

Digitized by Google

O mitt fosterlands hjelte! Du är ej mer! Hvarföre är jag ej qvar i mörkrets boning? hvarföre fick jag ej der fluta mina dagar? jag hade trott mitt fädernesland segrande, min Konung lefva; jag hade dött nöjd - - - Han är ej mer - - - Sveriges fiender, darren! Så länge denna arm kan bära ett fvärd, få länge detta blod rinner i mina ådror, få egnar jag eder åt min hämd, åt döden, åt undergång.

Han fäger, och hastar ifrån en ort, hvarest allt visar honom en förhatlig fröjd *). Oxenstjerna, Gustafs förtrogne vän och upplyste rådgifvare, hade upprätthållit allt efter Konungens död. Det fyntes fom Gustafs ftora fjäl fväfvade öfver fina bundsförvandter, och bibehöll deras mod. Det var Oxenstjerna fom lossade Torstensons bojor, men det var ej nog; han kände hans kärlek för fin Kung; han förefög hans förtviflan efter dess död, och Oxenstjerna ville lemna Torstenson den värdigaste tröst för en hjelte: den, att genom segrar hämnas på fienden. Torstenson, i fpetsen af de troppar Riks-Canzleren tillfändt honom, rycker öfver Leckftrömmen och anfaller Landsberg. Få dagar hafva förflutit fedan hans bojor blifvit lossade, och fienderne finna med harm

*) Ingenting bevisar mera Gustaf Adolphs framgång och den fkräck dess ftora egenfkaper injagade hos fienderna, än den oanftändiga och öfverdrifna glädje katolska Ligan visade vid tidningen af dess död.

Digitized by Google

och förundran, att Landsberg är intagit. Men om hans hjertas ädelmod föraktat fängelsets grymhet, kunde hans kropp ej emotstå så svåra prof, och sorgen öfver GUSTAF ADOLPHS död hade syllt måttet. Hans krafter gifva vika, och han öfverlemnar till GUSTAF HORN befälet. Han måste söka stillhet, för att återvinna en styrka, som han vill nyttja till fäderneslandets tjenst. Hans sorg för honom till den ort, der GUSTAF ADOLPHS jordiska qvarlefvor ännu förvaras. Den arm, som sjettrat Österrikes ärelystnad, som lossat Tysklands bojor, som beskyddat dess frihet, är förstelnad: det hjerta, som brunnit för äran, som ömmat för olycklige, som med en så lifig kärlek älskat sina undersåtare, är förkolnadt: GUSTAF ADOLPH är ej mer --- dess odödliga själ är uppstigen till dygdens boning; men dess namn uppeldar ännu dess undersåtare till hämd, Tysklands förstar och ständer till försvar, och dess andelösa kropp, omgifven af segertecken, af erkänsamma undersåtare och främlingar, föres till fäderneslandet, att der i Herrens Tempel förvaras.

TORSTENSON hastar till Wolgast; han vill ännu en gång se den Konung han älskat, den Hjelten som varit hans fosterfar, hans läromästare; han vill skölja dess händer med sina tårar, han vill njuta den sista trösten, att nalkas jordiska qvarlefvorne af den, hvars lif han ville återköpa med sitt. Han finner der JAN

Digitized by Google

Baner, Maria Eleonora, Tysklands förnämste förstar, Sveriges ypperligaste adel: det är med detta majestätiska följe af hjeltar, af en öm maka, af segertecken, af bestörta undersåtare, Gustaf Adolph återföres till fäderneslandet. Torstenson igenkommer till Stockholm. De ömma känslor, som hjertat erfar, då, efter en lång frånvara, återkommen till sitt fädernesland, man finner sig omgifven af slägtingar, af vänner, kan ej Torstenson erfara. Helt och hållen öfverlemnad sin sorg, upplifvar allt hvad som visar sig för hans ögon, minnet af den Hjelten han saknar. Han återser Stockholm; men hvad skillnad ifrån den tid han lemnade denna Sveriges hufvudstad? I stället för en Konung, omgifven af hjeltar, af ett folk som han förenat, finner han ett förjande folk: rådsherrar, samdrägtige till Rikets upprätthållande, men bekymrade öfver de stora värf dem äro anförtrodda: och ändteligen på thronen ett spädt barn, som endast af sin oskuld väntar sitt stöd. Men detta barn var Gustaf Adolphs Dotter. Han omfamnar hennes fötter, han svärjer henne, han svärjer ännu mera faderns minne en evig trohetsed, och intagen af den renaste tillgifvenhet för Christina, öfverlemnar han sig endast åt sin sorg och sitt vigtiga embetes förvaltning. Kärleken förenar sig snart att lindra hans sorg; en ung skönhet, härstammad af en ätt, van att tygla Sarmatens öfvermod, intager hans hjerta. Äk-

Digitized by Google

tenſkapet helgar hans låga, och oupplösliga band fästa honom med Beata De la Gardie.

Tredje Delen.

Med Gustaf Adolphs död hade manliga linien af Vasa huset utflocknat på ſvenska thronen. Christina, den ſtore Gustafs Dotter, enhälligt hyllad och erkänd för Konung, hade med ſin faders krona ärft dess fiender, och ibland dem, den ſom var i verket minst farlig, men hvars namn, hvars rättigheter ſyntes kunna rubba Christinas thron, få vida han med polska kronan förenade den äran att vara den enda Gustaf Erikssons manliga afkomma; ty hans begge bröder *) voro döde för verlden. Uladislaus (Sigismunds ſon) boren ſvensk Kronprins, och ännu efter faderns olycka derföre erkänd af Sverige, men endast genom dess fel förlustig kronan, utan att honom ſjelf något kunde förebrås, var nu utkorad Konung af Polen på ſamma tid, ſom det af Gustaf Adolph fastſtäldta ſtilleſtånd upphörde. Christinas förmyndare, orygglige i deras tillgifvenhet för Gustaf Adolphs blod, voro ſorgfällige att befästa på hennes hufvud kronan och att bibehålla Tysklands frihet, erbjuda Polen fred, och anbefalla Jakob De la Gardie, hvars enda namn var

*) Johan Casimir var Kardinal, och Carl Ferdinand var Jeſuit och Biskop.

Digitized by Google

nog att injaga förſkräckelſe i polska härarna *), ſom med heder ſtridt under trenne Konungar **), och ſom till den äran att hafva grånat under lagrar, räknade den ännu högre, att hafva en GUSTAF ADOLPH till ſin lärling, nu lemna CHRISTINAS förmynderſkap, för att vid aftonen af ſin lefnad ännu ſtrida för ſin unga Drottning, och begär ſin nya ſlägting, den tappre TORSTENSON ***), till följeslagare och underſtöd för ſin ålder. Han nalkas Polens ſträder, och ryktet af dess ankomst hastar ett nytt ſtilleſtånds afſlutande †). Han lemnar ſin här till TORSTENSON och återvänder till ſitt fädernesland. TORSTENSON emottager af honom icke utan finnesrörelſe befälet: af GUSTAF ADOLPHS läremästare hoppades han ännu mycket kunna lära;

*) Grefve JAKOB DE LA GARDIES ſegrar emot Demetriernas parti och Polackarna hade injagit en ſådan ſkräck ibland dessa folkſlag, att hans namn ſattes i litanian, hvarest det bibehållits i många år.

**) JAKOB DE LA GARDIE hade blifvit uppfödd i Konung JOHAN III:s hof, och tjent i krigshären under Konungarna SIGISMUNDS, CARL IX:s och GUSTAF ADOLPHS regering. Han var Konung JOHAN III:s dotterſon, genom dess naturliga dotter LUKRETIA GYLLENHJELM, och var nu ſom Riksmarsk den andre af Drottning CHRISTINAS förmyndare.

***) BEATA DE LA GARDIE var Riksmarskens broders, Friherre JOHAN PONTUSSON DE LA GARDIES dotter.

†) Stilleſtåndet emellan Sverige och Polen, afflutadt på 26 år i Stumsdorf genom Frankrikes bemedling.

Digitized by Google

men ſtörre faror fordra hans närvara: Svenska vapnens ära kallar honom till Tyskland. BANER väntar honom; hans blotta närvara kan återföra lyckan till de ſvenska härarna. Hvem kan emotſtå BANER och TORSTENSON förenade? Städer, ſom i trohet vacklen; förstar, ſom frukten FERDINANDS hämd: bundsförvandter, ſom tron Sveriges lycka förſvunnen: fiender ſom förhäfven eder öfver edra ſegrar: otrogne vänner ſom förråden edert fädernesland, edra beſkyddare, ſom öfvergifvit dem för edra våldsverkare: lären hvad tvenne ſtore män kunna göra *). TORSTENSON ſkyndar till BANERS hjelp, och knappt är han inkommen i Tyskland, förr än en ſeger förkunnar dess ankomst. MARASINI, öfvervunnen vid Wollin, frälsar ſig med möda under Stargards murar. TORSTENSON låter honom fly, öfvertygad att en förſigtig krigsman bör ej låta ſig förleda af hvad orſak, huru lysande den ock må vara, från målet dit han går. TORSTENSON hastar till BANER, och de förena ſin ſtyrka vid Malchin **). Här ſtannar min röst. Jag känner

*) Nördlingska ſlaget ſamt freden i Prag, genom hvilken Kurförstarne af Saxen och Brandenburg, med andra förstar öfvergåfvo Sverige, hade förändrat Sveriges lycka och gjort dess makt i Tyskland vacklande, till dess BANERS och TORSTENSONS ſegrar ſamt traktaten afflutad af Riks-Canzleren med Frankrike i Campienne gaf nytt lif åt ſakerna.

**) Man har följt, vid alla dessa TORSTENSONS bedrifter, Canzli-Rådet BERCH i dess Lefverne af namnkunniga ſvenska män.

Digitized by Google

nu vidden af det ämne jag företagit mig. Hvart jag kastar ögonen på de märkliga händelfer häfdatecknare förvarat, finner jag fvårigheten att dem rätt utföra; att ej trötta med uppräknandet af få många fegrar, att nämna, att rätt välja de yppersta, att ej glömma dem, fom, utan att ådraga märkeliga följder, dock äro märkliga genom anförarnes fnille. Hvad mönster! Hvilken fkola förftridsmän! BANER och TORSTENSON ftrida ihop! Sveriges lycka, nyss vacklande i Tyskland, är redan återftälld, fegern återkommen, fienden flyr öfverallt. Här fattas mig ord att befkrifva få åtfkilliga fegrar, få många eröfringar, dels då TORSTENSON på Witftocks fält under BANERS befäl med fvenska förtropparna bereder BANER en fullkomlig feger, och vid Chemnitz bidrager att förfkingra fienden: eller då TORSTENSON ållena förfvarar Salftrömmens ftränder, gör dem till en gräns emot en öfverlägsen fiendes anfall, och under BANERS frånvaro lemnar denna hjelte tid att famla fina finnen, hvilka forgen öfver en kär makas död hade förkrossat; eller då, förkastande fmickrets och tvedrägtens falska röst, uppfylld af nit för fäderneslandet, han bibehöll den förtroligaste vänfkap med BANER, ty begge voro värdige hvarann, begge voro utan afundfjuka, utan annan ärelystnad, än att bäst tjena Riket: ftora mäns rätta kännetecken. Så vigtiga omforger, få mycken möda hafva medtagit dess krafter: TORSTENSONS kroppsftyrka liknar ej dess mod; han tvingas till hvila; honom tillåtes att åter-

Digitized by Google

komma till fäderneslandet, han kallas till den högsta Rikets värdighet, han intager ſitt ſäte i Rådet.

Men ſnart kallas han till ſvårare värf. BANER är ej mer; BANER är bortryckt då hans lif var nödigast, och Sveriges makt hotas å nyo med fall. BANERS armé är utan anförare. Oenighet, egennytta, ſjelfsvåld bemästra ſig alla ſinnen, och alla vilja taga befälet; fienderne glädja ſig öfver den oenighet, ſom röjer ſig i ſvenska och franska förenade härarna, och de vänta redan att ſkörda ſamma förmåner, ſom efter nördlingska ſlaget.

J fröjdens för hastigt, Sveriges fiender! Ert hopp bedrager eder. GUSTAF har uppammat mer än en hjelte; j hafven förlorat edre anförare; TILLY är död på ärans bana, WALLENSTEIN, uppoffrad af edra mördares händer, har ej lemnat någon efterträdare: Men GUSTAF ADOLPHS död har blifvit hämnad af WEIMAR, af HORN, af BANER, af OXENSTJERNA; De hafva bibehållit ſegern och lyckan; WEIMAR och HORN, ſlagne på Nördlingens fält, hafva förgäfves visat er möjligheten att ſegra: OXENSTJERNAS ſtåndaktighet, BANERS mod hafva allt återſtällt. BANER är död; men Sverige, lik den jord, ſom fabeln föreſtäller framalstra krigsmän, har redan en annan hjelte tillreds att taga BANERS ſtälle. TORSTENSON lefver, och hä-

Digitized by Google

rarnas ſpira är anförtrodd i dess ſegrande händer *).

Torstenson går att uppfylla ſitt värf. Förgäfves äro hans krafter afmattade, förgäfves Ingolſtadts fängelſe och ännu mera Gustaf Adolphs död har lemnat ett intryck, ſom dess kropp ej kunnat emotſtå. Det angår att uppfylla ſina ſkyldigheter; Sverige åſtundar dess tjenst: allt är uppoffradt för fäderneslandet.

Han anländer, hans närvara återſtäller ordning, hans förſigtighet bemedlar enighet emellan anförarne; redan tillreder han fiendens fall. Men hans krafter äro ej återſtällda, de ſjettra hans mod, och hindra hans företaganden: trenne månader förloras för Torstensons ära, men ej för Sveriges tjenst **). Fienden tror honom ännu i dödens armar, och redan är han i Schleſien; Stora Glogau är belägradt och efter tre dagar intagit. Fienden, förtörnad att ſe ſig af Torstenson bedragen, ſamlar ſig och rycker hastigt emot honom; det är åt Albrecht af Lauenburg ſom dess hämd anförtros. Torstenson har

*) Torstenson blef gjord till Fält-Marſkalk den 31 Aug. 1641.

**) Under det Torstenson hindrades i tre månader genom podager, ſyſſlofatte han ſig att negociera med tyska förſtarne (ſom ingått i pragiska freden), få att, fast han ej kunde göra någon rörelſe med armén, blef ej tiden fruktlöst använd.

Digitized by Google

går honom till mötes; han har mer än en orſak att ſtrida med ifver mot denna Prins *). Sweidnitz murar blifva vittnen af hans ſeger. Fienden nedergjord och fördrifven lemnar åt ſegervinnaren valplatsen, och ſin anförare Hertig ALBRECHT af Lauenburg fången och fårad: Han dör i Svenska lägret af ärofulla ſtygn; han dör på hjeltars vis .... han ſom .... frånvändom våra ögon .... jag ryser vid hans namn .... O min Konung! O du ſtore GUSTAF! vi hafva förlorat dig .... och på hvad ſätt?

Nyss, Olmutz, Eylenberg, Neuſtadt, Opellan falla i ſegervinnarens händer; han går till Lausnitz, han vill hämna Pragiska freden och Kurförstens affällighet. Kurförsten förſkräckt, kallar LEOPOLD och PICCOLOMINI till ſin hjelp. LEOPOLD och PICCOLOMINI, högmodige af Nördlingens ſeger, tro ſig vara alla ſvenska anförares öfvermän.

Men TORSTENSON på Leipzigs fält hämnar Nördlingens förlust; du ſtridde der för

*) Denne Hertig FRANTZ ALBRECHT af Saxen Lauenburg är anſedd nästan allmänt för GUSTAF ADOLPHS baneman. Uppfödd i Sverige med Konungen, var han ſjelfannan med GUSTAF ADOLPH, då han ſtupade, och genast efter denna olycka öfvergick han till Österrikiska ſidan, tog der tjenst, och ändrade religion. Han var nu Fältmarſkalk, då han dödligen fårad föll i TORSTENSONS händer.

Digitized by Google

första gången, du ſtridde der, du ädelmodige CARL GUSTAF, du förde öfver allt TORSTENSONS bud *), du ſåg honom der ſegra på ſamma fält, der han förſt ſett, för Tysklands frihet, GUSTAF ADOLPH ſegervinnare. Leipzig är intagit; LEOPOLD flyr till Böhmen; TORSTENSON följer honom, GALLAS betäcker LEOPOLDS förſkingrade här, TORSTENSON och GALLAS visa här prof af alla krigskonstens utvägar, dess marscher, dess mest lärda och konstiga rörelſer, och, utan att kunna komma till ſtrids, uppehålla de ſig i lika förmåner. Men på en gång ſaknar fienden TORSTENSON; ovanliga rörelſer, marscher, hvilkas orſak ingen kan förutſe, ſatte hela Tyskland i förſkräckelſe; hvar ſtad tror TORSTENSON för ſina murar: ingen vet hvar detta moln, ſom hotar med thordön, ſkall ſtanna, då ryktet af dess ſeger upptäcker denna hemlighet. Han är mästare i Hollſtein och Jutland; Christianpreis är intagit, de Danske ſlagne vid Colding; ſtaden eröfrad, och danska hären, flyktig till Fyn, lemnar hela landet i TORSTENSONS våld. Det gamla agg, ſom allt ſedan Calmare unionen, ſkilt Sverige och Dannemark hade på nytt uppväckts. Ett krig hade utblossat, och TORSTENSON, åt hvilken Sveriges hämd anförtroddes, hade lik åskan följt blixten, och uppfyllt allt med ſkräck

*) Detta ſlag höllſ på ſlätten vid Breitenfeld den 26 Oktober 1642, och kallas gemenligen den andra bataljen af Leipzig, eller bataljen af Breitenfeld. Konung CARL GUSTAF tjente der ſom Fältmarſkalkens Adjutant.

Digitized by Google

och fasa. GALLAS, som förlorat sin fiende ur ögonsigte, underrättad igenom ryktet af dess segrar hvar han är, skyndar sig att söka honom. Han tror nu tiden vara inne att inneslänga honom emellan Tyskland och Dannemark. TORSTENSON lik ett ungt lejon, vänder sig till den farligaste fienden, lemnar HELMOLD WRANGEL i Jutland att fullfölja sin seger, och går sjelf mot GALLAS, tvingar honom att kasta sig in i Magdeburg, håller honom der insperrad, hinner Saxarne vid Guterbock, strider, segrar. GALLAS anser sig lycklig att kunna fly, men TORSTENSON följer honom i Böhmen. FERDINAND är i Prag, och har samlat all sin styrka; HATZFELDT, GÖTTS, de förnämste anförare äro tillreds. TORSTENSON väntar dem icke; han går dem till mötes, och Jankovitz fält blir ett nytt vittne till en seger, som allena hade gjort honom odödlig. En af anförarne stupar, den andre faller i hans händer *); Kejsaren flyr, och TORSTENSON fullföljer sin segrande fart ända till Wiens portar. Men der stanna hans segrar: det syntes som naturen samlat hos honom den sista styrkan, att låta honom föra sina baner till Kejsarens hufvudstad: och att trött, hon der velat visa honom målet för hans ärefulla lopp. Tvungen af omöjligheten, att mera kunna föra befälet, begär han enträget sin ef-

*) Fältmarskalk HATZFELDT, fem andra Generaler, 4000 man, 70 fanor och standarer, samt 26 stycken blefvo tagne vid denna slagtning, som stod vid Jankovitz den 27 Juni 1645.

Digitized by Google

terträdare; han fruktar att förlora sin ära sedan han förlorat sin kroppsstyrka, han fruktar ännu mer att våga rikets lycka: CHRISTINA samtycker på det mest hedrande sätt till dess begäran; han öfverlemnar till CARL GUST. WRANGEL *) sin krigsmakt, och återvänder till det fädernesland han i så många år gjort fegrande.

Freden följer snart hans hemkomst. En fred, som gaf åt Tyskland lagar, frihet, säkerhet: som befeglade GUSTAF ADOLPHS verk: som utvidgade Sveriges gränsor, och som stadfäste den jemvigt i Europa, hvilken Österrikiska husets makt och ärelystnad velat störa.

Sverige återställdt i fred efter ett så långt krig, såg sin unga Drottning uppväxa, omgifven af de lagrar som höljt hennes vagga; af en krigshär i fyratio år segervinnare, af statsmän som föreskrifvit Europa lagar, af hjeltar, hvaraf en enda varit nog att hedra sitt fädernesland, och TORSTENSON främst bland dem alla, emottaga af sin monarkinna de mest rörande, de mest hedrande prof af aktning, af vänskap, af erkänsla **). Det var bland dessa glädjerop,

*) TORSTENSON förmådde icke afvänta WRANGELS ankomst, utan lemnade armén under Riks-Tygmästaren WITTENBERGS befäl; men öfverlemnade befälet i Eulenburg, der han på hemresan råkade WRANGEL.

**) Han blef af Drottningen vid sin hemkomst gjord till Grefve till Ortala och Friherre till Vireftad, samt General-Guvernör öfver Vestergötland, Vermland, Dal och Halland.

Digitized by Google

det var under dessa lysande fröjde-betygelser, TORSTENSON såg GUSTAF ADOLPHS krona fästas på CHRISTINAS hufvud.

Store hjeltar förlora ofta under fredens lugn den glans, den vördnad de genom segrar förvärfvat. I läger, under krigens omskiften, då hela rikens öden äro anförtrodde i deras händer, då de äro likasom framställde för samtidens och efterverldens ögon, erfar deras själ en så stor rörelse, en så mäktig skakning, att hon ofta upphöjes öfver menskligheten. Men TORSTENSONS ära segrar öfver det lugn hans bedrifter skaffat Sverige. Alltid sig lik, äfven så aflägse från egna affigter, från egen ärelystnad, som tillförne: äfven så brinnande för rikets väl vid rådsbordet och under Westergötlands, Dals och Hallands styrsel, som vid härarnes anförande, bibehåller han CHRISTINAS förtroende, OXENSTJERNAS vänskap, sina medbröders aktning, det allmännas vördnad: beständigt tillgifven GUSTAF ADOLPHS minne, motstår han frimodigt alla försök att på thronen upphöja en ny konunga-ätt *). Jag vet att det synes oss förundransvärdt (vi som nu dömma på mer än hundrade års afstånd), att så store män, så nitiske medborgare, som en OXENSTJERNA, en BRAHE, en TORSTENSON med all den makt ypperliga tjenster och en förtjent vördnad kunde gifva dem, motstått CARL GU-

*) Se Mémoires de CHRISTINE par ARCHENHOLTZ. I. Tom. pag. 172 och 173 i Noten.

Digitized by Google

STAFS upphöjelse. Jag vet att det räknas dem till last, att det förebrås dem hafva förborgat en större ärelystnad, än goda medborgare böra tillåta sig. Men tör hända äro vi för stränge i vårt omdöme. Jag lemnar OXENSTJERNAS, BRAHES, andra deras medbröders uppsåt, jag talar endast om TORSTENSON. Att dömma oväldigt, böra vi flytta oss till det tidehvarf, hvari han lefde, påminna oss den djupa vördnad, hvaraf alla voro intagne för GUSTAF ADOLPHS minne, för dess ätt: deras förtviflan att se CHRISTINA ej vilja fortplanta den; och på den andra sidan, den mängd af hjeltar, af store krigsmän af alla stånd, af alla åldrar, som omgaf hennes thron: som alla dels tjent, dels hämnat GUSTAF ADOLPH, och som vane att se förstar lyda deras befäl, anságo CARL GUSTAF endast som en ung stridsman, den de fört på ärans bana, knappt som deras like, ännu mindre som öfver dem, och som osäkre, om ej CHRISTINA kunde en gång ångra hvad hon gjorde och vilja gifva sin hand, fruktade med skäl, att genom tvenne konungahus erkännande, upplifva de inbördes oenigheter, som under Erikska och Sverkerska husens blodiga osämja sönderslet riket. Och då vi flytta oss till CHRISTINAS hof, då vi skilja från CARL GUSTAFS namn tanken af segervinnare, af den store konung, som förenat med riket de länder, hvilka vi i våra olyckor bibehållit: då vi anse honom endast som en ung prins, hvilken gaf hopp, men hvars egenskaper ännu mogna-

Digitized by Google

de i ſkuggan, af en till ſtörre delen enſkilt lefnad, och hvars glans bortblandades med ſå många ſtora mäns, ſom omgåfvo honom; ſå böra vi ſnart finna, huru naturligt det motſtånd kunde ſynas, ſom CHRISTINAS vilja erfor. Lastom derföre ej dessa ſtora mäns uppſåt, men hembärom till CHRISTINAS minne en rättmätig tackſamhet. CHRISTINA allena föreſåg rikets fara vid thronens ledighet; hon föreſåg allena CARL GUSTAFS ſtora egenſkaper. Värdigt GUSTAFS dotter, var hennes val äfven värdigt den thron hon gaf. TORSTENSON upphöjd till det högsta äreſtälle i riket, till det högsta embete bland krigsmän, till den högsta ärfteliga värdighet: begåfvad af CHRISTINAS frikostighet med egendomar, ſom gjorde honom till en den rikaste man på ſin tid, kunde ej hafva någon önskan för ſig enſkilt öfrig. CARL GUSTAFS lärmästare på krigets bana, förenad med honom genom vänſkapens band, kunde han äfven ſom ärelysten man ej annat vänta under hans ſpira, än aktning, förtroende och makt; men endast medborgare, lemnade han ſig åt ſin öfvertygelſe, och yttrade fritt utan ſvek, utan förbehåll ſin mening. Men om något tvifvel kunde om hans uppſåt uppkomma: om man kunde tveka om en mans tänkeſätt, ſom (faſt i ſina bästa år, redan på grafvens brädd), visat ſig i hela loppet af ſin lefnad, nitisk för ſitt fädernesland och utan all enſkilt affigt: om, ſäger jag, alla dessa ſkäl ej gjorde tillfyllest, ſå vädjar jag till CARL GUSTAF ſjelf, det tillhör honom att rätt-

Digitized by Google

färdiga TORSTENSONS minne. CARL GUSTAF, den mest ädelmodige af våra konungar, har i rikets handlingar förvarat det mest hedrande omdöme, som af en stor man, en stor konung kan gifvas en död hjelte: *Om Segerstjö läge på min borggård, skulle* TORSTENSONS *arfvingar det behålla, ty riket kan ej nog betala dess stora tjenster; och hvad jag vet, det har jag att tacka* TORSTENSON före *).

Det är Polens segervinnare, det är Skånes, Hallands och Blekingens intagare, det är Bältens öfverherre som talar. Afund stanna! belastare blifven stumme! hvem är nog dristig, att vädja från en sådan dom?

TORSTENSON, omgifven af vänner, af slägtingar, tillbringar i deras sköte de få öfriga dagar af en lifstid, så kort, men så ärefull. Plågor och värk uppfylla dess dagar; men med samma hjeltemod, med samma ståndaktighet, som han uthärdade krigets faror och besvärligheter, emottager han äfven döden. Han anser den som ett mål, dit alla skola nalkas; och såsom lyckligare att dö för tidigt, än att öfverlefva sig. Han dör, och Sverige tror hafva allt förlorat; ty en stor mans död, är en allmän förlust; och hvad kan det fordras mer till beröm, än att säga: i krig voro BANER, HORN, WEYMAR, WRANGEL, TURENNE,

*) Dessa Konung CARL X:s ord finnas antecknade i Råds Protokollerne.

Digitized by Google

Condé, Montecuculli, Gallas, Piccolomini hans medtäflare. I fred voro Oxenstjerna, Brahe, Carl Gustaf, Jakob de la Gardie, Gyllenhjelm hans vänner, hans umgänge. Christina anſåg honom ſom ſin throns ſtöd: Carl Gustaf ſom ſin fader; värdig lärling, värdig lärmästare af tvenne odödliga hjeltar, lyser hans namn i krigets handlingar emellan Gustaf Adolphs och Carl Gustafs; och hans namn är ej fördunkladt af all den glans dessa ſtore Konungars ſprida.

O mitt fosterland! o Sverige! (tillåt denna ſista önskan, innan jag ſlutar det tal jag till en ſtor mans ära hållit) måtte du länge njuta fredens lugn; men då fienderne rusta ſig, då krigets fackla upptändes af tvedrägtens hand; måtte du finna i ditt ſköte många hjeltar, ſom, då de likna Torstenson i mod, i förſigtighet, i kunſkap, likna honom äfven i kärlek för riket, i vördnad för ſina ſkyldigheter, och i de ſaktmodiga dygder, utom hvilka en hjeltes ära fördunklas, och blir ofta en tung börda för dess fädernesland!

Allt hvad ſom är hiſtoriſkt i detta Tal, är hämtadt, dels ur Perſonalierne, ſom upplästes vid Grefve Torstensons begrafning, och finnas tryckte efter Doktor Erik Gabriel Emporagrii Lik-Predikan, dels ur Cantzli-Rådet Berchs namnkunniga Svenska Herrars och Fruars Skådepenningar med bifogade lefvernes-beſkrifningar.

Digitized by Google

Direktören yttrade ſig:

Sådan är den Skrift, ſom Akademien anſett förtjent af högsta Priset för Vältaligheten: en dom ſom allmänhetens bifall vid dess åhörande bekräftat. Den ſmickrande tillfredsſtällelſe, att hafva framkallat ett äreminne, värdigt den hjelten, hvars namn deraf upphöjes, hade blifvit fullkomlig, om Akademien tillika fått det nöjet, att känna dess författare, och honom i dag närvarande tillſtälla ſin belöning. Men ſom han förtegat ſitt namn, och oaktadt ſkedd anmodan ej velat det uppgifva, ſå förblifver emedlertid, och till dess han ſig upptäcker, Priset honom förvaradt i Sekreterarens hand.

Bland de öfriga Täflingsſkrifter öfver ſamma ämne, har Akademien funnit ſkäl, att tilldömma N:o 3 det mindre Priset eller Accessit. Dess författare är Cantzlisten i Kongl. Cantzli-Collegii Expedition, SAMUEL NICLAS CASSTRÖM, hvilken för det närvarande icke är i ſtaden vistande, men vid ſin återkomst kan hos Akademiens Sekreterare afhämta belöningen.

Direktören gaf härpå tillkänna, att trenne ſkrifter under namn af Ode inkommit, öfver det i Skaldekonſten uppgifna ämne. Det ſtora Priset hade blifvit tilldömdt den ibland dem, ſom af honom nu upplästes.

Digitized by Google

GUSTAF ADOLPHS

Anträde till Regeringen;

ODE

AF

Herr NILS LORENTZ SJÖBERG.

Copist i Kongl. Utrikes Expeditionen.

Digitized by Google

Dicam animæ magnæ prodigum.

HORATIUS.

Digitized by Google

En Hjelte träder fram — och verlden räddning vinner. —
O Sverge! på din thron du honom upphöjd finner;
Och denna hjeltedygd han ſugat vid din barm.
Snart ſkall hans tappra hand Europens ſjättrar lossa;
Den reselika kropp, ſom höjde ſig att krossa,
Skall ſtörta för hans arm.

Så länge Plejades ſig öfver norden ſträcka;
Och våra frusna fält en tarflig föda räcka;
Och våra nakna berg ge krigare och ſvärd;
Skall tyranniet ej en hatad hjessa höja,
Ej trampa menskors rätt, ej under oket böja
En värnlös lemnad verld.

Af hämdens ſuckar följd CARL vandrade ur tiden;
Regeringsſjuk tyrann, för VASA namnet liden,
Despotisk patriot — den thron, ſom ledig ſtod,
Förvärfvad var med våld, med tyranni bevakad,
Af inhemsk ſtridighet och utländsk härsmakt ſkakad,
Och ſtänkt med Svears blod.

J hafven, Svear, ſett, beſtörte och förſkräckte,
De mest förtjente män för bilan nesligt ſträckte,
På lifvets halfva väg, och midt i ärans lopp;
Och mödrar, enkor, barn, i jemrens tårar dränkte,
Förbannande den hand, ſom ner i grafven ſänkte
De ſvagas hjelp och hopp.

Digitized by Google

Men ſnart, en Skyddsgud lik, till Sverges väl du hastar:
Ett ſorgset fosterland uti din famn ſig kastar:
Det ſer dig — det får hopp; du ſtyr det — det blir fällt.
Så denna vinterſol, ſom efterlängtad dröjer,
Sitt glada anlete för polens granſkap höjer,
Och lifvar opp dess fält.

Regenter! märken här hvad dygder egna eder:
Man afſkyr faderns namn, man ſonens ſtoft tillbeder:
Så löna mildhetens, ſå tyranniets bud:
Förtviflans klagorop kring faderns hjessa ſkalla;
Förtjusta, frälsta folk till ſonens fötter falla,
Och helsa honom Gud.

En Skandisk philoſoph *) och tidehvarfvets heder,
Vid thronens trappa född, ifrån ſin höjd gick neder,
Att i ett oſtördt lugn åt vishet offer ge:
Långt i naturens djup han ſkarpa blickar ſände;
Af himlaklotens gång han prinsars öden kände,
Och rikens ſkickelſe.

I någon rymdens vrå en öde verld han finner:
Der värmer ingen ſol: der ingen ſtjerna brinner:
Der andas intet lif: der ingen ört är närd:
Ett oförmodadt ljus kring horiſonten dagas,
De ſtela massorna förſamla ſig och dragas,
Och bildas till en verld.

*) Tycho Brahe ſåg vid denna tid en ny ſtjerna i Caſſiopea, hvilken han uttydde på den nya Konungen i Sverige.

Digitized by Google

O Prins! det var ditt verk: det folk, din anda rörde,
Till lif och ſjelfbeſtånd Europens frihet förde:
Från detta ögonblick hon okullſtötlig ſtod.
Af nordens tröga barn du gjorde hvad du ville,
Medborgare din dygd, och tänkare ditt ſnille,
Och krigare ditt mod.

Hvad hvälſning är beſtämd? hvad ſtort kan ödet ärna?
Åt GUSTAF ADOLPHS dar det ger en Oxenſtjerna:
(En ſegrare för ut en tänkares förſlag):
Han rikens hvälſningar och kungars öden nämde:
Han ſkänkte fredens lugn, och krigets blixt beſtämde,
Och gaf Europen lag.

Han närmast dig, o Prins! i minnets tempel bjuder;
Som ditt, hans ſtora namn i ſolkens loſſång ljuder,
Han trampade, ſom du, odödlighetens ſtig:
Född med den djerfva ſjäl, ſom ſlafveri betydde
För hvarje ſosterbygd, han undrade, och lydde,
Blott född att lyda dig.

Hvad ärerika dar! hvad ſtora ſkiftens möte!
Hvad hjeltar, ſosterland, ſom danats i ditt ſköte:
Så Rom med fägnad ſlöt den ungdom i ſin famn,
Som, ſödd till ſtora värf, och ammad opp till ära,
Och van vid vapnens bruk, kring jorden ſkulle bära
Dess fruktansvärda namn.

Digitized by Google

Förfärlige Baner! du öfver fältens ſträcka
Var van att härars hot och ſlutna leder bräcka,
I full centaurisk fart, och mordiskt majeſtät:
Så mot en ſkyhög lund plär åskan vredgad falla,
Och ſprängda klippors grus, och klufna granar kalla
Till vittnen af dess ſjät.

Hvem du, till kroppen ſvag, till mod oöfvervunnen,
Och ſnillrik, ſom en Gud, och lika verkſam funnen,
Och ſegrare, och ſjuk, lik Herkols fosterſon?*)
Ej evigt af er mängd och ſtyrka er förhäfven,
Man ſegrar ock med vett; Germanske härar bäfven,
Och kännen Torstenſon.

O Vrangel! du Neptuns och Martis ynnest njutit,
Du dubble Segrare, ſom fästen ſänkt och brutit,
Förſigtig i beſlut, och djerf i företag:
Lik denna Romare, ſom Cesars afund födde,
Du både land och haf med krigets bragder ſtrödde,
Och trotsar glömskans dag.

Till höga ändamål dig Himlen ville bruka,
Men ville ock i dig vårt högmod förödmjuka,
Horn! ſtor uti ditt fall, ſom i din medgång ſtor:
Den fiende du ſökt, du ändtlig värdig finner:
Han mäter ſig med dig, han bäfvar, och han vinner,
Och knappt ſin ſeger tror.

Prins! det var dessa män du fört på krigets bana,
Som ärft ditt hjeltemod, och dina ſegrars vana,

*) Philoktet.

Och

Och dina planers vidd, och dristiga beſlut:
Din anda följde dem, och ſtyrde deras dater:
Här, voro frälsta folk, der, öfvervundna ſtater
De värf de förde ut.

När himlen vill en verld till makt och ſällhet föra,
Hvad blott en enda man med mod och dygd kan göra!
Du bort odödlig bli, att dina ſtorverk ſe:
Som ryktet af ditt namn de jemt med tiden vandra,
Som oceanens ſvall de födas af hvarandra,
Och ſprida ſig ſom de.

Men J, ſom hjeltars lof, och krigens brak fördömmen,
Förſtån den mensklighet, hvarför J ädelt ömmen:
Förutan ſvärdets bruk, ſom ger despoten lag,
Det döfva tyranni't ſig öfver jorden ſträckte,
Och krossade i lugn ett fegſinnt menskoſlägte
Med oafvärjda ſlag.

Nej, ärefulla konst! nej, du ej brottsligt mördar:
Ur dina brända fält och ſtålbeväxta ſkördar
Sig resa frid och rätt, och lugn och allmänt väl.
Så från Deukalions hand de ſtenar fordom ſändes,
Som, vexlande natur, i menskoväsen vändes,
Och andades en ſjäl.

Hvad ſtyrka, Prins, hvad konst i dina krig ſig para!
Mer mördande än förr de menskoblodet ſpara,

Digitized by Google

Och mer förfärande de snarare ge frid: *)
Likså en vild orkan de svaga motstånd bräcker,
Och verlden öfverfar, och hundra folk förskräcker
På en och samma tid.

*) Gustaf Adolph uppfann en ny taktik. Före hans tid var Cavalleriet nästan sysslolöst och onyttigt. Han insåg dess rätta ändamål, som är att med värjan eller fabeln i handen, och med blixtens hastighet rida omkull sin fiende. Förut brukte det endast eldgevären, och gjorde föga gagn. Som fienderna efter hans exempel antogo carrieren, så förekom han vådan deraf för Infanteriet, innan ännu bajonetten var uppfunnen, medelst långa pikar eller spjut, som stödda mot marken presenterades det framrusande fiendtliga rytteriet. Dessa pikar brukades äfven till anfall, sedan eldgevären tystnat, och affären kom till handgemäng. Österrikarnes korta värjor voro alltför svaga mot dylika vapen. Detta var förnämsta orsaken till slagens lyckliga utgång vid Lützen, der en och samma här, på en och samma dag, gjorde tvenne bataljer, och slog tvenne åtskilliga armeer.

Men det, hvari vår hjelte öfverträffades af ingen, och hvari endast Cesar kan jemföras med honom, var den finnrika dispositionen han gaf sin krigshär, der alla troppar, af åtskillig natur, tunga, lätta, till fot, till häst, voro så ställde, att de helt okonstladt understödde hvarandra; och att, om en kom i oordning, var strax en annan till hands, att upptaga striden. En uttröttad fiende, som med möda tvungit en Infanteri-Corps att retirera, anföllls i ögonblicket af Cavalleriet, och fick ej anderum förrän han var på flykten. Det kunde hända, att Gustaf Adolph ej vann seger; men det var en mathematisk omöjlighet för honom att blifva förstörd. Med dessa krigstalanger, om han fått lefva, hade han kunnat underkufva verlden.

Digitized by Google

Mer öfvad i sin konst, sin styrka krigarn kände;
Med mera färdig hand han dödens redskap vände;
Och viss att segern få han trygg mot faran gick.—
Ej mot en nygjord här du dina stridsmän drager,
Nej, härdad uti fält, och lönt med krigets lager,
Och van vid dödens blick.

Han nämnes icke mer, hans loford har förstummit,
Den store höfvidsman *), som hundra segrar vunnit;
Och äran öfvergaf hans namns ödödlighet.
En ynglings hjeltemod ifrån hans hjessa ryckte
Den välförtjenta krans dess kala hufvud tryckte:
Hvad lyckans flygtighet!

Fly, grymme Wallenstein, och segerfanan lemna;
Din flykt är din triumf; han nalkas som skall hämna:
Din lycka var ditt namn; din grymhet var ditt mod;

Ingen har så noga som han följt den militäriska principen, som Alexander, Jul. Cesar, och i sednare tider Grefven af Saxen, så högligen yrkat, nemligen att en liten, väl öfvad, och väl förfedd armé, under en käck General, är oändeligt skickligare till stora företaganden, än en oomfattelig och ovig massa, som man hvarken kan disciplinera, underhålla eller transportera. Vår tids Generaler äro ej annat än härförare för oräkneliga asiatiska horder. De tro sig ej säkra, om de ej äro omgifne af en myckenhet, som hvarken öga eller begrepp kan omfatta. Också stå de nästan alltid på samma ställe. Alexander gick från Macedonien till Indus, Cesar från Tagus till Nilen, och Gustaf Adolph från Mälaren till Rhen, hvardera med omkring 30 tusen man. Om vår tids Generaler med 300,000 kunna avancera 10 mil, så anser man dem för oförlikneliga.

*) Tilly.

Förtviflan följer dig, och fasan för dig träder;
Uppå ett blodſtänkt grus af nederbrutna ſtäder
Du rest din äreſtod.

Naturen hjeltens ſjäl till ſtorverk dana ville:
Så oförſkräckt hans mod, få oinſkränkt hans ſnille:
Hvad hemligt, fint och djupt i ſtyrſelkonsten låg,
Nationers ſammanhang hvad dolda ſjädrar rörde,
Hans ſnille genomſåg; hans arm med ſtyrka förde
Hvad ſnillet genomſåg.

O Prins! med myndig röst du ropar än ur grafven:
»Förvaren folkens rätt, för friden vördnad hafven;
»Förblifven vid den gräns, ſom er naturen gaf.«
Så hafvets ſtolta Gud, när vindar vågen häfva,
Förbjuder djupets ſvall att öfver gränsen ſväfva,
Och håller böljan ſlaf.

Du renare förnuft, du helga Himlalära,
Ett lagligt väldes ſtöd, det band tyranner bära,
För hvilken hjeltar ſtridt, och philoſopher tänkt!
Din boja krossades, din rättighet beſtämdes;
Du blef nationers ljus, ſen raseriet tämdes,
Som verlden blodbeſtänkt.

Från fanatismen frälst, hvad ſtyrka ſnillet röjde!
Det ſig ur vanans krets och fördomsmörkret höjde:
Ett nytt naturſystem, en ny moralisk lag,
Ur tingens labyrint, ur hjertats djup det ledde:
Villfarelſerne fly, ſig öfver jorden bredde
En outſläcklig dag.

Digitized by Google

Må himlen andra land mer ömma blickar ſända,
Och eldigare bröst för känſlans utflygt tända:
O Sverge! redlighet och mandom blef din lott:
Den ſtörſte dödlige, ſom kungars thron beklädde,
Som ledde ſtatskonsten, och krigets bana trädde,
Af dig ſitt urſprung fått.

O hjelte! ſom bebor odödlighetens gillen,
Beundrad, dyrkad, följd af hjeltar, ſtatsmän, ſnillen,
Som ſtridt för menskors gagn, och tänkt för deras väl,
Se på din thron en Prins, den likſom dig vi dyrka,
Som har ditt ſnilles höjd, ſom har ditt ſinnes ſtyrka,
Och känſlan af din ſjäl.

De ſvenska namnens lof kring fosterbygden ſkallar;
Ur grafvens dystra natt han hjeltar återkallar,
Att hugna med ſin bild ett tackſamt fosterland; *)
Och våra fäders dygd, åt glömskan öfverlåten,
I lifvet obelönt, i döden obegråten,
Bekrönes af hans hand.

Men ſkulle ödets dom den helga friden ſtöra;
En ärelysten Prins förbundens trygghet röra;
En ſtatsman hvälfva opp en jemn och ſtormfri verld:
O Svea! mins den Prins, den ſegerrika hjelten,
Som höjt din äreſtod på de Germanska fälten;
Och blif din ära värd!

*) Gustaf Adolphs Äreſtod var då under arbete.

Efter ſlutad läsning, framfördes Herr Sjöberg, af Sekreteraren till Direktören, ſom vid Pris-Medaljens öfverlemnande utlät ſig:

Digitized by Google

Min Herre!

Det är på Akademiens vägnar, som jag betalar denna skuld åt ert Snille, denna pant af dess aktning. Värdet af Akademiens bifall förblifver detsamma, af hvad hand Priset öfverlemnas. Tillåt mig derföre att anmärka en tillfällighet, som ökar mitt nöje, utan att minska er ära; då jag erinrar, att det i dag är för fjerde gången, som en tidigare lycka frälst mig från faran att vara eder medtäflare, för att lemna mig den hedern att tillställa eder en belöning.

Sedan Herr SJÖBERG blifvit förd till det säte, som är utsedt till hedersrum vid Akademiens allmänna sammankomster för dem, som vunnit de högsta belöningar; framkallades Copisten, Herr NILS GUSTAF PALIN, och emottog af Direktören Accessit eller Silfver-Medaljen, hvilken blifvit tilldömd dess Ode öfver det uppgifna ämnet.

Direktören fortfor:

Att sjelfve frambära ett Skaldeoffer åt den Hjelte, hvars ära vi sökt att genom belöningar utom oss upplifva, har en af Akademiens Ledamöter, Herr Grefve GYLLENBORG, lofvat uppläsa ett stycke af sitt Tåg öfver Bält, som föreställer CARL GUSTAF mötande Konung GUSTAF ADOLPH i de sällas boningar *).

*) Ehuru detta kan läsas i Tåget öfver Bält, Nionde Sången, har Akademien dock här velat införa det samma, dels i anseende till skedde förbättringar, men i synnerhet för den tilläggning, hvars innehåll ej annat kan än blifva rörande och angenäm för Allmänheten.

Digitized by Google

CARL den X:de, i det han möter GUSTAF ADOLPH, tilltalar honom ſålunda:

Jag ſer dig, ropar CARL, du ſom mig lifvar opp
Hvar gång, af ſorger tryckt, jag mattas i mitt lopp.
Hvem utan vördnad hör dig, ſtore GUSTAF, nämnas?
Åt dig det främsta rum bland fordna hjeltar lemnas;
Och för tillkommande, på ärans branta ſtig,
Din bild, till efterſyn, förklarad visar ſig.
Du der, af ſegern krönt med en odödlig lager,
Vår kärlek än i dag och vår förundran drager.
Ditt ſnilles höga eld och ſtyrka och behag,
Ditt hjerta, tecknadt är i hvart ett anletsdrag.

Min ſon! är GUSTAFS ſvar, ej ljudet hörs härinne
Af ſegrars toma gny, ſom plånas ur vårt minne.
Jag blott med glädje mins i detta helga ſkygd,
Att jag med trohet tjent en älskad fosterbygd.
Du! ſom mitt ſtälle fyllt, låt ſamma kärlek lifva
Ditt hjerta, när du går att lag för norden ſkrifva.
Gå ej att byta bort, för ett förgängligt namn,
Det rum ſom väntar dig i Gudars helga famn.
Du ſkall ännu, min ſon! i dödligheten lida
Af blinda lustars våld; du har ännu att ſtrida
Mot ſmickrets falska röst, och mot det öfvermod
Som följer ſegern åt, i hjeltars ſtolta blod.
Din lefnadstid är kort, och kortare din lycka.
Låt icke afunds list ur dina händer rycka
Din ſanna äras mål, att inom ſälla band
Och en befäſtad gräns förena Svea land.
När Sverge ſkall en gång på alla ſidor plundras,
Och mista ſegrars ſkörd, hvars rikdom nu beundras;

Digitized by Google

Din lager ſkyddas ſkall, och evig ſom ditt namn
Med Sverge lifvas in, och blomstra i dess famn.

Hvad! säger Carl beſtört, ſkall Sverges vunna ära
Förverkas? ſkall min ätt en maktlös ſpira bära?
Skall någon af mitt namn... Var nöjd, är Gustafs
ſvar.
Din höga ärelust, det mod du visat har,
Skall ärfvas af din ätt -- två Carlar ſkola ſträcka
Sin myndighet för högt, men verldens undran
väcka.
I krig den Elfte Carl ſkall kröna lifvets vår
Med lagrar ſkördade i tappra fäders ſpår:
I frid, han på ſin thron ſkall Vasas like blifva,
Och lagar för ſin tid och efterverlden ſkrifva.
Sin rätt han yrka ſkall med alltför vidſträckt hand,
Men prisas af ett ſtort, ett fällt och vördadt land.
Den Tolfte... o min ſon! hans ärelust för vida
Skall föra honom ut, men hvad ſkall han ej lida!
Förmäten i ſin höjd, men hjelte i ſitt fall,
Han i barbarers våld ſin ſpira föra ſkall:
Ifrån en ödemark han öfver verlden ljungar,
Med blixten i ſin hand, mot ſammanſvurna kungar:
Han allt förbättra ſyns — Jag honom hasta ſer,
När ett förrädiskt ſkott... begär ej veta mer.
I ſamma ſtund, att Carl från ſorgsna tankar vända,
Går *Hoppet*, för hans ſyn att blida ſtrålar tända;
Han ſer en tidepunkt i händelſernas lopp,
Der *Svea* på ſin lans ſig åter reser opp:
Ett fritt och lyckligt folk, en thron af grannar
vördad,
Och lagern än en gång af raska kämpar ſkördad:

Digitized by Google

Men tiden var fördold uti den Högstes hand,
Att bli ett täflans mål för kungar i vårt land.

Men, förr än Svea ſkall den höghet återvinna,
Som henne lofvad ſyns, hvad tidhvarf ej förſvinna?
Hur många blida ſken ej ſvika hennes hopp?
Hvar enda gång hon ſer ſin himmel dagas opp,
Och till ſin fordna höjd begynner tankan ſträcka;
Hvar enda gång i moln, ſom hennes utſigt ſtäcka,
Hon åter ſvepes in, förlorad för den hand
Som blifvit henne räckt, och ſtängd i nya band.
Hvars ſtämma, frågar Carl, hörs Svea ljufligt kalla,
När vid en hjeltes död hon ſyns förtviflad falla?
Hvad ſtyrka i det ljud med mildhet blandadt är?
Ej *Vapenlyckan* mer till henne kransar bär;
Men hennes hjessa ſyns, utaf en ny Gudinna
Med egen rikdom krönt, ej mindre prydnad vinna.
Du *Sverges Frihet* ſer: är himla-hjeltens ſvar,
Hon är med *Svea* född, hon lika ålder har.
I tjugo ſtilla år ſyns Svea återhämta
Sin kraft i hennes famn, när hjertat börjar flämta,
Och Sveas hjeltemod, i alla ådror väckt,
På ärans fordna ban har hennes kosa ſträckt.
Af lyckan aldrig än ett fält har öppnadt blifvit,
Som hopp om ſtörre ſkörd åt Svenska vapnen gifvit.
Du fröjdas, tappre Carl; men ſe! hvar Sveas mod
Af *Afund* är förrådt, i hennes eget blod.
Se! hvar mot ſamma troll hon mera lyckligt ſtrider,
I fridens ſälla lugn och mellan yrans tider,
I välmakt, flöjd och vett förkofras dag från dag,
Af frihetshjeltar ſtyrd, ſom vårda hennes lag,
Men äfven denna ſkörd till ſlut af *Afund* härjas,
Emot hvars ſpridda gift hon fåfängt längre värjas.

Digitized by Google

Hvad dimma ſtiger opp! men åter, hvad för ſken
Har ſkingrat detta moln! — En ſtråle, mera ren,
Har aldrig Svea väckt och hennes himmel dagat—
En hjelte reser ſig, och trollet är förjagadt.
Nu ändtlig, ſäger Carl, må Svea glad och nöjd
Sitt öga lyfta opp till en förlorad höjd.
Hon af ſin fälla tid, ſin fordna äras minne,
Ett frö i hjertat bär, ſom gror ännu derinne,
Och väntar blott den dag, då himmelens beſlut
Dess önskan gynna täcks att åter ſpridas ut.
Må ändtlig denna gång en öppnad utſigt renas!
Ja! ſvarar himlens drott: när kung och folk förenas
Till ett gemenſamt mål, är Svea mäktig än
Att jaga fruktan in hos ſina afundsmän:
Ja! Svea än en gång ſkall ſig ur ſkuggan draga.
Jag hennes kungar ſer, ſom oss till mönster taga;
En tackſam efterverld ſkall vörda våra ſpår.
Jag målet uppfyllt har; men du ſom ännu går
I ſpetsen för ett folk; ej endast för din ära,
Ej endast för din tid du har att ſpiran bära;
Men för den efterſyn du kungar lemna bör,
Och för ett fosterland, der minnet aldrig dör.

Hvad glans kring Sverges thron! Hvad fälla dagar bådas!
En Gustaf Adolph der och en Carl Gustaf ſkådas;
Två ſpäda telningar af Sveas kungaſtam.
Ett gyllne tidehvarf ſyns åter ſkrida fram.
Emellan dessa två, förtjusta ögon ſväfva.
Din lycka är för ſtor, o Svea! — rys och bäfva!
Kring thronen dödens moln ſin ſkugga utbredt har.
Ur ſamnen af en mor, från hjertat af en far

Digitized by Google

En gudaſon är ryckt — Hvi har han ej ſått njuta
Vår kärlek, endast väckt att ſaknads tårar gjuta?
Men ſorgedagar flyn! ett hopp oss återſtår:
En Prins till thronen ſödd oss loſvar glädjeår.
O du, vår ſällhetspant! den Himlen täckts bevara,
Du blir oss dubbelt kär, du ſkall för båda ſvara;
Och med en GUSTAFS namn, och danad af hans ſjäl,
Fullkomna hjeltars verk och ſtadga Sverges väl.

Direktören förkunnade derpå, att Akademien till Pris-Ämnen för år 1787 utſatt:

I Vältaligheten,

Äreminne öfver BIRGER JARL.

I Skaldekonsten,

Ett Ode, utan att föreſkrifva ämnet.

Dessutom hade Akademien å nyo uppgifvit det redan en gång framſtäldta, men af ingen ännu afhandlade Pris-ämnet:

RiksCantzleren Grefve AXEL OXENSTJERNAS och Cardinalen RICHELIEUS Lefverne, jemförde på *Plutarchi* ſätt;

Samt ännu ytterligare för ofvannämde års täfling faſtſtällt:

Dylika jemförde Lefvernesbeſkrifningar öfver Kongl. Rådet och Fält-Marſkalken, Grefve MAGNUS STENBOCK, och Franska General-Marſkalken, Hertigen af *Villars.*

Digitized by Google

Vidare gaf Direktören tillkänna, att Akademien, enligt den henne ålagde skyldighet, att årligen låta pregla en Skådepenning öfver någon stor Svensk man, detta år låtit slå en sådan öfver Kongl. Rådet m. m. Grefve ERIK DAHLBERG.

Då Akademien icke på en Skådepenning kunnat uttrycka alla Grefve DAHLBERGS förtjenster, har hon utvalt tvenne de märkligaste af dess bedrifter, hvilka, jemte den förmån att kunna föreställas genom samma Sinnebild, derigenom äga ett slags företräde, att den ena börjat, den andra befeglat dess ära, den ena skett under Farfaderns, den andra under Sonsonens regering, och att båda genom svårigheten, vigten och följderne hafva förtjent odödligt beröm: Tågen öfver Bält och Düna. Den slagne Jettonen, som här finnes stucken i koppar, visar å ena sidan Grefve DAHLBERGS bröstbild med namn och titel, å den andra en beväpnad Man eller Figura Militaris, som med händerne sönderbryter Neptuns treudd, och under fötterna trampar den på en vassbeväxt strand liggande Urnan, sådan som tjenar att föreställa floder. Öfverskriften: TU FLECTIS AMNES TU MARE BARBARUM, vill säga: *Du tvingar floderne och det vilda hafvet att tåla ditt välde.* Med Exergen: AUCTOR TRANSITUS MARIS BALTHICI ET DÜNAE, tillkännagifves, att Grefve DAHLBERG tillstyrkt Tågen öfver Bält och Dünaströmmen.

Denne Jetton öfverlemnades till Konungen, Drottningen och de närvarande Personer af det Kongl. huset, utdelades bland Akademiens Ledamöter, och blefvo 50 stycken äfven tillstälde Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiqvitets-Akademiens Direktör, för att gifvas Ledamöterne af berörde Akademi.

En Lefvernesbeskrifning öfver Grefve DAHLBERG var tillika författad af Akademiens Ledamot, Hr. *Nordin*, som uppläste denssamma.

Digitized by Google

LEFVERNES-BESKRIFNING

ÖFVER

KONGL. RÅDET, GENERAL-GUVERNÖREN,

FÄLT-MARSKALKEN

OCH

AKADEMI-CANTZLEREN

ERIK DAHLBERG,

GREFVE TILL SKENÄS.

J.F. Martin fc.

Digitized by Google

Digitized by Google

Det har blifvit Akademien af dess Höge Stiftare ålagdt, att vid hvarje årlig sammankomst förete en ny Skådepenning, för att sålmedelst upplifva minnet af någon svensk man, hvilken igenom stora förtjenster hedrat sitt namn, sitt tidehvarf och sitt fädernesland. Akademien har trott alla dessa omständigheter inträffa hos Kongl. Rådet, General-Guvernören, Fält-Marskalken och Akademie-Cantzleren, Grefve Erik Dahlberg; och då dess preglade bild nu framlemnas, erinrar sig Akademien med vördnad och glädje, en vis Konungs ömhet för den värdiga medborgarens ära, och dennes lycka, att finna sin dygd krönt med Majestätets och efterverldens rättmätiga bifall.

Akademien känner nogsamt, det Grefve Dahlbergs åminnelse genomtränger alla åldrar, för att högaktas af närvarande och tillkommande slägter; men den har dock anbefallt mig, att korteligen vidröra det förnämsta af en så märkvärdig mans lefnad och bedrifter, under en tid, då tre store Carlar förhöjde den glans, som Gustaf Adolphs och Christinas ärefulla regering hade tillskyndat riket.

Förstlingen af sin tjenst hade likväl Dahlberg uppoffrat åt fäderneslandet, innan Westphaliska freden afslutades. General-Qvartermäs-

Digitized by Google

taren, ſedermera Fält-Marſkalken, Baron MARDEFELT, åt hvilken vården öfver ſvenska fäſtningsverken på tysk botten var anförtrodd, hade blifvit underrättad om DAHLBERGS grundeliga inſigter i mathematiska vettenſkaperne, ſamt de framſteg han gjort i ritkonsten: tvenne ſaker, hvilka, förenade med ſnille, ſkulle i fortifikationen bringa honom till fullkomlighet; och då MARDEFELT på ſå god anledning erböd honom Conduktörs ſysslan, emottog han den, och var nog lycklig, att, i ſällſkap med en ſå upplyst förman, genast få resa omkring till alla i Pommern, Mark-Brandenburg, Meklenburg, Brehmen, Verden, Minden och Westphalen belägne fäſtningar. Affigten med denna Baron MARDEFELTS resa var, att underſöka hvarje fäſtnings tillſtånd; ſåledes att upptäcka och bota närvarande brister, att hindra uppkommande; att ſkaffa de ſvaga ſtällen ſtyrka; de ſtarka en förökad ſäkerhet; och på ſådant ſätt gifva hvar del den egenſkap, att i möjligaste mått bidraga till ändamålet. Dessa underſökningar, vid hvilka DAHLBERG biträdde: de förbättrings förſlag han fick känna: de öfverläggningar han bevistade, och ſkälen till de vidtagna beſlut: allt detta blef den ſkola, der hans förra kunſkaper utvidgades; men förnämligast erhöll han här tillfällen, att vända till utöfning hvad ſom förut var häftadt vid blotta begreppet; och när härtill kommer den ſtundeliga befattning han dessemellan hade vid

fäſtnings-

Digitized by Google

fästningsbyggnaden i Demin, så visa sig redan de goda skäl, på hvilka han befalltes, att följande året, såsom Ingeniör eller Fortifikations-Capten infinna sig vid belägringen af Prag, der målet var bestämdt för Tysklands långvariga oroligheter, samt Sveriges åtgärd, att stadga freden och friheten inom detta mäktiga väldets gränsor.

Westphaliska freden gjorde slut på fiendtligheterne, men förtog dock icke alldeles kriget. Förslagtighet, misstroende och affigter fullföljde sitt lopp, äfven sedan vapnen voro nedlagde; så att Drottning Christina nödgades sträcka ett vakfamt öga till alla rörelfer, fom verkställigheten af de skedde öfverenskommelfer medförde. Flere af rikets förnämsta herrar och embetsmän qvarstannade; hvar och en försågs med skickliga män till förtroligt biträde vid infallande behof, och såfom en af dessa fick Dahlberg fex år uppehålla sig i Tyskland, hvarest han bevakade de honom uppdragna angelägenheter; men då dessa göromål ej upptogo färdeles mycken tid, fick han använda den öfriga på vettenskaperne, i synnerhet de delar, hvilka äga gemenskap med fortifikationen och krigsväsendet.

Dahlberg återkom till Sverige samma dagar, som Drottning Christina nedlade regeringen. Med kriget hade hans ordenteliga syssla upphört, och i detsamma hans utkomst.

Digitized by Google

Något hopp visade ſig väl nu för hans lycka; men friden, ſom är benägen att glömma det förbigångna, glömde ock DAHLBERGS förtjenst, ſå att han anſåg rådligast att åter lemna fäderneslandet, der omſtändigheterne fordrade, att både ſtyrande och lydande gjorde ſig tills vidare obegripliga för hvarandra. Förut hade hans lärgirighet fört honom igenom Österrike in i Turkiet och kring hela Tyskland, hvars fästningar han med uppmärkſamhet betraktat; nu begaf han ſig till Italien, der byggnadskonsten af alla ſlag bäst inhämtas, och der han trodde ſig med förmån kunna nyttja en eljest föga behaglig ledighet.

Man vet icke om det var ett förment rikets behof, eller bundsförvandters hemliga misstroende, eller Konung JOHAN CASIMIRS oförſigtighet, eller ock alla dessa anledningar tillſammanstagne, ſom påförde Konung CARL GUSTAF nödvändigheten af ett fiendtligt inbrott i Polen; hvilket hade den verkan, att DAHLBERG ej mera kunde anſes lika ſå umbärlig, ſom när han nyligen uppvaktade i Stockholm. Han hade blott ett år uppehållit ſig på andra ſidan om Alperne, då General MARDEFELT och Fält-Marſkalken WITTENBERG igenom bref fordrade honom till Polen, att biträda med de inſigter, hvilka hedrat honom under tyska kriget, och dem han ſedan igenom resor, flit och uppmärkſamhet anſenligen utvidgat.

Digitized by Google

DAHLBERG var icke okänd af Konung CARL GUSTAF; och att vara känd af denne Herre, innebar ett ſkarpſinnigt omdöme om hvars och ens egenſkaper eller ſannſkyldiga värde. Konungen hade med nöje åtta år tillförne varit åſyna vittne till DAHLBERGS ſkicklighet, att ſpränga tornet i Demin: hade befallt honom, att ſåſom Ingeniör infinna ſig vid belägringen af Prag; hade flera gånger efter freden tillåtit honom i Tyskland företräde: hade ämnat honom ſtrax vid ſin kröning ett Compani af Gardet; och ſåledes var det ej en följd af andras förord eller en hastig ynnest, att Konungen vid DAHLBERGS ankomst till Polen, igenom fullmakt, uppdrog honom de vigtiga göromål, ſom ålågo General-Qvartermästare-Löjtnanten.

För att finna hvad DAHLBERG här hade att uträtta, torde man böra föreſtälla ſig, hvilken Konung, hvilka Generaler, hvilka afligter: beſkaffenheten af kriget, af landet, af fienden: vidden af Konungens företaganden: ſkyndſamheten hvarmed han beflöt, och dristigheten, hvarmed han utförde: allt emot en öfverlägsen ſtyrka: allt i förtröstan på ſitt och ſitt folks mod, på ſitt och ſina embetsmäns kloka förhållande. Att vid ſå fatta omſtändigheter ſtiga till DAHLBERGS embete: att dagligen vistas kring Konungen, för att ſtundeligen ſyſſelſättas af dess verkſamhet: att alltid ſå utföra dess bud: att hvarje ny förrättning tillſkyndade ho-

Digitized by Google

nom ny ynnest, nytt förtroende: sådant kräfde de kunskaper, den oförtrutenhet, den drift, den erfarenhet och den sinnesstyrka, som sällan förenas i en person, men hade dock alla funnit rum hos DAHLBERG.

Sakernas lopp, en ny fiende, Danmark, kallade Sveriges Konung ur Polen; och vapenlyckan, som så ogerna blottställer den rådiga tapperheten, införde honom snart såsom segerherre i Jutland och på Fyen, för att låta krigets börda med sin hufvudtyngd hvila på fredsbrytarens skullror. Naturen, hvilken alltid i stort var frikostig emot CARL GUSTAF, erböd honom nu öfvergång till Seland på en isbrygga, den hon på sekler icke plägade lägga. Konungen ville nyttja tillfället: Riks-Amiralen WRANGEL och Grefve ULFELDT kunde ej förmås till bifall; på DAHLBERGS ord sker Tåget öfver Bält; och utan detsamma hade Sverige varit några landskap ringare, och verlden hade haft ett hjelteverk mindre att beundra.

Blef han ett kraftigt medel i denna sin store Konungs hand, att, i en farlig tid, tillvinna riket länder utan kostnad eller särdeles blodspillan, så fick han ock dela med CARL XI äran att hafva i märkelig mån bidragit till deras bibehållande. Ett olyckligt krig i Tyskland, och en förvirrad sakernas ställning i Sverige, hade ingifvit Danmarks Konung hopp, att igenom nytt fredsbrott återvinna de sednast förlorade orter. Faran var stor: lyckan stod villrå-

Digitized by Google

dig, då DAHLBERGS förſigtiga drift förde till Konungens hand en för fienden oväntad ſtyrka ur Sverige, hvarigenom ſegern vid Lund bereddes, Helſingborg återtogs, och öfvervigten vände ſig till CARLS ſida.

Ännu en CARL, CARL XII, borde röna DAHLBERGS ſtyrka och ſina företrädares fog, att högakta denna nu ålderſtigne herre. Nordiske makterne ſammanſatte ſig mot Sveriges unga Konung, och kände icke att han var född hjelte. Landſtigningen på Seland och ſlaget vid Narva, bragte Danmark och Ryssland i beſtörtning; AUGUST återſtod: han borde upplysas om ſitt misstag. Konung CARL gjorde det vid gången öfver Dünaſtrömmen: en öfvergång, den kännare anſett ſåſom det ſtörsta mästerſtycke af nordiska krigskonsten; och detta var äfven DAHLBERGS verk.

Det är ej brist på ſtora gerningar af DAHLBERG, ſom inſkränker min berättelſe inom några få händelſer; men desse äro alltför märkelige att ej nämnas, helst de likaſom afdela hans eljest jemt gagnande leſnadstid. Såſom ung man leder han ſvenska ſoldaten öfver Bält: vid ſin medelålder inkastar han oförmodligt i Skåne en hel armé, och på ſin ålderdom bringar han hären öfver Düna: tre ſtorverk, utförde för tre Konungar, tre hjeltar, tre CARLAR: far, ſon, ſonſon.

Jag har trott mig följa den naturliga ord-

Digitized by Google

ningen, när jag låtit åtminstone en ſkymt af hans förtjenster föregå hans titlar och embeten. Han var länge Öfverste-Löjtnant, och befordrades tid efter annan till Öfverste och Riks General-Qvartermästare, Krigs-Råd, General-Major och Landshöfding, General Fält-Tygmästare, Kongl. Råd, General-Guvernör, Fält-Marſkalk och Akademie-Cantzler: Adelsman, Friherre, Grefve.

Hvem hade föreſtällt ſig vid Grefve Dahlbergs första ålder, att hans framtid ſkulle föra honom till de högsta äreſtällen, dit underſåten kan ſända ſin tanka? Hans fader (Jöns Eriksson) var Lands-Kammererare: en obemedlad man, ſom i denna ſonens ſpädaste barndom afled, och lemnade honom jemte tvenne ſyskon; modern (Dorothea Mattsdotter) gick äfven efter några år ur verlden. Grefve Dahlberg, likaſom tillhörig ingen, uppfostrades nu hos en prest i Vestmanland, nu i Vesterås ſkola, nu i Uppſala, nu i Norrköping, nu i Söderköping, nu i Hamburg; och alla dessa ombyten voro förelupna, innan han nådde ſitt trettonde ålders år; dereſter antagen på Renskölds Fält-Contor i Stettin, och ſedan derſtädes Kammarſkrifvare, hvilken ſyssla han innehade till år 1647, då han blef Conduktör vid Fortifikation.

Det är underligt att ſe, hvilka oväntade medel Förſynen brukar, att antingen afnöta vissa ojemnheter på menskoſinnet, eller ock att

Digitized by Google

ſkaffa tidig erfarenhet åt de ſnillen, ſom äro ämnade till vigtiga värf: ämnade att i en ſtörre krets tänka och verka för andra. Förutan de vidriga omſkifften, ſom Grefve DAHLBERG undergick, torde hans ſtora lifflighet lätteligen hafva fört honom på afvägar, der hans gång varit oſäker, och der hans dråpliga natursgåfvor tilläfventyrs blifvit mindre öfvade, mindre väl använde. Nu hade han i barndomen af trångmål blifvit förd till eftertanke, och behofvet bragte hans ſtadgade ſinne, att ſnart fatta känſla af religion; hvarom hans dagbok, ſom ännu är till hands, bär ett ojäfaktigt vittnesbörd. Man finner der aldrig antecknad någon för honom eller fäderneslandet lycklig händelſe, att han icke ledt ſin tanka tillbaka till källan af allt godt, och lagt i dagen ſin erkänſamhet emot den Högstes välgörande omvårdnad: aldrig någon olycka, den han ej upptagit ſåſom Förſynens välmening, obegriplig för det närvarande, men hvilken oſelbart i längden ſkulle blifva röjd af dess förmånliga följder. Detta vördnadsfulla förtroende för den Allrådandes ſtyrelſe var den grund, ſom gjorde hans öfriga dygder ſäkra och ofvikliga: ſom föreſkref honom hans ſkyldigheter, och ſom vid alla tillfällen i hans hjerta troget bevakade öfverhetens, ſamhällets och medborgarens rätt.

Ockſå var Grefve DAHLBERG, mera än man föreſtäller ſig, i behof af dessa tänkeſätt. Se honom på Fyen återkomma ifrån ſtora Bält,

Digitized by Google

der han pröfvat isen, för att göra öfvergången säker. Konungen ifrig att gå in på Seland; andre ifrigare att hålla honom tillbaka: på ena sidan Konungens ära och Fäderneslandets väl; på andra sidan motsägelser och hot. Dahlberg följer sin pligt, han tillstyrker med öfvertygelse, och sista aftonen vid Konungens säng pantsätter sitt lif för utgången. Tåget lyckas, riket vinner länder, Konungen dör, och Dahlberg blir Öfverste-Löjtnant i aderton år.

Ett mindre öfvadt sinne hade studsat vid så förvändt belöningssätt; men Grefve Dahlberg ryggade intet af det förbund, han med äran hade ingått. Hvarken Konung Fredriks stora bemödande att vinna honom till Danmark, icke heller Carl den andres allvarsamma försök att fästa honom i England, kunde förleda till utbrott af missnöje öfver hvad han erfarit eller hvad han föreslog; ty han kände fäderneslandets behof, och det tillät honom icke att vara villrådig, äfven vid de förmånligaste anbud. Den veklighet, att, under ett öfvertänkt lopp till berömliga föremål, afskräckas af oförrätter, eller att låta ett redligt uppsåt svigta för så vanlig börda, som otack är: sådant förnedrade aldrig vår hjelte; och skulle väl andras svaghet kunna öfverväldiga en stadig man, hvilken räknar för samvetspligt att åstadkomma så mycket godt, som står i dess förmåga? Samma oförtrutenhet, som Grefve Dahlberg i polska och danska krigen hade visat, igen-

Digitized by Google

kändes derföre ſedan i ſkånska fälttågen: lika oföränderligt mod: lika varmt hjerta. Föga kunde i fält något företagas, ſom ej på ſätt och vis rörde hans General-Qvartermästare befattning, och aldrig har någon gjort vidſträcktare uttydning af ſin embetsſkyldighet. Recognoſceringar, kartor, arméens marscher, läger, ſlagtordning, cantoner- och vinterqvarter, ſäker gemenſkap qvarteren emellan till hjelpſändning, magaſiner och fälthushållningen i allmänhet, öfverrumplingar och belägringar: allt hörde honom till: allt utfördes af honom, ſom tillika gemenligen föreſtod General-Adjutants Embetet hos Konungen.

Men denna hans verkſamhet tillhörde ej blott krigets ſtunder; freden ſyſſelſatte honom icke mindre värdigt. Se vi honom i den ſtillhet, ſom följde på Carl X:s död, ſå bringar han då till fullkomlighet de ritningar, dem han på ſtället affattat öfver ſin hjeltes polska ſamt danska fälttåg, och reser till Frankrike, för att få de ſamma ſtuckne af mästares hand, under egen tillſyn. Återvinner Konung Carl XI lugnet, och företager ſig att ſtadga alla ſaker i ett nytt och fäkert ſkick, ſå påfordrar han dervid ej fällan Grefve Dahlbergs drift och rådighet. Skall ſkeppsflottan neddragas till Carlskrona, ſå kallas Grefve Dahlberg till den hemliga öfverläggning, ſom der föregår: ſkall roterings- och indelningsverket införas: reglementen för arméens rörelſer och hushållning

utfärdas; embets- och förſvars-ſtater upprättas; kungsgårdar byggas; ſlussar anläggas; floder göras farbare; gränsor emot närliggande riken uppgås; i allt ſådant kräfves Grefve Dahlbergs kloka deltagande; och likväl voro dessa göromål blott att anſe ſåſom biſysslor, ty hans hufvudſak var vården om förſvarsverket; en omſorg, ſom alltid blifver af de mest vidſträckta, och då allraminst medgaf någon ſärdeles ledighet. Ett ombytt politiskt ſystem, i anſeende till utrikes makter; afundsfulla grannar på alla ſidor, och deras beſtändiga äflande att inſkränka Svea välde, föranlåta Konungen att ſorgfälligt förvara rikets gränsor, ſamt andra vigtiga orter; och Grefve Dahlberg är den, ſom ſkall hjelpa ſin Konung att bära en ſå tung börda. Då färdas han årligen att beſöka alla rikets fästningar, ifrån Ingermanland till Brehmen; då bygger han på en tid i Wismar, Carlskrona, Helſingborg, Landskrona, Marſtrand, Bohus, Göteborg, Narva, Riga och flera andra ſtällen; då följer han Konungen, ſom reser att beſe alla förſvars- och anfallslägenheter vid Norrska gränsen, ifrån Bohus intill Lappmarken; att förtiga den tid, ſom åtgår till författande af planer, grundritningar, föreſkrifter vid verkets drifvande, omkostnadsförſlag, och alla de delar, ſom leda till ſparſamhet och god ordning, före och under arbetet. Detta var Grefve Dahlbergs embete, det han äfven ſåſom Landshöfding i Jönköping måſte behålla: ett embete hvilket af honom med den öf-

Digitized by Google

verſigt i ſkicklighet företräddes, att han med ej mindre ſkäl kan ſägas hafva uppnått de ſtörſta Ingeniörer i Europa, än helſas för ſtamfader åt den äkta fortifikations vettenſkapen i Svea rike. Efter hvad ſäkre kännare intyga, ſkola Grefve DAHLBERGS ritningar vittna om en ogemen djupſinnighet i det, ſom tjenar att förſtärka contreſcarpen, och att hindra grafvens öfverſtigande; ſamt att för öfrigt hans ſtyrka i ſynnerhet utmärker ſig i ett lyckligt bemödande, att gifva det inre förſvaret en ſådan egenſkap, ſom kunde afhålla fienden, ſedan det yttre vore förloradt. Både det ena och det andra höjer Grefve DAHLBERGS förtjenst; ſå att om vi ock bortvända tankan ifrån Wismars nedbrutna förſvarsverk, det han ifrån grunden uppbyggde, ſamt om vi likaledes ſöka glömma de faſta orter, ſom på hans åtgärd fordom ſkyddat ſvenska, nu främmande makters underſåtare, bliſva dock rikets varande, i ſynnerhet Göteborgske, Skånske och Blekingske fäſtningarne, anlagde eller förbättrade af hans hand, de verkliga äreſtoder, hvilka ſkola förvara Grefve DAHLBERGS namn åt odödligheten.

Ibland deſs fridsöfningar, ſå vi icke heller förgäta det präktiga verk, ſom, under namn af *Svecia Antiqua et Hodierna*, innefattar ritningar af alla märkeliga orter och byggnader i Sverige. Man ſkulle tilläfventyrs på god grund vilja anſe detta ſåſom ett arbete, hvilket enſamt fordrade en menniskas hela lifstid, men

Digitized by Google

för Grefve DAHLBERG gick det an att fullkomna alltsammans under de små ledigheter, som då och då kunde tillfalla honom; ty rikets anseende, som han härmed sökte, eldade hans naturliga liflighet, och mödan likasom försvann, bortblandad i kärlek till fäderneslandet. Hans teckningar af Konung CARL GUSTAFS fältslag och krigsbragder, hvilka till dess Herres och egen heder utgingo i det allmänna, äro redan nämde. Desse voro af Konungen ålagde Grefve DAHLBERG, i affigt att upplysa dess historia, dock förnämligast, att de måtte blifva en muntrande föresyn för den unga KronPrinsen, hvars undervisande i fortifikationen och krigskonsten Konungen hade uppdragit honom, men hvilket förordnande, vid Konungens död, fördes under det obrutna testamentet.

Denna händelse ömmade alltid Grefve DAHLBERG mer, än den glömska, hvari hans många förtjenster råkade; begge delarne en verkan af vissa grundsatser, som de rådande hade fattat, och dem de ej kunde öfvergifva, utan att gå emot sig sjelfve. Man kan likväl säga, att hade Grefve DAHLBERGS lycka något inneståend hos det allmänna, så blef ock hans fordran en riksgäld, som CARL XI var angelägen att skyndsamt betala; emedan Konungen på kort tid, steg för steg, uppsatte honom ända till Råds-Embetet och Grefve-värdigheten. Grefve DAHLBERG hade sjelf aldrig eftersträfvat denna höghet, ehuru han hade

nog ſtyrka i ſjälen, att bära både det beſvärande och det ſmickrande, ſom åtföljа purpurn; men då han blef kallad, ſåg han i kallelſen, jemte ſin Konungs nåd, en ny förbindelſe; och, med hans ſätt att tänka, kunde han bringas till allt, ſom gaf utrymme för hans ſkyldigheter emot fäderneslandet. I ſanning: annat är hvad en värdig underſåte bör äska af ſin Öfverhet: annat hvad han kan njuta; i det förra, måste han lägga ſtränga band på ſin egenkärlek: i det ſednare har han blott att rådföra ſin ſkicklighet, ſina egenſkaper. Den känner ej äran i hjertat, ſom tror, det hon någonsin är i ſtånd att förneka ſin rätt; och att utſtaka ett förkortadt mål för den fria medborgarens anſeende i ſamhället, det vore att ſäga honom: här är gränsen för din dygd, din klokhet, ditt hjeltemod och ſjelfva din medborgerlighet.

Ehvarest Grefve Dahlberg helst varit ſatt med ſitt ſkapande ſnille, ſina kunſkaper och erfarenhet, hade han blifvit ett efterdöme för embetsmän af ſitt ſtånd, ty han var ſnartänkt och tillika djupſinnig, dristig med omtanka och verkſam utan buller: egenſkaper dem man med trygghet tilldömmer den vigtiga rättigheten att befalla, och hvilka gjorde, att han alltid med ſitt befäl, tillvann ſig Öfverhetens ynnest, ſamhällets högaktning. Sina underhafvandes kärlek förvärfvade han igenom okonſtladt umgänge, och ömhet för hvar mans rätt; men den kalla godhet, ſom uppkommer, antingen af efterlå-

Digitized by Google

tenhet och ſvaghet, eller af bristande begrepp om ſina ſkyldigheter och deras utöfning: den ſann icke rum hos honom; utan ſåſom förman var han ſträng, emedan han då hade till föremål allmänna ärenden, hvilka kräfva ordning; och ordning beror af ſtyrka i befälet.

Ehuru oinſkränkt nåd Grefve Dahlberg ägde hos Konung Carl X, uppbar han dock ofta dess allvarſamma missnöje, för den djerfhet, hvarmed han ej blott uppförde ſig i faran, utan äfven ſyntes ſöka henne; och det hör till hans beſynnerliga lycka, att han aldrig öfvermannades eller ſkadades vid något tillfälle. I alla fältſlag och äfventyr, ſom Konungarne Carl X och XI voro, fans alltid Grefve Dahlberg vid deras ſida. Han ägde det dyrbara förtroende, att få del af deras mest hemliga uppſåt och företaganden, öfver hvilka hans tankar oftast inhämtades och följdes, när man undantager Köpenhams belägring, den Grefve Dahlberg tillſtyrkte, att genast, vid Konung Carl Gustafs ſednare ankomst till Seland, verkſtälla: ett råd, hvilket danske herrarne vid fredsſlutet erkände ſåſom ganska ſäkert, om det blifvit utfördt. Med åren följde, ſåſom vanligt är, mera förſigtighet; och den uppmärkſamhet, hvarmed han, förrän kriget utbrast, anſåg grannarnes anſtalter i öster, hade man förebragt Konung Carl XII ſåſom räddhåga. Grefve Dahlberg, hvilken viste att hans omtanka vantyddes, fortfor dock, att med ſin vak-

Digitized by Google

ſamhet förvara Lifland emot ſtämplingar, ſom på alla ſidor förehades; men ſedan ſakerne kommo till fiendtligt utbrott, fullbordade han ſitt vågſamma förſlag om gången öfver Düna, hvarmed han visade, det fruktan allraminst hade drifvit honom att tidigare, än någon annan, föreſe faran.

Hans redliga uppförande vid alla tillfällen, gjorde honom ej mindre heder, än hans ſtora förſtånd och oförſkräckta hjerta. Som Militär, ſom Landshöfding, General-Guvernör, än i Brehmen, än i Lifland; på alla ſtällen var han rättvisans tolk och förſvar, afſkaffade egennyttiga upptåg, och tillhöll i ſynnerhet Liflandska embetsmännen, att ej ockra på ſin Öfverhets förtroende. Det var ock denna hjertats renhet hos Grefve DAHLBERG, ſom gjorde honom ſå mycket hörd af Konungarne CARL X och XI; ty de viste, att det är med råd ſåſom med frukter: de behålla alltid någon art af den jordmån, hvari de växa.

Den lärdom, ſom prydde Grefve DAHLBERG var förvärfvad vid mognare ålder; ſåledes mera utſökt, mera lämpad till utöfningen. Man bör ej tro, att detta vill ſäga en upplysning, blott hämtad af ſammanlefnaden, eller en flygtig läsning af vissa lätta ſkrifter; utan var det en grundelig kännedom af de allmänna begrepp, hvilka i hvar ſak leda oss till ſäkra omdömen, och gifva ſtörre och mindre verk i deras ſammanſättning den fullkomlighet, hvar-

Digitized by Google

efter ſtora menniskor egenteligen böra afmätas och uppſkattas. Denna lyckliga författning, hvari Grefve DAHLBERG ſig befann, kunde nogſamt ſkönjas af hela hans lefnad, men förnämligast af hans handläggning ſåſom Cantzler vid den Akademi, hvars förbättrande och flyttning ifrån Dorpt till Pernau han med utmärkt klokhet beförjde.

Grefve DAHLBERG var ſtor till växten: hade ett rent och talande anſigte: en vacker och fast kropp, den hans måttlighet, hans vidſträckta resor kring Europa, och hans krigsmödor ſatt i ſtånd att bibehålla ſå god hälsa, att han, vid ſextioſex års ålder, kunde ſåſom Ordförande inſinna ſig i en gräns-commission på fjällen, till rå-liniens uppgående emellan Herjedalen och Trundhems län, ſamt elfva år derefter vara i lägret hos Konung CARL XII, på andra ſidan Düna. Hans egendom var ej ſärdeles ſtor, men ſå mycket mindre äfventyrlig för omilda uträkningar; den var dock tillräcklig att väl förſe tvenne döttrar *), dem han hade i ſitt enda gifte med Grefvinnan MARIA ELEONORA DRAKENHJELM.

Sjuttioåtta år gammal, afled Grefve DAHLBERG 1703 i Stockholm, der han äfven var

född

*) DOROTHEA BEATA DAHLBERG, gift med Aſſeſſoren SAMUEL ADLERBERG; och ANNA MARIA DAHLBERG, gift med Öfverſte-Löjtnanten JOACHIM CHRISTIAN VON BEJER.

Digitized by Google

född. Slägten gick med honom ut på ſvärdsſidan; men de, ſom räkna ſin ättebörd till honom på mödernet, äro flera högt anſedda hus, och af dem tvenne Herrar *) vid detta bord, hvilka vexelvis beſtrålas af Grefve DAHLBERGS ära, och kasta ett lika återſken tillbaka på hans graf.

Månne tidens längd, förflutna dagar och år, kunna afhålla våra tankar ifrån fädernesslandets förlust, när en DAHLBERG dör? Kanſke vår ſamhällskänſla, förflöad af medgången, behöfde väckas med föreſtällningen af hans tider, hvilka, fastän de nu äro oss gångne ur ögonſigtet, kunna, igenom händelſernas omlopp, i en oblid ſtund återkomma. Förſynen afvände denna erfarenhet! Men om vi älska den jord, ſom förſt emottagit oss, och hvilken gifvit oss ſäkerhet, frid, trefnad och nöjen: om vi känne, att deſſa förmåner äro följder af viſſa ſtora menniſkors ädelmodiga nit och bemödande: att de i efterverldens ſällhet och erkänſla väntat ſin belöning, och att ſamma hopp bör inom ſvenska bröſt framgent lifva äran till lika högtänkta beſlut: ſå må väl vår frivilliga vördnad uppſöka, och vår tackſamhet omgifva ſådana förtjente medborgare; hvilkas minne fortplantadt till ſednaste ålder, och all-

*) Riks-Rådet m. m., Herr Grefve JOHAN GABRIEL OXENSTJERNA, och Kansli-Rådet, Herr Grefve GUSTAF FREDRIK GYLLENBORG.

Digitized by Google

tid mera förhöjdt, ſkall blifva en rättvisa mot dem och likaſom erſätta vår förlust, då de ej mera äro till.

Men hvad är borta af en ſtor man? Hvad ſakna vi väl af Grefve DAHLBERG? DAHLBERG, hvars dygd inga omſkiften förmått kränka, alltid ſtor, alltid vuxen ſitt och ſitt fäderneslands öde, lefver väl icke ibland oss, men vi känna hvad ſom qvarblifvit af honom; och allt är qvar, utom hans förgängliga ſtoft. Hans verk och hans bedrifter; de äro inärfde af ſamhället: hans namn af tideböckerna: hans ſnille af ätten: hans tänkeſätt och hans efterdöme-- Måtte deſſa, led för led, falla i arf till hvar ſvensk medborgare!

Digitized by Google

BERÄTTELSE

om Åreminnet öfver RiksRådet Grefve LENNART TORSTENSON.

Det första täflingsämne som Svenska Akademien framstälde, var Åreminne öfver RiksRådet och FältMarskalken Grefve LENNART TORSTENSON. Fyra Skrifter inkommo, bland hvilka en, genom sin öfverträffande förtjenst, snart utmärkte sig. Att Akademiens egen Höge Stiftare Konung GUSTAF den Tredje författat denna Skrift, var och förblef under öfverläggningarne för Akademien fullkomligen obekant. Den granskades först af utsedde Ledamöter, och sedan samfält af Akademien i Konungens egen närvaro. Ett säkrare bevis kan ej företes, hvarken på Akedemiens ovetenhet om författaren, eller på Konungens upphöjda tänkesätt, än den otvungna frihet, hvarmed Ledamöterne yttrade sina tankar, och den fördragenhet hvarmed äfven de omdömen afhördes och upptogos, som kunde innehålla några anmärkningar och erinringar. Akademiens protokoller bära vittne om det förra, och det sednare förvaras med de lifligaste intryck i alla då närvarandes minnen. Priset tilldömdes utan all annan affigt än den, att göra rättvisa åt en stor och ovanlig förtjenst. Skrif-

Digitized by Google

ten upplästes på Högtidsdagen; men belöningen förblef i Sekreterarens förvar, till dess författaren gjorde sig känd.

Akademien började emedlertid misstänka den utmärkta heder henne vederfarits. Konungen behagade likväl icke gifva sig tillkänna förr, än under ett samtal i Akademien följande året 1787 den 28 November. Detta gaf Sekreteraren som då tillika var Direktör, anledning att söka utröna, huruvida Konungen skulle med välbehag anse, att den förvarade prismedaljen af Akademien i underdånighet öfverlemnades, och det hopp han derom fattade, meddelade han Akademien vid sammankomsten den 1 December.

Då Konungen samma dag benådade Akademien med sin höga närvaro, och Akademien hade uppstigit, höll Direktören å hennes vägnar detta

TAL.

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Då Eders Kongl. Maj:t vid Akademiens sista sammankomst nådigst behagade bryta en tystnad, som hittills ålagt Akademien att endast i hemlighet vörda Eders Kongl. Maj:t såsom författare till det äreminne öfver Lennart Torstenson, åt hvilket Akademien förledit år tilldömde flora priset, utan att derföre uppenbar-

Digitized by Google

ligen våga erkänna Eders Kongl. Maj:t; så har Eders Kongl. Maj:t åt Akademiens häfder skänkt en händelse, den inga andra kunna framvisa.

Historien omtalar Konungar, som älskat och skyddat vetenskaper, som instiftat och upplifvat vittra öfningar; den omtalar Regenter, som icke försmått att använda en del af sin tid på vetenskaper; som räknat för en ära, att med segerns förena parnassens lagrar. Skall jag nämna det? Historien omtalar bland de store på jorden dem, som osäkre att genom snillets styrka förvärfva snillets fria belöningar, velat tillrifva sig dem genom anseendets förförelse, myndighetens befallningar och maktens tvång. Men att en Konung velat nedstiga att dela deras öde, som dolde och okände vänta sin dom af en blind rättvisa; att han velat erkänna dem för domare, som han sjelf insatt i denna rättighet; att han velat täfla om belöningar, dem han sjelf stiftat; att, sedan han styrt ett församladt folk genom vältalighetens styrka, han velat sätta sig i bredd med dem bland detta folk, som först börja att lyfta dess vapen: det är ett efterdöme, som var Eders Kongl. Maj:t förbehållit att gifva, och våra handlingar att förvara åt efterverlden. Denna efterverld, som läser hvad Eders Kongl. Maj:t skrifvit, kan aldrig blifva förundrad att, då Eders Kongl. Maj:t täflat, Eders Kongl. Maj:t vunnit. Men den torde förundra sig öfver oss, som icke genast igenkände Eders Kongl. Maj:ts

Digitized by Google

penna; den torde misstänka oss att hafva gjort det, och åt vördnaden och tacksamheten hafva gifvit, hvad som ensamt borde gifvas åt snillet och vältaligheten. Det må derföre tillåtas mig att nu i förtid försäkra, hvad jag en gång med en häfdatecknares trovärdighet skall bekräfta, att de som afdömt priset, voro i en fullkomlig okunnighet om den hand af hvilken vitterheten då emottog en ny välgerning. Ja, allernådigste Konung! Det är en ny välgerning emot fäderneslandet, då Eders Kongl. Maj:t kallat dess barn att likna de hjeltar dem Eders Kongl. Maj:t sjelf afmålat och berömt: emot vitterheten, då Eders Kongl. Maj:t upphöjt dess yrken och ökat de arbeten som utgöra dess heder: emot denna Akademi, då Eders Kongl. Maj:t för alltid gjort dess belöningar märkeliga och begärliga: emot oss, som utgöra Akademien, då Eders Kgl. Maj:t betagit all tvekan att underkasta sig en domstol, der mer än en domare skulle jäfva sig sjelf, om han endast finge rådfråga sitt eget omdöme. Vågar Akademien utbedja sig ännu ett vedermäle af Eders Kongl. Maj:ts välgörande ömhet, det att Eders Kongl. Maj:t täckes emottaga den skådepenning, som i en annan hand blifvit en belöning, i Eders Kongl. Maj:ts blir ett prof af nedstigande från en verkelig höghet och af mildhet emot vitterhets idkare, hvilka i alla tider, då de undfå dylika skådepenningar, under mångas obekymmersamhet, andres kalla bifall, torftighetens påminnelser, lyckans långsam-

Digitized by Google

het att följa vittra förtjenster, ſkola till egen uppmuntran ſäga ſig: det ſom nu utmärker oss, har en Svensk Konung icke räknat ſig ovärdigt att emottaga.

Derefter öfverlemnade Direktören i underdånighet Skådepenningen, den Konungen täcktes emottaga och dervid förklara, att den ſkulle förvaras vid något af Konungens myntkabinett, med bifogad underrättelſe till framtidens upplysning.

Sådant är förloppet af en händelſe, ſom icke har i vitterhetens historia något exempel, och ſom Svenſka Akademien, med blandade känſlor af beundran, tackſamhet och högmod öfverlemnar åt minnet och eftervärlden.

SLUT PÅ FÖRSTA DELEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 04921 9416

Digitized by Google

Digitized by Google